

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ISPARTA İLİ SENİRKENT İLÇESİ ULUĞBEY
BELDESİNDE ALEVİLİK

Mehmet ERSAL

Danışman

Yard. Doç Dr. Bekir Sâmi ÖZSOY

MANİSA

2005

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU**

Tez No:

Konu:

Üniv.Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

1.

Tezin yazarının

Soyadı: ERSAL

Adı: Mehmet

**Tezin Türkçe adı: ISPARTA İLİ SENİRKENT İLÇESİ ULUĞBEY
BELDESİNDE ALEVİLİK**

Tezin Yabancı adı: Alevi of Uluğbey region in Senirkent, Isparta.

Tezin yapıldığı

Üniversite: CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ Enstitü: SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Yılı:2005

Diğer kuruluşlar:

Tezin Türü: 1- Yüksek Lisans

Dili: Türkçe

Sayfa sayısı: 274

Referans sayısı: 53

Tez Danışmanının

Ünvanı: Yard. Doç.

Adı: Bekir Sâmi

Soyadı: ÖZSOY

Türkçe anahtar kelimeler:

İngilizce anahtar kelimeler:

1- Alevîlik

1- Alevi

2- Bektaşîlik

2- Bektashi

3- Cem törenleri

3- Jem rituals

4- Ulugbey

4- Ulugbey

5- Veli Baba Sultan Ocağı

5- Veli Baba Sultan Ocagi

Tarih:

İmza :

ÖZET

Bu çalışmada, Isparta ili Senirkent ilçesi Uluğbey Beldesinde bulunan Veli Baba Sultan Ocağı incelenmiştir. Veli Baba Sultan Ocağı, tanınan bir Bektaşî dergahıdır. Çalışmamızda Veli Baba Sultanı, zaviyesi, menkıbevî hayatı, etrafında teşekkül eden veli kültü ve Veli Baba Sultanı anma törenlerini izaha çalışılmıştır. Bu aşamadan sonra Veli Baba Ocağı cem törenlerinde hizmet gören hizmetçiler anlatılmıştır. Daha sonra, Veli Baba Sultan Ocağı'nda yapılan sekiz ayrı isimli cem töreni tasvir edilmiştir. Cem törenleri tasvir edilirken tekrara düşmemek için birbirinden farklı yönleriyle anlatılmıştır. Ayrıca, Veli Baba Sultan Ocağı'nda uygulanagelen “Cuma namazı” ve “Hıdırellez” ritüelleri tasvir edilmiştir. Bu şekilde, Uluğbey'deki Bektaşî kültürü ve inanç sistemi uygulamalarıyla birlikte bu çalışmada anlatılmıştır.

ABSTRACT

In this study, Veli Baba Sultan Ocağı in Uluğbey in Senirkent, Isparta is studied. It is a well-known Bektashi Tekke. In this study, Veli Baba Sultan, his lodge, legendary life, and his cult with rituals and commemorations have been explained. Also people who have special duties in these rituals are described. Eight kinds of rituals in and around Veli Baba Sultan Ocagi have been recorded and explained. To avoid repetition, different parts of these rituals are underlined. Furthermore “Cuma namazi” and “Hidirellez” rituals are also studied as traditional practices of the area.

Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak sunduğum “İSPARTA İLİ SENİRKENT İLÇESİ ULUĞBEY BELDESİNDE ALEVİLİK” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../2004

Adı Soyadı

ÖNSÖZ

Alevî-Bektaşî inanç zümresi asırlardan beri herkesce tartışılabilen topluluklardan biri olmuştur. Hacı Bektaş-ı Veli'nin yaktığı ateş, halkalar halinde dervişleri tarafından Anadolu ve Balkan topraklarına yayılmıştır. Osmanlı Devleti'nde Mevlevîlik ile Bektaşîlik iki önemli tarikat olarak bilinmiş ve hürmet gösterilmiştir. Hatta Bektaşîlik, Yeniçeri ocağının manevî hâmilîği titri ile siyasi otoritede de nüfuz sahibi olmuştur. Siyasi ortamdan alınan güç ile Hacı Bektaş-ı Veli'den kaynaklanan manevî gücün birleşmesi Osmanlı Devleti'nin en ücra köşelerine kadar tekkelerinin taşınmasını sağlamıştır. Bu imkanları tanıyan irade gün gelmiş, tarikatin kapatılma emrini vermiştir. II. Mahmud döneminde 1826 yılında Yeniçeri ocağının lagvedilmesi ile Bektaşî tekkeleri de kapatılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile Alevî-Bektaşî zümresinde de, toprağa ekilen tohumların zamanı gelince filizlenmesi gibi, yeniden bir doğuş olmuştur. Bir asırlık bir süre yasaklı olmasına rağmen inanç sistemini günümüze taşımayı başarmıştır.

Günümüzde, “Alevî” ismiyle adlandırılan zümre tartışılmaya devam etmiş. Tek bir isim altında ifade edildiği sanılan bu grubun içine girince birbirinden farklı uygulama ve inançlara sahip alt gruplara sahip olduğunu görmekteyiz. Bu alt grupları birleştiren Hz. Ali sevgisidir. Türkiye için ne kadar vahim bir tablodur ki “Alevîlik” ismi altında topladıkları zümreyi, herkes bildiğini ifade eder. Alevîlik üzerine de yapacak bir yorumları vardır. Halbuki bu konu da Türk halkının çok tartışıp az bildiklerindedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze gelinceye kadar Alevî-Bektaşî zümresinin sıkıntılı günleri de olmuştur. İçine kapanık bir tablo çizmiş bu sebeple de “gizli topluluk” hüviyetiyle tanındığını söyleyebiliriz. Bu topluluk sadece kendi inançlarını gizli bir şekilde yaşayarak devam ettirmemiş, aynı zamanda Türk

kültürünün farklı öğelerini de, sazını ve sözünü, geleneklerinin içinde yoğurarak günümüze ozanları ile taşımıştır. Bu sayede nesilden nesile aktarımını sağlamıştır.

Modern toplum ve beraberinde getirdiği teknoloji Alevî-Bektaşî kültüründen de parçalar kopararak eritmeye başlamıştır. Bu hızlı değişim karşısında en büyük tehdit gören geleneksel öğretilerdir. Her ne kadar mensuplarınca, biz değişmedik-değişmiyoruz savı, sürdürülse de kaçınılmaz değişimden paylarını almaktadırlar. Araştırmacılara düşen ise, gelenekten kopan parçalar çoğalmadan kayıt altına almaktır. Biz, Veli Baba Sultan Ocağı'nı konu alan, çalışmamızda bu çabayı göstermeye çalıştık.

Çalışmamızın giriş kısmında, araştırmamızda kullandığımız teknikler ile araştırma bölgesinin coğrafi özellikleri ve tarihçesini kısaca anlatmaya çalıştık. Yine bu bölümde araştırmamız esnasında karşılaştığımız problemlerden de bahsettik.

Birinci bölümde, Veli Baba Sultan Dergahı başlığı altında; Veli Baba'nın tarihi şahsiyeti, menakıbnâmesi, Zaviyesinin tarihçe ve mimarî yapısı, hayatı üzerine teşekkül eden menkabeler, Veli Baba etrafında teşekkül eden Velî kültü, inanç ve uygulamalar ve belirli günlerde yapılan faaliyetleri izaha çalıştık.

İkinci bölümde, ilk olarak Veli Baba Sultan Ocağı cem törenlerinde hizmetçileri ve vazifelerini anlattık. Daha sonra Beldede yapılan sekiz ayrı isimli cem törenini ve tören içerisinde yapılan hizmetleri, inançları ve uygulamaları, atıflarla tekrara düşmeden farklı yönleriyle tasvir ettik. Yine bu bölümde beldede cem törenleri dışında yapılan "Cuma namazı" ritüeli ile "Hıdırellez" kutlamalarını izaha çalıştık.

Bu çalışmamamıza birçok kişinin emeği geçmiştir. Alan araştırmasına dayalı çalışmalar, yanında birçok masrafı da getirmektedir. Özellikle uzun kamera kayıtlarına dayanan çalışmamızda bu daha da belirginleşmişti. Teknik araçların teminini sağlamanın yanında maddi ve manevi desteğini esirgemeyen aileme, çalışmamız sırasında hoşgörüsünü, güler yüzünü eksik etmeyen ve sofralarını bana açan Uluğbey beldesi halkına, bizi duayla karşılayıp dua ile gönderen Mürşid Halil Özdamar'a, törenlerini ve muhabbetlerini bize açan belde Dedelerine ve özellikle her sıkıntımızda can-ı gönülden koşturan Süleyman Ertuğrul ve Mehmet Er'e, âşıklık hizmeti ve törende görülen diğer hizmetlerde sorunlarımıza cevap olan Ali Berber'e, tabî en önemlisi bütün bu kapıların açılmasında anahtarım olan Mustafa Karatürk Hocam'a, ne kadar teşekkür etsem azdır.

Konunun seçim aşamasından başlayarak tashihine kadar desteğini eksik etmeyen hocam Öğr. Gör. Gürol Pehlivan'a, tezde geçen Arapça ibârelerin tashihini yapan hocam Öğr.Gör. M. Veysi Dörtbudak'a, bilgisayar ortamında dizgi ve tashihlerini yapan dost insan M. Nuri Erdem'e, Bektaşîlik üzerine çalışmaları ve yönlendirmeleri ile her an yanımda olan hocam Yrd. Doç. Dr. A.Yılmaz Soyzer'e, son olarak üniversite sıralarından bugüne kadar desteğini esirgemeyen, çalışmamızın her aşamasında müşküllerimizi çözerek çalışma ortamımızı rahatlatan danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Bekir Sâmî Özsoy'a teşekkürü bir borç biliriz.

Mehmet Ersal

20/07/2005

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	1
GİRİŞ	8
1. Araştırmanın Konusu, Alanı ve Amacı	8
2. Araştırmanın Yöntemi	9
2.1. Araştırmanın Seçiliş Tarihi ve Ön Hazırlık Dönemi	9
2.2. Kaynak Kişi Grubu	11
2.3. Teknik ve Araçlar	12
3. Coğrafi Yapı	13
4. Tarihçe	14
1. BÖLÜM Veli Baba Sultan Dergâhı – Ocağı	16
1.1. Veli Baba'nın Tarihi Şahsiyeti	16
1.2. Veli Baba Sultan Menâkıbnâmesi	20
1.3. Veli Baba'nın Hayatı Üzerine Teşekkür Eden Menkabeler	22
1.4. Veli Baba Sultan Zâviyesi, Tarihçe, Mimari Yapı	25
1.5. Uluğbey Beldesinde Veli Baba Sultan Etrafında Teşekkür Eden Veli Kültü	28
1.5.1. Uzun Er	29
1.5.2. Yalıncağ Baba	30
1.5.3. Sümbül Arap	30
1.5.4. Gelincik Ana	32
1.5.5. Hıdır Baba ve Oğlu Mürsel Pehlivan	32
1.5.6. Hasan Dede	32
1.5.7. İğdecik Erenleri	33
1.5.8. Ahdıbek Erenler	33
1.6. Veli Baba Sultan Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar	33
1.6.1. Belirli Günlerde Yapılan Faaliyetler	36
1.6.1.1. Veli Baba Sultan Âşıklar Gecesi ve Pilav Festivali	36
1.6.1.1.1. Veli Baba Sultan Âşıklar Gecesi ve Pilav Festivali Gündüz Kutlamaları	37
1.6.1.1.2. Veli Baba Sultan Âşıklar Gecesi ve Pilav Festivali Akşam Kutlamaları	39
2. BÖLÜM Veli Baba Sultan Ocağı'nda Dinî Hayat	40
2.1. Veli Baba Sultan Ocağı'nda Görülen Hizmetler ve Hizmetçiler	40
2.1.1. Mürşid	40
2.1.1.1. Mürşidin Görevleri	43
2.1.2. Dede	44
2.1.3. Saat Rehberi	47
2.1.4. Âşık (Zâkir)	48
2.1.5. Kurbancı	49
2.1.6. Sâki	50
2.1.7. Çerağcı (Delilci)	50
2.1.8. Sakkacı	51
2.1.9. İbrikdar	52
2.1.10. Câr (Süpürgeci)	52

2.1.11. Kahveci.....	52
2.1.12. Gözcü.....	52
2.1.13. Tuzcu.....	53
2.2. Veli Baba Ocağı'nda Görülen Dinî Törenler	53
2.2.1. Yas Törenleri	53
2.2.1.1. Muharrem Törenleri	53
2.2.1.1.1. Muharrem Orucu.....	53
2.2.1.1.2. Matem Günlerinde Yapılan Faaliyetler	55
2.2.1.1.3. On Muharrem Gündüz Törenleri	58
2.2.1.1.3.1. Kitap Okunması.....	58
2.2.1.1.3.2. Sakka Hizmeti ve Oruç Açma	60
2.2.1.1.3.3. Aşurenin Tatlanması.....	66
2.2.1.1.3.4. Kurbanlık Koçun Abdesti ve Duası.....	70
2.2.1.1.3.5. Kurbancıya Vazife Verilmesi ve Bıçak Tekbirlenmesi ...	76
2.2.1.1.3.6. Meydan (Cem – Erkân) Evinde Akşam İçin Hazırlıklar .	79
2.2.1.1.4. Aşure Kurbanı Cemi.....	80
2.2.1.1.4.1. Taliplerin Meydan Evine Gelişleri	81
2.2.1.1.4.2. Kahve Hizmeti.....	83
2.2.1.1.4.3. Câr (Süpürgeci) Hizmeti	84
2.2.1.1.4.4. Cem Töreninin Başlatılması ve Tövbe Edilmesi.....	85
2.2.1.1.4.5. Çerağcı Hizmeti ve Çerağın Uyandırılması	87
2.2.1.1.4.6. Halka Namaz Hizmeti.....	90
2.2.1.1.4.7. Sitamdan Geçirme Hizmeti	98
2.2.1.1.4.8. Câr Hizmeti	98
2.2.1.1.4.9. İbrikdar Hizmeti :	98
2.2.1.1.4.10. İlk Sofranın Meydana Gelmesi.....	99
2.2.1.1.4.11. Demin Hazırlanması ve Demin Üçlenmesi.....	100
2.2.1.1.4.12. Tuz Hizmeti.....	102
2.2.1.1.4.13. Âşıklık (Zâkirlık) Hizmeti.....	104
2.2.1.1.4.14. Geçmişler Deminin Alınması	118
2.2.1.1.4.15. İstekler Deminin Alınması	120
2.2.1.1.4.16. Sakka Hizmeti	121
2.2.1.1.4.17. Kırklar Düvazı	121
2.2.1.1.4.18. Son Sofranın Kurulması ve Lokma Hizmeti	123
2.2.1.1.4.19. Cem Töreninin Bitişi ve Taliplerin Dağılması	125
2.2.1.2. Dar Kurbanı Cemi	125
2.2.1.2.1. Sabah Hazırlıkları.....	127
2.2.1.2.2. Sabah Kurulan Sofra Hizmeti.....	127
2.2.1.2.3. Akşam Merasimleri ve Diğer Törenlerden Farklı Olarak Yapılan Uygulamalar	128
2.2.1.2.3.1. Cem Töreninin Başlatılması ve Birlik Sağlanması, Tövbe Edilmesi	128
2.2.1.2.3.2. Dar Hizmeti ve Sitamdan Geçme	129
2.2.1.2.3.3. Âşıklık Hizmeti ve Dar Kurbanı Cemine Özgü Buyruk ve Düvazlar.....	139
2.2.1.2.3.4. Geçmişler Demi Hizmeti	147
2.2.2. MUHABBET TÖRENLERİ.....	148
2.2.2.1. İkrar Kurbanı Cemi	148

2.2.2.1.1. Darına Dost Deyimi	150
2.2.2.1.2. İkrara Talip Adaylara Tarikat Abdesti Aldırılması.....	151
2.2.2.1.3. İkrar Verme Merasimi	152
2.2.2.1.4. Âşıklık Hizmeti ve İkrar Kurbanı Cemine Özgü Buyruk ve Düvazlar	155
2.2.2.1.5. Kırklar Semâhı Hizmeti.....	164
2.2.2.2. Nevruz Kurbanı Cemi.....	168
2.2.2.2.1. Nevruz Kurbanı Cem Töreninin Farklılıkları	169
2.2.2.2.1.1. Tören Öncesi Hazırlıktaki Farklılıklar	169
2.2.2.2.1.2. Törenin İlerleyişi Sırasında Ortaya Çıkan Farklılıklar ..	169
2.2.2.2.1.2.1. İlk Sofranın Meydana Gelişi.....	170
2.2.2.2.1.2.2. Âşıklık Hizmetinin Görülmesi ve Çiçek Sembölü.....	170
2.2.2.2.1.2.3. Nevruz Kurbanı Cemi Kırklar Semâhı Hizmeti..	198
2.2.2.3. Dedelik (Taç) Kurbanı Cemi	199
2.2.2.3.1. Sabah Hazırlıkları.....	199
2.2.2.3.1.1. Dedelik kurbanı Ceminin Tasviri ve Farklı Uygulamalar	200
2.2.2.3.2. Dedelik Tacının Giydirilmesi ve Sitamdan Geçirilmesi ..	201
2.2.2.3.3. Dedelik Kurbanı Cem Törenine Özgü Buyruklar	203
2.2.2.4. Görgü Kurbanı Cemi	205
2.2.2.5. Ölenin Yıl Kurbanı Cemi.....	206
2.2.2.6. Birlik Kurbanı Cemi	207
2.2.3. Diğer Törenler.....	207
2.2.3.1. Cuma Namazı Toplantıları.....	207
2.2.3.2. Hıdırellez Kutlamaları	210
2.2.3.2.1. Tören günü ve Ondan Önce yapılan Hazırlıklar	211
2.2.3.2.2. Ahdıbek Erenler Etrafında Oluşmuş İnanç ve Uygulamalar	212
2.2.3.2.3. Açılış Konuşmaları, Pilav ve Helva İkrâmı.....	213
2.2.3.2.4. Hıdırellez Semâhı.....	214
2.2.3.2.5. Törenin Son Bulması.....	215
SONUÇ	216
Kaynak Kişi Dizini	218
Bibliyografya	219
EK 1: Belgeler	222
EK 2: Fotoğraflar	231

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
ev.	Çeviren
H.	Hicri
haz.	Hazırlayan
M.	Miladi
s.	Sayfa
S.	Sayı
vd.	Ve diğerleri
vb.	Ve benzeri

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu, Alanı ve Amacı

Biz çalışma konusu olarak Isparta ili Senirkent ilçesi Uluğbey Beldesi'nde Alevî- Bektaşî Kültürünü seçtik. Uluğbey beldesinde, Veli Baba Sultan Türbesi olarak bilinen bir Bektaşî Ocağı bulunmaktadır. Bu ocak etrafında teşekkül eden canlı bir Bektaşî kültür alanı bulunmaktadır. Biz, bu alandaki inanç ve ritüelleri kayıt altına almaya çalıştık.

Beldeyi bir köy monoğrafisi olarak çalışmadık. İlgimizi Veli Baba Sultan etrafında oluşan inanç halkası ve bu halka sayesinde teşekkül ettiğine inanılan Bektaşî törenlerini yönelttik. Veli Baba Sultan Ocağı, Bektaşî kültürünün yaşama alanları arasında en canlı örneklerdendir. Ocağa bağlı yedi Dede ve bir Mürşid bulunmaktadır. Mürşid ve Dedelerce yürütülen, temelleri geçmişe dayanan bir tören çeşitliliği teşekkül etmiştir. Ana konu olarak bu törenleri seçtik. Törenlerin oluşumunu sağladığına inanılan Veli Baba ve etrafında oluşan uygulamaları ise Bektaşî kültürünün oluşum seyrini verebilmek için izâha çalıştık.

Çalışma merkezimiz Uluğbey beldesidir. Veli Baba Sultan Ocağı, civar il ve ilçeleri de içine alan bir inanç merkezi olmasına rağmen uygulama ve törenlerin merkezi beldedir. Uluğbey'in bir inanç merkezi oluşu, sekiz ayrı törenle Bektaşî kültürünü yaşatışı ve Veli Baba etrafında gelenekselleşmiş uygulamalar, bizi yöreye çeken faktörlerin başında geldi. Ayrıca, ailemin Uluğbey'e üç kilometre mesafede bulunan Senirkent'te yaşaması buradaki kültürü görmemi kolaylaştırdı. Görev yaptığım üniversite ile alan olarak seçtiğim Uluğbey'in mesafe olarak uzak olmasına rağmen, ailemin yanında kalma imkânından yararlanmam işi kolaylaştırdı. Çünkü, Bektaşî inancından ve belde halkından kaynaklanan belirli inanç günleri ve bu günlerde olagelen törenler bulunmaktadır. Yılda bir kere yapılan törenlere katılmamız gerektiğinde ailemizin yanında kalarak derleme yapma imkanı bulduk.

Bektaşî kültürü ve inanç sistemi, son zamanlarda çok konuşulagelen bir konu olarak Türk kamuoyunun gündemindedir. Bu da doğal olarak araştırmacıların ve halkın

konu üzerine düşünmesini sağlamıştır. Bir çok kitap, makale yazılmış, gazete ve televizyonlarda manşet yapılmıştır. Alevî-Bektaşî kültürünün tarihi kökenleri yazılan kitaplarla ortaya konulmaya başlamasına rağmen, günümüz Alevî-Bektaşî yaşantısı akademik düzeyde kayıt altına alınma sıkıntısı çekmektedir. Bektaşî ve Alevî kültürü üzerine temel konularda bir fikir birliği sağladığımızı söyleyebiliriz. Fakat bu kültürün günümüz dinî hayatı ve uygulamaları üzerinde toplu düşünmeyi sağlayacak kadar malzemenin toplanmamış olması bir kayıptır. Bu inanç sistemi de modern kültür ve toplumun tesiriyle değişmekte ve fark edilmeden kaybolmaktadır. Bizim, yapmayı amaçladığımız ise, günümüzde Veli Baba Sultan Ocağı'nda uygulanmakta olan "Bektaşî dinî hayatını" kayıt altına almaktadır. Böyle çalışmalar da ancak sahaya inerek yapılabilmektedir. Bektaşî ocak ve yerleşim birimlerinin "halk bilimi" açısından incelenmesi gerekmektedir. Bizim tespitlerimiz bu konudaki çalışmaların çok az olduğunu görmemizi sağladı. Amacımız, bu eksikliği "Veli Baba Sultan Ocağı" ile bir nebze de olsa kapatabilmektedir.

2. Araştırmanın Yöntemi

2.1. Araştırmanın Seçiliş Tarihi ve Ön Hazırlık Dönemi

Araştırma konusunun seçimini 2002 yılının Haziran ayında yaptık. Alan araştırmasına dayalı malzeme toplayabileceğimiz bir Bektaşî beldesi tespiti için bir ay ön çalışma sürdürdük. Görev yaptığımız Üniversitenin bulunduğu Manisa'da birçok Bektaşî yerleşim birimi hakkında bilgi edinmeye çalıştık. Fakat tatminkar görüntü vermediği için Uluğbey Veli Baba Sultan Ocağı'nda karar kıldık. Alevî-Bektaşî yerleşim bölgelerinde araştırma yapmanın en büyük sıkıntısı "gizlilik" korkusudur. Uluğbey'de bu problemi aşabileceğimiz kanaati oluşunca ilk olarak derleme teknikleri ve araştırma yöntemleri ile ilgili eserleri gözden geçirdik.¹

Teknik ve Alan bilgisi ile ilgili kaynaklardan sonra Alevîlik ve Bektaşîlik üzerine yazılmış olan eserlerden görebildiklerimizi temel oluşturabilmek için bir çoğunu

¹ Bu konu üzerine taradığımız eserler şunlardır: Fikret Türkmen, *Sahada Folklor Derleme Teknikleri*, İzmir 1992; Kenneth Goldstein, *Saha Folklor Derleme Metodları*, Çev. Ahmet Edip Uysal, Ankara 1983; Metin Ekici, *Halk Bilgisi Derleme Yöntemleri*, Ankara 2004; Özkul Çobanoğlu, *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemlerini Tarihine Giriş*, Ankara 1999; Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara 2000; Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara 1998; Halil Seydioğlu, *Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri El kitabı*, İstanbul 2000, Robert A. Day, *Bilimsel Bir Makale Nasıl Yazılır ve Yayımlanır ?*, Çev. Gülay Altay, Tübitak 1996.

gözden geçirerek okuduk.² Bu aşamadan sonra doğrudan Uluğbey ve Veli Baba Sultan Dergâhı üzerine yapılmış çalışmalara ulaşmaya çalıştık.³ Dipnotta ismini zikrettiğimiz çalışmalardan biraz bahsederseniz, Karatürk eserinde, menakıbname ve kendi bilgileri ışığında akademik düzeyde olmasa da Veli Baba'nın soyu ve Beldenin tarihçesi üzerine bilgiler verir. Değerli bilgileri de içinde barındırdığına inandığımız eserde beldeye görülen cem törenlerinden bahis yoktur. Ürekli ve Baş'ın eseri Veli Baba Sultan'ın zaviyesi üzerine yapılmış ilmî bir çalışmadır. Biz, çalışmamızda bu makaleden faydalandık. Makalenin Veli Baba'nın vakfına ait bulunabilen kayıtlara dayanarak yapılmış olması ayrı bir önem katmaktadır. Bu çalışmada da günlük dinî hayattan bahis geçmemektedir. Kılıç'ın tebliği ise Veli Baba ve onun etrafında teşekkül etmiş velî kültü merkezlidir. Tebliğin başlığı geniş bir yelpazeyi içerse de tebliğde bu derinliği görememekteyiz. Şener'in çalışması ise, günümüz Aleviliğinin durumuna dair soruları içermektedir. Ayrıca Uluğbey'in dünden bugüne yetiştirdiği şahsiyetlerde mülakatlarla izaha çalışılmıştır. Eroğ'un eserinde ise, Uluğbey'le ilgili alan araştırmasına dayanan bilgiler bulunmaktadır. Bilgilerin tamamına yakını törenlerle ilgilidir. Alana çıkmadan önce okuduğumuz eserde geçen bilgiler dikkatimizi çekmişti. Derleme yaparken eserde yazan metinlerin doğruluğunu tespitte çalıştık. Fakat birçok bilginin doğrulamasını yapamadık. Eroğ, saygı duyduğumuz, değerli eserleri ile tanıdığımız bir bilim adamıdır. Eserinde, Türkiye'deki muhtelif Alevî-Bektaşî köylerinden derlediği malzemeyi vermiştir. Bu sebeple küçük karışıklıkların olmasının normal olabileceğini

² John Kingsley Birge, *Bektaşilik Tarihi*, Çev., Reha Çamuroğlu, İstanbul 1991; Mehmet Eroğ, *Türkiye'de Alevilik Bektaşilik*, İstanbul 1977; Ethem Ruhi Fıglalı, *Türkiye'de Alevilik Bektaşilik*, Ankara 1996; Bedri Noyan, *Bektaşilik Alevilik Nedir ?*, İstanbul 1995; Suraiya Faroqhi, *Anadolu'da Bektaşilik*, Çev. Nasuh Barın, İstanbul 2003; İrene Melikoff, *Hacı Bektaş Efsanesinden Gereçeğe*, Çev., Turan Alptekin, İstanbul 1999; Abdülbaki Gölpınarlı, *Mü'minlerin Emiri Hazret-i Ali*, İstanbul 1990; *On İki İmam*, İstanbul 1989; Nejat Birdoğan, *Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik*, Almanya, 1990; Ahmet Yaşar Ocak, *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri*, İstanbul 2002; *Kalenderiler*, Ankara 1999; T. Olsson, E. Özdalga, C. Raudvere, *Alevi Kimliği*, Çev., Bilge Kurt Torun, Hayati Torun, İstanbul 1999; Mustafa Ekinci, *Anadolu Aleviliğinin Tarihsel Arka Planı*, İstanbul 2002; A. Yılmaz Soyzer, *19. Yüzyılda Bektaşilik*, İzmir 2005; Abdülkadir Sezgin, *Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik*, İstanbul 1991; Fuat Bozkurt, *Toplumsal Boyutlarıyla Alevilik*, İstanbul 2005; Esat Korkmaz, *Ansiklopedik, Alevilik Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1993; Baki Öz, *Dünyada ve Türkiye'de Alevi Bektaşî Dergâhları*, İstanbul 2001; Osman Eğri, *Yaygın Din Eğitimi Açısından Bektaşilik*, İstanbul 2003; İsmail Engin, *Tahtacılar*, İstanbul 1998; İlhan Cem Erseven, *Alevilerde Semâh*, İstanbul 1996; İsmail Kaygusuz, *Musahiplik*, İstanbul 2004.

³ Mustafa Karatürk, *İki Cihan Hazinedarı Veli Baba Sultan ve Türbesi*, Ankara tarihsiz; Bedri Noyan, *Veli Baba Menkıbnamesi*, İstanbul 1993; Bayram Ürekli-Ali Baş, "Veli Baba ve Senirkent Uluğbey'deki Manzumesi", Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi, S.9-10, Yıl 1994-1995, Konya 1995; Abdullah Kılıç, "Seyyid Veli Baba Sultan ve İsmi Etrafında Oluşan Adet, Gelenek ve İnançlar", Uluslar arası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi (23 -28 Ekim 2001), s.597,615, Ankara 2001; Cemal Şener, *Yaşayan Alevilik*, İstanbul 1995; Eroğ, a.g.e.

düşünüyoruz. Metnimiz içerisinde bazı hatalı tespitlerini düzeltmeye çalıştık. Anlattıklarımızdan da anlaşılacağı gibi, Uluğbey beldesi üzerine alan araştırmasına dayalı çalışmaların eksikliği fark edilmektedir. Alevî-Bektaşî zümrelerince bilinen bir dergâh olmasına ve canlı bir Bektaşî yaşantısına sahip olmasına rağmen tören ve ritüelleri üzerine alan araştırması yapılmaması malzemeye ayrı bir önem katacağını hissettik. Bunun yanında günümüzde önemli bir iletişim haline gelen internet üzerinde kurulu Alevîlik ve Bektaşîlik konuşulduğu sitelere üye olduk ve takip ettik.⁴

Bu çalışmalardan sonra doğrudan alana birkaç defa giderek genel malzemeler ve ortamı araştırma imkânına sahip olduk. Bu araştırmalarda yedi Dede ve bir Mürşid ile devam ettirilen temelleri geçmişe dayanan bir Bektaşî dinî hayatı olduğunu görmek bizi çok heyecanlandırdı. Ön hazırlık devresi yukarıda bahsettiğimiz çabalarla altı ay sürdü.

2.2. Kaynak Kişi Grubu

Çalışmamız esnasında çok geniş bir kaynak kişi ile irtibat kuramadık. Çünkü amacımız beldedeki törenleri ve Veli Baba etrafında oluşan inanç ve uygulamaları tespit etmektir. İlk etapta kaynak kişi grubu olarak beldedeki Mürşid ve Dedeleri tespit ettik. Başka kişilere soru yönelttiğimizde de “Dedem bilir” veya “Mürşid” bilir. Cevapları bizi bu yola sevk etti. En önemli yardımcımız ise, Beldenin hocası olarak bilinen Emekli Öğretmen Mustafa Karatürk oldu. Onun rehberliği ile çok zorlanmadan kapılar bize açıldı. 88 yaşında olmasına rağmen bizimle her yere koştu. Uzun yıllar beldede öğretmenlik ve Tarihi Eserleri Koruma Derneği Başkanlığı yapmasından dolayı aradığımız bilgilere vakıftı. Kendi bilmediği konularda da bizi kolayca bilgilere ulaşabileceğimiz insanlara yöneltti.

Alevî Bektaşî zümresindeki insanlarda uzun yılların kendilerine kattığı bir tedirginlikle karşılaştım. Rehberim olmasa bunları aşmam çok zor olacaktı. İlk görüşmelerimde Dedeler ve Mürşid “Buraya çok gelen oldu. Biz anlattık ama saptırarak yazdılar. Sen de böyleysen hiç durma git. Biz iyi olan adımızı kötü etmek istemeyiz” gibi cevaplarla karşılaşmak beni korkuttu. Onları inandırmam birkaç sefer gidip gelmeme kadar sürdü. Mustafa Karatürk ile beldenin etrafındaki yatırları gezdik. Mezar taşlarının yazılarının silindiğini fark ettim. Bir kutu boya alarak bütün yatırların mezar taşlarını boyadım. Bu kısa sürüde belde halkınca duyuldu. Bu andan itibaren

⁴ www.tahtacilar.com; www.Alewiten.com.

bana, mahremliğine inandıkları kültürlerini açmaya başladılar. Bu güven ile daha rahat bilgi toplamaya başladım. Ailemin, alan araştırması yaptığım beldeye üç kilometre mesafede oturması hasebiyle belde halkından aile dostları da çıktı. Onların referansları da bana olan güveni daha da arttırdı. Sorularımıza daha net cevaplar almaya başladık. Dedeler ve Mürşid'den törenler ve yapılaş zamanları hakkında bilgiler edindik. Köyde yedi tane Dede bulunmasına rağmen her an bir cem töreni ile karşılaşmak mümkün olmuyor. Dedelerden tören olursa beni çağırılmaları için ricacı olduk. Rehberim Mustafa Karatürk ve Dedeler törenlerin olacağı zaman bilgi verdiler. Bu sayede törenlere katılma imkanı bulduk. Yıl içinde belirli günlerde yapılan törenlere de bu şekilde katıldık. Kaynak kişi grubundan iki şekilde yararlanılmıştır. İlk olarak törenlere girmeden uygulamalar hakkında bilgi edindik. Törenden sonra da uygulamaların yapılaş amacı hakkında bilgi edindik. Bunun yanında törende geçen dua ve âyetlerden deşifre de zorlandıklarımızı tekrar sorduk veya varsa yazılı olarak aldık. Tezimiz temel olarak, kaynak kişi bilgileri ile desteklenmiş kendi gözlemlerimize dayanmaktadır.

2.3. Teknik ve Araçlar

Çalışmamız sırasında gözlem ve mülâkat tekniklerini kullandık. Çalışmamızın temelini törenlerin oluşturduğunu belirtmiştik. Bütün çabamız yapılan törenleri eksiksiz kayıt altına almaktı. Bunun için en iyi araç da video kamera cihazlarıydı. Bu cihaz ise; belde Dedelerinin ve halkının ilk etapta tepkisini çekti. İlk defa çekim için Süleyman Ertuğrul Dede'nin Muharrem ayında akşamları yaptıkları "Kitap Okumaları"na katıldık. Süleyman Dede, kamerayı görünce "Sen gel misafirimiz ol dinle. Ama kameraya alma. Bir hatalı laf ederiz. Telafisi olmaz." Dedi. "Ne kadar hata aramıyorum. Bu çektiklerimi size de veririm. Bakarsınız" desem de o akşam çekim yapamadım. Sadece birkaç kare fotoğraf alabildik. Kitap okuma işlemi son bulunca Dede ile tekrar konuştuk. "Mürşid izin verirse olur" Cevabını alınca rehberim Mustafa Karatürk ile Mürşid'e durumu aktardık. Kendisi "Evladım. Hak bildiğini söyleyeceksen çek. Bunun vebâli büyüktür"dedi. Bu Dedelerin törenlerine kamera ile girebildik. Bu da bizde rahatlamayı sağladı. Bu esnadan sonra bütün törenlerde video kamera ile kayıt etmeye çalıştık. Ayrıca fotoğraf makinesi ve ses kayıt cihazı ile de kamera kayıtlarını destekledik. İlk birkaç törende bizden talipler tedirgin oldu. Hatta Cem töreni başlamadan Dede, taliplerine durumu aktardı. İleriki çalışmalarımızda ise tedirginlik yok olmuş ve şakalaşmalar başlamıştı. "Yakışıklı veya güzel çek" vb. Farklı Dedelerin törenlerine

girdiğimizde de bu tedirginliği tekrar yaşadık. Bizi “televizyoncu, gazeteci kameraman” gibi görenler çok oldu. Özellikle kadınlar “dem” alırken çekmemden rahatsız oldular.

Mekândan kaynaklanan sıkıntılar yaşadık. Cem törenleri evlerin odalarında yapılmaktadır. Odaların küçük olması işimizi çok zorlaştırdı. Fotoğraf ve video kamera ile yaptığımız çekimlerde uygulamaları tam olarak kayıt altına almakta zorluklar doğurdu. Ayrıca törenler yedi sekiz saat sürüyordu. Bütün töreni kayıt altına almak istediğimiz için çekim yapmakta zorluklar çektik. Yılda bir kere olan törenlerden birinde yeni ameliyat olmuşum. Ama bu törene katılamazsam bir daha girme imkanım yoktu. Taze dikişlerimizle törene katıldık. Doğal olarak o gece yarısı tören bittiğinde dikişlerim yırtılmıştı. Bunun üstüne gece yarısı üçte beldeden eve giderken motorum arızalandı. Eve kadar o halde yürümek zorunda kaldım. Tabii önce hastahaneye sonra eve geldim. Bunlar da “güzel hatıralar” olarak zihnimize kazındı. Törenlerde hem fotoğraf makinasını hem de video kamerayı kullanmak zorundaydık. Bu bazı estantaneleri kaçırmamıza sebep olabilmekteydi. Böyle anlarda beldenin düğün çekimlerini de yapan Hasan Hüseyin Köse’nin yardımlarını unutamam.

Çalışmamız boyunca yirmi sefere yakın beldeye gitme imkânı bulduk. Beldede yapılan sekiz ayrı törenden yedisini kendi imkanlarımızla kayıt altına aldık. “Dedelik Kurbanı Cem” töreni, bu iki buçuk yıl zarfında olmadığı için kaydedemedik. Hasan Hüseyin Köse’nin Süleyman Ertuğrul’a yapılan Taç merasiminin tamamını çekmiş olduğunu öğrendik. Kendisinden rica ettik. Bizi kırmadı kayıtlarını verdi. Bu eksikimizi de bu şekilde giderdik.

3. Coğrafi Yapı

Uluğbey beldesi, Isparta merkeze 81 km. bağlı bulunduğu ilçe olan Senirkent’e ise 3 km. mesafede bir yerleşim birimidir. Senirkent ovası olarak bilinen ovanın batı yamaçlarına kurulmuştur. Uluğbey, küçük tepelerle etrafı çevrili bir vadide bulunmaktadır. Güneyinde Kumalar Dağı, Kuzeyinde Haydaroğlu Kayaları, Doğusunda Karatepe, Ürkebek tepesi vardır. Belde de yerleşimin olduğu en yüksek rakım 1105, en düşük rakım ise 1041’dir. Uluğbey’e komşu olan yerleşim birimleri ise; doğusunda Başköy, batısında Küçükkabaca, Dereköy, Kuzeyinde Tatarlı, Güneyinde Senirkent’tir.(bkz. Foto.1, Ek-1)

Uluğbey ovası, güneyde Senirkent'e batıda ise Uluborlu'nun beldelerine dayanan yüzölçüm olarak küçük ama bereketli topraklardır. Ovada şaraplık ve kurutmalık üzüm yetiştiriciliğinin yanında, kiraz, vişne, elma, şeftali vb. meyvecilik de yapılmaktadır. Az da olsa tahıl tarımı da yapılır. Belde halkı geçimini tarım sektöründen sağlar.

2000 yılı nüfus sayımlarına göre beldenin nüfusu 3507'dir. Bu nüfusun tamamına yakını Bektaşî meşrep insanlardan oluşur. Belde, Almanya'ya ve Türkiye'nin muhtelif yerleşim birimlerine göç vermiştir. Bu insanların büyük bir çoğunluğu yaz aylarında beldeye gelerek, belde nüfusunun beş bini bulmasını sağlarlar.

Uluğbey, coğrafi konum olarak Akdeniz bölgesinde bulunmasına rağmen iklim olarak İç Anadolu Bölgesinde hakim olan karasal iklim özelliklerini taşır. Yazlar sıcak ve az yağışlı, kışlar ise sert ve yağışlı geçer.

4. Tarihçe

Uluğbey beldesinin bulunduğu bölgenin tarihi devirler içinde bir çok medeniyete ev sahipliği yaptığı söylenmektedir. Bu konuda kesin bilgiler bulunmamakla birlikte 1880 yılına kadar bu bölgeyi Uluborlu merkezli düşünmek gerekmektedir. Bu tarihe gelinceye kadar civar yerleşim birimleri gibi Uluborlu'ya bağlı bir siyasi otorite hakim olmuştur. Uluborlu'yu hakimiyeti altına alan medeniyetlerin Uluğbey'i de içine alan bir yerleşim bölgesine yerleştiklerini düşünürsek sıra ile Hititler, Frigyalılar, Lidyalılar, Persler, Psidyalılar, Galatlar, Romalılar tarafından idare edildiği görüşü savunulmaktadır.⁵

1071 Malazgirt zaferinden sonra Türklerin Anadolu'ya yayılmaları sırasında bu bölgeye de akınlar olmuştur. Bu tarihten itibaren Uluborlu Türkler ve Bizanslılar arasında birkaç defa el değiştirdikten sonra 1182 tarihinde bütünüyle Selçukluların eline geçmiştir.⁶ Uluğbey ve civar yerleşim birimlerinin tamamen Türk egemenliğine geçişi Uluğbey'e tahmini elli kilometre mesafedeki Kumdanlı ovasında yapılan 1176 tarihli Miryakefolon Savaşı ile olmuştur.⁷ Selçuklulardan sonra Hamitoğulları Beyliği'nin idaresinde kalan yerleşim birimi Hamitoğulları Beyliği'nin Osmanlı Devleti tarafından alınmasıyla Osmanlı idaresine geçer. 1880 tarihine kadar Isparta'nın kazası Uluborlu'ya

⁵ www.uluborlu.org.

⁶ Ürekli-Baş, a.g.m., s. 148.

⁷ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 2005, 231,235.

bağlı köy statüsünde yaşar. 1880 yılında Senirkent Uluborlu'ya bağlı nahiye statüsünü kazanır. Uluğbey de bu tarihten sonra Senirkent'e bağlı bir köy konumuna gelir. 16 Haziran 1952 tarihinde Senirkent, Isparta'ya bağlı ilçe statüsü kazanır. 1958 yılında da Uluğbey belediye belde olur.⁸

Beldenin şimdiye kadar kayıtlardan çıkarılan isimleri şunlardır : İtkara şehri, Uluköy ve Ulugün, Legüp, Ligüb, Ülgüb, İlgüb, Ulugüb, İlegüb,⁹ son olarak 1948 yılında İç İşleri Bakanlığı'nca Uluğbey ismi verilir.¹⁰ “İlegüp” ismi üzerine anlatılagelen bir efsaneyi de dinledik : “Köyümüz isminin Ulugün olduğu dönemlerde, bağcılık ve şarapçılık çok yapılmış. Misafirlerimize de bol bol şarap ikram edilmiş. Yine köyümüze, tarikat büyüklerimiz gelir. Sofralarına taslarla şarap ikram edilir. Verilen tası içip bitiren misafirler, tasla kanmazlar. İlla küpünü getirin, derler. Ev sahibi, küp büyük buraya gelmez, dese de ille küp gelecek; diye inat ederler. Evde bulunanlar hep birlikte küpü ortaya getirirler. Bu olay duyulunca köyün adı “İlleküp” olur. Şive gereği “İlgüb”, sonra da “İlegüb” olur.” (K.K.5)¹¹

Senirkent ve civar köylerinin halkı beldeye günümüzde de “İlegüb” ismi ile bilirler. “Uluğbey” ismi genç nesil tarafından kullanılmaktadır.

⁸ www.senirkent.net.

⁹ Ürekli-Baş, *a.g.m.*, s. 144,145.

¹⁰ Karatürk, *a.g.e.*, s. 10.

¹¹ Karatürk, *a.g.e.*, s. 10'da bu anlatı bulunmaktadır.

2. BÖLÜM

Veli Baba Sultan Dergâhı – Ocağı

2.1. Veli Baba'nın Tarihi Şahsiyeti

Veli Baba'nın tarihi şahsiyeti üzerine elimizdeki en önemli kaynak menâkıbnâmesidir. Menâkıbnâmenin yanında dergahı ile ilgili belgelerde bulunmaktadır. Bu konuda günümüze kadar yapılan en kapsamlı çalışmamın Bayram Ürekli ve Ali Baş'ın makalesi olduğunu belirtmiştik. Menâkıbnamede bulunan şecere şudur :

1. Hz. Ali
2. Hz. Hüseyin
3. Ali'yyül evsat (Zeyn-el Abidin) annesi Şehribânu-bint yezdicerd
4. Zeyd-i şehid
5. Hüseyin-i Züd-dem'a
6. Yahya El-Ardeşir-i
7. Muhammed-ül Asger el-Ardeşiri v-el-Aksâsî
8. Ali-yyüz-zahid
9. Zeyd-i Râbı
10. El-Hasan Gâzî
11. Ebi Ca'fer Muhammed
12. El-Hasan Edib i Eb-ül Kasım
13. Kemal eş-şerif
14. El Hasan Eb-ül Kaasım
15. Muhammed
16. Hamza
17. Ali
18. Hasan-eş-Şair

19. Zeyd-i Hâmis
20. El-Hasan el-Gâzî
21. El-Gazi Hüseyin Paşa (Eş şehid fi karye-i Uluköy)
22. Zeyd-eş-şehid (Eş şehid fi karye-i Uluköy)
23. Cafer
24. Ali-El-Gâzi (Lakabı Uzun Er – Ve hüve irşâd-i bi Hacı Bektâş Veli – Hz. Pir Hacı Bektaşî Veli'ye intisap etmiştir)
25. Ca'fer (Lakabı Gül Battal Gâzî – Eş şehid fi Gelibolu Ma'al Gazi Süleyman Paşa)
26. El-Hüseyin El-Gâzî (Ma'a ebihî fi Gelibolu fi zeman-ı Sultan Orhan)
27. Ca'fer-is-sadık el – Alevî
28. El-Hüseyin el Veli el-Meşhur (Yalınca Dede)
29. Veli-yyeddin el – Gâzî el Meşhur bi Veli Baba (Eş-şehit fi karye-i Uluköy)
30. El-Hüseyin-El Veli (El-medfun fihi lehu türbet-i fi sahib-il bahr fi Cezayir)
31. Es-Seyyid Veli (El-Meşhûr bi Veli Baba-Kerametleri Çok-Uluköy'de Ceddi dergâhında medfun Kara Haydar oğlu Mehmet Eliyle şehid)¹²

Şeceresini Ehl-i beyte bağlama geleneği birçok menâkıbnâmede görülen bir durumdur. Menakıbı yazılan Veli'ye saygınlık kazandırma düşüncesiyle Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e soyağacı indirilir. Menakıbdaki birçok kaydın gerçek tarihlerle uyum gösterdiğini belirtsek de Veli Baba ve Dedelerinin şeceresinin Hz. Hüseyin'e dayandığını ispat zordur.¹³ Menakıba göre Veli Baba'nın atalarının Abbasi halifesi tarafından bu bölgenin fethi için gönderildiği belirtilmektedir. Bunun tarihi kayıtlarla uyuşmadığı tespit edilmiştir.¹⁴ Menakıba göre Miladi 1223 yılında Seyyid Hasan Gazi o günkü adıyla İtkara isimli Uluğbey'i fethedip Çanlı kiliseyi yıkıp dergah ve camisini yapmıştır. Bu türbenin kitabesindeki kayıtla uyuşmamaktadır.¹⁵ Yine menakıba göre Veli Baba'nın ataları Malatya'dan buraya göç etmişlerdir. Bu araştırmacılar da şu

¹² Noyan, *a.g.e.*, s. 74,75-99,100-108,120-14,129-133.

¹³ Karatürk, *a.g.e.*,de menakıbnâmeyi esas alarak ispatlamalara gitmiştir. s. 23,25.

¹⁴ Ürekli-Baş, *a.g.m.*, s. 143, Ayrıca, Noyan, *a.g.e.*,s, 159-160. Veli Baba'nın büyük dedelerinden Sadık Hasan Gazi'nin Abbasi Halifesinden aldığı görevle Uluğbey'i fethi anlatılmaktadır.

¹⁵ Ürekli-Baş, *a.g.m.*, s. 144.

kanaati oluşturmuştur; “Kol olarak Hz. Hüseyin’e bağlanmış olsa da Malatya taraflarından bu bölgeler göç etmiş, Anadolu’ya ilk gelen Arab gazilerinden ya da Ahmet Yasevî tarafından Maverâünnehir’de kurulan ve kısa zamanda Türk aşiretleri arasında hızla yayılan ve Türk göçleri ile Anadolu’ya taşınmış Yesevi tarikatine mensub bir aileden olmaları muhtemeldir.”¹⁶

Bu görüşü destekleyen bir görüş de Baki Öz’e aittir. “Bir Türk akıncı eri olan Veli Baba’yı Arap kökenine bağlamak imkânsızdır.”¹⁷ Ona göre Veli Baba’nın Atalarından Hasan Gazi, Türk akıncılarının başında serasker olarak bu topraklara gelmiş, burada şehit düşmüştür. Malatya’daki çocuklarına şehit düştüğü bu topraklar “kılıç tımarı” olarak verilmiş, onlar da buraya yerleşmiştir. Bizim işimiz bunların doğruluğunu ispat olmadığı için kısaca tartışılan konuyu ortaya koymaya çalıştık.

Menakıbnâmeye göre, Veli Baba’nın amcazâdesi olan Cafer, Budapeşte’de medfun olan ve türbesi bulunan “Gül Baba”dır. Bu konu üzerine de birçok çalışma mevcuttur¹⁸. Yine Menakıbnâmedeki şecereye dayanılarak Veli Baba Sultan ile Eskişehir Seyitgazi ilçesinde medfun ve külliyesi bulunan Seyyid Battal Gazi’nin ataları kardeş gösterilmektedir. Mustafa Karatürk eserinde bunu destekleyen ispatlamalara gitmiştir.¹⁹

Veli Baba adıyla bilinen Seyyid Hüseyin Veli’nin doğum tarihi kesin belli olmamakla birlikte araştırmacıların buldukları belgelere göre 1542-1550 yılları arasında dünyaya gelir.²⁰ Babası vefat ettiği için dedesi Veliyiddin Gazi tarafımızdan yetiştirilir. Dedesinin yerine dergâhın başına geçer. Tekkede müridleri ve çocukları ile hayatını sürdürmüştür. Hatta menakıba göre hayatının bir kısmını ibadetle meşgul olarak çilehanesinde geçirmiştir. Bu çilehane hâlâ mevcuttur. Türbenin dış çeşmesinden doğuya doğru 100 metre ileride Hüseyin Kıtay’ın evinin altındadır. Tarafından fotoğrafı çekilmiştir. (bkz. Foto.2). Menkıbelerini ayrı bir bölümde vereceğimiz için buraya almadık. Veli Baba’nın vefatı menâkıbnâmede şu şekilde anlatılır; Veli Baba Dergâhında ibadet ile meşgul iken Kebiz aşiretinden Kara Dehmen adlı Delid’in bir

¹⁶ Ürekli-Baş, *a.g.m.*, s. 146; Ayrıca Anadolu’ya Türk dervişlerinin göçleri hakkında geniş bilgi için bkz. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara 2003.

¹⁷ Öz, *a.g.e.*, s. 23-25.

¹⁸ Tahir Erdem, “Gül Baba”, Ün Isparta Halkevi Mecmuası, C.2, S.19, İlkteşrin 1933, s.268-270; Fuat Bozkurt, “Gül Baba ile Veli Baba”, Toplumsal Tarih Dergisi, S.44, Ağustos 1997.

¹⁹ Karatürk, *a.g.e.*, s. 23-25.

²⁰ Ürekli-Baş, *a.g.e.*, s. 148.

oğlu olur. İsmi vermesi için Veli Baba'nın Dedesi Seyyid Hüseyin Veli'ye gelirler. Çocuğa Haydar ismini verir. Haydar'ı çok sevdiği için kızı Şehrebanu ile evlendirir. Bu evlilikten Mehmet isimli bir çocuk dünyaya gelir. Kara Haydar, Katırcıoğlu olarak namlanan eşkıyanın saflarına katılarak eşkıyalık eder. Veli Baba'ya Anadolu Valisi, Kara Haydar'ı uyarmasını söyler. Bu çocuğu terbiye et, derler. Kara Haydar, Veli Baba'yı dinlemez. Hatta Şehrebanu'yu boşar. Veli Baba'nın ikazlarına kızan Kara Haydar dergâhı basarak sancağı kırar, zarar verir. Kaçarak uzaklaşır. Veli Baba, Kara Haydar'ın tavrına karşılık Allah'tan cezasını vermesini diler. O gece, bir baskında kim oldukları bilinmeyen kişilerce Kara Haydar öldürölür. Kara Haydar'ı Veli Baba öldürttü, diye bir söylenti çıkar. Baskından kurtulan Kara Haydar'ın adamları oğlu Mehmet'i bulurlar. Babasını Veli Baba'nın öldürttüğüne oğlu Mehmet'i inandırırılar. Mehmet de, öcünü almak için eşkıyaların başına geçer. Kısa bir süre sonra Veli Baba'nın tekkesine gece baskını düzenleyerek Veli Baba'yı ve tekkede bulunan bütün ailesini öldürölürler. Sadece Veli Baba'nın oğullarından Hüseyin Çelebi, tekkenin dışında olduğu için hayatta kalır.²¹ Bu hadisede 8 erkek 10 kadın vefat eder. Menâkıbnâme'de anlatılan hadiseyi bir çok kaynak doğrulamaktadır.²² Bütün bu yazarların Veli Baba'nın vefatıyla ilgili ortak tarih H. 1057/M.1647 tarihidir. Doğum tarihi kesin olmasa da Veli Baba'nın eldeki tarihlere göre 105 yıl hayat sürdüğünü söyleyebiliriz.

Vefatından sonra Tekkesinin başına oğlu Hüseyin Çelebi geçmiştir. Burada, menâkıbnâmede yazan ama izâha muhtaç olan bir konuya da açıklık getirmek gerekmektedir. Menâkıbnâme'ye göre Hacı Bektaş Veli, Veli Baba'nın dedelerinden Uzun Er'in huzuruna gelerek irşad edilmiştir. Menâkıbnâmeyi yayına hazırlayan Bedri Noyan ve diğer araştırmacılar da bunun mümkün olmadığını belirtmişlerdir.²³ Noyan'a göre Hacı Bektaş Veli'nin vefatında Uzun Er'in genç olduğunu, olsa olsa Uzun Er'in irşad için Hacı Bektaş'a gelebileceğini belirtir. Uzun Er, Hacı Bektaş'tan hilafet olarak Uluğbey'e dönüp Bektaşî tarikatı icabınca irşada soyunduğu belirtir. Bu sayede, Veli Baba Sultan Tekkesi'nin Bektaşîliğinin izâh edilebileceğini söyler. Bu kanaate göre

²¹ Noyan, *a.g.e.*, s. 269-275

²² Kara Haydar ve oğlu Mehmet'in olayına ilişkin geniş bilgi için bkz. Baki Öz, *a.g.e.*, s. 47'de Naima Mustafa Efendi-Naima Tarihi (Haz. Z. Danışman), İst., 1967, C:IV, s.1779,1806; Mehmet Hemdani Solakzade-Solakzade Tarihi (Haz. V. Çabuk) Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, C:II, s.582,587 v.d.600; Reşat Ekrem Koçu-Dağ Padişahları, İst., 1962, s. 68; İsmail Hakkı Uzun Çarşılı, Osmanlı Tarihi, TTK yay., Ankara 1973 C:III-I, s. 310.

²³ Noyan, *a.g.e.*, s. 170-171; Ürekli-Baş, *a.g.m.*, s. 146.

düşünürsek Veli Baba Sultan Ocağı, Uzun Er'den itibaren bir Bektaşî zaviyesi olarak görev yapmıştır.

2.2. Veli Baba Sultan Menâkıbnâmesi

Veli Baba Sultan Menâkıbnamesi olarak tanınan eserin tek nüshası bilinmektedir. Bu nüsha Veli Baba'nın soyundan geldiğini belirten Uluğbey beldesinin bir dönem belediye başkanlığını da yapan Veliyittin Oktay'ın şahsi kütüphanesinde bulunmaktadır. Günümüze kadar başka bir nüshasına ulaşılammıştır. Bu nüshayı Doç. Dr. Bedri Noyan, Latin alfabesine aktarmış, Bazı yerlerine şerhler düşerek yayınlamıştır.²⁴ Bektaşî menâkıbnamelerinden biri olarak bilinen Veli Baba Sultan Menâkıbnamesi araştırmacıların Bektaşîlik üzerine yazdıkları eserlere de kaynaklık etmiştir.²⁵

Menakıbnâmenin yazılışı ve Veli Baba'ya aidiyeti konusunda kesin bir görüş yoktur. Veli Baba Menakıbnamesi ve konu ile ilgili tarihi kayıtlar üzerine en ciddi araştırmayı yapan Bayram Ürekli ve Ali Baş'a göre : “Menakıbın başında ‘Hâzâ tercüme-i menakıb-ı Seyyid Veliyü'd-din Gazi min evlâdi'l-Alevîyyeti'l Hüsniyye' hecesinin hemen üstünde ‘Sadât-ı Aleviyye-i Hüseyniyye'den Veli Baba Hazretlerinin Lisan-ı fesâhat-ı beyân-ı Arabîden Lisan-ı Türkiye tercüme buyurduğu ve evrâd-ı usbu'yyelerini ve mücmelen şecerderini müştemil kasâidlerini ve evlâd-ı evlâd-ı evlâde ilaveyi havi olmak üzere bir menakıb-ı alidir (Sene, H.1313)’ yazılıdır. Bu girişte ifade edildiğine göre muhtemelen menakıb Veli Baba'nın dedesi Seyyid Veliyyü'd-din Gazi'ye ait olup, Arapça olarak yazılmış fakat Veli Baba tarafından Türkçeye çevrilmiş. Veliyü'd-din Gazi'nin de lakabının Veli Baba olmasından veya Veli Baba'nın Türkçeye tercüme edişinden veyahut da yapmış olduğu ilâvelerden dolayı Veli Baba Menakıbı adıyla zikredilmiş olabilir.”²⁶

Yukarıdaki izah kanaatimizce de en mantıklı yaklaşımdır. Menakıbnâme içerisinde Veli Baba veya Veli Baba menakıbı ibaresinin geçmeyişi de görüşü destekler niteliktedir. Menakıbnâme bulunan şeceredeki muğlak konulara izâhlarla Bedri Noyan açıklık getirmektedir. Metindeki ve yazarındaki muğlaklığı buradan da anlayabiliriz. Biz, bu tartışmalara girmeden Veli Baba Sultan Menakıbı'nın içerisindeki konuları

²⁴ Noyan, *a.g.e.*

²⁵ Ocak, *a.g.e.*; Eğri, *a.g.e.*

²⁶ Ürekli- Baş, *a.g.m.*, s. 141.

kısaca özetlemeye çalışacağız; Menakıbnâme, ilk peygamber Hz. Âdem ve evlatlarından başlayarak, Şit, Nuh, Hûd, Lokman, Salih, İbrahim, Musa, Şuayb, Yahya, Eş'ıyâ, İsa, Son peygamber Hz. Muhammed'e kadar olan ismini saydığımız peygamberler hakkında bilgi verir.²⁷ Bu kısımdan sonra, Hz. Ali, Hz. Fatıma ve evlatları üzerine bilgiler verir. Bu bilgilerden sonra Hz. Ali ile Hz. Muhammed arasındaki bağı izâha çalışır. Burada Hz. Ali'ye peygamber tarafından verilen önemi anlatan âyet ve hadislere değinerek hadiseler üzerinden izâhlarda bulunur. Arkasından ehl-i beytin önemini âyetlerle açıklar.²⁸ Bu sayfalardan sonra birkaç sayfa Veli Baba'nın atalarının soyundan bahseder.²⁹ Bu sayfalardan itibaren Veli Baba'nın soyuna İmam Zeynelabidin'in oğlu Zeyd'e bağlayan şecereden bir bölümü verir.³⁰ Muaviye ve Yezid'in peygamber soyuna yaptıklarını Yezid'i ve Muaviye'yi kötüleyerek anlatır.³¹ Bu bölümden sonra On İki İmam ve soyu hakkında bilgiler vererek İmam Zeynelâbidin'den başlayarak Veli Baba'nın şeceresini verir.³² Şecere metnin içerisinde serpiştirilerek verilmiştir. Bu kısımdan sonra "Otuz Yedi Abbasi Padişahları" adlı kısımda Abbasi padişahlarından bahseder. Bahisten sonra Veli Baba'nın Büyük dedelerinin savaşlarından, Uluğbey'e yerleşmelerinden bahisler açar. Bu hadiseleri tafsilatlı bir şekilde, gerçeğe yakın, olağanüstü hadiseler gibi göstermeden anlatır. Arada manzum kısımlar da bulunmaktadır.³³ Peygamberimizin eşkalini uzun anlattıktan sonra "Peygamberimizin Ali Hakkında Dedikleri", "Hz. Muhammed ile Ali'nin Müshap Olması", "Mirac'da Hz. Muhammed'e Tanrı Hz. Ali'nin Lisani ile Hitap Etti" gibi başlıklarla Hz. Ali'yi öven sözler yazar. Bu kısımda âyet ve hadislere sık sık başvurur.³⁴ Bu sayfalardan menakıbın sonuna kadar Veli Baba'nın dedelerinin mücadeleleri ve gösterdikleri kahramanlıklar, Veli Baba'nın Dedesi Veliyyi-d-Din'in dergâhı kurması, oğluna işleri bırakarak, inzivaya çekilmesi, Veli Baba'nın kerametleri, hayatı, vefat hadisesi, Tekke'nin vakfı ve gelirleri vb. konularda bilgiler vermektedir.³⁵

Menakıbnamede geçen hadiseler bu konu üzerine çalışan araştırmacılar

²⁷ Noyan, *a.g.e.*, s. 9-19.

²⁸ Noyan, *a.g.e.*, s. 19-66.

²⁹ Noyan, *a.g.e.*, s. 66-73.

³⁰ Noyan, *a.g.e.*, s. 74-75.

³¹ Noyan, *a.g.e.*, s. 75-88.

³² Noyan, *a.g.e.*, s. 89-146.

³³ Noyan, *a.g.e.*, s. 146-181.

³⁴ Noyan, *a.g.e.*, s. 181-228.

³⁵ Noyan, *a.g.e.*, s. 228-300.

tarafından gerçeğe yakın bulunur.³⁶ Bektaşî menakıbnameler üzerine çalışmaları ile bilinen Ahmet Yaşar Ocak, Veli Baba Menakıbnâmesi'ni şöyle değerlendirir : “Veli Baba Menâkıbnamesi, daha öncekilerden her bakımdan ayrı, kanaatimizce Balkan Bektaşîliğinin tipik karakteristiklerini yansıtan bir eserdir. Bu menakıbnâmedeki bazı kerametleri anlatan menkabelerle beraber, dönemin Balkanlar'daki Osmanlı mücadelelerine dair bazı epizodlar da yer almakta, eserde bahis konusu edilen şahsiyetler, Veli Baba ve dedesi Seyyid Veliyyüddin Gazi de dahil olmak üzere, artık olağanüstü değil, daha gerçekçi portreler olarak tasvir edilmiştir. Daha önceki menâkıbnâmeler tam anlamıyla klâsik heterodoks çizgiyi yansıtmakla beraber, Veli Baba Menâkıbnâmesi'nde sünni çizgiye bir yakınlık göze çarpar.”³⁷

Bütün bu tespitler Veli Baba Menakıbnâmesinin gerçeğe yakın bir tablo çizdiği kanaatini ortaya koymaktadır. Bunun, menakıbdan ve dönem tarihini anlatan eserlerde geçen Veli Baba'nın öldürülme hadisesinin gerçeğe yakın anlatılmasından kaynaklandığını düşünüyoruz. Ama menakıbnamede geçen birçok hadise araştırmacılarca tartışıla gelmiştir. Bunlara kısaca Veli Baba'nın tarihi şahsiyeti bölümünde bahsetmeye çalışacağız.

2.3. Veli Baba'nın Hayatı Üzerine Teşekkül Eden Menkabeler

Bu menkabelerin büyük bir kısmı halk tarafından anlatılmaktadır. Biz burada halktan derlediklerimiz dışında Veli Baba Sultan Menakıbnamesi ve Karatürk'ün eserinde yazdıklarını da almaya çalıştık.

I. Menkabe

“Dördüncü Murad zamanında Bağdat seferine çıkılır. O zaman Anadolu Beylerbeyi olan Murtaza Zor Paşa, askerlerini toplayarak yola çıkar. Yol üstünde dinlenmek için Uluborlu'ya gelir. Uluborlu'nun önde gelenlerini çağırır. Benim bu kadar asker ve atım var. bunların karnının doyması gerekir der. Önde gelenler bizim buna gücümüz yetmez. Uluğbey'de Veli Baba Sultan vardır. bunu yapsa yapsa o yapar der. Murtaza Zor Paşa, birkaç askerini Veli Baba'ya gönderir. Askerler durumu Veli Baba'ya izah ederler. Veli Baba, teklife sevinerek kabul eder. Hepinizi doyururum Allah Kerim, der. Murtaza Zor Paşa, sevinerek askerini Uluğbey'e getirir. Veli Baba

³⁶Ürekli-Baş, *a.g.m.*, s. 142.

³⁷ Ocak, *a.g.e.*, s. 50-51.

Sultan da hazırlığını yapmıştır. Atlar için bir çuval saman, asker içinde bir göveç pilav hazırlatır. Bunu gören Paşa, Veli Baba'nın kendileri ile alay ettiğini düşünerek hiddetlenir. Veli Baba, hiç kızmadan, siz azına çoğuna karışmayın, diyerek pilavı ve samanı dağıtın, der. Dağıtırlar dağıtırlar ne saman ne de pilav biter. Bütün ordu ve atları doyar. Murtaza Zor Paşa, Veli Baba'nın büyük bir veli olduğunu anlayarak elini öper ve benden ne dilersen yapacağım, der. Veli Baba da atalarının kabirlerinin açıkta kaldığını buraya bir türbe yapmasını ister. Paşa, Isparta mütesellimine emir vererek Veli Baba'nın dediğini yaptırır.” (K.K.1)³⁸

Bu menkabenin şu şekilde yapılmış bir ilâvesi de vardır. “Murtaza Zor Paşa'nın türbeyi yaptıрма sözüne sevinen Veli Baba, savaşta başın sıkışırsa “Yetiş Ya Veli Baba de!” gelirim. Der. Bağdat seferinde Murtaza Zor Paşa çok zor durumda kaldığı bir anda Veli Baba'ya seslenir. O da yabasını alarak savaşa gider. Yabasının bir parmağı kırılıncaya kadar savaşır. Düşman yenilir ama Murtaza Zor Paşa, şehit olmaktan kurtulamaz” (K.K.5)

II. Menkabe:

“Köyde iki genç evlenir. Zifaf gecesinden sonra uyanırlar. Kocasını evden ayrılır. Kız bir bakar takıları yok, babasına giderek durumu anlatır. Kızın babası ve annesi, büyüklerine durumu anlatırlar. Safla Koca isimli büyüğü madem ki kocası evden erken çıktı. O çalmıştır der. Damadı sıkıştırırlar ben çalmadım der. Hep birlikte Veli Baba'nın huzuruna gelirler. Veli Baba, altınları damatın çalmadığını boşuna günahını aldıklarını söyler. Sonra Kara Haydar'ı çağırmasını söyler. Kara Haydar'a, çaldığın altınları geri getir der. O da inkar eder. Veli Baba, altınları çaldığı ve gömdüğü yeri söyler. Kızın babası Veli Baba'nın tarif ettiği yere giderek altınları alır gelir.” (K.K.5)³⁹

III. Menkabe:

“Uluborlu eşrafından zengin bir kadın kölesini yanına alarak Veli Baba'yı ziyaret için Uluborlu'dan Uluğbey'e doğru yola çıkar. Yolda kölesi niyetini bozarak kadına saldırır. Kadın can havliyle “Yetiş Ya Veli Baba !” diye seslenir. O, esnada bir yılan ortaya çıkararak köleyi sokarak öldürür. Aynı anda bir atlı süvari gelir ve kadını evine teslim eder. Kadın, süvariye namusumu kurtardın. Mücevherlerimi al diye

³⁸ Bu menkabeye benzer bir menkabeyi Uluğbey'e 3 km. mesafede bulunan Senirkent'teki “Şah Ahmet Sultan” için de anlatılmaktadır. Bu menkabe bazı değişikliklerle Karatürk, *a.g.e.*, s. 51-52'de de vardır.

³⁹ Veli Baba Menakıbnamesi'nde de bu keramet anlatılmaktadır. Bkz. Noyan, *a.g.e.*, s. 276-277

vermeye kalkar. Süvari de az önce kime yetiş, diye bağırmıştın diyerek birden yok olur.” (K.K.5)⁴⁰

IV. Menkabe:

“Veli Baba dergâhına ait Yassıören kasabasında bir değirmen varmış. Hüseyin isimli bir kişi Veli Baba adına değirmencilik yapıyormuş. Hüseyin, bir gün Veli Baba’ya gelerek, efendim ahirete gitsem bir hayırlı amelim yok der. Sadece bu değirmeni doğrulukla idare ettiğini belirterek ölünce Münker ve Nekir meleklerinin suallerine ne cevap vereceğim diye sorar. Veli Baba da ecelin geldiğinde doğruluğundan dolayı haberdar ederler. Sende bizi haberdar et, diye değirmenciye gönderir.

Değirmenci, işine geri döner. Birkaç gün sonra yatsı namazını kılarken kulağına üç gün içinde bize geleceksin, diye bir haber fısıldanır. Sabah olunca, Veli Baba’ya haber gönderir. Veli Baba, Değirmenci’yi ziyaret eder. Ziyaretten sonra vefat eder. Yassıören mezarlığına gömülür. Münker Nekir melekleri geldiğinde, Allah “O benim aziz kulumun doğru değirmencisi” diye seslenir. Melekler sual etmeden ayrılırlar.” (K.K. 5)⁴¹

V. Menkabe:

“Veli Baba’nın müridlerinden Mürsel Pehlivan çok hastadır. Kendi gidemediği için, annesini Veli Baba’ya göndererek görmek istediğini söyler. Kadın Tekkeye gelir. Talebelerine ders yapmakta olan Veli Baba’ya durumu anlatır. Veli Baba, talebeleri ile Mürsel Pehlivan’ı ziyarete gider. Ziyarete talebelerine Mürsel Pehlivan’ın hastalığını paylaşır mısınız ? diye sual edince hepsi kabul eder. Allah’a dua ederek Mürsel Pehlivan’dan hastalığı alarak hepsine dağıtmasını diler. Dileği kabul olur. Mürsel Pehlivan iyileşir. Diğer talebeler birkaç gün nezle gibi kırgınlık yaşadıkdan sonra iyileşir.” (K.K.1)⁴²

Memorat:

“Afyon’da 29 Ağustos 1922’de Büyük Taarruz’da Veli Baba Sultan ve Türbede bulunan yakınlarıyla gece, yeşil ışıklarla Kuru dağına hızla uçup gittiklerini ve ertesi günü, 30 Ağustos 1922’de Yunanlıların bozgun halinde kaçmaya başladıklarını,

⁴⁰ Bu menkabe’de menakıbnâme’de vardır. Bazı küçük değişikliklerle konu anlatıldığı gibidir. Bkz. Noyan, *a.g.e.*, s. 277,278

⁴¹ Bu menkabe’de küçük değişikliklerle menakıbnâme’de mevcuttur. Bkz. Noyan, *a.g.e.*, s. 280-281

⁴² Bu menkabe de menâkıbnâme’de vardır. Bkz. Noyan, *a.g.e.*, s. 283

savaştan sonra, kurtulan Yunan asker ve subaylarının, Afyon’da bizimle savaşıyor, Türk askerlerinden başka uzun boylu, keçe fesil, kurşun geçmez, kılıç kesmez askerler vardı. Esas bizi perişan eden o askerlerdi. Şimdi o askerler görünmüyor, dedikleri halk arasında devamlı söylenmektedir.”⁴³

Bu menkabeler dışında, menakıbnameyi keramet açısından tararsak bir çoğuna daha rastlarız. Biz, esas olarak halk tarafından bilinenleri almaya çalıştığımız için böyle bir girişimde bulunmadık.

Bu menkabeler dışında Veli Baba’nın “çocuğa olmayanları çocuk sahibi yapması”, “hastaları iyileştirmesi” vb. anlatılagelen kerametleri mevcuttur. Bunları ileri de Veli Baba üzerine oluşmuş inanç ve uygulamalarda vermeye çalışacağız.

2.4. Veli Baba Sultan Zâviyesi, Tarihçe, Mimari Yapı

Veli Baba’nın sağlığında Anadolu valisi Murtaza Zor Paşa dergâhın yaptırılması için Isparta mütesellimine emir verir.⁴⁴ Bu emir ile bugünkü türbe ve caminin yapımına başlanır. Türbe tamamlanmışsa da caminin kubbesi yapılmak üzereyken Murtaza Zor Paşa’nın Bağdat seferinde şehit olması hasebiyle yarım bırakılır. Yarım kalan kısım Veli Baba’nın sağlığında halk tarafından “kara örtü” ile kapatılır.⁴⁵ Karatürk, yarım kalan minarenin de 1858 senesinde belde halkından Mehmet Er’in dedesi Ramazan bin Halil’in yardımıyla yaptırıldığını belirtir. Karatürk’ün tespitlerini doğrulayıcı bir kayıt bulunmamakla birlikte size sunmayı uygun gördük.⁴⁶

Bugün cami ve bir türbe bulunmaktadır. Mekânın etrafı duvarda çevrilidir. (bkz.Foto.3) Zaviyeye iki kapıdan girilebilmektedir. Doğu kapısından girişte sağda abdest almak için çeşmeler vardır. Batı kapısının girişinin solunda ise sonradan yapılmış iki türbedar odası bulunmaktadır. Bu odalardan birisi mutfak olarak kullanılır. Türbeye ait kazanlar, tabak vb. malzeme bulunur. (bkz. Foto.4) Cami ile türbenin yapıları birbirine bitişiktir. Caminin son cemaat kısmını örten çatı türbenin girişini de örter. Caminin giriş kapısının batı kısmında türbe bulunmaktadır.⁴⁷ Türbe ve caminin ilk

⁴³ Karatürk, *a.g.e.*, s. 89’den alınmıştır.

⁴⁴ Ürekli-Baş, *a.g.m.*, s.150; Ayrıca türbenin Murtaza Zor Paşa tarafından yaptırılışına dair menkabeyi ileride vereceğimiz için buraya almadık.

⁴⁵ Karatürk, *a.g.e.*, s. 53. Burada “kara örtü” tabirini de açıklama gereği hissettik. Bu tabir , bir meskenin çatısının kalasların üstüne toprak dam yapılarak örtülmesine verilen isimdir.

⁴⁶ Karatürk, *a.g.e.*, s. 53-54.

⁴⁷ Türbe ve caminin mimarı ile ilgili geniş bilgi için bkz. Ürekli-Baş, *a.g.m.*, s. 158,160; Biz konumuz gereği sadece türbenin içini ve girişini tanıtmaya çalıştık.

tamiri 1895 senesinde aslını bozmadan Tagiyyittin Efendi tarafından yapılmıştır. Bundan sonraki ilk tamir 1969 yılında Eski Eserleri Koruma Derneği tarafından Vakıflardan alınan yardım ile türbenin kubbeleri onarılır. 1974 yılına gelinceye kadar caminin üzerindeki “Kara örtü” dam kullanılamaz hale gelir. Karatürk ve Derneğin girişimleriyle Vakıflar Genel Müdürlüğü 1974 senesinde caminin üstüne bugünkü mevcut çatıyı yapar.⁴⁸ Biz, ziyaret edilen türbe üzerinde konumuz gereği daha detaylı değinmeye çalışacağız.

Türbeye iki kapıdan girilmektedir. Dış kapıda da sonradan mermere yazılmış bir eşik tercümanı vardır. “Bismillahirrahmanirrahim, Destur Şah, Ya Babu Ali, Esselamün aleyke ,Ya bendei, Muhammed Mustafa esselam. Esselamün aleyke, bende,i, Aliyül azim. Rahi embiya esselam. Esselamün aleyke, Kutbi kainat esselam. Esselamün aleyke, Şehidi şühedalar, esselam. Esselamün aleyke, bende,i, ehlel beyti Mustafa. Bende,i, şehidi şüheda. Bende,i, evliya. bende,i, embiya, bende,i, Mürsel, makamı mubareğe, yüz sürmeye geldik. Dergahı izzetinde kabulü mahfuz eylesin. Allah – Eyvallah” (bkz.Foto5) İçi kapının üstünde iki tane kitabe bulunmaktadır. Kitabeler 30x40 cm. ebatında mermer üzerine yazılıdır:

“I. Kitabe :

Berdei Dergahı Ali Hazreti Paşayı zor
Niyyeti halisle yapıdırup Lilah için
Aslı Çerkez Mürteza namı Sehade Hatem?
Misli ulunmaz (iki kelime okunamadı) Beytullah için
Hamdedüp anı için didi Hilmi tarih
Türbe bünyat eyledi Kutbu Veliyyullah için

Ketebetül Fakir Hüseyin Veli⁴⁹”

Kitabenin metni Veli Baba’ya aittir. Türbenin inşa kitabesidir. Türbeyi Murtaza Zor Paşa’nın yaptırdığını belirtir:

⁴⁸ Karatürk, *a.g.e.*, s. 97-99.

⁴⁹ Karatürk, *a.g.e.*, s. 55.

“II. Kitabe

Dasitan itdi cihanda ol Kadım-ü layezel
 Bu makamı Dilküşa bu binayı Cennet misal
 Masivayı tert edüp buldu bakayı cavidan
 Mir-İmiran server-i Zor Mürteyaza zaval
 Bende-i Mutemet Memmet Ağa Mahzar-ı asar olup
 Hatim oldu şazi tamam ilahi ahir Memi Ağa
 Katip Derviş Mustafa sayd edüp
 Tarih için Mahi Muharremegazal

Mimar Zuhuri⁵⁰”

Bu kitabede Murtaza Zor Paşa'nın vefatından sonra Isparta Mütessellimi Memi Ağa zamanında Mehmet Ağa tarafından Mehmet Ağa tarafından tamamlatıldığı belirtilmektedir. İnşa kitabesinden türbenin M.1613 tarihinde bitirildiği anlaşılmaktadır.⁵¹

Türbenin iç kapısının önünde yeşil bir mermer bulunmaktadır. Yöre halkı tarafından bu eşige kutsiyet atfedilmiştir. İnanca göre; bu yeşil mermerden dünyada üç tane vardır. Biri Hz. Muhammed'in türbesinde, biri Hacı Bektaş Veli'nin türbesinde, biri de buradadır. Bu yeşil mermer türbenin yapılışında gaybden gelmiştir. Veli Baba da iç kapısının önüne konmasını istemiştir.⁵² Türbeyi ziyarete gelenler “yeşil eşige” basmazlar, hatta eşige niyaz edip geçerler (bkz. F.6).

Türbe dört kubbe ile örtülüdür. İçeride kuzeyden güneye doğru sıralı dokuz kabir bulunmaktadır. Türbenin iç kapısında durduğumuzda soldan sağa doğru Hasan Gazi (Veli Baba'nın büyük dedesi), Hüseyin Gazi Paşa (Hasan Gazi'nin oğlu), Hatice Sultan (Veli Baba'nın annesi), Veli Baba, Fatma Sultan (Veli Baba'nın hanımı), Veliyiddin Gazi, Mustafa Gazi, Ali Müfret son olarak Gül Baba makamı olarak bilinen menakıba göre amcası Cafer'in boş kabri bulunmaktadır.

Türbenin dokuz adet penceresi vardır. Duvarlarında ise sülüs hat ile yazılmış : “Allah, Muhammed, Ali, Hasan, Hüseyin, Müslim Ukayil ve dört büyük meleğin ismi

⁵⁰ Karatürk, *a.g.e.*, s. 56.

⁵¹ Karatürk, *a.g.e.*, s. 157.

⁵² Karatürk, *a.g.e.*, s. 54.

yazılıdır.” Bunların dışında farklı motiflerde duvarları süsler. Türbenin güneye bakan duvarında Veli Baba’yı temsilen canlandıran yağlı boya bir tablo mevcuttur (bkz. F. 7). Türbenin yerleri halı kaplıdır. Türbenin dört duvarını yerden 1,5 m. yüksekliğe kadar farklı resimleri içeren halılar asılmıştır. Bu halılardan kabirlerin üzerine de örtülmüştür. Ayrıca Veli Baba’ya yazılmış bazı şiirlerde duvarlarda asılıdır.⁵³

Burada Türbe ile ilgili bir anlatmayı da vermeden geçemeyeceğiz. Rivayete göre, Türbenin batı köşesinde bir merdiven varmış. Bu merdivenle kabirlere iniliyormuş. Tadilatlar esnasında bu merdiven kapatılmış (K.K.5). Bunu gören kimseye rastlamadık, Kaynak kişimiz Mustafa Karatürk, bu hadisenin Senirkentli bir zat tarafından uydurulduğunu belirtti. “Bu zat rüyasında bu merdivenden aşağıya inmiş, aşağıdaki dokuz tane nur yüzlü insan görmüş. Bunu da herkese anlatmış. Bu halka halka büyük bir inanan kütlesini ortaya çıkarmış. Ben, bu adamı buldum. Türbeye getirdim. Hani nerde deyince sustu. Gösteremedi. Bu yanlış bir anlatım. Bu yüzden birkaç defa türbenin iddia edilen köşesi kazılmaya çalışıldı.” (K.K.5) Halil Özdamar’dan dinlendiğimize göre ağabeyi üç gün bu merdiveni bulmak için türbenin batı köşesini kazmış; fakat, üçüncü gün içine bir korku düşmüş. Kazmayı koyarak geri örtmüş.(K.K.1) Halkın vakıya olan inancı bu konuyu açıklama gereğini ortaya çıkarmıştır.

2.5. Uluğbey Beldesinde Veli Baba Sultan Etrafında Teşekkül Eden Veli Kültü

Veli Baba Sultan dergahında mürid olarak yaşayarak vefat etmiş kişilere, bunun yanında Veli Baba’nın atalarına ait kabirler bulunmaktadır. Bunlar, halk tarafından bilinmekte, saygı gösterilerek, ziyaret edilmektedir. Belde halkı ile, beldenin civarındaki yatırlarla ilgili bilgi toplamak istediğimizde, hepsi de, bizi Mustafa Karatürk’e yönlendirdiler. Biz de yatırlar üzerine bilgileri kendisinden derledik. Bu bilgilerin tamamına yakınının “İki Cihan Hazinadarı Seyyit Veli Baba Sultan ve Türbesi” adlı eserinde verdiğini tespit ettik. Bilgilerin kaynağına inmeye çalışınca Veli Baba Menakıbnamesi’nden alındığını fark ettik. Menakıbnamedeki bilgilerin yanında belde halkından topladığı bilgileri de eklemiş olması eldeki en zengin kaynak olmasını sağlamaktadır. Biz de, yatırları anlatırken kendisinden ve eserinden yararlandık.

⁵³ Bu şiirler için bkz. Karatürk, *a.g.e.*, s. 57-58.

2.5.1. Uzun Er

Menâkıbnamedeki şecereye göre Veli Baba'nın 6.göbek dedesidir. İsmi Ali Seyyit'tir. Menakıbnâmede Hacı Bektaş Veli'yi irşad ettiği belirtilen şahsiyettir. Bedri Noyan'ın tespitine göre Hacı Bektaş'ta irşad olup gelerek Bektaşî tekkesini kurarak irşada başlayan kişidir.

Kabri, Uluğbey'in batısında bulunan Küçük Kabaca'ya giden eski toprak yoldadır. Belde halkı tarafında Kuruçay olarak bilinen mevkide medfundur. Menkabeye göre boyu çok uzun olduğu için Uzun Er ismi verilmiştir. Bugünkü kabri 1985 yılında Mustafa Karatürk'ün Eski Eserleri Koruma Derneği Başkanlığı zamanında yapılan kabirdir.⁵⁴ Kabrin uzunluğu 10 metreye yakındır. (bkz. F.8) Yolda geçen belde halkı tarafından ziyaret edilir. Dua okunur.

Menkabevî hayatını anlatırsak; "Oğulları Gül Battal ve Hüseyin Gazi ile Orhan Gazi devrinde savaflara katılmıştır. Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Şah ile Gelibolu'nun fethine katılır. Oğulları savaşta şehit düşerler.

Süleyman Şah, Gelibolu'da boğazın nasıl geçileceğini keşfedemez. Uzun Er'e fikir sorar. O da Sal yapalım geçelim, diye cevap verir. Süleyman Şah, salın ne olduğunu bilmediği için izah ettirir. Sallar yapılarak 1354 yılının 10 Mart günü boğaz sallarla geçilir.

Süleyman Şah, Sal üzerinde boğazı geçerken keyfe gelerek Uzun Er'e bir şiir okumasını söyler. Uzun Er, şu şiiri okur :

Akdenizi geçmişiz bir bir iki Sal ile
Himmet Şahı Merdan gayıptan irsal eyle
Oldu bizim salımız taht-ı Süleymanımız
Gözlerimiz açmışız Ahsan-ı amel ile

Şiiri, Süleyman Şah çok beğenir. Hediyeler vererek Uzun Er'i memleketine gönderir. Bir gün Uluborlu'dan köyüne dönerken bugünkü gömülü olduğu yerde hastalanarak vefat eder. Vasiyeti üzerine buraya defnedilir."⁵⁵

⁵⁴ Beldede birazdan anlatacağımız kabirlerin tamamı Mustafa Karatürk'ün Eski Eserleri Koruma Derneği Başkanlığı zamanında 1985 yılında belde halkından gönüllülerce yeniden yapılmıştır.

⁵⁵ Karatürk, *a.g.e.*, s. 58-59.

2.5.2. Yalıncağ Baba

Veli Baba'nın 3.göbek dedesidir. Uluğbey'in batısındaki Araplar mezarlığı olarak bilinen mezarlıkta medfundur. Hayatı hakkında bilgi yoktur. Halk tarafından "Gözcü" olarak bilinir. Mezarlığa gelenler tarafından ziyaret edilerek dua edilir. (bkz. Foto.9)

2.5.3. Sümbül Arap

Veli Baba'nın Dedesi Veliyiddin Gazi'nin mürididir. Tekkenin odun işlerine bakıp aynı zamanda da ders gören bir dervıştır. Kabri Beldenin kuzeyindeki Kuru dağı olarak bilinen tepededir. (bkz. Foto.10)

"Sümbül Arap, tekkenin odun ihtiyacını gidermek için her gün eskiden orman olan Kuru tepesine çıkarak odun kesip sırtına bağlayıp tekkeye getirirmiş. Bir gün yine oduna çıkar. Odunları kesip sırtına yükleyerek tekkeye inmeye başlar. Yorulur dinlenmek için biraz oturur.

Veliyiddin Gazi de, bu sırada dervişlerine ders vermektedir. O anda, Allah'ın emriyle Azrail gelerek Veliyiddin Gazi'ye dervişlerinden birinin canını feda etmesini söyler. Veliyiddin Gazi de burada olanların canını alma dışarıda varsa onun canını al diyerek Azrail'i gönderir. Azrail, dinlenmekte olan Sümbül Arap'ı bulur ve durumu anlatır. O da, Allah'ın emri başımın üstüne diyerek kabul eder. Elindeki nacağı yere vurarak palamuttan yapılmış sapını köyün üstünden savurur. Bir taraftan da Veliyiddin Gazi'ye beni buraya defnet, diye bağırır. Veliyiddin Gazi ve tekkedekiler hemen durumu fark edip gelirler vasiyeti üzerine olduğu yere defnedirler.

Savurduğu palamut sapı ise beldenin altında yere saplanır ve palamut ağacı olur. bu ağaç bugün de varlığını sürdürmektedir. Bu mevkiye halk tarafından "Palamut dibi" denmektedir."(K.K.5)

Veliyiddin Gazi'nin, bu olaydan dolayı büyük üzüntü duyarak şu şiiri yazdığı söylenmektedir.⁵⁶

⁵⁶ Karatürk, *a.g.e.*, s. 126-127.

Yemen ellerinden seni getirdim
Kah elimde kah kolumda götürdüm
Oniki ayın birisinde yitirdim
Yas edem ağlayam sümbülüm sana

Evvel bahar beş aylarında geldim
Dedelerin senin ne olcan bildin
Oniki ayın birisinde ne oldun
Yas edem ağlayam sümbülüm sana

Dedelerin seni koydu hakile
Ansızın uğrattı ecel okuna
Anan yoktur kız kardeşin çekine
Yas edem ağlayam sümbülüm sana

Dedelerin seni severdi candan
Acıların çıkmaz oldu ya benden
Hayallerin gelmez oldu yabandan
Nedenyim ağlayayım sümbülüm sana

Dedelerin sana kıya baktılar
Gözlerinden kanlı yaşlar döktüler
Kudretinden sana mumlar yaktılar
Nedeyimde ağlayayım sümbülüm sana

Sersemmiydin ne gezerdin orada
İsmin okunurdu her dem burada
Cennet mekâncığın olsun orada
Nedeyimde ağlayayım sümbülüm sana

Garip Abdal büküldümü belimiz
Hep oraya varır yolumuz
Horasanlı deden kaldı yalnız
Nedeyeyimde ağlayayım sümbülüm sana

2.5.4. Gelincik Ana

Veli Baba Menakıbnamesi'ndeki şecereye göre Gelincik Ana ismiyle bilinen Fatma, Veli Baba'nın ninesidir. Veli Baba'nın dedesi, babası 18 yaşındayken Yalıncağ Baba'dan izin alarak Horasan iline gider. Abdülhavî'tin kızı Fatma ile evlenir.⁵⁷

“Gelincik Ana, dağı olarak bilinen, Senirkent'e bağlı Garip köyünün üzerindeki Barla Dağı'nın tepesindeki yaylaya her yıl çıkmaktadır. Gelincik Ana, her yıl yayladan inerken yaktığı ateşin közlerini gömer, ertesi yıl geldiğinde gömdüğü yeri deşeleyerek ateşini yakarmış. Bir yıl yaylaya yanlarında misafirle çıkarlar. Misafir, yaylaya çıkınca ateş yakmaya çalışır. Gelincik Ana, ben geçen sene ateşi gömmüştüm. Git oraya deşele ateşi yak der. Buna misafir inanmaz hatta güler. Gelincik Ana, kızarak geçen sene gömdüğü yeri deşeleyerek közü çıkarır. Hatta ucu yanmakta olan bir dalı dağdan aşağıya fırlatır. Dal, Güreme köyünde bulunan bir palamut ağacını tepesine düşerek yakar. Bunu gören misafir Gelincik Ana'nın elini öperek af diler.

Gelincik Ana, öldüğünde bu yaylaya defnedilmek ister. Vasiyeti gereği ölünce buraya gömerler. Dağın ismi de Gelincik Dağı kalır. Burada bir yatır bulunmaktadır. Yaylaya çıkanlar tarafından ziyaret edilip kurbanlar kesilir.”⁵⁸

2.5.5. Hıdır Baba ve Oğlu Mürsel Pehlivan

Veli Baba'nın müridleridir. Erenler mevkii olarak bilinen Kuru Dağına çıkan yolda Sümbül Arab'ın kabrinin yukarısında kabirleri vardır. (bkz. Foto.11) Bu şahıslar üzerine de bilgi yoktur. Sadece Veli Baba'nın menkabeleri arasında verdiğimiz Mürsel Pehlivan'ı iyileştirme hadisesi bilinir. Halk tarafından bu iki kabir de “Gözcü” olarak bilinir. bu yoldan Kuru Yaylası'na çıkanlarca ziyaret edilir.

2.5.6. Hasan Dede

Veli Baba'nın müridlerindedir. Hayatı hakkında bilgi yoktur. Eski Senirkent yolu olarak kullanılan Çay yolu isimli yolda kabri bulunmaktadır (bkz. Foto.12). Halk tarafından bu kabir de Gözcü olarak bilinir. Bu yatırla ilgili bir memorat derledik: Hasan

⁵⁷ F. Aksu, “*Yer Adlarımızın Efsaneleri*”, Ün Isparta Halkevi Mecmuası, S. 142-143-144, C.12, Ocak, Şubat, Mart 1946, s. 1993. Ayrıca Veli Baba Menakıbnamesi'nde bu olay küçük değişikliklerle anlatılmaktadır. Gelincik Ana ile ilgili Senirkent ve çevresinde farklı anlatılar bulunduğunu tespit ettik. Menakıbnamedeki anlatım ile uyuşmayan menkabeler de dinledik. Bkz. Halil Aksoy, *Dilden Gönülden Senirkent'ten Derlemeler*, İzmir 2000, s. 83. Biz, Menakıbnamedeki anlatıyı esas aldık. bkz. Noyan, *a.g.e.*, s. 242, vd.

⁵⁸ Karatürk, *a.g.e.*, s. 50-51.

Dede'nin kabir yeri köy halkı tarafından bilinmekle birlikte, çay kenarında olduğu için mezar bir taş yığını halindedir. Bilmeyen burada eren yatıyor demez. Bizim köyün çobanlarından biri koyunları otlatmak için köyden gece ayrılır. Hasan Dede'nin kabrinin oradan geçerken bu nasıl mezar, bildiğin taş yığını, böyle tort mort mezar olur mu ? diye söylenir. Biraz dolanır. Köye geri dönerken önüne uzun boylu, yakışıklı, sakallı bir adam çıkıp : Bak bakalım. Benim nerem tort mort der. Çoban, korkudan orada bayılır. Sabah koyunlar eve gelir. Ama çoban yoktur. Yakınları hemen aramaya giderler. Çobanı bulunca ayılıp sorarlar. O da, olanları anlatır. Bu şahıs bütün köy halkınca bilinir.” (K.K. 5)

2.5.7. İğdecik Erenleri

Belde tarafından “İğde dibi” olarak bilinen mevkide yatan erenlere verilen isimdir. Veli Baba'nın müridleri olarak bilinirler. Senirkent'ten giderken Uluğbey girişinde sağda üstü kubbeye örtülmüş iki kabir bulunmaktadır. Kabirlerde Karaca Ahmet Sultan ve Akşemseddin yatmaktadır. (bkz. Foto.13) Halk tarafından “gözcü” olarak bilinir. Beldeye giriş yolunun üzerinde olduğu için gelen gidenler ziyaret eder. Ziyaret esnasında dilek ve dualar iletilir. Kabir başlıklarına kırmızı yeşil başörtüleri bağlanır.

2.5.8. Ahdıbek Erenler

Beldenin girişinin doğusundaki Ürkebek olarak bilinen tepede yatan erenlere “Ahdıbek erenler” ismi verilir. Bu yadırlarda Veli Baba'nın oğlu Hüseyin Çelebi ve müridi Sarı Kamber yatmaktadır.

Hüseyin Çelebi, Veli Baba'dan sonra vakfını devralmış, tekkede ibadetle meşgul olarak hayatını tamamlamıştır. Ölünce dedelerini yukarıdan görebilmek için bu tepeye gömülmek ister. Vasiyeti icabı ölünce Ürkebek tepesine defnedilir.

Ahdıbek Erenler'e Hıdırellez günü ziyaret yapılmakta, kabir bu yönüyle farklı uygulamalara sahiptir. Bu konuları Hıdırellez kutlamalarında detaylı olarak anlattığımız için tekrar yazmadık.

2.6. Veli Baba Sultan Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar

Veli Baba Sultan, sadece Bektaşilerce ziyaret edilen bir şahsiyet değildir. Etrafında oluşan inanç halkası Isparta ve civar ile ve ilçelerce de bilinmektedir. İnsanlar

Veli Baba'nın kerametlerine olan inançlara uzak yakın demeden Veli Baba'yı ziyaret ederek dileklerini iletmektedirler. Türbenin ziyaretçisi eksik olmamaktadır. Ziyaretçiler, farklı uygulamaları da türbede icra etmektedirler. Belirli günlerde yapılan ziyaretler dışında, türbeye yılın her günü ziyaretçi gelmektedir. Biz, burada Veli Baba üzerinde oluşan inanç ve uygulamaları anlatmaya çalışacağız.

Çocuğu olmayanların çocuk dilemesi : Veli Baba'nın en çok inanılan kerameti çocuğu olmayanların çocuk sahibi olmasını sağlamasıdır. Çocuk sahibi olamamış aileler Veli Baba'ya gelerek şu uygulama ile çocuk sahibi olmak için duada bulunurlar; Türbeye gelen çocuk isteyen kadın Veli Baba'nın kabrinin üstünde bulunan başörtülerinden birisini alarak Veli Baba Sultan Türbesi'nde türbedarlık yapan kadına verir. Türbedar, kadının beline bu eşarbi bağlar. Bağladıktan sonra türbenin içinde kabirlerin etrafında üç kere belinde bağlı olan eşarp ile dolaştırır. Kabirlerin başında dua ettirilir. Duadan sonra beldeki eşarp çözülerek türbede bulunan uzun bir dala bağlanır. Bu şekilde Veli Baba'ya bağlandığına inanılır. Bağlanan kadın çocuğu olursa gelip kurban keseceğini adar. Eğer dileği kabul olup da erkek çocuğu olursa ismini "Veli", kız olursa "Sultan" koyar.⁵⁹

Çocuk 5-6 aylık olunca türbeye gelerek kurbanını keser. Pilav pişirerek yatırın çevresindeki tüm insanlara yedirir.

Hastalıklara şifa beklentisi ile yapılan ziyaretleri Veli Baba'nın bazı rahatsızlıkları iyileştigiğine dair inançlar mevcuttur. Yüz felci geçiren, dili tutulan, şaşı kalan vb. yüz ile ilgili rahatsızlıkla türbeye gelen ziyaretçiler vardır. Veli Baba'nın sağlığından kalma ayakkabısının bir tekinin günümüze kadar ulaştığını duyduk.⁶⁰ Yukarıda bahsettiğim rahatsızlıklarla türbeye gelenlerin, türbedar kadın tarafından yüzün rahatsız olan bölgesine bu ayakkabı ile üç kere vurulur. Her seferinde şifa için dua edilir. Rahatsız olan kişi türbedeki kabirleri niyaz ve dualarla dolaşır. Her yatırın hem ayak ucuna hem de başucuna niyazda bulunur. Hastalığın şifa bulması için dua eder. Eğer şifa bulursa buraya gelip kurban keseceğini adar. Hastalığı iyileşirse gelerek kurbanı keser. Pilav pişirerek türbede yedirir.

⁵⁹ Fotoğraf çekmemize izin vermeseler de bu hadiseye şahit olduk. Veli Baba'nın bu kerameti yakın ve uzak çevre halkınca bilinmektedir. Belde halkının, bu kerameti konusunda çok sağlam bir inancı vardır. Beldede bu şekilde çocuk sahibi olup ismini "Veli ve Sultan" koyan çok şahsiyetle tanışma imkanımız oldu.

⁶⁰ Karatürk, *a.g.e.*, s.89.

Ciltteki problemler ve iç hastalıkları için de Veli Baba'ya ziyarete gelenler vardır. Türbede "Gül Baba" makamı olarak bulunan baş kabrin içerisinde pekmez yapımında kullanılan beyaz toprak vardır. Şikâyetle gelen ziyaretçiyi, türbedar kadın bir kabrin başına getirerek kabrin içindeki toprağa elini batırıp şifa talep edilen yerlere topraktan sürer. Bunu yaparken dileğin kabulü için duada bulunur. Şifa beklenen bütün azalara sürüldükten sonra ziyaretçi niyaz ve dualarla kabirleri gezer (bkz. Foto.14) Dileğine göre küçük veya büyük bir şey adar. Dileği kabul olursa gelerek adağını yerine getirir.

Eğer hastalık keşfedilememiş veya iç organlar ile ilgili ise bu topraktan yalandığı veya sulandırılıp içilmesi uygulaması da yapılmaktadır.

Bunlar en çok yapılan uygulamalardır. İnsanlar, Veli Baba'nın velayeti konusunda sağlam temelli inançlara sahip oldukları için her türlü dilek için türbeyi ziyaret etmektedir. Bu ziyaretler kadın ağırlıklı gibi görünse de türbeye gelen erkeklerin sayısı da küçümsenmeyecek kadar çoktur.⁶¹ Bu ziyaretlerde dileklerin kabulü için farklı uygulamalara başvurulmaktadır. Bunları izâha çalışalım;

Türbede, büyük ahşap bir tesbih bulunmaktadır. Dileği olan ziyaretçi bu tesbihte bazen, Besmele, bazen sıra ile Hz. Muhammed, Hz. Ali'nin isimlerini çekmektedirler. Kesin belirlenmiş bir sayısı yoktur. tesbih çekme işi bitince, dileği bir sıkıntısından kurtulmak ise, tesbihi başından geçirerek ayakların çıkarır. Bu şekilde sıkıntısından kurtulacağına inanır. Farklı bir dileği içinde tesbihi çeker ve işi bitince duasını ileterek kabirleri ziyaret eder. Bu herhangi bir dilek olabilir. İş bulmak, sınav kazanmak vs. (bkz. Foto.15)

Bunların dışında dileğin kabul olması için türbenin dört köşesinde iki rekat namaz kılanlar veya sadece bir köşesinde namaz kılanlarda da vardır (bkz. Foto.16). Yine türbenin içerisinde Kur'an-ı Kerim okuyarak dileklerini sunanlar da vardır (bkz. Foto.17). En çok uygulanan uygulama ise türbenin etrafında üç veya yedi kere dönmek, dönerken her kabrin ayak ve baş uçlarına niyaz ederek dileklerini sunmaktır (bkz. Foto.18). Ayrıca türbenin içindeki pencere kenarlarına ve dış cephedeki mihraplara mum yakıldığı olmaktadır. (bkz. Foto. 19)

⁶¹ Türbeyi alan araştırmamız boyunca birkaç defa ziyaret etme imkanı bulduk. Bu ziyaretlerde gelen insanların aileleri ile birlikte türbeyi ziyaret ettiklerini tespit ettik.

2.6.1. Belirli Günlerde Yapılan Faaliyetler

2.6.1.1. Veli Baba Sultan Âşıklar Gecesi ve Pilav Festivali

Belde halkı tarafından her yıl Ağustos ayının ilk Pazar günü Veli Baba Sultan'ın doğum günü olarak bilinir ve eskiden beri kutlana gelirmiş. (K.K. 5) Bu Pazar gününü daha kapsamlı olarak kutlama fikri ortaya çıkar. 1970 yılında Eski Eserleri Koruma Derneği Başkanı Baki Aktaş, Senirkentli Hüseyin Halıcıoğlu, Celal Çankaya, Mustafa Karatürk, Karadilli köyünden Kara Ali fikir birliği yaparak dernek çatısı altında “Âşıklar Gecesi” adlı Veli Baba'yı anma gecesi tertip ederler.⁶²

Bu gecenin bundan sonrada devam edebilmesi için dernek tüzüğüne her yılın ağustos ayının ilk pazarı “Veli Baba Âşıklar Gecesi” düzenlenir kaydını geçirirler.⁶³ Büyük bir ilgiye mazhar olan gecenin 4 Ağustos 1974'te beşincisi tertip edilir. Bu gecede sanatçıların siyasi içerikli şarkılar söylemesi ve olaylar çıkması sebebiyle Senirkent kaymakamlığı geceyi durdurur. 1975 yılında da yapılmasına izin vermez. Siyasi ortamın bozukluğu sebebiyle gecenin yapılmasına 10 yıl ara verilir.⁶⁴

1986 senesinde Dernek Başkanı olan Mustafa Karatürk, yönetim kurulunu da ikna ederek Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan yapılacak gece için yardım talebinde bulunur. Bakanlığın Belediyelerin düzenlediği festival niteliğindeki faaliyetlere destek verdiğini öğrenince Belediye Başkanı Muhsin Türkaslan başkanlığında belediye ile ortak bir komisyon kurulur. Gecenin ismi de “Veli Baba Sultan Âşıklar Gecesi ve Pilav Festivali” olarak değiştirilir. Bakanlıktan alınan yardım ile 9 Ağustos 1986 Cumartesi gecesi Arif Sağ, Musa Eroğlu gibi sanatçıların katılımıyla yeniden yapılmaya başlanır.⁶⁵ 1987, 1988, 1989, 1990 yıllarında Ağustos ayının ilk Cumartesi yapılan gece, bu tarihten günümüze kadar aynı isimle her yıl Ağustos ayının ilk pazara gelen günü yapılmaktadır.⁶⁶

⁶² Karatürk, *a.g.e.*, s. 101.

⁶³ Karatürk, *a.g.e.*, s. 101.

⁶⁴ Karatürk, *a.g.e.*, s. 102.

⁶⁵ Karatürk, *a.g.e.*, s. 102-103. “Pilav Festivali” isminin kuruluş sebebini de belirtelim. Veli Baba'nın Murtaza Zor Paşa'nın ordusuna bir güveç pilavı yetirmesi hadisesi ilham olmuştur. bkz. “Veli Baba'nın Hayatı Üzerine Teşekkül Eden Menkabeler”

⁶⁶ Karatürk, *a.g.e.*, s. 102.

2.6.1.1.1. Veli Baba Sultan Âşıklar Gecesi ve Pilav Festivali Gündüz Kutlamaları

Ağustos ayının ilk pazar günü Uluğbey'in en hareketli günüdür. Sabahın ilk saatlerinden itibaren festival için hazırlıklar yapılır. Gelenekselmiş bir festival olduğu için uzun yıllardan beri uygulanagelen ritüeller teşekkül etmiştir. Biz bu bölümde gündüz yapılan kutlamaları anlatmaya çalışacağız.

Festival, derneğin topladığı paralar, vatandaşların yardımları ve Kültür Bakanlığı'ndan alınan yardımlarla düzenlenmektedir. Bakanlıktan alınan paranın cüzzi bir miktar olması hasebiyle asıl vazife belde halkına düşmektedir. Festivalin yapılabilmesi için Uluğbey belediyesi de maddi yardım, iş gücü, araç gücü sağlamaktadır. Festivalin yapılmasında iki önemli maddi külfet vardır. Birisi festivale gelen misafirlere ikram edilecek pilavın masrafıdır. İkinci masraf ise geceye katılan sanatçılara ve gece için hazırlanan ses ve ışık sistemine verilecek meblağdır. İkinci hususun masrafları geceye gelenlere satılan biletlerden, festivalde yapılan açık artırmadan ve Kültür Bakanlığı'ndan alınan maddi yardımla karşılanmaktadır. Pilav için ise, vazife halka düşmektedir. Pilavın içerisine konacak et için kurbanlık hayvana ihtiyaç vardır. Festival Gecesine beş bine yakın misafirin geldiğini düşününce et ihtiyacı daha rahat anlaşılacaktır. İlk yapıldığı günden bu güne gelinceye kadar Uluğbey, halkı kurbanlık hayvan yardımında bulunagelmıştır. Bu sayının yüzü geçtiği zamanlarda olduğunu öğrendik (K.K.1,5). bizim katıldığımız festivallerde ise sayının yirmiye kadar düştüğünü gördük.⁶⁷

Festivalin yapılacağı sabah kurbanlık hayvanlara bakan çoban koyunların karnını doyurup, sularını içirdikten sonra kesilecekleri yer olan Veli Baba Sultan Zaviyesinin doğu cephesindeki arka bahçesine getirir. (bkz. Foto.20) Kurbanları kesmekle görevli olan kasaplar da sabahın erken saatinde türbede hazır bulunurlar. Veli Baba Sultan Ocağı Mürşidi Halil Özdamar da kurbanları kesecek olan kasaplara destur vermek ve bıçaklarını tekbirlemek için türbeye gelir. Mürşid, kasapları karşısına alarak; işlerini, temiz yapmalarını, İslâmî usûle göre ve hayvanları incitmeden kesmelerini söyler. Bundan sonra kasapların bıçaklarından birini eline alır diğerlerini de önüne

⁶⁷ 8 Ağustos 2002 tarihli festivali izleme ve kayıt altına alma imkanına sahip olduk. Tespitlerimizi, belde halkından öğrendiklerimizle beraber aktarmaya çalıştık.

koyarak bıçaklarını tekbirleyerek, kasaplara teslim eder.⁶⁸ (bkz. Foto.21) Bıçağı teslim alan kasaplar kurbanları kesmeye başlarlar (bkz. Foto.22). Kesilen etler pilav için haşlanacak şekilde parçalanırlar (bkz. Foto.23). Ahçı parçalanan etlerden öğlen gelen misafirlere yetecek kadarını acilen öğlene yetiştirmek için haşlar. Diğer taraftan kesilen kurbanların etleri akşamki festivalde verilecek pilav için parçalanmaya devam eder. Bu işler hayvanın sayısına göre öğleden sonra üçe-dörde kadar sürmektedir.

Misafirler, festival ve Veli Baba'yı ziyaret için sabahın erken saatlerinden itibaren gelmeye başlarlar. Hatta bir gece önceden gelip türbenin etrafında kalanlar bile olmaktadır. Erken saatlerde gelenler genel olarak civar yerleşim birimlerinde yaşayan Tahtacı, Bektaşî meşrep insanlardır. Bunlar gelince Veli Baba Türbesini ziyaret eder. Bir önceki bölümde bahsettiğimiz inanç ve uygulamalarla dileklerini sunarlar. Her yıl aynı günde yapıldığı için davete gerek duymadan insanlar türbeye akın etmektedir. Öğleye doğru türbenin etrafındaki insanların sayısı beş yüzü aşmakta oturacak alan bulunamaz duruma gelmektedir. Belde halkının, bu saatlerde türbeye gelmediğini söyleyebiliriz.

Öğleyin gelen bu misafirlere, akşam da verilecek olan, pilavdan ikram edilir.⁶⁹ Pilava, piştiği ve ikrama hazır olduğu ana kadar kimse el sürmez. Mürşid'in gelmesini ve duasını yaparak, lokmaya destur vermesi beklenir. Mürşid ve Veli Baba Sultan Ocağı'nın dedelerinden birkaçı türbeye gelirler. Pişen pilavdan bir tabağa konur. Mürşid, dedeler, ahçı ve oradaki misafirler kazanın etrafında halka oluştururlar. Mürşid, günün ehemmiyeti, türbede yatan zatların ve en önemlisi Veli Baba'nın büyüklüğünden hürmetkârane ifadelerle bahsederek nice Veli Baba'nın doğum günlerini böyle birlik içinde kutlamayı Allah'ın nasip etmesini niyaz eder. Bu sözlerden sonra pilavdan bir kaşık eline alarak sofraya destur veren gülbengi okur.

“Bişmişah Allah Allah, Geldi gaziler şah sofrası, şahımız versin biz yiyelim. Soframız hep dolu olsun. Yardımcımız Şah-ı Merdan Ali olsun. Rabbim, pişirip, ortaya getiren canların gönlünün muradını ihsan eylesin. Sofralarımızın bereketini arttırsın. Allah, devletimize, milletimize zeval vermesin. Nice Veli Baba Sultan'ı anma günlerinde bir araya gelmeyi nasip eylesin. Yiyene içene aşk-ı ilâhi olsun. Gerçeğe hü”

⁶⁸ Bıçak tekbirlemesi bkz. Muharrem Kurbanı Cemi-Koça Abdest Aldırılması ve Bıçak tekbirlemesi.

⁶⁹ Bu pilav, Veli Baba'nın Murtaza Zor Paşa'yı ve askerlerini doyurduğu pilavın aynısı olarak kabul görür. Haşlanmış et ve bulgurdan yapılan bir pilavdır.

diyerek gülbengi bitirerek kaşıktaki pilavı yer. (bkz. Foto.24) Böylece lokmaya destur verilmiş olur. Türbenin etrafındaki onlarca sofraya kurulur. Bu sofralara pişirilen pilavdan ikram edilir. Gelen misafirlerin karınları doyurulur (bkz. Foto.25). Merasimden sonra dedeler ve Mürşid türbeden akşamki festivale gelmek üzere ayrılırlar.

Ahçı ve yardımcıları akşamki yemek saatine kadar hazırlıklara devam ederler. Türbenin karşısındaki festival alanının arkasındaki cem evinin bahçesinde festival için yemekleri pişirecek ortam hazırlanmıştır. Ahçı, parçalanan etler ile malzemelerini buraya taşıyarak akşam için pilavları pişirmeye başlar (bkz. Foto.26). Saat akşamüstüne ulaşmıştır.

Öğlen saatinde akşam festival zamanına kadar türbeye ziyaretler devam etmektedir. Bugüne özel bir uygulama bulunmamaktadır.

2.6.1.1.2. Veli Baba Sultan Âşıklar Gecesi ve Pilav Festivali Akşam Kutlamaları

Festival'in akşam kutlamaları için hava kararmaya başlarken misafirler festival alanında yerlerini almaya başlarlar. Akşam kutlamalarında gündüz törenlerindeki Bektaşî kültürünü yansıtan dinî hava yoktur. Akşam kutlamalarına eğlenmek için gelinir.

Festivale, Vali, milletvekilleri, kaymakamlar, civar il ve ilçelerin belediye başkanlarında katıldığı zamanlar olmaktadır. Protokolün yıldan yıla değiştiğini belde halkından öğreniyoruz. Bazı seneler çok kalabalık olurken bazen boş da kalabiliyormuş. Protokol, festivale resmi bir hava katmaktadır. Kutlamaların başlangıcında Uluğbey Belediye Başkanı'ndan başlayarak diğer protokol üyeleri konuşmalar yapmaktadır. Konuşmalardan sonra kurulan platformda belde gençlerinin semâh ekibi bir gösteri yapar. Bunu takiben Alper Cengiz başkanlığında kurulmuş olan belde tiyatro ekibi Veli Baba'nın menkabelerini anlatan tiyatro oyunlarını sergilerler. (bkz. Foto.27-28) Bu gösterilerden sonra yörenin âşıkları türkülerle halkı şenlendirmeye başlar. Saat 22-23 dolaylarında pişen pilavlar görevliler tarafından tek tek bütün misafirlere dağıtılmaya başlanır. Pilav dağıtma işlemi bir saati geçmektedir. Mahalli sanatçıların ardından tanınmış Alevî müziği sanatçıları veya Türk Halk müziğinin tanınmış sanatçıları sahneye çıkararak halkı coşturur. Eğlence sabahın ilk ışıklarına kadar sürmektedir.

3. BÖLÜM

Veli Baba Sultan Ocağı'nda Dinî Hayat

3.1. Veli Baba Sultan Ocağı'nda Görülen Hizmetler ve Hizmetçiler

3.1.1. Mürşid

Arapça, “rüşd” kökünden türetilen Mürşid, kelimesi irşad eden, yol gösteren, tarikat pîri, şeyhi anlamına gelir.⁷⁰ Kelime anlamını verdiğimiz terimin Alevî-Bektaşî kültüründe kazandığı manâyı vererek, belde halkının Mürşid kelimesinden anladıklarını ve Mürşidin görevlerini sizlere sunmaya çalışacağız.

Alevî-Bektaşî kültüründe veya bu konu üzerine çalışma yapan şahıslarca kelime farklı görev ve manâlarla doldurulmuştur. Bazılarına göre, müritlerine kurtuluş yolunu gösteren ve Mürşid-i azam olarak bilinen Hz. Muhammed'in yeryüzündeki bir nevi temsilcisi manalarını çağrıştırdığını ifade etmişlerdir.⁷¹ Araştırmacılar “Mürşid'in kim olduğu, bu kelimenin kiminle teşahhüs ettiği üzerine düşünmüşler, çıkarımlarda bulunmuşlardır. Birge'ye göre “Nihai anlamda, mürşit, tarikatın pir'i Hacı Bektaş'tır, fakat pratikte o önderlik, yenilerin nasip aldıkları Tekke Babası tarafından yürütülür.” Bunun yanında Mürşid olmadan tarikatı ve yolu anlayamaz.⁷² Bedri Noyan, Mürşid'i “dede”, “dedebaba”, olarak isimlendirir. Mürşid, ilâhi aşk ve ilim ile dolu olup müridi Hak yolunda ilerletendir.⁷³

Mürşidi, Hz. Muhammed olarak kabul edip hiyerarşik bir tablo ortaya koyanlar da vardır. Bunu dede soylu ocaklarda Mürşid, Pir, Rehber şeklinde bir hiyerşik sırayla Hz. Muhammed'e ulaşma söz konusudur. “El ele, el Hakka” ifadesiyle Rehber pir'e, Pir Mürşide bağlanmaktadır. Bu bağlantıyı ocakzâde dedeler sağlamaktadır. Bektaşî tarikatının Mürşidleri Hz. Muhammed, Hz Ali ve son olarak da Hacı Bektaşî Veli'dir.⁷⁴ Mürşidin, Hz. Muhammed, Hacı Bektaş olarak isimlendirilişini anlattıklarımızda gördük. Araştırmacı Gürani Doğan ise “Tasavvuf ehline göre Mürşid, Hz. Mahammed'dir, daha sonra zamana göre, Hacı Bektaş Veli, Dede Kargın, Erdebil

⁷⁰ Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 2000, s. 735.

⁷¹ Korkmaz, *a.g.e.*, s. 259.

⁷² Birge, *a.g.e.*, s. 111-122.

⁷³ Noyan, *a.g.e.*, s. 74.

⁷⁴ Eğri, *a.g.e.*, s. 40-41.

Tekkesi, Rehber olarak da Hz. Ali kabul edilir, yol gösteren önderlik edendir.⁷⁵ Buradan anladığımızı göre Mürşidlik vazifesi gören ocaklar mevcuttur. Buna benzer bir ayrımı da Nejat Birdoğan'da da görebiliriz. Birdoğan ocakları, “Mürşid Ocakları” ve “Pir Ocakları” diye ikiye ayırmaktadır. Mürşid ocaklarını, kendine bağlanılan ve “pirlik” beratı verilen ocaklar olarak isimlendirir. Bu ocakzâdeler, soy olarak seyyid olmakla birlikte Hacı Bektaş'tan önce Anadolu'ya gelerek Alevîliği yaymışlardır. Örnek olarak da Malatya Minayık Köyü Ocağı'nı vermektedir.⁷⁶

Bütün bu açıklamalardan sonra Mürşid kelimesinin “yol gösteren ilâhi yolda rehberlik yapan kişi” olduğu manâsına geldiğinde görüş birliği vardır. Mürşid ile kimin kastedildiği, Mürşidin kim ile müşahhaşlıştığı, konusunda kargaşa mevcuttur. Biz, Mürşidin kim olduğu tartışmasına girmeden Veli Baba Sultan Ocağı'nda Mürşid ile kimin kastedildiğini ve görevlerini anlatma çabasına gireceğiz.

Günümüzde, Veli Baba Sultan Ocağı Mürşidi deyince, beldedeki dedelerin başı olan ve Veli Baba'nın kurduğu ocağın manevi lideri portresi ile karşılaşırız. Günümüzde dememizin sebebi ise; 1994 senesine kadar Veli Baba Sultan Ocağı'na Mürşidin Eskişehir Seyyid Battal Gazi Ocağı'ndan gelmesidir. 1994 yılından günümüze kadar ocak müstakil bir hüviyet kazanmış, beldeden bir Mürşide sahip olmuştur. Şimdi bu geçiş hadisesini anlatmaya çalışalım. Bir önceki bölümde anlatmaya çalıştığımız üzere Veli Baba'nın 10.göbek büyük dedeleri ile Seyyid Battal Gazi kardeşidir. İki tekke de aynı soydan ehl-i beyte bağlanmaktadır. Bu inanç gereği Seyyid Battal Gazi Tekkesi'nden beldeye Mürşidler gelmiş beldedeki müstakil Dedelere yol göstericilik yapmıştır. 1994 senesine kadar gelen, belde halkınca bilinen, Mürşidler şunlardır : “Pir Ali İlhami, Pir Mehmet, Pir Cemalettin, Pir İsmail Hakkı, Pir Mustafa Şükrü Metin (40 yıl kadar), Pir Nurettin Uzer (10 yıl kadar), Pir İsmail Hakkı Aydoğdu (40 yıl kadar)”.⁷⁷ Son Mürşid el yazısı ile şecere hazırlayarak Karatürk'e vermiştir. Bu nüshadan bir fotokopi de biz aldık. (bkz. Ek-2.) Bu şecere ile Seyyid Battal Gazi ile Veli Baba'nın soy birlikteliği ispata çalışılmıştır.

1994 senesinde Mürşid olarak görev yapan İsmail Hakkı Aydoğdu, yaşı ve rahatsızlığını belde Dedelerine belirterek vazifesini yapamayacağını, soyundan bu işi

⁷⁵ Gürani Doğan, *Alevilikte Ön Bilgiler ve Cem, Zakirlik*, İstanbul 1988, s. 86.

⁷⁶ Birdoğan, *a.g.e.*, s. 214.

⁷⁷ Karatürk, *a.g.e.*, s. 34.

yapacak kimsenin de olmadığını anlatan bir mektup yazar. Mektupta, belde dedelerinin kendi aralarında birini Mürşid olarak seçmelerini söyler. Bu, mektup üzerine 28.07.1994 senesinde beldedeki rehberler toplanarak Halil Özdamar'ı Mürşid seçerler. Aldıkları kararı onaylaması için köyden bir heyeti Hakkı Aydoğdu'ya gönderirler (bkz. Ek-3). Hakkı Aydoğdu'da belde halkının kararını onayladığını belirten bir yazı yazarak heyete verir (bkz. Ek-4). 1994'ten günümüze gelince kadar Mürşidlik görevini Halil Özdamar sürdürmektedir.

Mürşidliğin geçişi ve şimdiye kadar süregelen gelenek hakkında Halil Özdamar ile görüşme imkanı bulduk : “Biz, Seyyid-i Battal Gazi'ye bağlıyız. Asırlardan beri Veli Baba Dedelerinin hizmetini görmek için Battal Gazi'den Mürşidler geldi. Bizim erkânlarımızı onlar kurmuştur. Battal Gazi'nin erkânı uygulanır burada. Ayrımız, gayrımız yoktur. Veli Baba ile Battal Gazi aynı soydan gelir. “El ele, el Hakka” düsturuyla bağlantılıyız Battal Gazi'ye. Köyümüze Hacı Bektaş'tan hiç Mürşid gelmemiştir. Son Mürşidimiz, Hakkı Aydoğdu; vazifesini göremeyeceğini söyleyince göreve bizi uygun gördüler. Allah, yüzümüzü eğdirmesin.” Bu anlatım bizi, Nejat Birdoğan'ın “Mürşid Ocakları” ayrımına götürmektedir. Ocağa bağlı Dedelerden de buna benzer anlatımları dinledik. “Seyyid Battal Gazi tekkesi Anadolu'da kurulan en eski Alevî tekkesidir. Bizim, Hacı Bektaş'a hürmetimiz sonsuzdur. Bektaşîliğin Piri'dir. Ama biz ocak olarak Seyyid Battal Gazi'ye bağlıyız.”(K.K.4) Battal Gazi'den son Mürşid gelişinden 11 yıl gibi bir zaman dilimi geçmesine rağmen bağlılıkta bir azalma olmamıştır. Bu konunun kökenlerini diğer taraf ocak olan Seyyid-i Battal Gazi'den de öğrenmek istedik. Belde halkından birkaç kişi ile konuştuk. Dedelerin bazılarının bu konudaki bilgilerinin zayıfladığını tespit ettik. Bazıları Mürşidin Sücaeddin Veli Ocağı'ndan geldiğini söylerken bazıları da Seyyid Battal Ocağı'ndan geldiğini söyledi. Seyyid Battal Gazi Ocağı Mürşidine ulaşamadık. Sücaeddin Veli Ocağı Mürşidi Nevzat Demirtaş'a ulaşarak bilgi aldık. Nevzat Demirtaş : “Seyyid Battal Gazi Ocağı ile Sücaeddin Ocağı arasında bir ayrılık bulunmadığını belirterek büyük dedelerinin bir kolunun Seyyid Battal Gazi'den geldiğini ve erkânlarının bir olduğunu belirtti.”⁷⁸ Kendisine Veli Baba Ocağı'ndaki Mürşidlik devrini sorduk. “İlk başta bunun bir Mürşidlik değil Başbaba tayini olduğunu söyledi. Mürşid olabilmesi için ocakzâde olması ve soyunun ehl-i beyte dayanması gerektiğini belirtti. On beş sene evvel Hakkı

⁷⁸ Nevzat Demirtaş ile Telefonda Mülâkat, 23.07.2005.

Aydoğdu Dede, bana 85 yaşındayım. Bizim Veli Baba'ya hizmet görmek için gelip gidemiyorum. Bu Uluğbey'in hizmetini sen görür msn? diye teklif etti. Bende kendisine, Bakara suresi 286. Ayetini hatırlatarak ‘‘ekebileceğimiz yükü ver’’ dedim. Ben, beş bin hanenin başında Mürşidim. Oraya bir başbaba gönderecek olsak edep erkânı tam bilmesi gerek. şu an böyle biri yok dedim. ylece kaldı. Kendi aralarından bir ‘‘Başbaba’’ seçtiler.’’⁷⁹ şimdiye kadar anlattıklarımız Mürşidlik geçiş sürecini gözler önüne sermektedir.

1993 senesinden günümüze gelinceye kadar geçen süre zarfında Mürşidlik görevini yerine getiren Halil zdamar'a beldedeki bakışı anlattıktan sonra ifa ettiği hizmetleri izah edeceğiz. Belde Dedeleri ve halkı tarafından Halil zdamar'a büyük bir saygı duyulmaktadır. Veli Baba Sultan Ocağı'nın günümüzdeki manevî temsilcisi olarak kabul edilir. Dedelerin, başı ve yol göstericisidir. Çalışmalarımız sırasında belde Dedelerinin törenler dışında halktan bir insan gibi kabul edildiğini gördük. Dedelere de halk tarafından saygı gösterilmektedir. Ama Mürşid Halil zdamar'a daha kutsi bir varlık gibi davranıldığını fark ettik. Belde de olan nişan, düğün gibi merasimlerde Mürşidin yüzüğü takmasına veya duasını etmesine büyük önem verilmektedir.

3.1.1.1. Mürşidin Görevleri

28.07.1994 senesinde Halil zdamar'ın Mürşid olmasıyla birlikte 10.01.1969 tarihli Veli Baba Sultan Ocağı Ahitnmesinde değişikliklere gidilir. 20.11.1994 tarihinde Mürşid, dedeleri toplayarak ‘‘Veli Baba Sultan Dergahı – Uluğbey Kasabası – Bektaşı Tarikatı Mürşidlik Devri ve Ahitnâme’’sini hazırlar.⁸⁰ Bu Ahitnâme'yle yeni bir dönemin başladığını görmekteyiz. Ahitnâme'nin ilk cümlesinde ‘‘Uluğbey Kasabası Bektaşı Tarikatı Mürşidi Halil zdamar’’ ifadesinin kullanılması önemlidir. Ahitnâme'de Mürşidin görevi kısaca şöyle tarif edilmiştir. ‘‘Mürşidler, Tarikat üzere mşgllerimizi çözer, rehber ve müridleri nur yolu üzere uyarırlar.’’⁸¹ Mürşidin görevi, Ahitnâmede yazan kural ve kaideleri uygulamaktır. Ocağa bağlı dedeler, herhangi bir konuda fikir sorduğunda cevap verir. Dedeler arası problemleri çözer. Bunları Ahitnmedeki kaidelere göre yapmaktadır. Mürşid, bir nev Tarikatın yol gstericisiyken, bir yandan da hukuku düzenleyenlerin, uygulayanların en başı

⁷⁹ Nevzat Demirtaş ile telefonda mülâkat, 23.07.2005.

⁸⁰ Ahitnmenin tamamını vermeyi uygun grmediğimizden ilk ve son sayfalarının fotokopilerini eklerde sunduk. Bkz. Ek-5.

⁸¹ Ahitnâme, s. 1.

olmaktadır. Ahitnâmede yazan kuralları uygulayanların en başı olmaktadır. Ahitnâmede yazan kuralları, Dedeler talipleri arasındaki problemlere çözüm bulmada veya cezalandırmada kullanır. Bu şekilde aşılamayan problemler Mürşid tarafından halledilir.

Halil Özdamar'ın Mürşid olmasıyla Veli Baba Sultan Ocağı'nda demokratik bir uygulamaya geçilmiştir. Her karar Dedelerin ve Mürşidin katıldığı "Dedeler Kurulu"nda çözümlenmektedir. Tarikatle ilgili oluşan problemler bu şekilde aşılmıştır. Alınan kararlar tutanakla tespit edilmiş. Bu tutanakları, hazır bulunan bütün Dedeler imzalamıştır.

Mürşid, yeni Dede olacak kişilere "Dedelik tacı" giydirmekle yetkili kişidir. Yeniden talip toplayacak Dede adayına Mürşid uygun görürse tacı giydirir. Dedelerden herhangi bir talibini oğluna veya taliblerinden uygun namzete devredecekse Mürşidden bir onay alınırsa Dede tacını giydirebilir. Diğer durumlarda tacı giydirmeye yetkili tek kişi Mürşiddir.

Dedeler ile ilgili şikâyetlerde Mürşide gelir. Şikâyetin durumuna göre Ahitnâme'deki cezalardan uygun olanı uygulanır. Bu karar da Mürşidin başkanlığında Dedeler kuruluyla yapılmaktadır. Bu şekilde dede, görevden alınabilir veya belirli bir süre düşkün sayılır (bkz. Ek-6)

Ayrıca Mürşid, Belde halkının toplu olarak düzenlediği törenlerde de, Kurbanının bıçağını tekbirler, lokmaya destur verir, semâh döndürür. vb. uygulamaların başında manevi otorite olarak bulunur.

Dedeler, Edeb-erkânlarındaki uygulamalarda tereddüte düşerlerse Mürşid'in verdiği karara göre hareket ederler. Halil Özdamar'ın kendisine bağlı talipleri de vardır. Onların hizmetini de görür. Diğer Dedelerin erkânlarına da müsait oldukça katılır. Taliplerin şikâyetleri olursa dinler. Hatta erkânı yürütmesi için hizmet Dedesi tarafından yönlendirilirse erkânı da yönetir.

3.1.2. Dede

Dede, Bektaşilerce cem törenlerini yöneten lider kişi olarak bilinmektedir. Cem törenlerini yöneten kişilere Dede, Baba, Mürşid, Rehber vb. isimlerin verildiği bilinmektedir. Bu isimler belirli ayrıcalıklar ve Bektaşî-Alevî zümre içerisindeki farklı bakış açısının önderlerinin isimlerine yansımalarıdır. Esat Korkmaz çıkış kaynaklarına göre dedeleri gruplandırmıştır:

- “1. Çelebiler : Hacı Bektaş Veli'nin soyundan gelenler (Bel evlatları)
 2. Ocakzadeler : Sayıları On İki İmam'lara çıkan ocaklardan gelenler
 3. Babalar : Hacı Bektaş Veli'nin yolunu izleyenlerden gelenler (yol evlatları)

İlk iki yolda, dedelerin en önemli özelliği, Seyyit olmalarıdır; soylarının mutlaka On İki İmam'lara oradan Hz. Ali'ye ulaşması gerekir.

Buna karşın, dedebaba geleneğini sürdüren ve daha çok kentlerde örgütlenen üçüncü yolda, seyyitlik kural değildir; dedeler soydan gelmez, liyakata göre saptanır.”⁸² Yukarıdaki tablo farklı isimlendirmeleri izaha yetmektedir.

Veli Baba Sultan Ocağı'nda da dedelik için soy şartı aranmaz Veli Baba'nın ve 1994 senesine kadar gelen Seyyid Battal Gazi Mürşidlerinin soylarını Hz. Ali'ye bağlayan şecereleri mevcuttur. Ocağa bağlı Dedelerden Veli Baba'nın soyundan gelen yoktur. Soydan gelen Dedelikler olmakla birlikte şart görülmemekte liyakatlı kişilere taç giydirilmektedir.

Günümüzde Ocağa bağlı Dedelik vazifesi yürüten yedi Dede bulunmaktadır. Bunlar : Mehmet Er, Mehmet Durmuş, Süleyman Ertuğrul, Hüseyin Keskin, Hüseyin Türkaslan, Erkân Durmuş, Mehmet Köse'dir. Bu dedelerden Erkan Durmuş ve Mehmet Köse'nin Uluğbey'de talipleri yoktur. Mehmet Köse, Almanya'da; Erkan Durmuş ise Afyon'un Sandıklı ilçesinin Selçuk köyünde taliplere sahiptir. Veli Baba Sultan Ocağı, Isparta İlinin en etkin ocağıdır. Isparta ve civar illerden bir çok talip Uluğbey'deki Dedelere ikrar vermişlerdir. Bu da Veli Baba Sultan Ocağı'nın nüfuz ettiği bölgenin büyüklüğün gözler önüne sermektedir. Mehmet Er, Süleyman Ertuğrul, Hüseyin Keskin, Mehmet Durmuş, Uluğbey dışındaki taliplerinin hizmetini görmek için Mürşid titri ile Veli Baba Ocağını temsilen yılın belirli zaman dilimlerinde Uluğbey'den ayrılmaktadırlar. Biz Veli Baba Sultan Ocağı'ndaki Dedelik değişim sürecini araştırdık. Mürşid ve köyün yaşlıları ile şimdiye kadar bilinen Dedelerin Şeceresini çıkardık. Bu şecereye baktığımızda zaman Veli Baba Sultan Ocağı'nda Dedelik görevi için Liyakat şartı arandığını daha iyi görmekteyiz.

- Derviş Halil(bilinen en eski Dede) vefatıyla küçük oğlu Sümbül'e onun vefatıyla oğlu (Yumurtacı) Hüseyin Özdamar'a vefatıyla diğer oğlu Halil Özdamar'a

⁸² Korkmaz, a.g.e., s. 90.

geçer. Halen Mürşid olarak görevine devam ettirmektedir.

- Veysel Hoca, vefatından sonra yolunu devam ettiren olmamıştır.

- Süleyman Efendi(Karahan) vefatıyla büyük oğlu Hakkı Karahan'a, vefatıyla küçük oğlu Mustafa Karahan'a geçer. Bir süre sonra Dedeliği bırakır.

- (Kabak Çiceği) Mustafa Keskin, vefatıyla oğlu Hasan Hüseyin Keskin'e, vefatıyla kapanır.

- (Hacı) Murtaza Yıldırım, vefatıyla oğlu Hakkı Yıldırım'a, vefatıyla kapanır.

- (Hekim) Hasan Er, vefatıyla oğlu Mehmet Er'e, vefatıyla kapanır.

- Zeynali Erdem, vefatıyla kapanır.

- (Şeriatın Hüseyin Ağa) Hüseyin Boyacı, vefatıyla damadı Hasan Akıncı'ya, vefatıyla taliplerinden Mehmet Günay'a geçer. Vefatıyla kapanır.

- (Tömbek) Mehmet Karaaslan, vefatıyla oğlu Hasan Karaaslan'a, vefatıyla amcazâdesi Kazım Karaaslan'a, gözleri kapanınca taliplerinden Hüseyin Keskin devralır. Halen devam etmektedir.

- (Osmanoğlu) Ali Bayrak, vefatıyla oğlu Hüseyin Bayrak'a, vefatıyla talibi Mustafa Kutluay'a, vefatıyla taliplerinden Ali Rıza Karadal'a, geçer. Vefatıyla kapanır.

- Ahmet Er, vefatıyla oğlu Ali Rıza Er'e, vefatıyla oğlu Mehmet Er'e geçer. Halen devam etmektedir.

- Durali Ertuğrul, vefatıyla amcazâdesi Mustafa Ertuğrul'a, vefatıyla kardeşi Süleyman Ertuğrul'a geçer. Halen devam etmektedir.

- Hacı Tefik Uluçay, vefatıyla kapanır.

- Abbas Berber, vefatıyla torunu Hakkı Berber'e geçer. Vefatıyla kapanır.

- (Çavuş) Ali Rıza Durmuş, vefatıyla oğlu Mehmet Durmuş'a geçer. Hala devam etmektedir.

- (Kamalı) Durmuş Durmuş, vefatıyla oğlu Hacı Veli Durmuş'a vefatıyla oğlu Erkan Durmuş'a geçer. Halen devam etmektedir.

- Hüseyin Türkaslan, Hayattayken vazifeyi taliplerinden Erhan Demir'e devredecektir. Taç merasimi yapılmamıştır.

- Mehmet Köse, 2003 senesinde taç giymiştir. Almanya’da Dedelik yapmaktadır.

Dedelerin şecerisini verdikten sonra Veli Baba Sultan Ocağı’na icâzetli Dedelerin görev ve yetkilerini anlatmaya çalışalım. Dedelerin tamamı manevi otorite olan Mürşide bağlıdırlar. Sadece Uluğbey dışarısına hizmet görmek için gittiklerinde Veli Baba Ocağı Mürşidini temsil eder.⁸³ Ama gittiği yerlerde taç giydirme yetkisi yoktur. Sadece uzaktaki taliplerinin başına “gözcü” dikebilir.

Dede, belde halkı tarafından törenler esnasında Hz. Ali’nin yolunu öğreten ve onu temsil eden kişi olarak görülür. Bu inanç üzere ikrar verirler. Dedenin vazifesi taliplerinin hizmetini görmek, zorluk ve problemlerine çözüm bulmaktır. Aynı Dedeye ikrar veren talipler “yol kardeşi” kabul edilir. (K.K.1) Kardeşliği sağlayan yol Dededen geçer. Bu sebeple taliplerin Dedeye itaati vardır. herhangi bir problemde Dedeye başvururlar. Dede, Mürşid gibi Ahitnâmenin uygulayıcısıdır. Ahitnâmedeki kurallara göre talipleri arasındaki sorunları çözer.

Dedelik, kurumuna yakışacak bir hayat tarzı sürer. Veli Baba Sultan Ocağı’ndan icâzetli Dedelerle konuşma ve cem törenlerine girme imkânına sahip olunca, onlarla ilgili tespitlerde bulunduk. Bunları da vermek istiyoruz. Dedeleri yaşı Mehmet Durmuş hariç altmışın altındadır. Genç nesil bir Dede grubu ortaya çıkmaktadır. Bu nesil Dedeler yeni kaynaklara yönelerek, yolları hakkında bilgiler edinmekte, edindikleri bilgileri her fırsatta taliplerine yansıtmaktadır. Öğrenim seviyeleri bir çoğunun ilkokulu aşmamasına rağmen öğrenme gayretleri takdire şayandır. Ayrıca Bektaşî ve Alevî Derneklerinin yaptıkları toplantılara da katılan Dedeler vardır. Bu, bir gelişme, dışa açılım olmakla birlikte kanaatimizce geleneğe bir değişim kapısının da açılışını sağlamaktadır.

3.1.3. Saat Rehberi

Saat Rehberi, hizmet Dedesinden sonra edep-erkânı en iyi bilen talibe verilen isimdir. Bu hizmet ismine taramamıza rağmen diğer on iki hizmeti anlatan kaynaklarda rastlamadık. Saat rehberi, Dedenin yardımcısıdır. Asıl görevi ise, ilk defa ikrar verecek talibe tarikat abdestini aldırarak erkek talibin boynuna bağladığı baş örtüsünden

⁸³ Dışarıya hizmet görmek için Dedelere, Mürşid Halil Özdamar, tarafından “Dedelik Berati” verilmektedir. (Bkz. Ek-7.)

çekerek, eşik tercümanı ve selamlamaları yapıp Dedeye teslim etmesidir. Aynı şekilde diğer cem törenlerinde de dara duracak talip okunacak dua ve sözleri bilmiyorsa saat rehberi Dedenin huzuruna getirir. Dedelere, neden saat rehberi ismini verdiklerini sorduğumuzda şu cevapla karşılaştık; “O, anın rehberidir. Hizmetini görünceye kadar geçen sürede yolu bilmeyen talibi dualarla Dedeye teslim eder. Hizmeti bitince normal talip olarak erkândaki yerini alır. Saat rehberi, cem yürütemez. Sadece verilen vazifeyi yerine getirir. Saatin rehberidir. Bu yüzden Uluğbey’de böyle isimlendirilir.” (K.K. 1,2,3)

3.1.4. Âşık (Zâkir)

Bektaşîlikteki ilk derece “âşık”lıktır. “Seven” anlamına gelen âşık kelimesi, Bektaşî ilke ve âdetlerine belirli bir sadâkat duyan, fakat fiilen nasip almamış kişiler için kullanılır.⁸⁴ Bir çok araştırmacı “âşık” kelimesini ikrar vermemiş, niyetli talip olarak izah eder.⁸⁵

Bu kavram, Veli baba Sultan Ocağı’ndan anlam kaymasına uğrayarak “zâkir” manâsında kullanılmaktadır. Zâkir, “Arapça zikir kökünden gelmektedir. Zikreden tekkelerde zikir esnasında teşvik için ilâhiler okuyan kimse”⁸⁶ Bektaşî tarikatında cem törenlerinde nefes ve düvazlar okuyarak âyin-i cemi şevke getiren kişi olarak bilinir.

Uluğbey’de “bir cemin olabilmesi için şart olan üç hizmeti vardır; Kurban ve kurbancı, Dede, âşık.”(K.K.6) Buradan da anlaşılacağı üzere Cem törenlerinin yöneticisi Dede, yürütücüsü ise âşık’tır. Birdoğan, zâkirin gücünü şöyle izâh eder; “Dede ne denli güçlü olursa olsun, törenlerin evrelerini zâkirler belirliyor.”⁸⁷ Her Dedenin talipleri arasında zâkirlik görevini yapacak bir kişiye ihtiyacı vardır. bazı Dedelerin zâkirleri bulunmadığı zaman diğer Dedenin zâkirini getirerek tören düzenler. Dedelerden âşıklık hasleti olan ve cem törenlerinde Dedelik hizmeti yanında arada âşıklık hizmeti görenler de vardır. Biz alan araştırmalarımızda Erkan Durmuş ve Hüseyin Keskin’in âşıklık hizmeti gördüğünü tespit ettik. Süleyman Ertuğrul’un ise matem törenlerinde saz kullanılmadığı için söz ile âşıklık hizmetini gördüğünü kayıt altına aldık.

Zâkir, cem törenlerini nefes ve düvazları ile yönlendiren hizmetlidir. Törenin

⁸⁴ Eğri, *a.g.e.*, s. 73.

⁸⁵ Korkmaz, *a.g.e.*, s. 40.

⁸⁶ Devellioğlu, *a.g.e.*; s. 1166. Ayrıca Bkz.; Doğan, *a.g.e.*, s. 127; Korkmaz, *a.g.e.*, s. 382.

⁸⁷ Birdoğan, *a.g.e.*, s. 280.

büyük bir bölümünde hizmet görür. Zâkirin 2 nefes⁸⁸, bir düvaz veya 4 nefes, bir düvaz okumasına “Cemin birlenmesi” denir. Bu hizmeti en az cem boyunca üç kere yerine getirmesi gerekir. Böylece “Cem üçlenmiş” olur. Muhabbet törenlerinde bu hizmetin beş defa yapılarak “Cem beşlendiği” tarafımızdan tespit edilmiştir.

Belde âşıkları, girdiğimiz törenlerde en çok Hatayî'nin nefes ve düvazlarını okudular. Bundan sonra sıra ile Pir Sultan Abdal, Kul Himmet, Veli Baba ... gibi âşıklardan nefes ve düvazlar seçtiler. Beldede irtacalen nefes ve düvazlar yazan, bildiğimiz ve kayıt altına aldığımız Mustafa Karatürk vardır. Zâkirler, nefes ve düvazların okunuşunu disiplinli bir sıraya sokmuşlardır. Söz gelimi “İkrar Kurbanı Cemi”nde ilk okunacak nefes veya düvaz bellidir. Bunun gibi Nevruz, Dar, Aşure törenlerinde de okunacak nefesler belirlenmiştir.

Zâkirler, nota üzerinde çalmazlar. Önceden tespit ettikleri nota kalıplarını okuyacakları nefes veya düvaza uyarlar.

3.1.5. Kurbancı

Kurbancının vazifesi kurban olarak hayvanı temin etmek, tören gününe kadar bakmak ve tören günü kesmektir. İlk başta kurban olacak hayvanı tarif edelim. Veli Baba Sultan Ocağı'nda kurban hayvanı olarak “Koç ve Kuzu” kesilebilir. Bunların dışında bir kurban hayvanıyla cem düzenlenemeyeceği söylenir (K.K.2,3) Sebebini sorduğumuzda ise, “Hz. İsmail'e koç kuzu kurban inmiştir. Biz, bu sebeple sadece koç ve kuzuyu kurban ederiz. Keçi, koyun bizde kurban olmaz. Civar Bektaşî Dedeleri keçi kesmektedirler. Bizde sadece koç-kuzu kurban olur.” (K.K.3) kaynaklarda kurbancı postu Hz. İbrahim makamı olarak bilinmesine rağmen,⁸⁹ beldede böyle bir isimlendirme yoktur. Belde de kurban hizmetini gören kurbancı şunları yapar . Sabah kurban olacak hayvanın karnını doyurur, suyunu içirir. Kurban hizmetinin görüleceği eve getirir. Dedenin huzuruna çıkarak bıçağını tekbirletir. Sonra abdest aldırır. Kayıt altına aldığımız aşure kurbanı ceminde kurban olacak hayvan, Dede ve taliplerin huzuruna getirilerek nefes ve düvazları okunmuştu.⁹⁰ Bu uygulama her zaman olmamaktadır. Kurban son olarak tuz yalatarak kurbanı incitmeden kanının akabileceği uygun bir yerde keser. Temizler. İç organlarını kedi köpeğin açamayacağı bir kuyuya

⁸⁸ Bekir Sâmi Özsoy, Örnekleriyle Aruz vezni, Çanakkale 1999, s.102.

⁸⁹ Korkmaz, *a.g.e.*, s. 221.

⁹⁰ Bıçak tekbirleme, Koçun abdesti için bkz. Muharrem Gündüz Törenleri.

gömer.⁹¹ Hayvanın kemiklerini kırmamaya özen göstererek parçalar. Kazana konup haşlanacak hale getirilir.⁹² Bazı kaynaklarda kurbanı sofrayı kuran ve yemekleri pişiren kişi olarak kabul görür. Uluğbey’de ise kurbanı hayvanın kesim ve temizlik işi ile ilgilenen hizmetlidir. Yemek haline hizmet evine gelen kadın getirir. Bütün işlerini gören kurbanı, kurban etinden pişen lokmadan yiyip Dededen duasını alarak evine döner.

3.1.6. Sâki

“Dolucu” olarak da bilinir.⁹³ Beldede “Dolucu” isim kullanılmamaktadır. “Sâki Baba” diye hitap edilir. Cem töreninde çerağ uyarıldıktan sonra sofralarla birlikte kasesi, kadehleri ve tepsisi ile Dede’nin önüne konan posta oturur. Sağ ve sol yanına iki tane yardımcısı oturur. Vazifesi, “dolu” adı verilen içkiyi hazırlamak ve Dededen başlayarak bütün taliplere sunmaktır.

Sâki olarak, en yaşlı taliplerden birisi seçilir. Sâki’nin vazifesi önemlidir. Âyin-i cemdeki talipleri sarhoş etmeden mest etmelidir. Taliplerin ne kadar içebileceklerini bilir ve ona göre “dolu” gönderir. Uluğbey’de, dolu olarak rakı kullanılmaktadır. Bu sebeple içkinin karışımını iyi ayarlamak da sâkiye düşer. Âyin-i cemde sofralar kalkıncaya kadar Dedenin önündeki postunda oturur. Kadehleri, sağ ve sol yanında oturan yardımcıları elden ele uzatarak dolaştırırlar.

3.1.7. Çerağcı (Delilci)

Dede, âyin-i cemde birliği sağladıktan sonra sıra “çerağın” uyarılmasına gelir. “Çerağ” veya “Delil” olarak isimlendirilen gazla çalışan lamba veya mumdur. Uluğbey’de çerağ olarak mum kullanılır. Çerağ, Hz. Muhammed’in Tanrı’dan gelen ilk ışık olması anısına, ruhun aydınlanmasının bir sembolü olarak algılanan ve cem törenlerinde kullanılan kandil, mum ya da çıra’dır.⁹⁴ Belde de sorduğumuz da “Çerağ Muhammed Ali’nin nurudur. Biz o, nur etrafında toplanıp erkân görürüz” (K.K.1)

⁹¹ Bazı araştırmacılar kurbanın iç organlarını gömen kişiye “kuyucu” demektedir. Bkz. Korkmaz, a.g.e, s. 223; Bozkurt, a.g.e., s. 224. Ayrıca Mehmet Eröz, “Senirkent-Uluğbey Bektaşileri, kurbanın barsak ve kanının , kurt kuş yemesin diye derine gömülmesine ‘kefinlemek’ adını verirler.” Demektedir. Bu gün bu uygulama devam etmektedir. Ama ‘kefinlemek’ tabiri kullanılmamaktadır. Bkz. Eröz , a.g.e., s. 116.

⁹² Bozkurt, adı geçen eserinde kurban hayvanı hiç bıçak değirmeden bütün olarak kazana konarak kaynatıldığını belirtir. Uluğbey’de ise, sadece hayvanın sol koluna bıçak değirmez. O halde kaynatılarak akşam sofrada Dede’nin huzuruna lokma haline gelecek şekilde parçalanması için sunulur. Bkz. Bozkurt, a.g.e., s. 224.

⁹³ Bozkurt, a.g.e., s. 223; Korkmaz, a.g.e., s. 102.

⁹⁴ Korkmaz, a.g.e., s. 80.

cevabıyla karşılaştık.

Dedenin huzurunda uyandırılacak delil (mum), kibrit ve şamdan önceden konur. Hizmetçi Dede'nin önünde çıplak ayakla, ayaklar mühürlü çerağın uyandırılmasında okunan âyet ve gülbengleri okuyarak mumu Dede'ye teslim eder. Dedede üzerine düşenleri okuyup çerağı uyandırır. Uyandırılan çerağ, çerağcının elinde bu aşamadan sonra başlayan “Halka Namazı”nın bitişine kadar bekler. Namaz bitince şamdana yerleştirilerek uygun yere konur. Delil sayısı, kurban sayısına göre değişmektedir. Bir kurban kesildiyse iki delil uyandırılır. İki kesildiyse üç tane delil uyandırılır. Üç ve fazlası için beş delil uyandırılır. Beş ve üstü için yedi delil uyandırılır.

Hizmetini gören “Çerağcı” duasını alarak yerine geçer. Kırklar semâhı dönülürken de şamdanı eline alarak halkanın ortasında “Muhammed Ali Nuru”nu temsilen şamdanı tutar.

3.1.8. Sakkacı

Sakka kelimesi çoğu kaynakta su dağıtan hizmetli manâsındaki saka⁹⁵ veya sâki manâsındaki içki veya şerbet dağıtan hizmetli olarak adlandırılmıştır.⁹⁶ Uluğbey beldesinde ise ilk sofralar toplanıp içki ve sohbet son bulunca görülen hizmettir. (bkz. Sakka Hizmeti). Sakka hizmeti karı-kocanın gördüğü hizmetlerdendir. Bu hizmetçi karısı ile birlikte çıplak ayaklarla huzura çıkarlar. Erkek hizmetçinin beline bend bağlanır.(bkz.bölüm2.2.1.1.3.2.) “Sakka suyu” denilen suyla dolu bir tasla huzura gelir. Hanımı ile birlikte Dedeye niyaz eder. Niyazda sonra hizmetçi erkek, hizmeti görür kadın ise Dede'nin önünde ayakta kocasını bekler. Bu hizmette de kurban sayısı ile orantılı hizmetçi ortaya gelir. Tek kurban kesildiyse bir çift bir tas “sakka suyu” ile, İki kurban kesildiyse iki çift, iki tas “Sakka suyu” ile hizmet görür. Kurban sayısı ile orantılı olarak artar.

Bu suya belde halkı tarafından bir kutsiyet atfedilmiştir. Kerbalâ'da susuz kalan Ehl-i Beytin rahmeti için içilir. İçilirken de onlardan rahmet ve bereket dilenir. Bir nevî Hz. Hüseyin ve soyunun Kerbelâ'da çektiği eziyetin anımsatılması olarak görülebilir.

⁹⁵ Korkmaz, *a.g.e.*, s. 303.

⁹⁶ Mahmut Riyat Bakır, *Tasavvufî Bir Kavram Olarak Cem ve Bektaşîlik'teki Yorumu*, İstanbul 2003, s.129.

3.1.9. İbrikdar

Cem töreni boyunca birkaç defa huzura çıkan hizmetlilerdendir. “Selman” olarak da isimlendirilir.⁹⁷ Çerağ uyandırılıp halka namazı kılındıktan sonra sağ elinde leğen, sol elinde ibrik, omzunda havlu ile huzura gelir. Dededen başlayarak üç, beş veya yedi kişinin elini yıkaması için su döker. Bu kişiler Dededen sonra gelen ikrarı en eski olan taliplerdir. Son sofradan sonra da gelerek aynı hizmeti görür. İbrikdârların efendisi olarak Selman-ı Farisi bilinir. Dede'nin hizmetten sonra okuduğu gülbengde de bu durumu görürüz.

3.1.10. Câr (Süpürgeci)

Bu hizmetli kaynaklarda, ferraş, Cârcı, süpürgeci gibi isimlerle anılır.⁹⁸ Hizmetler arasında birkaç defa huzura gelir. Her seferinde sol koltuğunun altında bir süpürge ile Dede'nin huzuruna çıkarak “Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali” diye Dede'nin dizine doğru süpürge çalarak duasını alır ve çekilir.

Uluğbey'de mutfakta hizmet görüp de dua almak isteyen kadınlar sıra ile bu hizmeti görmektedir. Belirli bir kadına tahsis edilmiş bir görev değildir.

3.1.11. Kahveci

Uluğbey'de cem törenleri başlamadan önce eve geliş sırasına göre misafirlere kahve ikram etme geleneği vardır. Kahveci, bütün misafirlere kahve pişirip ikram eden hizmetliye verilen isimdir. Herkes kahvesini içince dolu kahve fincanı, cezve ve tepsi ile Dede'nin huzuruna gelir. Duasını alır.

Kahveci'nin Ebu'l-Hasan Şazeli'yi temsil ettiğine inanılır. Dede de, duasını verirken “Şeyh Şazeli Efendimiz” yardımcısı olsun hitabını kullanır.

3.1.12. Gözcü

Uluğbey Beldesinde öğrendiğimize göre Bektaşîliğin yasaklı ve sıkıntılı döneminde birkaç tane gözcü dikilirmiş. Biri köyün girişine, bir diğeri cem evinin sokağına, biri de Cem evinin kapısında dururmuş. (K.K.5) Bugün bu hizmet görülmemektedir.

Bu hizmete verilen isim, farklı bir fonksiyonu da yüklenmiştir. Belde dışına

⁹⁷ Bozkurt, *a.g.e.*, s. 224.

⁹⁸ Korkmaz, *a.g.e.*, s. 68.

hizmet görmeye giden Dedeler, gittikleri beldede taliplerinden haberdar olmak için bir talibi görevlendirir. Buna “gözcü” denilmektedir. Bu talip, Dede köye gelince olup biten her şeyi anlatır. Bu sayede Dede, hizmet görmeden önce problemleri bilir. Buna göre, törenden önce veya tören esnasında problemleri çözümler.

Mehmet Eröz, eserinde Uluğbey’de “İç pervane dış pervane” isimli hizmet erlerinin olduğunu ve müsahibi ile birlikte güvenliği sağlandığını belirtir.⁹⁹ Bu tespitte, bir yanlışlık vardır. Zira Uluğbey’de müsaheplik anlayışı yoktur. Yaşı doksana yaklaşan Mürşidde ne bu isimle bir hizmet gördüğünü ne de Uluğbey’de müsaheplik olduğunu duyduğunu belirtti. Bu yanlışlığı da burada düzeltme gereği hissettik.

3.1.13. Tuzcu

Tuz hizmetini gören hizmetçi talibe verilen isimdir. Bu isimli bir hizmetçiye taradığımız kaynaklarda rastlayamadık. Tuza mutasavvıfların verdiği önem bilinmektedir. Uluğbey beldesi Bektaşîleri de tuza mühim bir önem ve kutsiyet verirler. Her sofrada bir tuz bulunmalıdır. Tuz konmayan sofranın duasını Dede yapmaz. Tuzun gelmesini bekler. Tören için kurban edilen hayvanın tuzu olarak görülen tuzdan lokmalar alınmadan yalanmalıdır. Bu sebeple, âyin-i cemde çerağ uyandırılıp halka namazı kılınınca sofralar huzura gelmeden tuzcu gelir. Elindeki tuz tabağı ile Dedenin huzuruna durarak destur alır. Dedenen başlayarak herkese tuzdan bir parmak yalatır. İşlem son bulunca duasını alarak huzurdan çekilir. Bu hizmeti erkek taliplerden biri görür. Tuzcu sayısı kurban sayısı ile orantılıdır. Kesilen kurban adetince tuzcu hizmet görmek için huzura gelir.

3.2. Veli Baba Ocağı’nda Görülen Dinî Törenler

3.2.1. Yas Törenleri

3.2.1.1. Muharrem Törenleri

3.2.1.1.1. Muharrem Orucu

Muharrem ayı girmeden önceki iki gün ve muharrem ayının ilk on günü Uluğbey’in dini hayatı açısından en hareketli günlerin yaşandığı dönemdir. Köy halkının yas günleri; muharrem ayının başlangıcı ile başlar. Muharrem ayından birkaç gün önce Mürşid başkanlığında köydeki Dedeler toplanır. Beldede 10 Muharreme kadar

⁹⁹Eröz, *a.g.e.*, s. 117.

yapılacak faaliyetler konuşulur ve karara bağlanır. Kararlar tutanak altına alınır.¹⁰⁰ Tutanakta birlik toplantısına katılan Dedelerin imzası bulunur. Her Dede kendi talibine alınan kararları iletmekle yükümlüdür.

Beldede muharrem ayına girmeden iki gün önceki öğle ezanı ile muharrem orucuna niyet edilir. Bu oruç su orucu adıyla anılır. Genel olarak sudan sakınma üzerine dayalı bir oruçtur. Su dışında yasaklı olan hareketler de vardır. Bunları birazdan izah edeceğiz.

Oruca niyet etmeden önce genel vücut temizliği ve ev temizliği yapılır. Boy abdesti alınır.

Muharrem orucunu tutmaya öğlen ezanı okunurken niyet edilir. Muharrem orucu niyet duası şu şekildedir:

“Bismişah Allah Allah, Niyet ettim er Hak Muhammed Ali aşkına, İmâm-ı Hüseyin Efendilerimizin susuzluk orucu niyetine, Kerbelâ’da şehit olan 72 şühedâlar niyetine, Fatıma anamızın şefaatine, on iki imâmların aşkına oruç tutmaya niyetlendim. Ulu dergâhında kabul eyle Yarabbi. Âmin” denir. (K.K.2) Fatiha suresi okunarak oruca niyet tamamlanmış olur.

Diğer Alevî-Bektaşîlerce 10 gün tutulan muharrem orucu Uluğbey beldesi Veli Baba Sultan Ocağı’nda 12 gün tutulur. Uluğbey’e 3 km mesafedeki Senirkent ilçesi’ndeki Bektaşîler 10 gün muharrem orucu tutmaktadır. Bunun sebebini sorduğumuz zaman 12 imâmlara olan hürmetten dolayı Veli Baba Sultan dergâhı’nda eskiden beri 12 gün muharrem orucu tutulduğu cevabını aldık. (K.K.5)

Bu on iki günlük süre zarfında su orucu dışında uyulması gereken kurallar ve yapılması gereken faaliyetler vardır.:

- Muharrem orucundaki asıl amaç Kerbelâ’da ki susuz kalan ehl-i beyt ve onlara inanların acısına, susuzluğuna ortak olmak, çektikleri ızdırapları anlayabilmek ve biraz olsun paylaşabilmektir. Muharrem orucuna genel olarak “su orucu” da denir. Veli Baba Sultan Ocağı’nda bu 12 gün zarfında susuz kalmanın yanında farklı yasaklar da bulunduğu için muharrem orucu ve yası demek daha doğru olur diye düşündük.

- 12 günlük süre zarfında su içmek yasaktır. Ama günde 2 veya 3 adet sade Türk

¹⁰⁰ 17.02.2004, 05.02.2005 tarihli tutanaklardan bir örnek. Ek-8.

kahvesi içilebileceğini belirttiler.(K.K.5)

- Et ürünleri yenmez. Yemekler etsiz yapılır. Bunun sebebi ise şöyle izâh ediliyor. “Kerbelâ’da kanlar içinde kalan insanların etini yemiş gibi olmamak için yemiyoruz.” (K.K.5).

- Süt ve süttten yapılan ürünler tüketilmez. Bunu ise “Kerbelâ’da süt bebeklerinin anne sütünü içememesine bağlıyorlar.”(K.K.5)

- Bayanlar siyah başörtüsü takar. Kıyafetlere de bu renk hâkimdir.

- Muharrem orucuna niyet edilip boy abdesti alındığı zaman temiz iç çamaşırları giyilir. Bu 12 gün zarfında iç çamaşırı değiştirilmez. Banyo yapılmaz. Muharrem ayları çok sıcak aylara geldiği zaman diliminde bu kurala pek uyulmadığını da belde halkından dinledik. Ayrıca mecburiyet zarfında banyo yapıp abdest tazelenir.(K.K.1,3,5)

- Bu süre zarfında cinsel ilişkiye girilmez.(K.K.5)

- Aynı şekilde alkol alınmaz. (K.K.5)

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız kurallara uymayanlar, Veli Baba Sultan Dergâhı Âhitnâmesine göre yargılanırlar. Hamile ve hasta olan talipler muharrem orucu tutmakla yükümlü değildirler. Ama arzu edenler tutabilir. Bir de burada önemli bir noktaya değinmek gerekir. Belde halkından bir kişinin Âhitnâme’ye göre yargılanabilmesi için ikrar vermesi gerekir. Çünkü bu yargılanmayı Dedeler, Dedenin çözemediği durumlarda ise Mürşid yapar.

3.2.1.1.2. Matem Günlerinde Yapılan Faaliyetler

On iki günlük matem günleri süresinde uygulanan faaliyetler ve ödevler vardır. Her Dede, talipleri ile birlikte bu faaliyetleri yapar ve talipleri denetler. Bu faaliyetlerin ortak paydası, Kerbelâ Şehitlerinin yasını tutmak, çektiği acıyı hissetmek ve o acıya ortak olabilmektir. Belde halkı tarafından bu bir yol borcu olarak görülür. Muharrem ayı, Bektaşîler tarafından Hz. Ali evlâdına yapılan zulmün lanetlenmesi ve Ali evlâdına rahmet dilenmesi ile geçer. Muharrem ayı boyunca köydeki selamlaşma bile yukarıda ifâde edilen konuyu anlatmaya yeter. Belde halkı her nerede birbirleriyle karşılaşırsa şu şekilde selâmlaşırlar. Bir taraf “Yuh Münkire” diye selâm verir. Karşı taraf ise “Lânet Yezid’e” diye selâmı alır.

Dedeler taliplerinin Muharrem ayındaki faaliyetlerinden alacağı sevabı arttırabilmek, bu süre zarfında Kerbelâ ruhunu anlayabilmeleri için ödevler verirler. Bu ödevler zorunlu değildir. Sadece istekli talibe yön gösterme amacını taşır. Bunlardan tespit edebildiklerimizi verelim:

- Dedenin taliplerinin çoğu yaşlı kişilerdir.Yaş ve hafızalarına uygun ödevler verilmeye çalışır. Bu sebeple on iki günlük süre zarfında on iki imâmın ismini dillerinden düşürmemelerini ister. Diğer duaları ve sayı ile yapılacak ibadetleri uygulamada zorluk çekmemeleri için bunu yeterli görür.(K.K.3)
- Her gün 99 defa “Allah” kelâmını zikretmelerini,
- Aynı zamanda çekebildikleri kadar “Yâ Muhammed”, “Yâ Ali” kelâmını çekmelerini,
- Biliyorlarsa 14 Mâsum-ı Pâk, 17 kemerbest’in isimlerini zikretmelerini,
- Kerbelâ’da şehit olanları düşünmelerini tavsiye eder.

Bektaşiler tarafından, Muharrem ayında yapılan duaların kabul olacağına inanç çok yüksektir. Bazen Dedeler isteyen talibe günlük dua tablosu verir. Süleyman Ertuğrul Dede’nin defterinde bulduğumuz bir tabloyu burada verelim:

1. gün Yâ Allah, 66 defa Bismillahirrahmanirrahim
2. gün Yâ Hâfız, 99 defa rızkımızı bollaştır Yâ Allah
3. gün Yâ Ali, 114 defa Yâ Allah
4. gün Yâ Kâfi, 111 defa hizmetimi kâfi derecede kabul eyle Allahım
5. gün selavat, 132 defa Allahümme salli ala Muhammedin ve ala Ali seyidina Muhammed kema sallehte ala İbrahime ve ala Ali İbrahime inneke hamidün mecit
6. gün Yâ Besüt, 72 defa basiretimi bağlama Allahım
7. gün Yâ Rezzak, 308 defa rızkımı bollaştır Allahım
8. gün selâm, 130 defa selamün gavlen min rabbi rahim
9. gün Yâ Vedüt, 20 defa Allahın ismi
10. gün Yâ Aziz, 94 defa aziz Allaktır.

Bu ödevlerin dışında toplu halde yapılan faaliyetleri anlatmaya çalışalım. Her gün Dede talipleriyle birlikte akşam ezânıyla toplanır. Bu toplantılar şu şekilde olur:

- Dede'nin evinde başlayarak 12 akşam bu toplantılar yapılır.
- Dede'nin talibi 12'den az ise Dede'nin evinde veya çok istekli talibin evinde toplanılır. Gördüğüm kadarı ile Muharrem ayının feyzinden yararlanmak isteyen talipler bu toplantının kendi evinde olmasını arzu eder. Bu sayede evinin bereketinin artacağına inanç vardır. Talip sayısı fazla olan Dedelerin talipleri arasında “benim hanemde olsun” diye tatlı bir çekişme de olduğuna alan araştırmamızda şahit olduk.
- İkrâr alanlar ve gönüllü olan her kim var ise toplantının olacağı hâneye gelir. Hâneye her giren içeride oturanlara “Yuh Münkir'e” diye selâm verir. İçerideki diğer talipler hep bir ağızdan “Lânet Yezid'e” der.
- Her gelen misafire kahve ikram edilir. Gelecek kişiler tamam olup kahve içmeyen kalmayınca toplanma amacı olan Kerbelâ Hâdisesini anlatan kitaplar okunmaya başlanır. Bu okunan kitaplar edebiyatımızda Maktel-i Hüseyin olarak adlandırılan ve Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'daki şehitliğini anlatan eserlerdir. Belde de genel olarak Fuzuli'nin Kenz-il Mesaib [Kumru] veya Hadikatü'l- Süeda [Saadete Ermişlerin Bahçesi] adlı kitapları okunur.

Dede'nin talipleri arasında sesi güzel ve gür olan kitap okumakla hizmetli talipleri vardır. Herkes hazır olunca ve huşu ortamı oluşunca Dede, kitap okumakla görevlendirdiği talibine destur verir ve kitap okumaya başlanır. Kerbelâ Hadisesi'nin başından Hz. Hüseyin'in şehadetine kadar olan kısım okunur. Her güne eşit olacak şekilde kitabın bu sayfaları on ikiye ayrılmıştır. Her akşam okunması gereken kısım Dedenin görev verdiği taliplerce değişimli olarak okunur.

Kitap okundukça talipler Kerbelâ acısını içinde hissederek gözyaşı döker ve Yezid'e lânet okur. Belde Bektaşîleri gözyaşı dökmenin önemini şöyle izah ettiler:

“Kerbelâ şehitleri için iki damla gözyaşı dökene ecir sormam” diye bir hadise olan inancı ve “öz ağlarsa göz öyle ağlar” (K.K.5)

Atasözünün de anlattığı gibi Kerbelâ için gözyaşı dökmeden, Kerbelâ acısını içinde hissetmeden, bu yolun anlaşılamayacağını söylerler. Kerbelâ şehitlerinin acısına ortak olarak, Peygamber Efendimizden şefaath dileyeceklerini veya Peygamber Efendimizin ehl-i beyti için gözyaşı dökene şefatkâr olacağına inanırlar.(K.K.1)

Bu kitap okuma faaliyetine katıldığım alan araştırmamda, Fuzuli'nin Kumru adlı

eseri okunuyordu. Dili Arapça ve Farsça terkiplerle dolu olan ve anlaşılması güç olan eser belli bir ritim ve ezgiyle okunurken insanların okunanı anlamasa bile “o ruhu içinde hissederek” ağladıklarına şahit olduk.

Kitabın, okunan akşam için ayrılan kısmı bittiği zaman Dede okuma hizmetini gören taliplerin duasını yapar.(bkz. Foto. 29) Duaya geçileceği zaman bütün hane halkı edep erkân olur. Bu tabir ile kastedilen diz üstü oturmak ve toparlanmaktır. Herkes toparlanınca Dede Bismi şah Allah Allah der. Bu kelâmı duyan herkes ellerini dizinin önünde, sağ elini sol elinin üstüne gelecek şekilde mühürler. Başını yere doğru eğer.(bkz. Foto. 30) Dede bu sırada şu duayı okur:

“Hayır hizmetleriniz kabul olsun. Hep muratlar hâsıl, ömürleriniz uzun, temellerimiz kadim olsun. Bu Muharrem akşamı bizleri kitaplardan barındırdınız. Allah hizmetinizi, bilginizi, feyzinizi arttıra, hizmetçinin hizmeti kabul olsun. Dert çeken dizâr görsün. Gerçeğe hü.”

Dua bitince herkes yere niyaz eder. Hane sahibi, maddi imkânlarına göre çeşitli meyve ikramlarında da bulunur. Bunlarda yenir. Herkes evine dağılır.

Bu faaliyet, 11 gün boyunca aynı şekilde devam eder.

3.2.1.1.3. On Muharrem Gündüz Törenleri

3.2.1.1.3.1. Kitap Okunması

Bugün Hz. Hüseyin’in şehit olduğu gün olduğu için yas günlerinin en sonu ve faaliyetin en yoğun yaşandığı gündür. Beldede sabahtan bir hareketlenme başlar. İkrar alan talipler olsun, almamış belde halkı olsun bu günü gereğince geçirebilmek için çaba sarfederler.

On Muharrem sabahı saat 9 sıralarında talipler Dedelerinin evinde toplanırlar. Eğer Dedenin evi merasim için yeterli değilse gönüllü taliplerinden birinin evinde toplanılır. On bir gündür okunan “Kumru” adlı eserin Hz. Hüseyin’in şehâdetini anlatan kısmı bugüne bırakılmıştır. Sabah talipler tamam olduğu saatten öğlen ezânı okunduğu ana kadar, kitabın bu kısmı okunur.

Merasimin yapıldığı haneye girildiğinde önceden belirttiğimiz Muharrem selâmlaması yapılır.

Talipler toplanınca Dede destur verir ve okumakla hizmetli talipler Kumru

kitabındaki Hz. Hüseyin'in şehâdetini okumaya başlar. Bu saatten öğlen ezânına kadar geçen süre zarfında insanlar okunan hadisenin tesiri ile ağlar ve Yezid'e lânet okur. Hz. Hüseyin'in tam öğle ezânı okunurken canını verdiği olan inanış sebebiyle Kumru kitabında Hz. Hüseyin'in can verişini anlattığı bölüm ile öğle ezânının birbirini tutması gerekmektedir. Dede bu sebeple arada kitap okuyanlara ne kadar sayfa kaldığını sorar. Ağlamaktan yorulan taliplerinin de biraz olsun nefes alması ve zamanı ayarlayabilmek için kısa aralar verebilir. Katıldığımız törenlerde bu uygulama ile karşılaştık.

Öğle ezânı okunurken Kumru kitabında da Hz. Hüseyin'in can verışı hadisesi okunur ve ezânın bitişi ile şehâdet tamamlanmış olur. Bu anda taliplerden birisi Yâsin-i Şerif okur. Yâsin'in sonunda Kerbelâ şehitleri için Fatiha okunur.

Hane sahibi bu arada misafirlere Kabak tatlısı ve meyve ikramında bulunur. Bir taraftan da Dede, Muharrem ile ilgili sohbet ve dua eder. Tabaklar gelince Dede duasını yapar. Tabaklar duası yapılmadan yenmez. Herkes eline bir tabak alır. Eğer tabak sayısı yeterli değil ise birkaç kişi bir tabaktan tutar. Tabakların boş olmaması gerekir. Boş tabak tutulmaz, içine bir meyve veya yenilen ne varsa konur. Herkes ayağa kalkarak tabağı eline alır. Ayaklarını mühürler. Yani sağ ayak başparmağının üstüne sol ayak başparmağı ile kapatılır¹⁰¹. Başını önüne eğer.

Dede de şu duayı okur:

“Bismişah Allah Allah diyelim, gadim eyvallah diyelim, Geldi gaziler şah sofrası şahımız versin biz yiyelim. O şahların emrine hü diyelim. Gerçeğe hü!”

Duadan sonra yere niyaz edilerek ikramlardan yenmeye başlanır. Bir taraftan da dualar ve selavatlar devam eder. Dede sohbetin sonunda şu duayı eder; Bu duada oturarak edep erkân olunur;

¹⁰¹ Bu ayak mühürleme hadisesi ile iki menkabe dinledik. Birincisi; “Selman-ı Farisi Peygamber Efendimizin huzuruna çıkarken ayağını aceleden eşiğe çarpmış. Çarpmanın tesiriyle sol başparmağı kanamış. Bundan hicap duyan, utanan Selman-ı Farisi kan görünmesin diye sağ ayak başparmağını solun üstüne kapatmış. Bizde bundan böyle yaparız. Huzurda böyle dururuz.” (K.K.5)

İkincisi ise ; “Hz. Hasan dedesinin (Hz. Muhammed) istediği suyu kuyudan çekerek koşarak dedesine götürürken sağ ayağını taşa çarpar. Sağ başparmağı kanar. Dedesine de suyu yetiştirmesi gerekiyormuş. Bu sebeple içeri girer. Huzura çıkar. Dedesi görüp, üzülür diye utandır. Sağ ayak başparmağını sol ayak başparmağı ile örter.” (K.K1)

Görüldüğü üzere bu iki hadisede de farklı kişiler üzerinden aynı olay anlatılmaktadır. Ayak mühürleme ile ilgili Cumhuriyet dönemi aydın ve mutasavvıflarından Ken'an Rifaî şöyle bir izahda bulunuyor: “Kezâlik dervişler, sağ ayaklarını sol ayakları üstüne koyarlar. Bu bâtin ilmi ,zâhir ilmin üstündedir mânâsını ifâde eder.” Bkz. Ken'an Rifaî, *Sohbetler*, İstanbul 2000, s.142.

“Bismişah Allah Allah, şu vakt-i saatlerimiz hayır ola. Hayırlarımız fethola. şerlerimiz defola. Cenâb-ı Rabbi’l Âlemin cümlemizi Peñçe-i Aba’nın altından eksik etmesin. On iki gün okunan kitapları kabul eylesin. Kerbelâ’daki şehitlerin yüzü suyu hürmetine suçlarımız bağışlana, hizmet erleri hizmetiyle sorgulana. Nefesler aşk ola. Gerçeğe hü!” Dua bitince yere niyaz edilip doğrulunur.(bkz. Foto.31)

Duadan sonra, 12 gün boyunca kitap okuma hizmetinde bulunan talipler Dedenin önünde ayakta ayaklar mühürlenmiş, kitap ellerinde dururlar. Dede de hizmetlerinden dolayı şu duayı okur:

“Bismişah Allah Allah, Hayır hizmetleriniz kabul, muradınız hâsıl, ömürler uzun, binalar bek, temeller gadim olsun. Cenâb-ı Rabbi’l Âlemin cümlemizi hizmet ehli eylesin. şu on iki Muharrem günü bizleri kitaplardan barındırdınız. Allah hizmetinizi, bilginizi, feyzinizi arttırı, niyaza inen başlar acı, sızı görmeye. Gerçeğe hü!”

Niyazlarla bu hizmet son bulur.

Bu hizmet bittikten sonra Muharremde tutulan su orucunu bozma merasimine geçilir. Buna “sakka hizmeti”de denir. Bu merasimde oruç açmak için uygulanan hizmet diğer cem törenlerinde de görölmektedir. Biz burada Muharrem ayında orucu açarken ortaya konan “sakka hizmeti”ni anlatmaya çalışacağız.

3.2.1.1.3.2. Sakka Hizmeti ve Oruç Açma

Sakka hizmetini, ikrarlı karı koca bir arada görür. Hizmeti görecek eşler çoraplarını çıkarır. Dedenin huzuruna çıplak ayakla çıkarlar.. Sakka hizmetini görecek olan bayan elinde bir tas suyla Dedenin karşısına gelir. Elindeki tası Dedenin önüne koyar ve üçlü niyaz eder. Niyaz şu şekilde olur. Ellerini yumruk yapar. Sadece başparmaklarını açık bırakır. Başparmaklarını yere koyarak eğilir. Tasın önce sağ tarafına “Yâ Allah” der. Niyaz eder. Sonra da sola “Yâ Muhammed” der. Niyaz eder. Sonra da orta tarafına “Yâ Ali” diye niyaz eder. Ayağa kalkar. Tas Dedenin önünde ayakları mühürlü bir şekilde tas elinde kıpırdamadan durur.(bkz. Foto.32)

Sakka hizmetini görecek olan ere hizmet bendi¹⁰² bağlanması gerekmektedir. Bundan dolayı huzura çıkmadan önce bendini bağlatır. Bu işlem şu şekilde olur: Hizmeti görecek er bendini eline alır. İki ucunu bir araya getirir ve besmele çektikten

¹⁰² Bend, hizmet görecek talibin beline bağlanan ince kuşağa verilen isimdir.

sonra Şu âyeti okur: “Nasrun minallah ve fethün garip ve beŐşeril mük’minin”¹⁰³ Duayı takiben bendin elindeki birleŐtirilmiŐ ucuna “Yâ Allah”, “Yâ Muhammed”, “Yâ Ali” diye niyaz eder. Sakka hizmetini görecek erin karşısına bendi bağlamak için bir talip geçer. Karşılıklı diz dize otururlar. Sakka hizmetini görecek bendi bağlayacak olan talibin karşısında elleri sağ el göğsünde sol el göbeğinin üstünde olacak vaziyette bekler. Sakka hizmetlisi, işi bitince bendi bağlayacak talibe verir. Talipte iki ucu birleŐik olarak aldığı bende Sakka gibi “Yâ Allah”, “Yâ Muhammed”, “Yâ Ali” diye niyaz eder. Niyaz bitince Sakka bendi bağlayacak olan canın önce sağ dizine “Yâ Allah”, sonra sol dizine “Yâ Muhammed”, sonra da ortaya “Yâ Ali” diye niyaz ederek ellerini başparmaklarını kulak memelerini tutacak vaziyette kulaklarının üstüne koyar ve dizlerinin üstünde dikilir. Bendi bağlayacak olan talipte sakanın dizlerine aynı Şekilde niyaz eder. Niyazdan sonra bendin iki ucunu öpüp, sakkanın belinden sağ eli ile bendi arkaya doğru geçirir. Sol eli ile karŐılar ve bendi alır. Bu işlemi üç defa tekrar eder. Birinci de “ Yâ Allah”, ikinci de “Yâ Muhammed”, üçüncü de “Yâ Ali” der. Üçüncü çeviriŐinde bendin uçlarını bırakmaz. İki ucunu göbeğinin üstünde birleştirir. Üç düğüm atar. Birinci düğümde “ Yâ Allah” der ve düğümün üstüne niyaz eder. İkinci de “Yâ Muhammed” der ve düğüme niyaz eder. Üçüncü de “Yâ Ali” der ve düğüme de niyaz eder. İki taraf başta olduğu gibi birbirlerine niyaz ederler ve ayrılırlar.(bkz. Foto.33)

Sakkacı bendi bağlattıktan sonra Dedenin önünde duran tasa aynı hanımı gibi üçlü niyaz eder. Tası eline alır. Ayakları mühürlü tas elinde Şunları okur. Hanımı bu sırada sol tarafında sabit durmaktadır. Sakacı Şu âyeti okur:

“Bismillahirrahmanirrahim, venünezziili min-el Kur’an mahiva Şifail müminin ve rahmetelil âlemin vela yezidül zalimine illa hasana ve sakahüm rabbehüm Şaraben tahurra” Sonra tekrar Şu duayı okur:

“TeŐniyem abu tahuru nasip ettin Yâ Hüda sakka
Ezdirip ab-u engüru Muhammed Mustafa sakka
Oluptur sakiyi Kevser Aliyel Murtaza sakka

¹⁰³ “Naçrun mina’llah ve fetwün qarip ve beŐşiri’l-mü’minîn” Kur’an: 61 (es-saff) /13. (Mennun olacağımız bir Şey daha var: Allah’tan bir yardım ve yakında gerçekteŐecek bir zafer! Müminlere bunu müjdele.) bkz. Suat Yıldırım, Kur’an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali, İstanbul 1998, s.551.

Gözüm yaşı sebil ettim derem sakka”

“Bir¹⁰⁴ cemali Muhammed, Bir cemali Hasan, Bir cemali Hüseyin Muhammed Ali Fatıma bilendere salavat” der. Bir adım atar. Yine ayaklarını mühürler. Tekrar; “Bir cemali Muhammed, Bir kemali Hasan ve Bir cemali Hüseyin Muhammed Ali Fatıma bilendere salavat” der. Bir adım daha atar. Tekrar aynı şeyi okur, bir adım daha atar. Burada durur. Adımlarda hanımı da kendisine eşlik eder. Ayaklar mühürlü şu duayı okumaya başlar.

“Canı dilden geçmiş rum erenleri aşkına

Dembedem can gözüyle Hak’ı görenler aşkına

Kerbelâda deşt-i gamda susuz can verenler aşkına

Sebil ettin gözüm yaşın On İki İmamlar aşkına

Derem Yâ Ali sakka İmam Hasan, İmam Hüseyin

Özüm canım turap ettim derem Yâ Ali Sakka, İmam Hasan, İmam Hüseyin*

Ciğer hunum kebab ettim yâ Ali Sakka, İmamı Hasan, İmamı Hüseyin

Ah Hasan, vah Hüseyin, şah Hüseyin selamullah, Yâ Hasan, şefaattullah Hüseyin

Ah Hasan, vah Hüseyin, şah Hüseyin selamullah, Yâ Hasan Şefaattullah, Yâ Hüseyin” der.

Dua bitince Dedenin dizinin önüne dizlerinin üstüne çöker. Elinde tas ile bekler. Dede burada Muharrem merasimine özel olarak araya girer ve iftar açma duasını yapar. Su orucu birazdan sakka suyu ile açılacaktır. Dedenin okuduğu oruç açma duası şudur:

“Bismillahirrahmanirrahim. Ey Yüce Allah’ım bize Kerbelâ matemini ve orucunu tutmayı nasip ettiğin için sana hamd ü senalar olsun. Peygamberlerine selam-u salât olsun. Kerbelâ şehitlerinin ruhları ilâhi nur ile şad olsun. Yezid’e ve soyuna lânet olsun. Bütün evliyaların yüzü suyu hürmetine oruçlarımızı dergâhında kabul et” der ve üç defa “Selamullah Yâ Hüseyin” sözünü tekrarlar. “Kerbelâ şehitleri yüzü suyu hürmetine “destur Yâ Allah” der. Sakka elindeki tasla Dedenin dizinin önüne doğru yaklaşır. Tasın bir tarafından sakka iki eli ile tutarken Dede de diğer taraftan tutar ve şu

¹⁰⁴ Asli kullanım şekli ‘ber cemel-i Muhammed’dir. Belde halkı yukarıdaki şekliyle kullanmaktadır. Beldede girdiğimiz törenlerde “pür cemali”, “ber cemali” kullanımlarını gördük. Hepsini aynı manâda kullanmasına karşın telaffüz ve ağız özelliklerinden çeşitlilik arz etmektedir. Biz de törenlerde hizmetlilerin kullanım şekline sadık kalarak vermeye çalışacağız.

* Sakka, “İmam Hasan, İmam Hüseyin” sözlerini okurken elindeki tası daire çizecek şekilde çevirir.

âyeti okur:

“Bismillahirrahmanirrahim, venüezzili min-el Kur’an mahiva şifail müminin ve rahmetelil âlemin vela yezidül zalimine illa hasana¹⁰⁵ ve sakahüm rabbehüm şaraben tahurra” âyet bitince “Yâ Allah” deyip sudan bir yudum içer, ondan sonra sakka da bir yudum alır. Dede, “Yâ Muhammed” der, bir yudum su alır. Aynı şekilde sakka da bir yudum alır. Dede “Yâ Ali, Yâ Hasan-ı müştübaya Hüseyin-i Deşt-i Kerbelâ sırrı hakkı için deyip bir yudum daha alır. Sakka da alır. Dede ve Sakka, orucunu açmıştır. Bundan sonra Dedeye sağ eli ile niyaz edip* Dededen sonra en kıdemli iki talibe de aynı şekilde sudan içirir. Onunla da aynı şekilde niyazlaşır ve ayağa kalkarak bütün canlara sakka suyu ile oruçlarını açmaları için sudan ikram eder.(bkz. Foto34) Ayağa kalkıp sakka suyundan ikram etmeye başlayınca sakka ve bütün bilen talipler Muharrem mersiyesini hep bir ağızdan okuyarak oruçlarını açarlar. Aşağıda yazacağım sözler ezgili bir şekilde okunmaktadır.

“Hü! Aşk olsun içenlere rahmet dünyadan göçenlere derem Yâ Ali Sakka, İmam-ı Hüseyin, ah! Hasan, vah Hüseyin, şah Hüseyin, selamullah Yâ Hasan, şefaattullah Yâ Hüseyin.

Hü! Kerbelâ’ya uğrayalım dertli ciğer doğrayalım. Ah edelim ağlayalım derem Yâ Ali sakka, İmam-ı Hasan, İmam-ı Hüseyin, ah Hasan, vah Hüseyin, şah Hüseyin selamullah Yâ Hasan, şefaattullah Yâ Hüseyin.

Hü! Şol karşıda koyun gördüm. Ol Hakka boyun eğdim. On İki İmamlara uydum derem Sakka Yâ Ali, İmam-ı Hasan, İmam-ı Hüseyin, ah Hasan, vah Hüseyin, şah Hüseyin, selamullah Yâ Hasan, şefaattullah Yâ Hüseyin.

Hü! Kerbelâ’da yatan taşlar Kur’an okur kesik başlar. Fatıma Anaya olan işler derem Sakka Yâ Ali, İmam-ı Hasan, İmam-ı Hüseyin, ah Hasan, vah Hüseyin, şah

¹⁰⁵ “Ve nüezzilü min-el Qur’ani mahüve şifaün rawmetün li’l- müminin ve âlemin vela yezidü’z-zalimîne illa xasara” Kur’an: 17 (el-İsrâ) / 82 .(Biz Kur’an’ı müminlere şifa ve rahmet olarak indiririz. Ama o, zalimlerin ise sadece ziyanını artırır.) bkz. Yıldırım, a.g.e., s.289.

* Niyaz ederken bazen yere eğilmeye engel durumlar oluşmakta veya niyaz işlemi kısaltmak için uygulanan farklı niyazlar da mevcuttur. Bu durumda şöyle bir niyaz şekli geliştirilmiştir. Dede veya talip sağ elini yere veya dizine sürerek dudağına götürür. Bu da niyaz yerine kabul görür. Talibin hastalığı sebebiyle eğilemediği durumlarda veya Dede-hizmetli talip, hizmetli talip- bend bağlayan talip diz dize dururken bu uygulamaya gidilir. Bunun dışında mekan ile ilgili problemler de bu pratiğe insanları itmektedir. Beldede törenlerin yapıldığı mekanlar küçük odalardır. Yer dar olduğu için yere niyaz için uygun ortam olmayabilir. Bu durumda niyaz kısaltılmış şekliyle yapılır.

Hüseyin, selamullah Yâ Hasan, şefaattullah Yâ Hüseyin.

Hü! Kerbelâ'nın yazıları şehit olmuş gazileri, Fatıma anaya kuzuları derem Yâ Ali sakka, İmam-ı Hasan, İmam-ı Hüseyin, ah Hasan, vah Hüseyin, şah Hüseyin selamullah Yâ Hasan, şefaattullah Yâ Hüseyin.

Hü! Kerbelâ'nın içinde huriler belânur. Saçında kırmızı kanlar içinde. Derem Yâ Ali sakka, İmam-ı Hasan, İmam-ı Hüseyin, ah Hasan, vah Hüseyin, şah Hüseyin selamullah Yâ Hasan, şefaattullah Yâ Hüseyin.”

Sözler, sakka suyu ile herkes orucunu açıncaya kadar devam eder. Bazen sonuna gelmeden de bütün talipler orucunu açmış olmaktadır. Tastaki su bittikçe yedek olarak dolu bir şekilde tören yapılan odada bekletilen ve okunmuş olan sudan ilave edilir. Sakka herkesin orucunu açtıktan sonra hanımın yanına gelir. Hanımıyla birlikte diz dize çökerler. Dedeyle olduğu gibi “Yâ Allah” der. Hanımı sudan bir alır. Sonra kendi de alır. “Yâ Muhammed” “Yâ Ali” der. Aynı şey tekrarlanır. Tekrar ayağa kalkarlar. Dedenin karşısında yan yana ayakları mühürleyip dururlar. Tas su dolu olarak elindedir. Dede destur verince Sakka şu duayı okur:

“Din Muhammed dinidir. Salli ala Nazik Cemalin
 Kevser suyunu veren şahım Ali'dir. Şah sular
 Hem Ali'sin hem Veli'sin kâinatın aynısın hup bilir perverdiğar
 Arş yarıldı arşa çıktı düldül ile Zülfikar.
 Uyan hey havarış yola gel eyleme Şahı inkâr.
 Ben Şahın Mecnuniyem şah bana Leyla göründü.
 Eşiğinde olmuşam toz ile gübar
 Şu cihanın nuru kimdir kim ola ki
 Şah Hasan'dır Şah Hüseyin, Ali'm koydu yadigar
 Sen cömertsin cömertliğin eyle ey emrine mutaber
 Cömertliğin erkanı budur dedi Ali'm Kambere sofraya ser
 Şah Hatayi'nim bu vasfı halk ceminde söyle gel şah
 Ben demedim Hak buyurmuş bunu senin şanına
 Ümmetiyim dersin peygambere şok getirirsin
 Lânet Yezid senin ahdına pihmanına
 Elli kere Hacca varsan olmaz ki tavafın kabul

Arafat da kurban kessen kelp düşer kurbanına
 Ey Ezazil sen ahseni takvimini inkâr eyledin
 Yuh olsun senin faydasız imanına
 Ali hazretinden edevatı ki cürmü isyanına
 Ey Hatayi sen kanda olsan da bu viridi oku
 Kıl, “Lâ feta illa Ali Lâ Seyfe illâ Zülfikâr”

Sâkiyi sak Selmân-ı Pâk, Ahmet-i Muhtar, Haydar-ı Kerrar. Alalım On İki İmamlar aşkına” der. Hep bir ağızdan üç defa tekbir alınır.

“Allahü Ekber, Allahü Ekber Lâ ilâhe illâllah hü vallahi Ekber Allahu Ekber velillahi hamd”

Üç tekbirden sonra tasdaki sudan Dedenen başlayarak herkesin başına serper. Serperken şu duayı okur:

“Göklerden hayırlı rahmet, yerlerden hayırlı berekât, melâiklerden de istiğfar, kullardan tesbih, erden hizmet pirden himmet, Allah eyvallah Hü dost”

Ayrıca, hatalarımızı günahlarımızı bağışla, Kerbelâ’daki 72 şühedanın hakkı için günahlarımızı bağışla gibi dualar da olur.

Sudan fazlasıyla nasiplenebilmek için sakka suyu serperken herkes avucunu açar. Bu bir ferahlık suyudur.(bkz. Foto.35) Almayan kimse kalmamasına dikkat edilir. En son olarak yerinde sabit durup bekleyen hanımının ve kendi başının üstüne döker ve Dedenin önünde hanımı ile birlikte ayaklar mühürlü dikilir. Dede de sakkaya ve eşine hizmetinden dolayı şu duayı okur:

“Bismişah Allah Allah,Hayır hizmetleriniz kabul olsun, muradınız hâsıl ömrünüz uzun, binanız bek olsun, dağıttığımız sular Kerbelâ’da yatan 72 şah-ı şehidin uğrunda kabul olsun. Cenab-ı Rabb-il Âlemin göklerden hayırlı rahmetini, yerlerden hayırlı berekâdını esirgemesin. Nefesler cem olsun Hü.” der.

Sakka elindeki taşı yere koyar. En başta yaptığı gibi üçlü¹⁰⁶ niyaz eder, kalkar. Hanımı da aynı şekilde niyaz eder. Tası alarak getirdiği gibi götürür. Sakka kendini bağlayan kardeşinin dizinin dibine oturur. Birbirleriyle niyazlaşırlar. Bendi bağlayan,

¹⁰⁶ Biz , bu niyaz şekline üçlü niyaz ismini vererek her seferinde tekrar etmeyeceğiz. Üçlü niyazda talip veya hizmetli “Yâ Allah, Yâ Muhammed, Yâ Ali” diyerek dedenin dizine veya yere niyaz etmektedir. Bu niyaz beşli de yapılabilir. Beşli de “Yâ Hasan, Yâ Hüseyin” isimleri eklenir.

talip bağlandığında yaptığı gibi ilk düğümü açmak için “Yâ Allah” ikinci için “Yâ Muhammed” üçüncü için “Yâ Ali” der ve bendi çözer. Birbirleriyle tekrar niyazlaşıp ayrılırlar. Sıra aşure tatlanmaya gelir.

3.2.1.1.3.3. Aşurenin Tatlanması

Belde halkı tarafından 10 Muharrem gününe “Aşure Günü” denir. Bunun sebebi bugün bir gün önceden ıslatılmış dövülmüş buğday ve nohutun tatlandırılması ve aşure haline getirilmesidir. Belde halkı aşure gününün önemini sadece Hz. Hüseyin’in şehadetine bağlamaz. Bugünü dinler tarihindeki başka önemli hadiselerle de birleştirir.

“Firavun’un suda boğuluşu, Hz. İsa’nın göğe kaldırılışı, Eyüp Peygamberin hastalıktan kurtuluşu, Hz. Adem’in tövbesinin kabul oluşu, Nuh Peygamberin tufandan kurtuluşu, Yunus Peygamberin balığın karnından çıkması, Yakup Peygamberin oğlu Yusuf’a kavuşması, Hz. Hüseyin’in Kerbelâ’da şehit düşmesi, İbrahim Aleyhisselam’ın dünyaya gelişi, Nemrut’un ateşten kurtuluşu, Hz. İbrahim’in oğlunun kurban yerine büyük koçun gönderilişi, ayrıca Allah-ü Tealâ’nın gökleri, yeri, dağları, denizleri, yıldızları, Arşı ve melekleri, Hz. Adem’i aşure günü yaratmıştır.”¹⁰⁷

Bütün bu hadiselerin de işin içine katılması aşure günü oruç tutmanın sevabının büyüklüğü ortaya koyar. Bunu şu hadislere de dayandırır. “Allah-ü Tealâ bir çok dualar aşure gününde kabul buyurdu.”, “Bu günde oruç tutana çok sevaptır.”, “Aşure gününün orucu bir senelik geçmiş günahlara bedeldir, kefârettir.”, “Aşure günü zerre kadar sadaka veren kimseye Allah-ü Tealâ Uhut dağı kadar sevap verir.”¹⁰⁸ Bu kelimeler aşure günü veya bugünün önemini anlatmak için Dede tarafında taliplere çeşitli ortamlarda anlatılmaktadır. Biz de belde halkının aşure günündeki ruh halini verebilmek için yazdık.

Biraz önce belirttiğimiz gibi aşure günü tatlandırılmak üzere bir kazan buğday ve nohut kaynatılır ve aşure günü öğle ezanında tatlanmaya hazır kıvama gelmiş olarak beklemektedir.(bkz. Foto.36) Sakka hizmeti bitip oruçlar açılınca ağızların tadının gelmesi için aşure tatlandırma işlemine başlanır. Dedenin evinin altındaki ocakta tatlanmayı bekleyen kazandaki aşure içinden bir kâseye doldurulur.

Uluğbey beldesi, şaraplık ve pekmeze uygun üzümleri ile meşhur bir tarım

¹⁰⁷ Mehmet Er’in defterinden alınmıştır.

¹⁰⁸ Mehmet Er’in defterinden alınmıştır.

bölgesidir. Aşure de yörenin üzümlerinden yapılan pekmez ile tatlanacaktır. Bunun için diğer bir kâseye de pekmez doldurulur. Bu iki kâse ve karıştırmak için bir kaşık Dedenin huzuruna gelir. Taliplerden biri, pekmez kâsesini, diğeri ise tatlanacak aşure kâsesini eline alır. Dedenin karşısında ayaklar mühürlü ayakta dikilir bir vaziyette bekler. Diğer bir talip de yanlarına geçer elinde kaşık vardır. Aşurenin tatlanması da bir merasim şeklinde olur. Aşure, beldede selamnâmeler okunarak tatlandırılır. Kâseler ve kaşık elinde ayakta bekleyen taliplere bir halka şeklinde Dede ve selamnâme’yi ezber bilen veya elindeki metinden okumak isteyen talipler eklenir. Bu şekilde bir halka oluşur.(bkz. Foto.37) Bu halka dışında kalan taliplerde oldukları yerde ayağa kalkar. Herkes ayaklar mühürlü ve eller öne uzatılmış, parmaklar yere doğru sallanmış vaziyette durur. Ellerin bu vaziyette duruşuna girdiğimiz törenler içinde sadece aşure tatlanırken rastladık.(bkz. Foto.38) Aşure tatlama işlemi şu şekilde olur:

Herkes hazır olunca Dede destur verir ve halkadaki bütün canlar bir ağızdan “Bismillahirrahmanirrahim” der. Tekbir alınmaya başlanır. “Allahu ekber, Allahu ekber La ilâhe illallahü vallahi ekber Allahu ekber velilillahü hamd” Tekbir üç kere alındıktan sonra selamnâme okunmaya başlar:

“Ey can-ı dilden sevenler sultan Yâ Hüseyin
Vay Kerbelâ’da Şah-ı Şehiden Yâ Hüseyin
Çeşm-i çırağı âlem-i nur-ı Cemal-i Hak
Can-i cihanı rahmet-i rahman Yâ Hüseyin

Hakirahin katında Şaha zerredir.
Dürriatnile bedehşan Yâ Hüseyin
Ruşen yüzünde sureyi veşsemsi vedduha
Şanında yazıldı âyet-i Kur’an Yâ Hüseyin

Ceddin resulü paki atan Mürtaza
Ammin imamı Caferi Tayyar Yâ Hüseyin
Ey nur-i Çeşmi Fatıma mahbibi insican
İnletti bizi mihneti devran Yâ Hüseyin

Mahi muharrem erdi matem oldu Ah ah
Oldun bu aydan gün gibi pünhan Yâ Hüseyin

Kan ağladı şafak şaha şefkatinden ah ah
 Ol demde ettiler seni kurban Yâ Hüseyin
 Ah Hüseyin vah Hüseyin, şah Hüseyin”

denir. Burada yine üç defa tekbir alınır. Tekbir alınırken pekmez kâsesini tutan talip az az pekmezden aşure içine döker, diğer talipte karıştırır. Tekbirler bitince selamnâme okunmaya devam eder. Selamnâme başlayınca tatlama işlemine de ara verilir.(bkz. Foto.39)

Devri zaman döndü bu âlem yıkıldı son
 Tuttu cihanı naleyi efgan Yâ Hüseyin
 Matem donunu giydi bulutlar bölük bölük
 Berani gam ile koşturdu çutufan Yâ Hüseyin

Gökler boyandı gün giydi kareler
 Mahvoldu oradan mah-ı taban Yâ Hüseyin
 Yırttı yüzünü tahuni hasretiyle mehr-i mah
 Ağladı yer gök sana yeksan Yâ Hüseyin

Deryalar acıdı sana akan sular dahi
 Taşlar alıp döğündü vah Fırat yâ Hüseyin
 Kanlar döküp her kişi figan ile derki ah ah
 Kanı ne oldu sevgili canan Yâ Hüseyin
 Ah Hüseyin, vah Hüseyin, şah Hüseyin,

denir, tekbirler alınır ve aşure tatlama işlemi bir önceki gibi yapılır. Tekbir getirilirken ellerde hafif sallanır. Tekbir bitince selamnâmeye dönülür.

Gül gibi çehren kana boyandı firak ile Ah Ah
 Cak etse talimi goncayı kiryan Yâ Hüseyin
 Sümbül saçını çevirdi gül gitti kendinden
 Sinsin elinde hançeri Berran Yâ Hüseyin

Eydir zebanı hal ile kanı nerededir
 Şimir lâin nekbeti Mervan Yâ Hüseyin
 Ali Resûle hangi yüzü kare eder.

Olsun Yezide lânet-i Yezdan Yâ Hüseyin
Ah Hüseyin, vah Hüseyin, şah Hüseyin,

denir. Yine 3 tekbir ve aynı tatlama işlemi yapılır.

Her kim seni ve Ali'ni can gibi sevmeye
İtten beterdir ol nice insan Yâ Hüseyin
Bezm-i gamında ateş-i hasretinle yanmayan
Olsun hermişe-i ray gibi nalân Yâ Hüseyin

Sen ki Deşt-i Kerbelâ'da susuz edip ah ah
Yaremi geçti çeşmeyi hayran Yâ Hüseyin
Dervişem asitana yüz süre gelmişem
Ey şah-ı cihan eyle gel ihsan Yâ Hüseyin

Mahşer gününde el benim etek senin ey şaha
Koyma kıl anda teşneyi üryan Yâ Hüseyin
İçir şarab-ı kevseri sadık kuluna sen
Geydir ubası hülleyi Rıdvan Yâ Hüseyin

Seni sevip yoluna can verenlere
Olsun hemşe-i hılatı İmam Yâ Hüseyin
Ah Hüseyin, vah Hüseyin, şah Hüseyin”

denir. Yine 3 tekbir alınır. Bu tekbir bitinceye kadar pekmez kâsesindeki pekmez, aşureye tamamı katılmış olur. Aşure tatlama işlemi son bulur. Selamnâmeyi okuyan taliplerden biri selamnâmenin ve aşurenin şu duasını okur:

“Bismillahirrahmanirrahim. Venünezzilü min’el Kur’anı mahüve şifaün ve rahmetülil müminin vela. Yezidül zalimine illa hasara. Barikallah barikallah barikallah ecriküm ve liercikümül muhsinin.¹⁰⁹ Bu okunanları okutanlar, okuyanlar, anlayıp ağlayanlar, dinleyenler için bu okunan kelam-ı kadimin, Kur’an-ı azim-i şanın sevabını, berekâtını, Hz. İmam-ı Hasan’ın, Hz. İmam-ı Hüseyin’in, On İki İmamın, 14 Masum-u Pak’ın ruhu pür futuhtarına vasıl olmak için, Hz. Hacı Bektaş Veli için, Baki erenler

¹⁰⁹ “Ecrü’l-muhsinîn” Kur’an: 12 (Yusuf) / 56.(Biz lütfumuzu dilediğimiz kimselere eriştirir ve güzel hareket edenlerin ecirlerini asla zayi etmeyiz.) bkz. Yıldırım, *a.g.e.*, s.241.

selametliği için, komşu erenler hakkı için, iklim erenleri için, Horasan pırleri için, üçler, beşler, yediler, kırklar hakkı için, (Allah Allah diye hep bir ağızdan talipler bağırır.) Kurbanı aldığımız canlar için, onlara sadaka bizlere helâl olmaklığı için, uzak yakın gelmişler için, muhipler için, maksutlarını hak vermesi için” diyerek talip duayı tamamlar ve dua bitince Dede; “Bismişah Allah Allah, vakti saatlerimiz hayır olsun. Hayır hizmetlerimiz kabul olsun. Bu pişirdiğimiz aşureler Uluğbey’de yatan Veli Baba’nın himmeti için pişmiş ola, Kerbelâ’da şehit olan 72 şühedanın ruhları için pişmiş ola. Yeyen içene helâl yedirenlere delil ola. Allah Allah diyen canlarında Hak muratlarını hâsıl eyleye. hizmet ehlini hizmeti ile yargılaya, nefesler aşk ola. Gerçeğe hü”

Duadan sonra tatlanmış olan aşure hanede bulunan bütün taliplere birer kaşık tattırılır.(bkz. Foto.40) Bu hizmette görülmüş, taliplere ağız tadı verilmiş olur.

3.2.1.1.3.4. Kurbanlık Koçun Abdesti ve Duası

Aşure günü aşure tatlandırıldıktan sonra sıra, kurbanın akşam yapılacak olan cem töreni için hazırlanmasına gelir. Cem töreni yapılabilmesi için kurban kesilmesi şarttır. Bütün cem törenleri kesilen kurban üzerine kurulan sofraya yapılır. Bu sebeple törenlere İkrar kurbanı, Dar kurbanı, Muharrem kurbanı... Cemi gibi isimler verilir. Kurban ile ilgili geniş bilgiyi hizmetleri anlattığımız bölümde izaha çalıştık.

On Muharrem gününde kesilecek kurbanlık koça büyük bir ihtiram gösterilir. Bu ihtiram kesilecek haneye girişinden, kesilip kazana girdiği ana kadar devam eder. Biz burada Muharrem kurbanında yapılan bir merasimi yansıtmaya çalışacağız.

Aşure gününde kesilen kurban, Hz. Hüseyin ve Kerbelâ’da şehit olan 72 şühedanın kurbanı kabul edilir. Kesilme amacı, bu olan hayvana büyük bir hürmet ve sevgi gösterildiğine şahit olduk.

Sürüsünden ayrılıp gelen koç, kurban edileceği eve geldiğinde yemesi için ikramlarda bulunulur. Aşure tatlandırıldıktan sonra kurban hizmetini görecek olan talip ahırına inerek koça abdest aldırma için uygun bir yere çıkarır. Koça abdest aldırma işlemi şöyle olur: “Kurban olacak koçun ön sağ ayağından başlayarak bir leğenin içine hayvanın ayağı sokulur ve yıkanır.(bkz. Foto.41) Sırayla dört ayak da yıkandıktan sonra Dedenin huzuruna çıkarılır.”

Koç, merasimin yapıldığı odaya Dedenin önüne getirilir. Odaya girmeden önce

boynuzlarına kırmızı ve yeşil eşarp takılır. Kırmızı eşarbin Hz. Hüseyin'i, yeşilin ise Hz. Hasan'ı temsil ettiğine inanılır. Hz. Hasan yeşil bir zehir ile şehit edilmiştir. Hz. Hüseyin ise, Kerbelâ'da kanlar içinde şehit olmuş başı gövdesinden ayrılmıştır. Bunun için kırmızı eşarbu onun için takarız.(K.K.5) Bazen kına yakıldığı da olurmuş. Ama bizim bulunduğumuz törenlerde bu uygulamaya rastlamadık.(bkz. Foto.42) Kurban edilecek koç sayısı değişebilir. Taliplerden Muharrem kurbanı kesmek isteyenler aldıkları koçları getirir, onlarda kurban olur. Bizim gittiğimiz Muharrem törenlerinde talibin veya Dedenin şahsına ait bir kurban kesilmedi. Dede ve taliplerden toplanan para ile alınan bir kurban vardı.

Dedenin huzuruna getirilip durdurulan kurbanı önce tuz yalatılır. Sonra ise su verilir. Bu işlem bittikten sonra Dede, kurban olacak koç-kuzunun buyruklarının ve düvaz imamının okunması için âşıklardan birisine destur verir.

“Bismişah Allah Allah, âşıklarımız söylesin, ayn-i cemde sıdık kulağı ile dinlesin. Destur imam, destur şah, yürüyenin işi yürüye, gerçeğe hü” der.

Bizim girdiğimiz törende âşığın söylediği iki buyruk ve bir düvaz imamı buraya almayı uygun gördük:

1. Buyruk*

Tamam üçler, beşler, yediler, kırklar

On iki imamların kurbanı biz

Bu yolu erkânı onlar kurdular

On iki imamların kurbanıymen

Sakın bir gerçeğe bulma bahane

Bir zaman söylene iki cihane

Rıza lokmasıdır getir meydana

On iki imamların kurbanıymen

Aksakallı koç ile bile yayıldım

Çağırdı ferishtahlar bile sayıldım

* Beldede, Bektaşilerce “nefes” ismi verilen şiirlere “buyruk” ismi verilmektedir. Biz de yörenin kullandığı ismi kullanmayı uygun gördük. Nefes, Bektaşî şairlerinin yazdıkları tasavvufi şiirlere denir. Tasavvuftaki vahdet-i vücud kuramını kuramı anlatılır. Dörtlükler halinde yazılan şiirlerdir. Şiirlerde Hz. Muhammed ve Hz. Ali'yi öven sözler vardır. Bkz. Cem Dilçin, *Türk Şiir Bilgisi*, Ankara 1997, s.346.

Hakk'ın emri ile arşa duyuldum
On iki imamların kurbanıyım men

Yedi kerre t yceğizim kırktılar
İsmail'in sürüsüne kattılar
Hak emir etti yerden göge çektiler
On iki imamların kurbanıyım men

Anam kısır koyun babam Cebrail
Nefesinden halk okunmuş hükmüne kail
Bıçaklar bilendi kalk kurban soyun
On iki imamların kurbanıyım men

Pir Sultan'ım kanımı taşraya dökme
Hak emir etmeyince postundan kalkma
Hak içun olursa kurban he  elem  ekme
On iki imamların kurbanıyım men

2. Buyruk

Musa Tur dağında koyun güderken
İki cihan serverini g r, dedi
Allah için ibadetin ederken
Dört kurt geldi nasibimi ver, dedi

Benim okuduğum elif ile ye idi
Ayn-i cemde sürülenler dem idi
Sorun şu kurtların muradı ne idi
Can  rk tmen şurada durun dost, dedi.

Daim Muhammed'e beli pes, dedi
Ali'yi görünce Allah dost, dedi
Bu sürüden kurbanlık istedi
Arif isen gönlümüzü bil, dedi.

Daim Muhammed'in yolu sürülmez

Elvansız bahçenin gülü derilmez
Sahipsiz sürüden kurban verilmez
Benden başka bir sahibi var, dedi.

Daim Muhammed'in virdin ettim
Rızasızda lokma yenmez n'edelim
Sen git Musa biz koyunu güdelim
Anın sayısını bizden sor, dedi.

Daim Muhammedin yolları ince
Muhammedi sevenin gülleri gonca
Kırarsınız koyunu siz ben gelince
İşte bu hizmetiniz biraz zor, dedi.

Daim Muhammed'in düşü Hakkıçün
Veysel Karani'nin dişi Hakkıçün
İmam Hüseyin'in başı Hakkıçün
Koyunun sayısını bizden sor, dedi.

Musa vedalaştı turaba düştü
Melekler üstüne sancaklar açtı
Musa gitti ağasına danıştı
Var kurtların nasibini ver, dedi.

Musa ağasına gidip gelince
Kurtların dileği kabul olunca
Mor ala koyunu kurban verince
Allah sizden razı olsun pir, dedi.

Koyunun üstüne sancak kuruldu.
Melekleri etrafına derildi.
Kuzuyu aldılar koyun dirildi.
Hani benim körpe kuzum var, dedi.

Derviş Âlim halkı Hakka yorarsa
Muhammed'in sürüsüne ererse

Koyun kalkar kuzusunu ararsa
İsmail'e inen koçu gör, dedi.

Buyruklar bitince sıra düvaz imamın¹¹⁰ okunmasına gelir. Duvaz imam okunmaya başlamadan evvel törene katılan bayanlar ayağa kalkar, ayakta edep erkân olurlar. Erkeklerde oturdukları yerde edep erkân olurlar. Bunun sebebini sorduğumuzda “ilk olarak on iki imamlara olan saygıyı belirtmek için yaptıklarını (K.K.2-3) kadınların ayağa kalkma sebebini sorduğumuz da ise; “Hizmet göremeyen kadınların bu sayede dua alabilmek için ayağa kalktıklarını aynı zamanda Duvaz imamdan sonra Dedenin âşik için yapacağı duada da Fatıma Ana'nın ismi geçeceğini, bu isim geçerken ayakta olan kadınlara şefaatkâr olacağını belirttiler.(K.K.1,2,3) bütün törenlerde Duvaz imam okunurken bu uygulamayı görürüz.

“Kırklar meydanına Hz. Muhammedimiz katıldığı zaman Hz. Fatıma Anamızda ordadır. Hz. Fatıma Anamızın dışında 12 tane daha kadın vardır. Hz. Peygamber Efendimiz girince bu kadınlar hepsi ayağa kalkmış. Ona saygı göstermiş. Bizimki bu saygıdır. Bizim meclisimizde on iki imamların ismi geçince Peygamber Efendimize kırklarda gösterilen saygı gösterilir.”(K.K.5)

Akıl ermez yaradanın sırrına
Muhammed Ali'ye indi bu kurban
Kurban olam kudretinin nuruna
Hasan Hüseyin'e indi bu kurban

Ol imam Zeynel'in destinde idim
Muhammet Bakır'ın dostunda idim
Cafer-i Sadık'ın postunda idim
Musay-ı Kâzım Rıza'ya indi bu kurban

Muhammet Tâki'nin nurunda idim
Aliyyel Nâki'nin sırrında idim
Hasan-el Askerî'nin darında idim
Muhammet Mehdi'ye indi bu kurban

¹¹⁰ Duvaz İmam veya düvazdeh veya düvaz ismiyle bilinen Alevî-Bektaşî edebiyatında On İki İmam için söylenen şiirlere verilen isimdir. Bkz. korkmaz, *a.g.e.*, s.108. Beldede düvaz olarak isimlendirilen şiirlerdir. Bizde beldede kullanılan ismini kullanmaya dikkat edeceğiz.

Aslı Şah-i Merdan güruh-u Nâci
 Hakikate bağlı bu yolun ucu
 Senede bir kurban talibin borcu
 Muhammet Mustafa'ya indi bu kurban

Tarikattan hakikata ereleler
 Cennet-i âlaya hülle sereler
 Muhammet Ali'nin yüzün göreler
 Erenler aşkına indi bu kurban

Şah Hatayi'nim eder bilir mi her can
 Kurbanının üstüne yürüdü erkân
 Tırnağı tesbihtir kanı da mercan
 On iki imamlara indi bu kurban

Dede düvaz imam tamam olunca âşğın duasını yapar: “Bismişah, Allah Allah, şu vakit saatlerimiz hayır ola. Şerler def ola. Münkir münafıklar berbat ola. söyleyen diller dinleyen kulaklar ağrı sızı acı görmeye. Zâkir Sultan efendimizin himmeti hidâyeti de üzerimizde hazır ve nazır ola. Nefesler aşk ola. Gerçeğe hü!”

Dede ve talipler duadan sonra niyaz ederler. Sonra tekrar Dede: “Bismişah Allah Allah, dar divanlarımız kabul ola. Muratlarınız hâsıl ola. Ömrünüz uzun, binanız bek ola. Dar çeken cehennem narı görmeye, Fatıma anamız şefaatkârınız ola. Nefesler aşk ola. Gerçeğe hü!”

Dede tekrar; “ Bismişah Allah Allah, özür niyaz, teslim, temenni ve tecelli kapılarımız açık ola. Niyaza inen başlar acı sızı görmeye, nefesler aşk ola. Gerçeğe hü.”

Dede ve bütün talipler yere niyaz eder. Kadınlar oturur. Dede, taliplerinin rahat oturabilmeleri için selametlik, rahatlık verir.

“Bismişah Allah Allah, Erenler safayı nazara vara, münkir münafıklar da cezada kala, ayn-i cem kardeşlerde selamet ola. Nefesler aşk ola. Gerçeğe hü!”

Âşıklar, (zakirler) ile görüşmelerimizde ve girdiğimiz törenlerde de dikkatimizi çeken bir husus oldu. Âşıklar her tören için törene uygun buyruk ve düvaz imamlar seçiyorlar ve bunu okuyorlar. Bunu sorduğumuzda “Her erkânın manasını veren buyruk ve düvazlar vardır. Erkâna, meydana uygun buyruk ve düvaz okunmalı, meydanı

anlamlandıran okunanlardır.” (K.K.6) Cevabı ile karşılaştık. Çalışmamız sırasında âşıkların seçtikleri buyruk ve düvazların törenin içeriği ile uyumlu olduğunu gördük. Ezgilerle de yas töreninde kasavetli bir hava, muhabbet törenlerinde ise talip için neşeli bir ortam sağlarlar. Biz törenleri anlatırken söylenen buyruk ve düvazları olduğu gibi aldık. Muharrem kurbanı cemi ve dar kurbanı cemi törenlerinde âşıklar bağlama çalmadan ezgi ile söylerler.

Abdesti aldırılan, tuzu ve suyu verilen, buyruğu ve düvazı okunan kurbanlık koç kesileceği yere indirilir. Sıradaki merasim kurbancıya hizmetin ve hizmeti göreceği bıçağın teslimine gelir.

3.2.1.1.3.5. Kurbancıya Vazife Verilmesi ve Bıçak Tekbirlenmesi

Kurbanı kesecek olan bıçak, Dede tarafından önceden bilenmiştir. Bu sayede kurbanın acı çekmeden can vermesi sağlanır. Bilenmiş bıçak Dedeye verilir. Dede bıçağı iki elinin arasına alır. Bütün talipler de edep erkân olmuşlardır. Bıçağın keskin tarafı dışa dönük vaziyettedir. Kurban hizmetini görecektir olan talip de Dedenin karşısına dizüstü oturur.(bkz. Foto43) Dede bıçak elinde şunları okur:

- Üç ihlâs
- Bir Fatıha
- Nâdı Ali¹¹¹

“Nadi aliyen masharıl acayibi vel garayip tecüdü avnel lekefin nevaibi illaahü hacetüm bi küllü hemmin ve gammin seyenceli bi azemetike Yâ Allah, Yâ Allah, Yâ Allah bi nuru nübüvvetike Yâ Muhammed, Yâ Muhammed, Yâ Muhammed bi sırrı vilayetike Yâ Ali, Yâ Ali , Yâ Ali edrikni, edrikni, edrikni lâ feta illâ Ali lâ seyfe illâ zülfikâr Yâ Muhavvili havlihalinel ahsenülhal la gazza illâ gazza el mürtaza bil iktidar her bela her kaza kandan gelirse deffeyle deffeyleyici perverdigar müminin kalbinden çıkmasın leynülnehar yezidin boynundan gitmesin tığla teber İmam Cafer-i Sadık katarından geldi bu haber yuh münkire lânet Yezid’e rahmet Ali Aba’ya.”

- 12 imamların ismi: “Bismişah Allah Allah

¹¹¹ Nâdı Ali ile ilgili geniş bilgi için bkz. M. Saffet Sarıkaya, “Bektâşî –Alevîlerde Bir Dua : Nâdı Ali”, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 5, Isparta 1998. Bizim burada aldığımız metin belde Dedelerinden Erkan Durmuş’un defterinden alınmıştır. Beldedeki törenlerde de bu şekilde okunmaktadır.

Allahümme Salli Ala Seyyidine Bi Hakkı Nuru Cemali Hüda

Allahümme Salli Ala Seyyidine Bi Hakkı Nuru Cemali Muhammed Mustafa

Allahümme Salli Ala Seyyidine Bi Hakkı Nuru Cemali Saki Kevser Aliyel
Murtaza.

Allahümme Salli Ala Seyyidine Bi Hakkı Nuru Cemali Haticedir Kübra
Fatımadır Zehra Hayrul Nisa.

Allahümme Salli Ala Seyyidine Bi Hakkı Nuru Cemali İmam Hasan Hulki Rıza

Allahümme Salli Ala Seyyidine Bi Hakkı Nuru Cemali İmam Hüseyin Deşti
Şehide Kerbela.

Allahümme Salli Ala Seyyidine Bi Hakkı Nuru Cemali İmamı Zeynel Abidin
Masumu Pak.

Allahümme Salli Ala Seyyidine Bi Hakkı Nuru Cemali İmam Muhammed Bakır.

Allahümme Salli Ala Seyyidine Bi Hakkı Nuru Cemali İmamı Caferi Sadık
mezhebi pak.

Allahümme Salli Ala Seyyidine Bi Hakkı Nuru Cemali İmamı Musay-ı Kâzım
Serfirazı hak.

Allahümme Salli Ala Seyyidine Bi Hakkı Nuru Cemali İmam Ali Rıza Şahi
Horasan.

Allahümme Salli Ala Seyyidine Bi Hakkı Nuru Cemali İmam Muhammed Tagi.

Allahümme Salli Ala Seyyidine Bi Hakkı Nuru Cemali İmam Aliyel Nagi.

Allahümme Salli Ala Seyyidine Bi Hakkı Nuru Cemali İmam Hasanül Askeri.

Allahümme Salli Ala Seyyidine Bi Hakkı Nuru Cemali İmam Muhammed
Mehdi.

Sahibi zaman haccetül burhan, gayibi imam, imamı zaman Selamullahi tebrale
aleyhi icmail.

Allahümme salli ala seyidine Muhammed.”

Son olarak “Ferman-ı Celil, delil’i Cebrail, kurbanı Halil, Tekbir’i İsmail” der ve
Tekbir getirmeye başlar. Taliplerde ona katılır. 3 defa tekbir getirir. Dede sonra bıçağı

yere önüne koyar. Bıçağın üzerinde elini mühürler. Talipler ve kurbanı da ellerini mühürler. Dede bu vaziyette şu duayı okur:

“Bismişah Allah Allah, vakitlerimiz hayrola, Hayırlar feth ola, şerler def ola. Cenab-ı Rabbi'l âlemin bizi dirliğimizden, Ali'nin katarından dizarından ayırmaya. Kesmiş olacağımız kurbanlarda divan-ı dergâhında kabul ola, tüy başına binbir sevap yazıla, dünyada kurban, ahirette burak ola. İsmail Alaeyhisselama inen koç kuzu kurban da, imam Hüseyin'in şهادetine kabul ola, nefesler aşk ola gerçeğe hü”

Dede bıçağı tekrar eline alır ve şu âyeti okur: “Bismillahirrahmaniarahim,yâ eyyühel lezine amenü sallü aleyhi veselimi teslima.”¹¹² der. Bıçağı dudağı yaklaştırır. “Yâ Allah” der. Bıçağı sağ eliyle tuttuğu sapından başlayarak ucuna kadar üfler. Sonra “Yâ Muhammed” der. Aynı işlemi tekrarlar.Son olarak “Yâ Ali, Yâ İmam-ı Hasan Müşteba, Yâ Hüseyin-i deşt-i Kerbelâ” der ve son defa aynı işlemi tekrarlar. Karşısında oturan kurbanıya bıçağı teslim eder. Kurbanı da bıçağı “Yâ Allah”, “Yâ Muhammed”, “Yâ Hasan”, “Yâ Hüseyin” diyerek öper. Dede ve kurbanı birbirleriyle niyazlaşırlar. Kurbanı Dedenin huzurundan geri çekilir ve vazifesini yapmak üzere koçun yanına gider. Bıçak tekbirleme merasimi son bulur. Kurbanın kesilme ve parçalanması vazifesi başlar.

Kurban, kanının rahat akabileceği, kanının görünmeyeceği bir ortamda kesilir. Hatta kurbanı, kurbanı keserken çekim yapmamamı rica etti. Kurban kanının görülmesinin hoş olmayacağını ve kurbanı saygısızlık olacağını, aynı zamanda Allah için kesilenin görülmesinin, ifşa edilmesinin dinen hoş olmadığını belirtti. Bizde buna saygı gösterdik. Kurbanı, kurbanlık koçu sağ yanına nazikçe yatırır, sağa ayağı boşa kalacak vaziyette ayaklarını bağlar.(bkz. Foto.44) Boynuzundaki kırmızı eşarbu gözüne bağlar ve şu âyeti okur:

“Bismillahirrahmanirrahim, ve fedeynahu bi zıbhın aziym.”¹¹³ der ve tekbirler eşliğinde koçu kurban eder. Canını teslim eden hayvanın iç organlarını, derisini ayırır. Yenilecek olanları kemiklerini kırmadan ayırmaya itina eder. Kesme işlemi sona erince hayvanın yenmeyen kısımlarını ve kemiklerini kedi, köpeğin ulaşamayacağı derin bir

¹¹² “Yâ eyyühe'l-leżîne âmenü □allü <aleyhi vesellimû teslîmâ.” Kur'an: 33 (el-Ahzâb) / 56.(Muhakkak ki Allah ve melekleri Peygambere hep salat ederler. Ey imân edenler! Siz de ona salat edin ve tam bir içtenlikle selam verin.) bkz. Yıldırım, a.g.e., s.425.

¹¹³ “Ve fedeynahu bi zıbhın <a□îm” Kur'an: 37 (es-Saffât) / 107. (Oğluna bedel ona büyük bir kurbanlık verdik.) bkz. Yıldırım, a.g.e., s.449.

çukur kazar ve gömer. Kurbanın iç organları veya kemikleri atılmaz. (bkz. Foto.45)¹¹⁴

Kurban hizmeti de görülünce Dede sofraların kurulması için destur verir. Sofralar kurulur. Yemekler yenir. Sofra kurulurken ve sofraya kalkarken duaları ve merasim ritüelleri vardır. Bunları detaylı olarak cem töreninin içinde vereceğimiz için buraya almadık. Cem töreninin sonunda yenen yemekler ile aşure günü kurulan sofrada ikram edilen yemekler arasında farklılık vardır. Aşure günü yenen yemeklerde kurban eti bulunmaz. Bu sofraya mercimek veya pirinç çorbası, bamya yemeği, pilav, turşu ve tatlı olarak da aşure konur.

3.2.1.1.3.6. Meydan (Cem – Erkân) Evinde Akşam İçin Hazırlıklar

Muharremde aşure günü merasimleri için Dedenin evine gelen talipler akşamki hazırlıklar için; yufka ekmeği, bulgur, sarma için bağ yaprağı, rakı, meyve, çerez vb. malzemeler getirirler. Aşure merasimi bitince Dede destur verir ve talipler dağılır. Akşam yapılacak olan Cem töreni için tafsilatlı hazırlıklar olduğu için birçok kişinin yardımına ihtiyaç duyulur. Bu sebeple aşure töreni bitince hizmet görmek isteyen kadınlar; Dedenin evinde kalır. Şu hazırlıkları yaparlar:

-Kesilen kurbanın sol ön kolu bıçak değirmeden ayrılır. Bu işlemi genelde kurbançı yapar. Kurbanın kalan kısmı kemikleri kırılmadan dikkatli bir şekilde ayrılır. Ayrılan etlerden akşam yapılacak olan yaprak sarmasının içini hazırlarken kullanmak için bir kısmı kıyma yaptırılır. Kalan kısmı ise lokma ve Senirkent havalisinin yöresel yemeği olan banak¹¹⁵ için haşlanmak üzere kazana konur. Kazanın altı yakılır ve etlerin akşama hazır oluncaya kadar haşlanır.

-Akşam sofraya kurulunca yenecek olan pirinç çorbasının yapımı için de hazırlık yapılır.

-Diğer bir yemek olan bamya için de hazırlık yapılır. Bütün bu yemekler cem törenine yetişecek şekilde hazırlanır. Sofralar kurulduğu zaman hazır olur.

¹¹⁴ Bozkurt, eserinde “ölümsüz kemik” kavramı ile Türklerde ve Alevî-Bektaşî kültüründe Hacı Bektaş’ın yenen bir kuzuyu kemiklerinden canlandırılışı kerametini ve farklı dinler ve kültürlerdeki kemikten yeniden dirilme konusundaki bakış açılarını vererek kemiğe verilen önemi ve kırılmadan gömülmesini izaha çalışır. Bkz. Bozkurt, *a.g.e.*, s.167.

¹¹⁵ Banak, Senirkent ve çevresinin meşhur yemeğidir. Düğünlerde, özel günlerde verilen yöresel yemektir. Şu şekilde yapılır; kesilen koçun eti kazanda haşlanır. Fırında ince pide yaptırılır. Pide 1,5-2 cm²’lik kareler halinde kesilir. Büyük bakır banak tabaklarına kesilen pideler yeterli miktarda konur. Haşlanmış etin suyu ile haşlanmış et parçaları pidenin üstüne dökülür. Et suyu ile pideler yumuşar. Etin üstüne biraz karabiber serpilir. Birazda limon dökülür. Yenmeye hazır hale gelir.

-Kadınların asıl zamanını alan iş ise yaprak sarmasının hazırlanmasıdır. Yaprak sarmasının içi; pilavlık bulgur, baharatlar ve kıymadan oluşur. İç, hazır olunca kadınlar bir araya gelerek hazır olan içi yaprakların içine itina ile sararlar. Sarma işlemi bitince pişmesi için ocağa konur. Törenlerin bazen yüze yakın insana hitap ettiğini düşünürsek bu hazırlıkların zorluğu daha rahat anlaşılır.

- Kazanda tatlanmayı bekleyen aşure içi de akşam törende sunması için pekmez ile tatlandırılır. Akşamki merasime yetecek kadarı ayrılarak kalanı konu komşuya dağıtılır.

Derlemelerimiz sırasında ister yaşlı, ister genç talibin veya yardıma gelmiş ikrarsız insanların bu işleri büyük bir şevkle ve hizmet olarak gördüklerini farkedebildik. Yapması zor olan bu işleri, kadınlar gayret ve heves ile hazırlamaktadır. Aynı insanlar akşam bu yemeklerin dağıtım, bulaşık gibi hizmetlerini de görmektedir. İster Dedenin, ister gönüllü bir talibin evinde olsun, bu işe kalkışmak karşından bakılınca büyük fedakârlık istemektedir.

Belde halkında; Ali'nin çerağının uyandığı yerde bereket eksik olmaz inancı hâkimdir. (K.K.7) İnsanların evinde bu hizmeti görmekten manevi bir haz duyduğunu, göremeyenlerin ise bunun üzüntüsünü yaşadığını gördük.

Cem töreni bitinceye kadar mutfak hizmeti devam eder. Ama yemeklerin hazırlık aşaması bitip pişme aşamasına geçince yardıma gelen taliplerin çoğu akşam tekrar dönmek üzere evlerine ayrılır. Yemekler pişerken Anabacı'ya (Dedenin eşine) yardımcı olmak için kalanlar olur.

3.2.1.1.4. Aşure Kurbanı Cemi

Aşure kurbanı cemi yılda bir yapılan ve belde halkı tarafından önem verilen bir kurban erkânıdır. Beldede bulunan Dedelerin hepsi bu töreni kendi talipleriyle yerine getirir. On iki gündür sürdürülen gelen matem, bu kurban erkânı ile son bulur. İnsanlar günlük hayatlarına dönerler. Muharrem Orucu Kurbanı ile Nevruz kurbanı belirli günde yapılan merasimlerdir. Bu yönleri ile diğer kurban merasimlerinden ayrılırlar. Beldede sekiz ayrı kurban merasimi vardır. Bu merasimlerin birçok ögesi birbiri ile aynı olsa da farklı olan yönleri; dualarda okunan buyruk ve düvaz imamlar ile birbirlerinden ayrılırlar. Biz, burada aşure kurbanı cemini tafsilatlı bir şekilde ortaya koymaya çalışacağız.

3.2.1.1.4.1. Taliplerin Meydan Evine Gelişleri

Cem törenine gelecek olan talipler, evde abdest alırlar. Bu Sünni kesimin namaz abdestinin aynısıdır. Farklı bir uygulama yoktur. Evli olanlar eşi ile eşi vefat etmiş olanlar yalnız Dedenin evine doğru yola çıkar. Yola çıkma saati akşam ezanından öncedir. Akşam ezanı okunduğunda bütün talipler Dedenin evinde toplanmış olur. Uluğbey beldesinde aşure gününde akşam ezanına doğru bir canlılık olur. Belde de talibi olan beş tane Dede vardır. Bu Dedelerin hepsi aşure akşamı cem töreni düzenlediği için bu saatte beldede hareketlilik olur.

Cem töreni olacak evin dış kapısında lamba varsa yanık bırakılır. Yabancı birisi gelse bile o evde bir canlılık olduğunu anlayabilir. Konuştuğumuz Dedeler ve talipler eskiden törenlerin daha dikkatli yapıldığını anlattılar. “Bizim gençliğimizde böyle rahatlık yoktu. Erkân yapmak yasaktı. Senirkent’ten jandarma gelip basacak diye üç yere gözcü bekçi koyardık. Köyün girişindeki köprüye bir bekçi, erkân evinin sokağına bir gözcü, bir de evin kapısında gözcü olurdu. Bir haber geldi mi hemen toparlanırdık.” (K.K.5)

Ayrıca Veli Baba Sultan Ocağı’nın Mürşidi Halil Özdamar’dan bu konu ile ilgili yaşanmış bir hadiseyi de dinledik. “1950’li yıllarda, köyde erkân yapılıyor. Evlerde toplanıyorlar, mum söndürüyorlar diye Jandarma’ya şikâyet olur. Jandarma da köye gelir. Dedelerden ikisini kitaplarıyla beraber alır gider. O zaman Uluborlu’ya bağlıydık. Dedeler mahkemeye çıkarılır. Hâkim sorar; Siz Alevî misiniz? Böyle toplantılar yapıyor musunuz? der. Bizim Dedeler de; Yok derler. Hâkim bir bayanmış. Kâtip dâhil, mahkeme salonunda kim varsa salondan çıkarır. Dedeleri yanına çağırır ve kızarak; Benim ailem de Alevî, siz nasıl Dedesiniz inancınızı inkâr ediyorsunuz? diye azarlar. Sonra Dedeleri serbest bırakır da köye gelirler.” (K.K.1)

Talipler, töreninin yapılacağı eve geldiklerinde sıra şunları yaparlar: Töreninin yapılacağı odada Dede bulunur. Dede yoksa postu her zaman ki yerinde serilidir. Postun yanında mum ve şamdan bulunur. Talipler, odanın giriş kapısında ki eşiğin önünde ayakta, ayaklar mühürlü niyaz pozisyonunda durarak Muharrem ayı içerisinde yaptıkları selamlaşma ile içerideki talipleri selamlar. İçerideki talipler de selamını sağ ellerini göğsüne koyarak alırlar. Talip, odaya eşiğe basmadan girer. Dedenin veya postun önünde ayakta ayaklar mühürlü sağ el göğüste, sol karında başını eğer, sonra diz çöker

niyaza geçer. Dede varsa, diz üstü oturmuş, eller talibin pozisyonunda bekler, talip niyaz ederken “niyazlar Hak olsun” der. Elini talibin başına sürer ve dudağına götürerek, talibine de hürmetini, niyazını gösterir. Önce sağ dizine “ Yâ Allah”, sonra sol dizine “Yâ Muhammed”, sonra ortaya “Yâ Ali” diye niyaz eder.(bkz. Foto.46) Dede yoksa bunu Dedenin postuna yapar. Posta, postun sağ yanına ve sol yanı boş ise ortada bulunan şamdana da aynı niyazı yapar. Bu niyaz en az üç kişiye olur. Dede varsa, önce Dedeğe, sonra yanındaki en kıdemli talibe, sonra diğer en kıdemli talibe bu niyaz edilir. Birden fazla Dede varsa bütün Dedelere niyaz edilir. Niyaz sayısı 3, 5 ve 7 rakamları ile sınırlanır. Çok nadir de olsa bu sayının 12, 14, 17 rakamlarına ulaşabileceğini belde halkından dinledim. Ben gittiğim törenlerde buna rastlamadım. Niyazı tamamlayan talip Dedeğe veya posta arkasını dönmeden kendi oturabileceği uygun yere geri geri gider. Oturacağı yere de aynı niyazı yapar ve oturur.

Dede, talipler gelmeden odaya girerken şu ritüeli yerine getirir; Dede, eşik tercümanı okuyarak makamına oturur. Odaya Dedenen önce gelen talipler varsa da aynı uygulamayı yapar. Fark taliplerin gösterdikleri saygı hareketleridir. Şu şekilde olur; Dede, eşiğin önünde ayaklar mühürlü eller göğüste başı önüne eğik şekilde durur ve “Eyvallah hü!” der. Eğer oda talipler ile dolu ise hepsi ayağa kalkar. Ayaklar mühürlü, eller yanda avuç içleri arkaya dönük vaziyette başlar eğik duruma gelirler. Sonra “Bismişah Allah Allah, Eşiğine koymuşam ben canı, ser ta vücudum saf ola, hem çüzar eşğim budur. Hacetim eyle ben fakire kıl nazar” der ve “Pür Cemali Muhammed, bir kemâli Hasan ve bir kemâli Hüseyin, Muhammed, Ali Fatıma bilendera selavat” okuyarak birkaç adam posta yaklaşır. Ayakları mühürler, eller yanda avuç içleri arkaya açık vaziyette başı öne eğik şöyle der; “Ceme girdim, vücudum kâbesin kıldım tavaf. Sen ilâhi âleminsin. Reccine minna ve aff. Budur muradımız Yâ Kerim, Yâ İlâh”. Sonra “Pür Cemali Muhammed, bir kemâli Hasan ve bir kemâli Hüseyin, Muhammed, Ali Fatıma bilendera selavat” der. Yanlarında olan ellerini önce göğsüne ve göbeğine getirir. Biraz eğilir. Sonra sağ elini dudağına götürür, öper. Birkaç adım daha ilerler, bir önceki niyaz pozisyonunda postun önünde durur. Şunları okur: “Kaşların mihrabına karşı ben niyaza gelmişem. Hak gördüm. Hak işittim onun için ben niyaza gelmişem. Hazır, gayb, ayn-ı cemde bulunan canların gül cemallerine aşk olsun” der. “Pür cemali...” okuyarak bir önceki niyazda yaptıklarını tekrarlar. Postun önüne kadar ilerler. Şu âyeti okur: “Bismillahirrahmanirrahim... Kaala rabbena zelamla en füssena ve

in lem tağfirlena ve terhamna leneküenne minelhasiriyn”¹¹⁶ diyerek bitirir. Eğilir; posta niyaz eder. Yerine oturur. O yerine talipler de oturur.

Yukarıdaki eşik tercümanının farklı durumlardaki kullanımını yeri geldikçe farklılıkları ile anlatmaya çalışacağız. Bu aşamada cemin ilk hizmeti olan kahveciyi anlatalım.

3.2.1.1.4.2. Kahve Hizmeti

Belde de kahve hizmeti bütün cem törenlerinin öncesinde yapılmaktadır. Talipler cem töreninin yapılacağı eve geldiklerinde yaptıklarını yukarıda izaha çalıştık. Tören evinin mutfağında veya uygun bir köşesinde yere bir sofraaltı serilir. Üstüne küçük tüp dediğimiz tüp, cezve ve kahve fincanları konur. Kahve hizmetini görecek talip buraya gelir. Kahve hizmetini görmeye başlar.(bkz. Foto.47) Ocakta taliplerden biri kahveyi pişirirken, bir talip de yeni gelen taliplere kahve ikram eder. Bir taraftan gelenlere kahve ikram ederken diğer taraftan boşları toplar.(bkz. Foto.48) Bu hizmet bütün talipler kahve içinceye kadar sürer. Bu süre bazen bir saati bulur. Herkes kahvesini içince kahve hizmetini gören talip hizmeti gördüğü tepsinin üstüne kahve dolu fincan, cezve koyar, Dedenin önüne gelir. Ayakta ayaklar mühürlü tepsi elinde başı eğik vaziyette bekler.(bkz. Foto.49) Dede şu duayı okur; Dede, önce Bismişah diyerek edep erkân olunması için talipleri uyarır. Dede, ellerini oturduğu yerde mühürler. Bunu bütün taliplerde yapar. Dede duayı bitirinceye kadar ellerin mührü kalkmaz. Dua bitince ellerin mührü ayrılır. Ama edep erkân hali Dede selametlik verinceye kadar bozulmaz. Bu herkesin uymakla yükümlü olduğu bir uygulamadır. Bunu saygıdan ötürü yaptıklarını söylediler. Cem törenlerinde Dedeyle büyük bir saygı duyulur. Girdiğim törenlerde Dedenin izni olmadan, edep erkânın bozulmadığına, Dede izin vermeden ayağa kalkılmadığına, konuşulmadığına, törene aykırı bir davranışa başvurulmadığına şahit oldum. Bu küçük; ama törenin düzen ve ahengini sağlayan saygı çemberinin yanlışlıkla bozan talip olursa ona da küçük cezalar verildiğine şahit oldum.¹¹⁷ Yukarıda

¹¹⁶ “Qâle Rabbenâ elamnâ enfüssena ve in lem tağfirlenâ ve terwamnâ leneküenne mine’l-xasirîn” Kur’an: 7 (el-A’râf) / 23.(Ey bizim Rabbimiz, kendimize yazık ettik. Şayet sen kusurumuzu örtüp, bize merhamet buyurmazsan, en büyük kayba uğrayanlardan oluruz.) bkz. Yıldırım, *a.g.e.*, s.152.

¹¹⁷ Bu küçük cezalara “debildik” denir. Bu cezalara eskiden “kaşık düşkünü” denirmiş. Talibin duasız lokma alması, izinsiz hareket etmesi gibi. Bu hadiseler karşısında dede, küçük cezalar verir. Bunlar horoz, tavuk gibi canlı hayvanalar veya bir şişe rakı vb. cezalar olabilir. Bu cezalar çoğu zaman tahsil edilmez. Üstüne alan talip getirir. Bu cezaların talipler arasında hoş sohbetlere ve şakalaşmalara sebep olduğuna ve

izaha çalıştığım davranışlar her dua da aynı şekilde tekrarlanır. Bu sebeple de ilerleyen bölümlerde tekrar edilen hareketleri izah etmeden duaları vermeyi tercih edeceğiz. Dualar okunurken farklılıklar olursa bunu izaha çalışacağız.

“Bismişah Allah Allah, Hayır hizmetleriniz kabul olsun. Hep muratlar hâsıl, ömürler uzun, temelleriniz kadim olsun. Şeyh Şazili Efendimizin himmet ve hidayetleri üzerimizde olsun. Hizmetçinin de hizmeti kabul olsun. Dar çeken dizâr görsün. Gerçeğe hü!”

Duayı alan kahveci elindeki tepsiyi yere koyarak, üçlü niyazı yapar. Geri geri huzurdan ayrılır.

3.2.1.1.4.3. Câr (Süpürgeci) Hizmeti

Câr hizmeti beldede yapılan törenlerde en çok rastlanan hizmettir. Bu hizmeti cem törenlerinde, aynı zamanda farklı sebeplerle toplanıldığında da görmemiz mümkün olan bir hizmettir. Cem töreni esnasında câr hizmeti birkaç defa görülür. Biz, burada bu ritüeli size aktaracağız. Bu hizmetin şekli ve duaları bütün törenlerde aynıdır. Bu sebeple, tekrar geçtiği yerlerde buraya atıfta bulunacağız. Hizmet şu şekilde görülür; câr hizmetini gören kadın sol koltuğunun altına süpürgeyi alarak Dedenin önüne gelir. Ayakları mühürler, başını eğer ve şu duayı okur:

“Allah Allah diye geldim. Kadim eyvallah diye geldim. Seyyid-i Ferraş aşkına şükruallah diye geldim.” Dua bitince süpürgeyi sağ eline alır. Yere eğilir. Dedenin dizinin önüne doğru, “Yâ Allah” der. Süpürgeyi Dedenin dizine doğru çalar. Sonra “Yâ Muhammed”, “Yâ Ali”, “Yâ Hasan”, “Yâ Hüseyin” diyerek her isimde aynı hareketi tekrar eder. Süpürgeyi tekrar sol koltuğunun altına alır. Dedenin dizinin önüne “Yâ Allah”, “Yâ Muhammed”, “Yâ Ali” diye üçlü niyazda bulunur. Ayağa kalkar. Bir önceki pozisyonda bekler. Beklemeye başlayınca Dede şu duayı okur;

“Bismişah Allah Allah, cârcı hakkına, şah devletine, pir kuvvetine, muradınız hâsıl, ömürleriniz uzun olsun. Binalarınız bek, nasipleriniz gür olsun. Haticet-ül Kübra, Fatımat-üz Zehra anamız şefaatkarımız olsun. Seyyid-i Ferraç Efendimiz himmet

birlikteliği kaynaştırdığına şahit olduk. Ceza alan talip cezayı yerine getirmediyse, diğer talipler cem töreni esnasında Dede sohbete izin verince “n’oldu bizim debildik” diye cezalıyla uğraşırlar. Eğer ceza alan horoz, tavuk türü bir hayvan getirdiyse tören günü gelen hayvan kesilir. Eti tören yemeklerinde kullanılır. Yemek yerken, talipler bu etten kaşıklarına rastlarsa; “pek de tatlıymış” veya az gelirse “pek de küçükmüş” gibi muhabbetlerle ceza alanı kızdırmaya çalışırlar.

eylesin. Cârcımında hizmeti kabul olsun. Gerçeğe hü!”

Cârcı dua bitince tekrar eğilir ve Dedenin önüne bir önceki niyazı gibi niyazda bulunur. Niyazı bitince geri geri huzurdan ayrılır.(bkz. Foto. 50)

3.2.1.1.4.4. Cem Töreninin Başlatılması ve Tövbe Edilmesi

Bu cem töreni, aşure günü erkânı olduğu için Dede kısaca törenin manâsını ve maksadını açıklar. Bu açıklama bitince talipler arasında küslük, kırgınlık var mı? Diye sorar. Küs veya kırgın varsa sebebini sorar. Aralarını bulur ve barıştırır. Yoksa Dedenin sorusuna bütün talipler “Eyvallah” der. Bunu “Yediğimiz Hak, yuduğumuz pak olsun” desturu ile yaptıklarını belirtirler. (K.K.4)

Bütün taliplerin birlikteliği sağlandıktan sonra kesilen kurbanın helalliğine sıra gelir. Veli Baba Sultan Ocağı’nda kurban konusunda farklı uygulamalar da olabilmektedir. Bir cem töreninin olabilmesi için kurban kesilmesi şartı bulunmaktadır. Birçok yörede taliplerden biri veya Dede kurban keserken Veli Baba Sultan Ocağı’nda Mürşid Halil Özdamar’ın izni ile Dede ve talipleri para toplayıp Muharrem ve Nevruz cemlerinde ortak bir kurban kestiği de olur. Bunun yanında aynı Dedenin taliplerinden birkeç tanesi aşure kurbanı kesmek isteyebilir. Bu törenlerde istekli talipler kaç tane isterse sayı o kadar artmış olur. Biz, aşure törenlerine Süleyman Ertuğrul Dede’nin evinde katılma imkânı bulduk. Bu törende toplanan ortak para ile kesilen kurban vardı. Kurban ortak kesilince törende bazı farklılıklar oluşmaktadır. Bu yeri geldikçe tören içinde ve diğer törenler anlatılırken bahsedilecektir.

Kurban, tek bir talip tarafından kesilmiş ise Dede, kurban sahibi talibi meydana çağırır; “Sizin kesmiş olduğunuz kurban yenilecek, içilecek, bununla hizmet görülecek, lokma olacak, bunu helal ediyor musunuz?” der. Kurban sahibi “Eyvallah helâl olsun” der.

Eğer kurban toplanan para ile kesilmiş ise para veren bütün taliplerden helâllik alınır. Helâllik alma işlemleri sona erince birlik ve dirliğin tamam olduğunu belirten Dede, bütün canlara birlik ve dirlik niyazında bulunalım der. Herkes oturduğu yerden eğilir, niyaz eder. Dede niyaz sırasında şunu söyler: “Âşığa nişan, davaya buhran, gerçeğe hü” der.

Birlik sağlandıktan sonra Dede bu törene kadar işlenen günahlardan tövbe edilmesini ve tövbelerin kabulü için dua edilmesi gerektiğini anlatır. Herkesi edep erkân olmaya çağırır. Burada edep erkân olurken farklı olarak bütün talipler ellerini göbeğinin üstünde Sünni fıkhıta namaz kılarken erkeklerin koyduğu gibi sağ el sol elin üstüne konarak durulur. Bütün âyin-i cem hazır olunca tövbeye başlar; Dede okur. Talipler içinden tekrar eder.

Af eyle cürmümüzü ey gani settar

Tövbe günahımıza estağfirullah*

Bağışla suçumuzu Haydar-ı Kerrar

Tövbe günahımıza estağfirullah

Eğer hata geldi ise dilimizden

İkrarımızdan, erkânımızdan, yolumuzdan

Bağışla suçumuzu senin şanından

Tövbe günahlarımıza estağfirullah

Hatice, Fatıma, Hasan hakkı için

Hüseyn-i Kerbelâ şehit Hakkı için

İmam-i Zeynel Aba Bakir Hakkı için

Tövbe günahımıza Estağfirullah

İmam-ı Cafer'e edelim niyazı¹¹⁸

Musa-yı Kâzım Rızaya sürelim yüzü

Şah Tâki ve Baraki hıfz eyle bizi,

Tövbe günahımıza estağfirullah

İmam-ı Hasan-ül Mehti haktır.

Müminiz meydanda kalbimiz paktır.

İlhami dervişin günahı çoktur.¹¹⁹

Tövbe günahımıza estağfirullah

* Estağfirullah kelimesi her seferinde iki defa tekrar edilir.

¹¹⁸ İmam-ı Cafer'e edelim niyaz mısrası geçince herkes yere niyaz eder. Yine bir alt mısradaki Musa'yı Kâzım'a sürelim yüzü geçince de yere herkes niyaz eder.

¹¹⁹ Bütün talipler elini yere sürer ve dudağına götürür.

“El âzim, el kerim ellezi Lâilâhe illahu ve teybüleyh ve neş’elülallahi tövbete vel mağfirete vel hidayete lenü innehu hüvet tevvabürahim tövbe yarabbi, tövbe yarabbi akıl ve baliğ olduğumuz günden bu ana gelinceye kadar bizim elimizden dilimizden gözümüzden ve cem-i cevahir azalarımızdan senin cem’i erkanına muhalif küfür isyan hata şirk sadır oldu ise biz onların cümlesinden rucü ettik pişman olduk. Bir daha işlememesiye azmi cezmi gasbeyledik. Peygamberlerin evveli Âdemi Safiyullah ve bizim peygamberimiz ahir zaman nebisi Muhammed el Mustafa S.A.V. Hazretlerine¹²⁰ gelinceye kadar, bu arada gelmiş geçmiş olan, yüce Peygamber Efendilerimizin cümlesine inandık ve imân getirdik Haktır. Hakk’un Eşhedü enne ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammed’ en abduhu Resullulah” (Kelime-i şehadet toplu halde üç kere tekrar edilir.) Kelime-i şehadet bitince eller mühülenerek eğilir. Dede:

“Bismişah Allah Allah, şu vakitlerin yüzü suyu hürmetine, erenler, pirlar, doğrular, gerçekler yüzü suyu hürmetine günahlarımızı bağışla Yâ Rabbi. Kerbelâ’da yatan 72 şüheda yüzü suyu hürmetine ve yine orada saçlarını, başlarını yolan analar, bacılar yüzü suyu hürmetine, günahlarımızı bağışla Yâ Rabbi. Niyaza inen başlar ağrı sızı görmesin. Gerçeğe hü!”

Dede, niyaza inen başlar ağrı sızı görmesin deyince toplu halde niyaz edilir. Bu niyaz ile tövbe işlemi tamamlanmış olur. Sıra Çerağın uyandırılmasına gelir.

3.2.1.1.4.5. Çerağcı Hizmeti ve Çerağın Uyandırılması

Çerağ hizmetini görecektir olan erin beline bent bağlanır. Bu işlemi daha önce anlattığımız için tekrar izah etmiyoruz. Çerağcı bendi bağlandıktan sonra Dedenin önünde duran şamdanın önüne gelir. Ayakları mühürler ayakta niyaz pozisyonunda başı eğik şunları okur:

“Nasrun minallah ve fethün garip ve beşşiril müminin Yâ Muhammed, Yâ Ali, Yâ Pir-i tarikatı Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli, Sultan Seyyid-i Battal Gazi, iki cihan Hazinedârı Veli Baba Sultan himmet ve hidayet eyleye, Pür Cemali Muhammet, bir kemali Hasan ve bir kemâli Hüseyin. Muhammet Ali Fatıma bilendere selavat” der. Şamdanın önüne dizüstü oturur. Yere “Yâ Allah” , “Yâ Muhammed”, “Yâ Ali”, “Yâ Hasan”, “Yâ Hüseyin” diye beşli niyazda bulunur. Şamdanın yanında duran kibriti alır.

¹²⁰ Hz. Muhammed’in ismi geçince sağ el önce göğsün üstüne konur. Ardından sağ el işaret parmağı dudağa götürülür.

İçinden bir çöp çıkarır. Diğer eline bir mum alır. İkisini birden dudağına götürerek niyaz eder (bkz. Foto.51) ve çerağcının elinden alarak sırasıyla şunları yapar;

- ilk olarak üç defa ihlas suresi okur.
- Bir defa Fatiha okur.

“Bismillahirrahmanirrahim...Allahü nurüs semavatı vel’ardı meselühü nurihi kemişkatın fiyha misbah elmisbahü fiy zücaceh ezzücaçetü kcenneha kefkebün düriyy yükadü min seceretin mübareketin zeytunetin la şargiyetin ve la garbiye yekadü zeydüha yudıy’u ve levlem temşeshü nar nurun ala nur yehdiyllahü linurihi men yeşâü ve yadribullahül emsale linnasi vallahü bi külli şey’in aliym.¹²¹ Sadakallahül azim.”

Âyet bitince mumu sağ eline alır. Kibriti yakar.(bkz. Foto.52) Mumu yakmak için yaklaştırır. Mumu yakarken şu duayı okur;

“Bismişah Allah Allah, Çırag-ı nuri Muhammet Ali’den doğuptur. Şems ile mah biz de bir zerresini alalım destur Allah eyvallah.” Der. Yanan kibrit ile mumu yakmaya başlar. “Ber kemali Muhammed, ber kemali Hasan, ber kemali Hüseyin, Muhammed Ali Fatıma bilendera selavat.” derken kibriti mumun altında tutar. Cümle bitince çeker. Üç defa bu sözleri tekrar eder ve mumu yakarak “Bismillahirrahmanirrahim, innallahe ve melaiketühü yüsullune âlem nebiy, yâ eyyühellezine emenu sallu aleyhi ve sellimu teslima”¹²² âyetini okur.

Âyeti okuyup bitirince yanan mumu dudağına götürür “Yâ Allah” “Yâ Muhammede” “Yâ Ali” diye niyaz ederek çerağcıya teslim eder. Çerağcı da aynı

¹²¹ “Allahü nürü’s-semâvâti ve’l-arøı me[elü nûrihi kemişkatın fiha misbawün elmisbawü fî zücaceh e’z-zücaçetü keenneha kefkebün düriyyün yükadü min şeceretin mübareketin zeytunetin la şarqıyyetin ve la garbiyye yekâdü zeytüha yuøüü velev lemtemseshü nârün nûrün ala nûrin yehdi’llâhü linûrihi men yeşâü ve yaøribu’llâhü’l-em[âle li’nnâsi va’llâhü bi külli şey’in <alîm.” Kur’an: 24 (en-Nûr) / 35.(Allah göklerin ve yerin nurudur. Onun nurunun misali tıpkı içinde lamba bulunan kandillik gibidir. Lamba bir sırça (cam) içinde sanki parlayan incimsi bir yıldız! Bu lamba, ne yalnız Doğuya, ne de yalnız Batıya mensup olmayan kutlu, pek bereketli bir zeytin ağacından tutuşturulur. Bu bereketli bir ağaç ki, nerdeyse ateş değmeden de yağ ışık verir. Işığı pırıl pırıldır. Allah dilediği kimseyi nuruna iletir. Gerçeği anlamaları için insanlara böyle temsiller getirir. Allah her şeyi bilir.) bkz. Yıldırım, *a.g.e.*, s.353.

¹²² “İnnallahe ve melâiketühü yüçallüne <alâ nebiyy, yâ eyyühelle[îne âmenü çallû <aleyhi ve sellimû teslîmâ” Kur’an: 33 (el-Ahzâb) / 56. (Muhakkak ki Allah ve melekleri Peygambere hep salat ederler. Ey imân edenler! Siz de ona salat edin ve tam bir içtenlikle selam verin.) bkz. Yıldırım, *a.g.e.*, s.425.

şekilde dudağına götürür. Çerağcı da sıra ile şunları okur:

- 1 ihlas suresi
- 1 Fatıha suresi okur.

-“Bismillahirrahmanirrahim...Allahü nurüs semavatı vel’ardı meselühü nurihi kemişkatın fiyha misbah elmisbahü fiy zücaceh ezzüacetü kcenneha kefkebün düriyy yükadü min seceretin mübareketin zeytunetin la şargıyetin ve la garbiye yekadü zeydüha yudıy’u ve levlem temşeşhü nar nurun ala nur yehdiyllahü linurihi men yeşaü ve yadribullahül emsale linnasi vallahü bi külli şey’in aliym. Sadakallahül azim.”

Mum sağ elindedir. Ayakları mühürlü şamdanın önünde durur. Şamdan yanmadan duran diğer muma doğru yanan mum ile yaklaşır.¹²³ Dedenin ilk mumu yakarken uyguladıklarının aynısını çerağcı da şamdandaki mumu uyandırmak için uygular. (bkz. Foto.53) Şamdandaki mum yanınca, mum sağ elinde dikilir ve sırasıyla şunları okur;

“Bismişah Allah Allah, Şem’i tevhika hidayettir. Yüzün ehli Naciye beşerettir. Yüzün sureti Hak’tan işarettir. Yüzün hac-il ihrama ziyarettir. Yüzün kible-i erbaba taattir. Yüzün manâyı Kur’andan ibarettir. Yüzün ehli tevhide beşerettir.” der. Sonra yukarıda tekrar edilen “pür cemali...” okur. Bu bitince şu duaya geçer:

“Bismişah Allah Allah, Hak dost erenler, âşıklar, sadıklar, yanıklar, uyanıklar, hazır gaip âyin-i cemde sakinanın aşkına” der. Tekrar “pür cemal...” okur. Bitince şu duaya geçer.

“Bismişah Allah Allah, çırağı Ruşen, fahri devrişan, zuhur-u iman, kanun-u evliya, kuvveti abdalın, güruh-ı naci, nur-i Ali Aba” “pür cemali...” okur. Şu duaya geçer.

“Seyyid-i sâdât, muhibb-i sâdât, âlem-i sırrı vel hafıyyat hazreti Muhammed Mustafa’yâ selavat” der. “pür cemali...” okur. Şu duaya geçer.

“Çırağı evliya nur-i semavat kim bu menzildir. Ol tur-i münacat. Kaçan kim ruşan oldu. Kıl niyazi ver Muhammed Ali’ye. Candan selavat” der. “Pür Cemali” okur.

¹²³ Dedelere, şamdanda kaç tane mum olacağını sorduğumuzda şu cevabı verdiler; “Bir kurban kesildiyse iki mum uyandırılır.eğer birden fazla kurban kesilmiş ise üç mum uyarılır. Üç ve fazlası için beş mum uyarılır. Beşten fazla ise yedi mum uyarılır”(K.K.3)

Şu duaya geçer.

“Bismişah Allah Allah, çün cırağı uyandırdık ol Hüda'nın aşkına

Seyyid-ül Kevnen Muhammed Mustafa'nın aşkına

Saki Kevser Ali'yel Murtaza'nın aşkına

Hem Hatice Fatıma hayrün nisanın aşkına

Şah Hasan Hulki Rıza hem Şah Hüseyini Deşti Kerbelanın aşkına

Ol İmamı Etkiya Zeynel Abanın aşkına

Muhammed Bakır ol kim nesli paki Murtazanın aşkına

Cafer'üs Sadık imamı Rehnümanın aşkına

Musay-ı Kâzım imamı ser firazı ehli Hak

Hem imamı Ali Musa Rıza'yı Esfiyanın aşkına

Şah Taki veba Naki hem Hasan'ül Askeri

Ol Muhammed Mehti sahip Livanın aşkına

Pirimiz Hacı Bektaşî Veli, Sultan Seyyidi Battal Gazi

İki cihan hazinedarı Veli Baba Sultan aşkına

Haşredek yanan yakılan aşıkını Ehlibeyt aşkına” der. “Pür Cemali” okur.

“Erenler hakkı, hayırlı himmet şey'an lillah” der ve elinde mum ile şamdanın önüne oturur. Dede çerağcının hizmetinin kabulü için şu gülbengi okur. Herkes dua okunurkenki pozisyonunu alır.

“Bismişah Allah Allah, hayır hizmetleriniz kabul olsun. Hep muratlar hâsıl, ömürler uzun, binalar bek, temelleriniz kadim olsun. Uyardığımız çıraklar gibi, Cenab-ı Rabb-il Âlemin kalplerimizde ehl-i beyt cırağını uyandırmak nasibi müesser eylesin. Gerçeğe hü”

Duadan sonra yere niyaz edilir. Çerağ hizmeti son bulur. Çerağcı olduğu yerden kıpırdamaz. Hemen Dede Halka namazını kıldırmağa başlar.

3.2.1.1.4.6. Halka Namaz Hizmeti

Belde Bektaşîlerinin namaz konusunda görüşünü sorduğumuzda şu cevabı aldık:

“Bizim namazımızın yeri ve zamanı yoktur.” (K.K.1) “Namaz Allah’a bir yakarış, af dilemedir. İster bağa giderken eşeğin üstünde, ister evde yatmadan, ister otururken namaz kılabilirsin. Bir saati yoktur.” (K.K.6) Bu cevaplardan da anlaşılacağı üzere belde halkı namaz ibadetini uygun zamanlarda yerine getirmektedir. Namaz ibadetinde maksat; Allah’ı peygamberi onun soyunu hatırlamak, şefaaf dilemek olarak görülür. Bu da farklı dualarla olabilmektedir. Kurallara bağılı olmadığını Mürşid Halil Özdamar bize şöyle izah etti. “Namaz Allah’ı peygamberi anmak, On İki İmamı anmak, şefaaf dilemek, tövbe etmektir. Bunu şununla, şu şekilde yapacan diye bir kural yok. İnsanlar bildikleri surelerle dualarla Allah’ı anar. Tövbe eder.”

Cem töreninde kılınan namaz ise; Dedenin taliplerine rehberlik ederek kıldırıldığı toplu bir ibadettir. Bu törenler dışında insanlar bu ibadetleri kendi başına yaşayabilirler. Şimdi törendeki namaz hizmetini aktarmaya çalışalım. Namazda ellerin tutuş şekli(bkz. Foto.54) “Özüm sözüme bir manâsındadır.” (K.K.1)

Çerağcının duasının ardından Dede ve bütün talipler ellerini erkek göbeğinin üstünde, kadınlar ise göğsünün üstünde tutar. Eller açık vaziyette parmakları birbirine değecek şekilde tutulur. Edep erkân vaziyetinde niyet edilir. “Niyet ettim Allah rızası için halka namazını kılmaya, durdum divana, uydum On İki İmama” der. Dede sırası ile şunları okur.

- İhlas suresi (3 defa)
- Fatiha suresi (1 defa)
- “Bismişah Allah Allah, hata ettim. Suçum af eyle ey şah, bir hakkı Mürteza Ali dergâh-ı Hüseyin-i Kerbelâ sırrı hakkı için zalemnâ yarabbi. Tövbe günahıma estağfirullah estağfirullah”¹²⁴

-Aff-ı tafsirat okunur: “Affi tahsirat mahfi seyiat husuli hayri muradat biramedani hacat deffi beliat tarakku aşkullah muhabbetullah marifetullah idraki paki müesser şu dem yarabbi bikesmi ahlaki zemime el vahi devazdei imamen cihardei

¹²⁴ Ali Berber isimli, köyün âşıklarından, kaynak kişinin notlarında görünce sordum. Eskiden bu duanın okunduğunu söyledi. Birkaç çeşit namaz olduğundan bahsetti. Bunları tespit etme şansımız oldu. Belde Dedelerinde Süleyman Ertuğrul, Mehmet Er, Halil Özdamar’ın farklı cem törenlerine katıldık. Bu kayıtları deşifre ederken namaz hizmetinde Dedelerin okuduğu duaların yerlerinde, Kur’an kaynaklı sureler hariç değişiklikler olduğunu gördüm. Biz, burada tam şekliyle bir namaz hizmetini vermeye çalışacağım. Farklılıkları ise namaz hizmetinin sonunda ayrıca ilave edeceğiz. Farklılıklar Düvaz İmam isminin farklı okunuşlarında, Gülbenglerde ve bunların sıralamasında olmaktadır.

masum pak on yedi kemerbest Hz.Ali Keramüllahi veche heftadeni düşühüdayı deşti kербelayı rızayıl hakcellı ve ala allahümme bi hakkı nefesi vağfirli zunubi ented tevvabir ve tevekkeli alel hayyül kayyüm la havle vela guvvete vela kudrete vela inayete illa billahil aliyül azim.” der. “Destur Yâ Allah, Yâ Muhammed, Yâ Ali” diye toplu halde önüne herkes secde eder.(bkz. Foto.55) Niyazdan sonra eski namaz pozisyonuna geçilir.

- Nâd-ı Ali okunur.(bkz. Bölüm, 2.2.1.1.3. 5.)
- Nâdı Ali bitince bir önceki secde gibi yere üçlü secde edilir. Tekrar namaz pozisyonuna geçilir.
- İhlâs suresi (3 defa)
- Fatiha suresi (1 defa)
- “Bismillahirrahmanirrahim, inna ağtayna kelkevser. Fesalli lirabbike ven har. İnne şanike hüvel ebter kelimesi ile Cenab-ı Rabb-il Âlemin” cümlemizin namazlarımızı, niyazlarımızı Hak dergâhında kabul ve makbul ola. Niyaza inen başlar ağrı sızı görmeye, nefesler cem ola, gerçeğe hü” der. Herkes yere niyaz eder. Yine namaz pozisyonuna dönülür.
- On İki İmam ismi okunur. (bkz. Bölüm, 2.2.1.1.3. 5.) On İki İmam ismi bitince Dede; Sahib-i zaman Hacet-ül burhan, gayib-i imam, imam-ı zaman, tebrale aleyhi icmail Allahümme salli ala seyidine Muhammed” diyerek tekrar üçlü secdeye varılır.

Dede; “Bismişah Allah Allah, âyin-i cem erenlerin gül cemallerine aşk olsun” der. Toplu niyaz edilir. Dede tekrar; “Bismişah Allah Allah, Şu vakti saatlerimiz hayrola, hayırlar feth ola, şerler defola, münkür münafıklar berbat ola, müminler şad ola, çağırduğumuz pırlerin andığımız erlerin, hayır himmetleri üzerimizde hazır ve nazır ola, Üçler, beşler, yediler, kırklar, 12 imam, 14 Masumu pak, 17 kemerbest efendilerimiz himmet hidayetlerini üzerimizden eksik etmeye gittiğimiz yoldan tuttuğumuz el etek den mahrum komaya, evlerimiz, ocaklarımız, hanelerimiz şen ve mamur ola el hak Muhammed Ali yardımcımız bekçimiz, gözcümüz ola, Cenabi Rabb’il Âlemin dildeki dileklerimizi gönüldeki hayırlı muratlarımızı ihsan eyleye, hastalarımıza şifalar, borçlarımıza edalar ihsan eyleye, göklerden hayırlı rahmetler yerlerden hayırlı bereketler ihsan eyleye, devletimizin kılıcını keskin, atını eşkin sözünü

üstün eyleye, iki cihanda korktuğumuzdan emin, umduğumuza nail eyleye, kıldığımız namazları namaz defterine kaydeyleye eksiğimizi imana, küfrümüzü imane yargılanan kullarından eyleye Nuri Nebi Keremi Ali pirimiz Hünkar Hacı Bektaşî Veli, Seyit Battal Gazi, iki cihan hazinedarı Veli Baba Sultan, Yeşil eşik, 9 er ve Sarı Dede yüzü suyu hürmetine, dualarımızı, senalarımızı divanı dergahında kabul ve makbul eyleye nefesler aşk ola, gerçeğe hü.”

Dua bitince niyaz edilir. Dede herkese “namazlarımız aşk olsun” der. Bu gülbenglere Dede günün veya törenin içeriğine göre farklı bölümler ekleyebilmektedir.

Biraz önce dipnotta bahsettiğimiz farklılıkları vermeye çalışalım. Bu farklılıklarda kaynak olarak Ali Berber’i aldık. Ali Berber, ikrâr alalı elli yıla yakın bir süre geçtiği için farklılıkları ve eski ile yeni uygulamada olan değişimi görmemizde yardımcı oldu. Ayrıca kendisi cem törenlerinde âşıklık, saat rehberliği, sakkalık hizmetlerini de gördüğü için törenlerin içeriğine de hâkimdir. Ali Berber’in kaynaklığında eskiden okunan veya bugün farklı şekilleri ile halka namazında okunan duaları vermeye çalışalım:

Birinci secdede, Dede ihlas suresini bitirince tafsirata kadar şunları okurmuş;

“Bismişah Allah Allah, hata ettim suçum affeyle. Ey Şah bihakkı Mürteza Ali, Dergâh-ı Hüseyin-i Kerbelâ sırrı hakkı için. Zalemnâ Yarabbi tövbe günahıma estağfirullah estağfirullah”

Sonra; “Bismişah Allah Allah, Destur İmam-ı Camii-i mihrab-ı namazım. Her lâhzada bil tebhidi muhtadım İmam Hüseyin”

İkinci secde de Nâdı Ali’den sonra “Bismillahirrahmanirrahim, süphanallah velhamdülillah vela ilâhe illahü vallahü ekber. La havle velâ kuvvete velâ kudrete, velâ hidayete, velâ inayete illâ billâhil aliyyül azim.”

Bundan sonra ise; “Elâ inna evliya ullahi lâ havfün aleyhim velahüm yahsenun¹²⁵ nasrun minallah ve fethün garip ve beşşiril müminin. Yâ Muhammet, Yâ Ali hüvel evveli vel ahiri, vel zahiri, vel batını ve hüve biküllü şey’ün alim keyse

¹²⁵ “Elâ inna evliyâellâhi lâ xavfün <aleyhim velâhüm yawzenûn” Kur’an: 10 (Yunus) / 62.(İyi bilirsiniz ki Allah’ın velilerine korku yoktur, onlar üzüntüye de uğramazlar.) .(Muhakkak ki Allah ve melekleri Peygambere hep salat ederler. Ey imân edenler! Siz de ona salat edin ve tam bir içtenlikle selam verin.) bkz. Yıldırım, *a.g.e.*, s.215.

kemislihi şey'un filardı velâ fissemaî ve hüve-s semu-ül âlim. Yâ Ali, Yâ Ebül Hasan, Yâ Ebül Hüseyin, Yâ Eb'ül turap müşkülü küşat-ı. Allahümme mededüs Samet ve aleyke Muhammet. Yâ Kutbülgavs, Yâ Emir-il müminin, Yâ Haydar-ı Kerrâr, her belâ, her kaza kandan gelir. Defeyle Yâ gani perverdigar. Yâ kâdiyü'l-ül hâcât, yâ muhibbil derecat, yâ refül derecat birahmetike yâ erhamerrahimin. Allahümme bihakkı Haticet-ül Kübrâ aynı Fatımaüz Zehra ve aynı bakıyyet-i ehlibeyt. Devazzahi imam ve cıhardei mahsum-u pak vel pıran selevatullahü vesselamullahu teâla aleyhim ecmain. Velhamdülillahi rabbil âlemin. Birahmetike yâ erhamerrahimin evveline, ahirime, zahirime, batınıma, tayibime, tahirime, yuh münkire, lânet yezide. Lâ feta illâ Ali Lâ Seyfe illâ Zülfikâr. Her bela, her kaza kandan gelir. Defeyle Yâ gani perverdigar.”

Bundan sonra şu duaya geçer; “Bismişah Allah Allah, Bismişah,, ismişah ve billah aliyyün veliyullah eba Müslüm Seyfullah Mürşidim kâmilullah, kâmil-i Mürşidullah, Mürşidim inayetim bu duayı okurum. Sathazaran duasının başı budur. Lâ feta illâ Ali Lâ Seyfe illâ Zülfikâr. Her bela, her kaza kandan gelir. Defeyle Yâ gani perverdigar. İmam-ı Cafer-i Sadık gavlinden, Hünkâr Hacı Bektaşî Veli emrinde hâl gaziler halidir. Yol erenler yoludur ve bu din ustası meşayih dinidir. Elâ inna evliya ullahi Lâ havfün aleyhim velâhüm yahzenun” bu duadan sonra ikinci secde olur. Bunlara girdiğimiz törenlerin hiçbirinde rastlamadık. Ali Berber, vefat eden bir önceki ikrar verdiği Dedesinin okuduğunu belirtti.

Bunların dışında halka namazı kılınırken veya talibin kendi namaz hizmetinde okuduğu On İki İmam isminin yerine okunan dualar vardır. Bunları da burada vermeyi uygun gördük; “Bismillahirrahmanirrahim, Lihamsetün utfiybiha hamülveba el hatıma el Mustafa, vel Mürteza vebnahüma, vel Fatıma minbadihim anneslihim gaccaena minfazlihim elabüdü vel Bakirü vessadigü vel Kâzıme sümmer Rıza sümmet Tâki, sümme Nâki vel Askerî Lihucatuallahü celi hazreti Mehtiyil hatime”

“Davet-ül nebeviyyü vel usulil hayderiyyü vel müştatil Fatimiyyü vel mükerimül Hasaniyyü vel şecaatül Hüseneyyü vel şeccadeyül abidüyyü vel ülümül Bakiriyyü vel muzicadül Caferiyyü vel afalu Kâzimiyyü vel hicabür radviyyü vel şüruhül cavadiyyü, vel sırratül hadiyyü vel hidayetül Askerîyyü, vel hakdü-dain bi sıtkı kelimeullah ve emanetullah fi sıtkullah nur-i iman ve mazhar-il rabbâriyyü seyyid-el insan velcinni, vel can vettahirel rukni vel makam bi emrillah Mevlâ vel bağıyyetül baka halifetullah ve hucetullah nasratalini vetdünya imamı Muhammet Methi sırrı ahmedi sahip-i zaman

kutbil devran, haccat'ül burhan, devazde-i imamen ve cıhardei mahsuman bubbül kayyumül rahman delil-i hadi-i burhan, kutbi meşayihi zaman, tarik-il haziran vel gaiban salamullahu teâla aleyhim ecmain velhamdülillahi rabbil alemin birahmetike yâ erhamerrahimin.”

Ayetli On İki İmam ismi “Bismillahirrahmanirrahim, Muhammet Mustafa sallâllahu teâla vesselem selevaturrahman sahib-ül vahiyü tenzili Allahümme lena aşkbet'ül hayır, şefaaten fatıma-ın birahmetin ümmetina Muhammed'in vesna aşere imamen ehl-i nuzuli sahibi evlâdı gaybi gaybullah abdalın rahmetullah aslın ferrullah mekân-ı cennetullah muhibbi izzetullah

-Allahümmesalli alâ seyyidina bir hakkı nur-i cemâli Hüda

Kulhüvallahı ahad Allahüssamed lemyelid velem yuled velem yeküllahü küfüfen ahad¹²⁶

- Allahümmesalli alâ seyyidina bir hakkı nur-i cemali imam-ı Muhammet Mustafâ

vedduha velleyli iza seca¹²⁷ veli nübuvveti sahibül alâ

- Allahümmesalli alâ seyyidina bir hakkı nur-i cemali imam-ı Aliyyel Mürteza Hel'eta hatemallahü aliyyül alâ

- Allahümmesalli alâ seyyidina bir hakkı nur-i cemali Haticet'ül KübrâFatımat'üz Zehra hayran-ı nisa

- Allahümmesalli alâ seyyidina bir hakkı nur-i cemali Hasan-ı hulk ü Rıza

Rabbiy'el fevahişe mazahere minha vema batane.¹²⁸

- Allahümmesalli alâ seyyidina bir hakkı nur-i cemali imam-ı Hüseyin-i mazlum-ı Şehid-i Deşt-i Kerbelâ

¹²⁶ İhlas suresi.

¹²⁷ “Ve'ø-øuha. Ve'l-leyli izâ secâ” Kuran: 93 (Duha) / 1-2.(Güneşin yükselip en parlak halini aldığı kuşluk vaktine,sükûnete erdiği dem geceye yemin olsun ki:).(Muhakkak ki Allah ve melekleri Peygambere hep salat ederler. Ey imân edenler! Siz de ona salat edin ve tam bir içtenlikle selam verin.) bkz. Yıldırım, a.g.e., s.595.

¹²⁸ “Rabbiy'el fevawişe maahere minha vema baane” Kur'an: 7 (el-A'râf) / 33.(De ki: Rabbim o güzel şeyleri değil, açığı ile gizlisi ile, bütün fuhşiyatı haram kılmıştır. Keza her türlü günahı, haksız tecavüzü ve kendisine tapılması hakkında Allah'ın herhangi bir delil bildirmediği bir nesneyi Allah'a şerik yapmanızı, bir de Allah'ın emretmediği birtakım şeyleri iftira ederek Ona maletmenizi haram kılmıştır.)(Muhakkak ki Allah ve melekleri Peygambere hep salat ederler. Ey imân edenler! Siz de ona salat edin ve tam bir içtenlikle selam verin.) bkz. Yıldırım, a.g.e., s.153.

Feizacae ecelihüm velâ yestehhurine saten velâ yestaktimun¹²⁹

- Allahümmesalli alâ seyyidina bir hakkı nur-i cemali İmam-ı Zeynelâbidin mahsum-ı pak

Hüvellezi baase fil ummiyine resule

- Allahümmesalli alâ seyyidina bir hakkı nur-i cemali İmam-ı Muhammet Bakır

Ve meselihüm maahüm feet feethâlnahüm firahmetine

- Allahümmesalli alâ seyyidina bir hakkı nur-i cemali İmam-ı Musa-yı Kâzım

Keennahu veliyyün hamimün vema yülekgahu

- Allahümmesalli alâ seyyidina bir hakkı nur-i cemali “Hectem gible-i heftem sultanı horasan delili horasan şah” İmam-ı Musa-yı Rıza

- Allahümmesalli alâ seyyidina bir hakkı nur-i cemali İmam-ı Muhammet Tâki

Menyemutu belâveden aleyhi hakka¹³⁰

- Allahümmesalli alâ seyyidina bir hakkı nur-i cemali İmam-ı Aliyyel Nâki

Ve inteud fenimetallahü Latuhsuha¹³¹

- Allahümmesalli alâ seyyidina bir hakkı nur-i cemali İmam-ı Şah Hasan’ül Askerî

Gul la es’eliküm aleyhi ecren illel mevetdate fil gurba¹³²

- Allahümmesalli alâ seyyidina bir hakkı nur-i cemali İmam-ı Muhammet Mehti

Velgölcael hakku vezehe galbatilü innel batîle kâne zahuğa^{133, 134}

¹²⁹ “Feiža câe ecelühüm velâ yeste’xirûne sâżaten velâ yestaqdimûn” Kur’an: 7 (el-A’râf) / 34. (Her ümmet için belirlenmiş bir müddet vardır. Vâdeleri gelince ne bir an geri bırakabilir, ne de bir an öne varabilirler.) (Muhakkak ki Allah ve melekleri Peygambere hep salat ederler. Ey imân edenler! Siz de ona salat edin ve tam bir içtenlikle selam verin.) bkz. Yıldırım, *a.g.e.*, s.153.

¹³⁰ “Menyemûtü belâ va<den <aleyhi haqqâ” Kur’an: 16 (en-Nahl) / 38. (Onlar vargüçleriyle yemin ederek: “Allah, ölen kimseyi diriltmez!” dediler. Hayır, diriltecek! Bu onun verdiği kesin bir sözdür, fakat insanların ekserisi bunu bilmezler.) bkz. Yıldırım, *a.g.e.*, s.270.

¹³¹ “Ve inte<uddü ni<metallahi Latuwçûha” Kur’an: 16 (en-Nahl) / 18. (Halbuki Allah’ın nimetini saymaya kalksanız, mümkün değil, sayamazsınız. Gerçekten Rabbim Gafurdur, Rahimdir.) bkz. Yıldırım, *a.g.e.*, s.268.

¹³² “Qul lâ es’eliküm <aleyhi ecren ille’l-meveddete fi’l-qurbâ” Kur’an: 42 (eş-Şûrâ) / 23. (İşte bu, Allah’ın iman edip makbul ve güzel işler yapan kullarına verdiği mutluluk müjdesidir. De ki: ben bu risalet ve irşad hizmetinden ötürü, sizden bir akrabalık sevgisinden başka beklediğim hiçbir karşılık yoktur. İşte kim böyle bir sevgi olsun, başka iyi şeyler olsun gerçekleştirse, biz de onun o iyiliğinin sevap ve mükafatını kat kat artırırız. Çünkü Allah Gafurdur, Şekürdür.) bkz. Yıldırım, *a.g.e.*, s.485.

On iki imamların isimleri belde Bektaşilerince sürekli söylenmesi gerektiğine ve her isimleri anıldığında şefaathane edeceğine inanılır. Bu sebeple Dedeler taliplerine “hiç dua bilmiyorsanız On İki İmam ismini zikredin. Onu da bilmiyorsanız “Yâ Allah, Yâ Muhammed, Yâ Ali” isimlerini ağzınıza tesbih edin.” diye telkinde bulunurlar. Girdiğimiz törenlerde anlattığımız vakıya birkaç defa rastladık.

Halka namazı belirli secdelerle yapılırken, talibin kendi başına kıldığı namazlar için böyle bir ayrıntıya rastlamadık.¹³⁵ Halka namazı hizmeti cem törenleri içerisinde mühim bir yere sahip; talipler cem törenleri vasıtası ile Dedenin rehberliğinde namaz kılıp tövbede bulunabildikleri için ayrı bir önem veriyorlar. Taliplerin büyük çoğunluğu elli yaşın üzerinde. Çalışmalarım sırasında fark edebildiğim kadarıyla yaşları icabı veya unutkanlık hasebiyle namaz dualarını ezberden bilemiyorlar. Bundan dolayı kendi başlarına birçoğu namaz ibadetini göremiyor. Cem törenlerindeki halka namazı buna güzel bir vesile oluyor.

Namaz hizmeti son bulunca çerağcı elindeki delili (mumu) şamdana koyar. Yere niyazını yapar. Şamdanı Dedenin yanına veya varsa kafasının üstünde bir rafa yerleştirirler. Halil Özdamar’ın yönettiği 22.03.2005 tarihli katıldığımız Nevruz kurbanı ceminde, çerağ hizmeti bitip namaz da son bulunca Mürşid Halil Özdamar delillerden bir tanesini gelenlerin görmesi için, bekçi olması, gözcü olması, Karaca Ahmet Sultanı temsilen Cem evinin kapısının dışına koydurdu. Çok sık olmasa da böyle hadiseler rastladık. Yine Süleyman Ertuğrul Dede’nin taliplerinden Ali Cengiz’in evinde olan ve katıldığım görgü kurbanı ceminde Dedelerin oturduğu makam evin yola bakan penceresinin önüydü. “Herkes evde erkân olduğunu bilsin.” diye şamdan Dedelerin arkasına pencerenin yağmurluğuna konmuştu.

Dedelerden bazıları çerağcının hizmet duasını namaz bitince de yapabiliyorlar. Delil uyanıp namaz son bulunca sıra kurban sahibini sitamden geçirmeye gelir.

¹³³ “ve qül câe’l-haqqu ve zeheqa’l-bâ[ilü inne’l-ba[ile kâne zehûqa” Kur’an: 17 (el-İsrâ) / 81.(De ki: “Hak geldi, batıl yakılıp gitti. Çünkü batıl, yok olmaya mahkûmdur.) bkz. Yıldırım, *a.g.e.*, s.289.

¹³⁴ Burada halka namazında ve diğer zamanlarda kılınan namazlarda okunan, anlattığımız halka namazı hizmetinde olmayan metinleri Ali Berber’in defterinden alınmıştır. Onun imlâ ve hurufatına sadık kalmaya çalıştık.

¹³⁵ Bektaşilik üzerine değerli araştırmaları olan Mehmet Eröz, Uluğbey’e gelir. Burada namaz üzerine Ali Rıza Karadal ile bir mülakat yapar. Bkz. Eröz, *a.g.e.*, s.153, 155.

3.2.1.1.4.7. Sitamdan Geçirme Hizmeti

Bu hizmet taliplerin şahsına ait kurban merasimlerinde yapılmaktadır. Törenin bu kısmında kurban sahibi dara durur. Dar hizmetini veya görgü hizmetini görerek sitamden geçmiş olur.

Benim beldede bulunduğum Muharrem törenlerinde Dede ve talipleri tarafından ortak kurban kesilmiştir. Kurban ortak kesildiği için sitam hizmeti görülmedi. Sitam hizmeti cem törenlerinde birkaç küçük değişiklik hariç aynıdır. Muharrem törenleri içerisinde kayıt altına alma imkânına sahip olmadığımız bu ritüeli diğer cem törenlerinde vermeyi daha uygun gördük.

Sitam hizmetini de çoğu zaman çerağcı yapar. Dedenin beline hizmet bendini takan da odur. Sitam hizmeti bitince Dededen duasını alır. Yerine çekilir. Bundan sonra sıra ile şu hizmetler görülür.

3.2.1.1.4.8. Câr Hizmeti

Câr hizmeti bütün törenlerde aynıdır. Bu câr hizmetini sitam hizmetinin devamı olarak görmek daha doğru olur. Çünkü sitam hizmeti gören çerağcı bu ritüeller bitinceye kadar hizmetini devam ettirir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi en çok hizmet için Dedenin huzuruna çıkan hizmet ehli kişi cârcıdır. Câr hizmeti için her zaman aynı kadın talip çıkmaz. Bu sembolik bir hizmettir. Burada maksat, Dedenin önündeki kiri süpürmek değildir. Câr hizmeti manevi bir temizliği temsil eder. Belde de girdiğimiz cem törenlerinde bazen aynı bayan talip câr hizmeti için Dedenin huzuruna çıkarken, bazen de dua almak için âyin-i cemin yürüyebilmesi için hizmet eden kadınlardan herhangi birisi dua almak için süpürge ile Dedenin huzuruna çıkar. Bir cem töreni içerisinde cârcı üç defa huzura çıkar. Hepsi de aynı hizmeti görüp aynı duayı alıp huzurdan çekilirler.

3.2.1.1.4.9. İbrikdar Hizmeti :

Câr hizmeti bitince ibrikdar elinde ibrik, leğeni, sabun ve omzunda havlu ile Dedenin önüne gelir. Leğeni Dedenin önüne koyar. Yere niyaz eder.(bkz. Foto.56) Dede sabunu alır. Elini yıkar. İbrikdar bu işlem boyunca Dedenin eline su döker. Dede yıkayınca havluyu verir. Dede elini kurular. İbrikdar Dededen sonra varsa diğer Dedeye geçer. Yoksa Dedenin yanında oturan en kıdemli talibe aynı işlemi tekrar ettirir. Hizmet sahibi, Dede dışında iki Dede daha varsa üçünün eline de aynı hizmeti görür. Hizmet

Dedesinden başka Dede yoksa Dede ve yan tarafında oturan iki talibine aynı hizmeti görür. Eğer hizmet sahibi Dede ve diğer Dedeler üç sayısını aşıyor ise bu hizmeti beş veya yedi kişiye uygular.

İbrikdar hizmetini tamamlayınca tekrar Dedenin önüne gelerek ibriği ve leğeni eline alır. Ayaklar mühürlü dua için bekler. Dede ve âyin-i cem dua pozisyonuna geçer ve Dede şu duayı okur;

“ Bismişah Allah Allah,Hayır hizmetleriniz kabul olsun. Muradınız hâsıl olsun. Ömürler uzun binalar bek olsun. Temeliniz kadim olsun. Cenab-ı Rabb’il Âlemin cümlemizi hizmetimizle yargılasın. Seyyid-i Selman Efendimizin hizmeti, hidayeti ruhaniyetleri üzerimizde olsun. Gerçeğe hü”

İbrikdar, ibriği ve leğeni Dedenin önüne koyar. Yere üçlü niyazda bulunarak geri geri huzurdan çekilir. İbrikdar huzurdan çekilince çerağcı Dedenin önüne dizüstü oturur. Dedenin bendini çözer. Dedenin bendini çözme işlemi bitince kurban sahibinin bendini çözer. (Kurban sahibine bend sitama girmeden önce çerağcı tarafından bağlanmıştır. Biz ritüelde kopukluk olmasın diye sitam hizmeti görülmüş gibi hadiseyi aktarmayı tercih ettik.) Kurbanıcının bendi de çözümlenince çerağcı kendi beline bendi bağlayan talibin önüne giderek bendini çözdürür.¹³⁶ Sitam hizmeti görülünce Dede uzun süredir edep erkân halinde oturan taliplerinin biraz rahatlamaları için rahatlık gülbengini okur:

“Bismişah Allah Allah, erenler safayı nazarda olsun. Münkirler cezasını bulsun. Müminler selâmette olsun. Gerçeğe hü”

Dedenin rahatlık vermesinden beş-on dakika sonra cemin hizmetinin yürütülmesi için dem ve lokmalar meydana gelir.

3.2.1.1.4.10. İlk Sofranın Meydana Gelmesi

Törenlerin esas amacı taliplerin gönül birliği ile lokma yemesi, Allah, Ali, On İki İmam muhabbeti yaparak hayır duası almalarıdır. Törende bu ana kadar anlattıklarımız esnasında herhangi bir şey yenilip içilmemiştir. Kahve dışında ağza lokma girmemiştir. Dede, sofranın kurulması ve demin gelmesi için mutfak ehline ve

¹³⁶ Kadınlara bend bağlanmaz. Sadece Dede ve hizmet ehline bağlanır. Mehmet Eröz, eserinde Uluğbey’deki Bektaşîlerin belerine bağladıkları bende “ahiret kuşağı” dediklerini, bu kuşağın kurban hayvanının yününden yapıldığını belirtiyor. Bu alan araştırması 40 yıla yakın bir süre önce yapılmıştır. Biz alan araştırmalarımızda böyle bir tabir ile karşılaşmadık. Ayrıca bele bağlanan bendler yünden örgü değil, kumaştı. bkz. Eröz, *a.g.e.* s.139.

sâkiye destur verir. Bu desturdan sonra, sâki eline dem kâsesini alarak âyin-i cem olacak odanın eşiğinde durur. Arkasında da ellerinde tabaklar olan bay ve bayan talipler vardır. Dede içeriye girmeleri için destur verir. Sâkinin yeri Dedenin önüdür. Sâkinin oturması için Dedenin önüne bir minder, minderin önüne de bir sofranın altına serilir. Sâki minderin önüne gelir. Burada ayakları mühürler durur. Elinde dem kâsesi vardır. Sâki, sol ve sağ yanında iki yardımcısı ile huzurda durur. Bu yardımcılardan birinin elinde kadehler bulunan tepsi diğerinin elinde ise dem olarak kullanılacak rakı şişesi bulunmaktadır. Arkasında ise ellerinde tabaklarla diğer talipler bulunur. Bu tabakların içerisinde kuruyemiş, meyve ve yaprak aşısı (yaprak sarması) bulunmaktadır. Dede hariç bütün talipler ayakta, ayakları mühürlü ellerinde tabak tutarak beklerler. Herkesin bir tabaktan iki eli ile tutması gerekmektedir. Tabak sayısı yetmez ise bir tabaktan birkaç kişi tutabilir. Bunun sebebini sorduğumuzda “boş tabak tutulmaz. Dede dua ederken eller boşta olunmaz. Dede gülbengde “ellerimiz dolu ola” diye dua eder. Eğer tabak boş olur ise veya eller boşta kalırsa bereketli olmaz. Tabaklar yenmeden önce de yendikten sonra kaldırılırken de boş bırakılmaz. Bu bereketi sağlamak için böyle yapılır. Boş tabaklara diğer tabaklar aktarılır.” (K.K.1,3) Ayrıca ceme katılan taliplere peşkir denen bir havlu dağıtılır. Bu dizlere serilir. Üstlerin kirlenmemesi ve kirlenince ellerin silinmesi içindir. Bütün talipler hazır olunca Dede şu gülbengi okur;

“Bismişah Allah Allah, Ellerimiz dolu olsun, hep gönüller gani olsun. Yardımcımız şah-ı Merdan Ali olsun. Yeyenlere helâl, yediren canlılara delil olsun. Kızıl Deli, Ak Yazılı Sultan Efendimizin dem-i devranı yürüsün. Gerçeğe hü!”

Dede gülbengi bitirince bütün talipler yerine oturur. Sâki de yerine oturur.(bkz. Foto.57) Sofra altının üstüne dem kâsesini yanına da kadeh tepsisini bırakır.

3.2.1.1.4.11. Demin Hazırlanması ve Demin Üçlenmesi

Sâki yerini alınca dem adı verilen rakıyı hazırlamaya başlar. Dem kâsesi 5 ile 10 litre dem alabilecek büyüklüktedir. Sâki rakıdan kâseye döker sonra üstüne su ilave ederek küçük bir kahve fincanı vasıtasıyla karıştırır. Arada tadına bakarak kıvamını bulmaya çalışır. Kıvamın tuttuğuna inancı gelince kontrol için Dedeye verir. Dede iyi derse tamam olur. Yok ilave et derse, biraz daha su ilave eder.

Beldede, dem küçük çay bardakları ile dağıtılır. Bu bardaklara kadeh denir. Kadeh sayısı Dede sayısına bağlıdır. Eğer ceme katılan sadece hizmet Dedesi ise 3

kadeh konur.Hizmet Dedesi dışında iki Dede daha varsa 5 kadeh konur. Dedelerin toplam sayısı beşi geçiyorsa 7 kadeh konur. Yediden fazla kadeh konmaz. Dem ve kadehler hazır olunca demin üçlenmesi için kadehlere dem koyması için Dede sâkiye destur verir. Sâki her kadehe elindeki fincanı dem kâsesine daldırarak dem doldurur. Bardaklar dolunca sâki ilk olarak hizmeti gören Dedeye sonra sıra ile en kıdemli Dede varsa ondan başlayarak kıdem sırasına göre yedi kadehe kadar Dedelere verir. Tek Dede veya iki Dede varsa üç kadehi yukarıdaki şekilde dağıtır. Kadeh iki avuç içine alınarak tutulur. Kadeh ve içindeki dem miktarı dışarıdan görülmez.(bkz. Foto.58) Bu sayede kimin ne kadar dem aldığını sâkiden başka bilen olmaz. Sâki, her talibin ne kadar içebileceğini bilir ve ona göre dem sunar. Bütün kadehler eldeyken Dede şu gülbengi okur; elinde kadeh olmayanlar ise elleri mühürler.

“Bismişah Allah Allah, nur ola, sır ola, dertlere deva hastalarımıza şifa, borçlarımıza eda ola, ihsan eyleye. Kızıl Deli, Ak Yazılı Sultan Efendimizin dem-i devranı yürüye. Nefesler aşk ola. Gerçeğe hü”

Veya “Bismişah Allah Allah, nur ola, sır ola, dertlere derman ola, gittiği yerler gam, kasavet görmeye, içtiğimizde demler ab-u kevser ola, içenlere aşk-ı ilâhi ola, Ak Yazılı, Kızıl Deli Sultanın dem-i devranı yürüye. Nefesler aşk ola. Gerçeğe hü”

Duayı bitirince hizmet Dedesi kadehi ağzına götürür ve ilk demi alır. Kıdem sırasına göre dağıtılan kadehlerdeki demler alınmaya devam eder. (bkz. Foto. 59) Burada dikkat edilmesi gereken bir durum vardır. Hizmet Dedesi demi alıp kadehi sâkiye teslim etmeden diğer Dede ve talip kadehi ağzına götüremez. Bu saygısızlık olarak kabul edilir. Dede kadehi iki eli ile tutarak ağzına götürür. İçer. Bitince aynı şekilde sâkiye teslim eder. Bardak görünmez desek yalan olmaz. Sâki bardağı alınca diğer Dede veya talip kadehi kaldırır, içer, teslim eder. Diğer derken üç, beş, yedi rakamı tamam olunca sâki bütün âyin-i ceme dem dağıtır. Kadehi doldurur. Sağ ve sol yanındaki yardımcılara verir. Onlar da elden ele içmeyen kalmayınca kadar devam ettirir. Yardımcılar kadehleri elden ele dolaştırırken dalgınlıkla kadehi görmeyen olura “hü” diye bağırarak uyarırlar.¹³⁷ (bkz. Foto. 60, 61) İlk demi herkes alınca dem

¹³⁷ Beldede yapılan törenlerde “hü” , “eyvallah hü”, “gerçeğe hü” kelimeleri sık sık geçmektedir. Bu kelimelerin manâsını Dedelere sorduk. “eyvallah hü, Allah’ın sır ismidir. Allah’ın izniyle sırrınıza alırmısınız manâsında kullanırız. Âyin-i ceme girerken ‘eyvallah hü’ deriz. Bende talibim sırrınıza diye, ayrıca eşik tercümanı okumadan önce de bu kelimeler söylenir”(K.K.4) “ gerçeğe hü, Allah’ın sırrını kabul ediyorum demektir. Biz her duamızın ardından bunu söyleyerek kabulümüzü belirtiriz.”(K.K.3) “Hü,

birlenmiş olur.

Yukarıdaki uygulama demin ikilenmesinde de uygulanır. Dem ikilenip bitince sıra üçlemeye gelir. Sâki hizmet Dedesinden başlayarak kadehi dağıtır. Hizmet Dedesi kadehi alınca şu gülbengi okur:

“Bismişah Allah Allah, dolularımız dolu ola, içenlere aşk-ı ilâhi ola. Bu içtiğimiz demler aşk-ı ilâhi ola Bu içtiğimiz demler üçler, beşler, yediler, kırklar ve bu yolu, bu erkânı kuran erenler, evliyalar için yenmiş içilmiş ola. İçenlere helâl, içirenlere delil ola. Nefesler aşk ola. Gerçeğe hü”

Gülbengi bitince Dede demi içer. Kadehi sâkiye teslim eder. Sâki kadehi alınca “aşk olsun” diye bağırır. Bütün âyin-i cemde “aşk olsun” der. “aşk olsun” derken sağ eller göğsün üstüne konur. Bu ana kadar kimse konuşmaz. Hareket etmez. Bunun sebebini saygı olarak belirttiler. “Hazreti Muhammet Efendimiz miraçta kırklar cemine girince herkes ayağa kalkar. Sessiz olur ve sormadan cevap vermezler.” Bizde üçler yani “Allah, Muhammet ve Ali’ye saygımızdan dem üçleninceye kadar hiç ses etmeden hüşu içinde otururuz.” (K.K.5) Bu kıssanın devamında da kadınların ayağa kalkış kısımlarına dayandırılan anlatılar vardır. Bunu yeri gelince vereceğiz.

Dem üçlemeye devam edilirken, her demi alanın arkasından “aşk olsun” denir. İçen de şu cevapları verir. “aşkımız on iki imamlara olsun” “aşkımız Ali olsun” “aşkımız Cemal olsun” “aşkımız nur-i iman olsun” “aşkımız ehl-i beyt olsun” gibi sözler söylenir.¹³⁸

Üçleme işlemi sona erince tuz hizmetinin görülme sırası gelmiş olur.

3.2.1.1.4.12. Tuz Hizmeti

Dem üçlenince Dede tuzun gelmesi için ikazda bulunur. Tuz hizmetini görecek olan talip küçük tabağa tuz koyar ve Dedenin önünde destur almak için tuz elinde

kelimesi uyarmak için kullanılır. Âyin-i cemde kadeh dolarken dalgınlıkla almayı unutan olduğunda Allah’ın aşk bâdesi geldi, hü al, deriz.” Ayrıca Bedri Noyan eserinde; miraç hadisesini ve dönüşünde peygamber Efendimizin Kırklar Meclisini ziyaretini anlatırken Selman-ı Farisi’nin getirdiği üzüm tanesinden Kırkların mest olup Semâha kalktığını ‘Hü’ sözünde bu vecd halinde söylendiğini belirtir” Noyan, Bektaşilik Alevilik..., s.67.

¹³⁸ Mehmet Eröz, bu söyleyişleri eserine almamıştır. Ama beldedeki derlememiz esnasında bu sözleri duyma ve kayıt altına alma imkânı bulduk. “Senirkent’in Uluğbey kasabasındaki Bektaşiler içki kadehinin alınış ve verilisinde iki ellerini kullanır ve işaret parmaklarını birbirine dokundurur ve “aşk olsun” ve cevap olarak “aşkımız daim olsun” derler ve boş kalan sağ ellerini kalplerinin üzerine koyarlar.” Eröz, a.g.e.,s.207.

ayaklar mühürlü bir vaziyette ayakta bekler. Tuz tabağı adedi kurban sayısı ile orantılıdır. Bir kurban kesildiyse tuz hizmetini görecektir bir talip huzura çıkar. Üç kurban kesildiyse üç talip üç ayrı tuz ile hizmet görmek üzere huzura çıkar. Tabak sayısı fazlaysa her tabaktaki tuzdan bütün taliplerin ayrı ayrı yalması gerekmektedir. Dede tuz için destur verirken Dede ve bütün talipler önlerindeki dolu tabakları iki elleriyle tutarlar. Dede tuz hizmetini görecektir talibe şöyle destur verir:

“Bismişah Allah Allah, Destur imam, destur şah, lokmaya destur gerçeğe hü!” der. Tuz hizmetini gören talip Dededen başlayarak, bütün taliplere tuzdan yalatır.(bkz. Foto.62) Talip, tuz tabağına parmağını batırıp diline götürerek bu işlemi yapar. Herkes tuz yalayınca tuzcu, Dedenin önünde duasını almak için bekler. Dede şu gülbengi okur;

“Bismişah Allah Allah, hizmetleriniz kabul, muratlar hâsıl, ömürler uzun, binalar bek, temelleriniz kadim olsun. Cenab-ı Rabbil Âlemin ağızlarımızın tadını bozmasın. Yalatmış olduğunuz tuzlar, Kerbelâ’da yatan 72 şühedanın gözyaşı ola. Yalatmış olduğunuz tuzlar ağızlarımızın tadı ola. İbrahim Halilullah’ın mucizati üzerimizde hazır ve nazır olsun. Fatıma anamızın, ehl-i beytin gözyaşı olsun. Gerçeğe hü”

Tuz hizmetini gören er huzurdan çekilir. Dede sakiye içki vermesi için destur verir. Dede âyin-i ceme dem dağıtır. Bir taraftan da Dede ve söz alan talipler muhabbet eder. Bu muhabbetler, aşure töreni olduğu için Kerbelâ yoğunluklu olur. Dede kitaplardan veya dimağında Kerbelâ ile Hz. Hüseyin’in şehadeti ile ilgili kıssalar anlatır. Bir taraftan da dem alınmaya devam eder. Dede veya herhangi bir talip sohbet etmek için şu şekilde izin alırlar. Dede ise; “Âyin-i cemin himmeti ile”, “erenlerin himmeti ile”, “canların himmeti ile”, “ben fakir bir şey anlatacağım” der. Başka Dedeler de var ise “Âyin-i cem ve Dedelerin himmeti ile” der. Talip söz almak isterken “âyin-i cem ve Dedelerin himmeti ile”, “erenlerin himmeti ile”, “ben fakir bir misal anlatacağım” der. Beldede törenler ve tören dışındaki sosyal hayatta isimlerin kullanıldığını görmedik. İnsanlar “fakir”, “erenler” “can” gibi isimlerle birbirlerine hitap ediyorlar.

Cem töreninde dem dağılırken de ilginç bir olayla karşılaştım. Kadeh elden ele geçerken kadehi görmeyen veya dalgınlığına gelen bir talip olursa, kadeh elinde bekleyen talip ona “hü” diye hitap eder. Bunun sebebini sorduğumuzda “Allah, Ali, On İki İmam meclisinde dalgınlığa veya fark edemeyen olursa, onu meclise uygun olarak

“Hü” yani Allah’ın ismi ile uyarırız dediler”. (K.K.5)

Dede, tuz hizmetini gören talibin duasını yaptıktan sonra lokmaya el sürmek serbest hale gelir. O ana kadar el sürülmeyen meyveler, yaprak sarmaları, çerez yenerek muhabbet ve cem devam eder.(bkz. Foto.63) Dem alınırken yine “aşk olsun” hitapları ve cevapları verilmeye devam eder. Bu böyle biraz sürdürüldükten sonra dem törenlerinin sürdürülmesinde önemli bir yere sahip olan âşıklık hizmetine geçilir.

3.2.1.1.4.13. Âşıklık (Zâkirlik) Hizmeti

Cem törenlerinde muhabbeti sağlayan en önemli görevlerin başında âşıklık hizmeti gelir. Âşıklar ezgileriyle okudukları buyruk ve düvazlarla günün önemini, mahiyetini ortaya koyarlar. Cem boyunca üç, beş ve yedi gibi rakamlarla hizmet görmek için görev alırlar. Cem de en çok görülen hizmet zakirlik (âşıklık) hizmetidir. Eğer âşık üç kere hizmet görürse cem üçlenmiş olur. Bu beş olursa beşlenmiş, yedi ise yedilenmiş olur. Törenlerin büyük bir zamanı âşığın hizmetiyle geçer. Âşık olmadan cem törenini yürütmek mümkün değildir. Beldede ona yakın âşık bulunmaktadır. Bu âşıklar, talipleri arasında âşığı olmayan Dedelerin törenlerine de iştirak ederler.

Beldede olan araştırmamız esnasında girdiğimiz törenlerde cem genel olarak üçlendi. Üçlendiği zaman, âşık her hizmet görmek için ortaya çıktığında iki buyruk, bir düvaz okur. Bu hizmet üç defa görülünce cem üçlenmiş olur. Sadece nevrüz ceminde cem beşlendi. Cem beşlenirken âşık, her hizmet alışında dört buyruk, bir düvaz okudu ve beş defa bunu tekrar etti ve cem beşlenmiş oldu.

Beldede irticalen şiir yazan ve söyleyen âşık sayısı ikiyi geçmemektedir. Beldedeki âşıklar mühim Bektaşî büyüklerine ait nefes ve düvazları ezbere veya defterlerinde kayıttan, ezgi ile okurlar. Bunu bağlama eşliğinde yaptıkları muhabbet törenleri, sözle yaptıkları yas törenleri vardır. Biz de törenleri muhabbet ve yas törenleri diye ayırırken bağlamanın girip girmemesine dikkat ettik.

Aşure cem töreninde ve ölünün kırkında yapılan cem töreninde bağlama çalınmaz.

Âşıklar, buyrukları ve düvazları törenlerin içeriğine göre tasnif etmişlerdir. Hangi cemde ilk hangi buyruk, hangi düvaz okunacak bellidir. Âşık Ali Berber ile olan mülakatımızda “Her törene özgü buyruk ve düvazlar vardır. (bkz. Foto. 64) Bunların kendi içinde de sırası vardır. Okurken buna dikkat ederiz. Erkâna girmeden önce veya

erkân esnasında okunacak buyruk ve düvazları sıralar ona göre okurum.” (K.K.6) Bizde bu törende ve diğer törenlerde âşıkların okuduğu buyruk ve düvazları okunuş sırasına sadık kalarak vereceğiz. Buradan yola çıkarak beldede hangi cem töreninde, hangi buyruğun okunduğu ve okunuş sırası anlaşılacaktır. Buyruklar ve düvazlar cem töreninin ruhunu en iyi şekilde ortaya koyan eserlerdir. Cem törenlerinde görülen hizmetlerin büyük bir kısmı birbirleriyle ortak olmasına karşın, okunan buyruk ve düvazlar birbirinden farklıdır. Bu kapsamda düşünersek törenlerin içeriğini ve farklılığını belirgenleştiren hizmetlerin başında âşıklık hizmetinin geldiğini söyleyebiliriz.

Dede, muhabbet esnasında âşığa hazırlanması ikazında bulunur. Âşık hazır olunca okuması için destur verir.

“Bismişah Allah Allah, âşıklarımız söylesin, âyin-i cemde sıtk kulağıyla dinlesin. Yürüyenin işi yürüsün. Gerçeğe hü”

Aşure cem törenini yas törenlerinden olduğu için âşıklar bağlama çalmadan ezgi ile buyruk ve düvazları okurlar. Beldede girdiğimiz törenlerde bayan âşıkların da hizmet gördüğünü kayıt altına aldık. Bayan âşıklar aşure kurbanı ceminde bağlamasız söylediler. Muhabbet törenlerinde bağlam eşliğinde söyleyen âşığa rastlamadık. Âşık okurken hissiyat ile gözyaşı dökkenlerde olur.

1. Buyruk

Tamam üçler, beşler, yediler, kırklar, erenler,

On iki imamların kurbanıyam ben.

Bu yolu erkânı onlar kurdular.

On iki imamların kurbanıyam ben.

Sakın bir gerçeğe bulma bahane,

Bir zaman söylene iki cihana,

Rıza lokmasıdır getir meydana,

On iki imamların kurbanıyam ben.

Aksakallı koç ile bile sayıldım

Çağırdı ferishtahlar bile sayıldım

Hakk'ın emri ile arşa duyuldum

On iki imamların kurbanıyam ben

Yedi kere tyceğizim kırktılar

İsmail'in sürüsüne kattılar

Hak emretti yerden göğe çektiler

On iki imamların kurbanıyam ben

Anam kısır koyun babam Cebrail

Nefesinden halk olunmuş hükmüne kail

Bıçaklar bilendi kalk kurban soyun

On iki imamların kurbanıyam ben

Pir Sultan kanımı taşraya dökme

Hak emir etmeyince postundan kalkma

Hak için olursa kurban hiç elem ekme

On iki imamların kurbanıyam ben

II. Buyruk

Getin elime ey kanlı Yezid

Hasan ile Hüseyin'in kanı necoldu

Kast ettiler ellerini kestiler

Hasan ile Hüseyin'in kanı necoldu

İsim cisim ferişdahlar dinledi

Gökyüzünde melekler de ağladı

Damarında seller gibi kanı ağladı

Hasan ile Hüseyin'in kanı necoldu

Geyikler emzirmedi eller sağmadı

Kırk yıl kurak oldu yağmur yağmadı

 gün karanlık oldu güneş doğmadı

Hasan ile Hüseyin'in kanı necoldu

Ol kırmızı cübbelerin giydiler

Sinesine nice oklar attılar

İmam-ı Ali'nin nesline buhuz ettiler
Hasan ile Hüseyin'in kanı necoldu

İmam-ı Ali ile Muhammed de geldi
Ah edip de torunun halini sordu
Fatıma ana gelip saçını yoldu
Hasan ile Hüseyin'in kanı necoldu

Lanet olsun ol Yezid'in canına
Yüzü kara varsın hak divanına
Hasan ile Hüseyin'in kanı necoldu*

Pir Sultanım eder anası da geldi
Kanlı gömleğini eline aldı
Sürülmedi davalar mahşere kaldı
Hasan ile Hüseyin'in kanı necoldu

İki buyruk bitince düvaz imam okunmaya geçilir. Duvaz imam okunmadan önce erkekler oturdukları yerde edep erkân olurlar. Kadınlar ise ayağa kalkar, ayaklarını mühürleyerek başları eğik vaziyette düvaz bitinceye kadar beklerler.¹³⁹ Ayrıca şiirin son dörtlüğünde şairin ismi veya mahlası geçince herkes oturdukları yerde ellerini yere götürüp işaret parmağının iç tarafını saygı niyazı babında dudaklarına götürürler. Kadınlar bu niyazı, ayaktayken ellerini göğsüne koyup işaret parmaklarını dudağa götürerek eda ederler.

Birlemenin Duvazı

* Dörtlüğün son mısrası eksiktir. Törende âşık okurken kaset değiştirdiğimiz için çekemedik. Âşık Ali Berber'in defterinde de eksik olduğu için bu şekliyle verdik.

¹³⁹ Kadınların ayağa kalkma sebebini şu kıssaya dayandırırılar: "Hz. Muhammed Miraca çıkınca kırklar meclisine girer. Kırklar meclisinde Fatıma Anamız ve on iki tane daha kadın vardır. Kırkların on üç tanesi kadın, yirmiyedi tanesi erkektir. Hz. Muhammedin geldiğini gören on üç kadın ayağa kalkar. Bu peygambere gösterilen saygıdır. Bizim törenlerimizde de peygamber soyu olan oniki imamın ismi okunan düvazlarda saygı icabı erkekler edep erkân olur. Kadınlar ise ayağa kalkarlar." (K.K.5)

Ayrıca Mürşid Halil Özdamar'dan da köyde olan hadiselerden birini dinledik. "Burada şeriatın Hüseyin Ağa rahmetlik (Dede) hanımları hiç ayağa kaldırmamış. Fakiri erkâna davet ettiler. Hanımlar öyle oturuyorlar. "Bunlar niye kalkmıyor" dedim. "Biz dedemizden böyle gördük" dediler. "Erkekler niye toplanıyor" dedim. "Bu kadınlar da Fatıma Ana'mızdan şefaet beklemek için kalkacaklar" dedim. Kadınlar şefaati Hatice'den, Fatıma'dan beklerler. Onun için ayağa kalkarlar. Dede; "Dar divanlarınız kabul olsun. Niyazlar hâsıl olsun. Binalarınız bek olsun. Hatice Fatıma Anamız şefaatkârımız olsun diye düvaz bitince gülbeng çeker. Bu gülbeng esnasında ayakta şefaet bekledikleri için ayağa kalkarlar." (K.K.1)

Kerbelâ'da imamları şehit oldular
 Ali ile Muhammed'in aşkına
 Bir içim su veren hiç mahrum kalmaz
 Ali ile Muhammed'in aşkına

İmam Hasan şehit oldu var ile
 Can dayanmaz Hüseyin'in zânına
 Uğradılar Kerbelâ'nın çölüne
 Ali ile Muhammed'in aşkına

Zeynelâbidin mekânı zından
 Muhammed Bakir'e kast etti Mervan
 Evvelden kurulmuş yol ile erkân
 Ali ile Muhammed'in âşkına

İmam Cafer tazelendi seçildi
 Musa-yı Kâzım'a donlar biçildi
 Anda müminlere kapı açıldı
 Ali ile Muhammed'in aşkına

İmam-ı Rıza'nın tuttum elini
 Muhammet Tâki'den gördüm yolumu
 Kabul eyle bu etna kulunu
 Ali ile Muhammed'in aşkına

Aliyel Nâki'ye eriştik anda
 Hasan-ül Askerî Mehti'yi severiz candan
 Günahım bağışla ulu divanda
 Ali ile Muhammed'in aşkına

Derviş Ahmet eder ikrar güderim
 Pirimin gittiği yoldan giderim
 On İki İmam methin ederim
 Ali ile Muhammed'in aşkına"

diyelim Allah, Allah sözleri ile Dedeye hizmetinin bittiğini haber verir. Bu sözleri

duyan bütün oturan erkek talipler Dedenin duasına başlamadan önce ellerini oldukları yerde mühürlerler. Dede de âşığın duasını verir:

“Bismişah Allah Allah, vakti saatlerimizin yüzü suyu hürmetine, âyin-i cemin yüzü suyu hürmetine, andığımız erler, evliyalar yüzü suyu hürmetine, doğrular, gerçekler yüzü suyu hürmetine, Kerbelâda yatan 72 şühedalar yüzü suyu hürmetine, orada saçlarını, başlarını, yolan anabacılar yüzü suyu hürmetine Yâ Râb, gönüldeki dileklerimiz sen ihsan eyle. Âşıkların, sadıkların, Kul Himmet’in keremi var ola. Dinleyen kulaklara, söyleyen dillere de sağlık sefalık vere. Andığımız erlerin dünyada ziyaretlerinden, ahirette şefaathlerinden mahrum bırakmaya. Allah Allah diyen canların da hak muratlarını İhsan eyleye. (Burada herkes Allah Allah der.) Zâkir Sultan, Pir Sultan, Kul Himmet de hidayet eyleye, nefesler aşk ola gerçeğe hü” Dede duaya başlayınca mühürlenmiş eller dudağa götürülür. Sonra Dede, ayakta bu âna kadar bekleyen, kadınlarından Hz.Fatma’nın şefaatkâr olması hasebiyle okunan duaya başlar, tekrar dua pozisyonuna geçilir. Dede şunları okur:

“Bismişah Allah Allah, Dar divanlarımız kabul ola, Muradınız hâsıl, ömrünüz uzun, binanız bek, temeliniz kadim ola. Haticet’ül Küpra, Fatimat’üz Zehra Anamızda şefaatkârınız ola. Dar çeken dizar görmeye, nefesler aşk olsun gerçeğe hü” Eller yine dudağa götürülür. Tekrar mühürlenir. Dede şu gülbengi okur:

“Bismişah Allah Allah, özür, niyaz, teslim, temenni ve tecelli iltica ve dua kapılarımız açık ola, niyaza inen başlar acısız görmeye, nefesler aşk olsun gerçeğe hü”

Gülbeng bitince kadınlar yerine oturur. Edep-erkân hali devam etmektedir. Burada herkes sağ elini göğsüne koyup birbirine “aşk olsun” diyerek selamlaşır. Dede selametlik, rahatlık gülbengini okur:

“Bismişah Allah Allah, Erenler safayı nazarda kala, münkir, münafık cezada kala, mümin kardeşler rahat ola, sâki baba da âyin-i ceme dem suna, nefesler aşk olsun gerçeğe hü” der.¹⁴⁰ Sâki Dedenin desturunu alınca Dededen başlayarak âyin-i cem’de gönüllü olanlara dem ikram eder. Sohbet bölümü başlamıştır. Dede ve söz alan talipler sohbet ederler.

Birinci âşıklık hizmetinin bittiği bu ana kadar, üç saate yaklaşan bir süre

¹⁴⁰ Bu dualarda yapılan uygulamalar ve dua içerikleri değişmemektedir. Bundan sonra vereceğimiz âşıklık hizmetlerinde tekrara düşmemek için yazmayacağız.

geçmiştir. Bu süre zarfında kimse dışarı çıkmamıştır. Cem töreninin düzeni gereği hareket edilmemiş, sigara içilmemiş, ayağa kalkılmamıştır.¹⁴¹ Dede, taliplerin ihtiyaçlarını görebilmeleri için seyran izni, yani dışarıya çıkma izni verir. Bizim katıldığımız cem törenlerinde genel olarak bir veya iki seyrana çıkma izni verildi. Cem beşlendiğinde ise bu üçe çıktı. Bu süreyi Dede ayarlar. Bazen de talipler Dedeyi ihtiyacımız var, diye uyarır, Dede de seyran izni verir. Ama Süleyman Ertuğrul Dede'nin bir cem töreninde “âşıklar cemi ikilemeden önce seyrana mecbur kalmadıkça çıkmaya izin verilmez” cümlesini duymuştuk. Beldede girdiğimiz törenlerde bazen âşık birleyince, bazen de âşık ikiledikten sonra seyrana çıkıldı. Dede seyran için şöyle destur verir;

“Bismişah Allah Allah, Destur imam, destur şah. Yürüyenin işi yürüye, canlar da seyrana gide, gerçeğe hü!”

Dede, destur verince ihtiyacı olan talipler 10–15 dakikalık bir sürede ihtiyaçlarını görerek gelirler. İhtiyacı olmayanlar yerinde oturur. Seyrandan gelen talipler oturdukları yere gelerek ayakta, ayaklar mühürlü beklerler. Birkaç tane Dede varsa bunlardan seyrana gitmeyen seyran duasını yapmak için bekler. Dedeler de seyrana çıkmış ise veya sadece hizmet Dedesi varsa dönüşte yerine oturur. Seyrana gidenlerin duasını yapar.(bkz. Foto. 65) Bekleyen Dede bulunduğu dışarı çıkan Dedelerden birisi veya Dede yoksa taliplerden biri, dönüşte herkes seyrandan dönüp hazır vaziyette beklerken şunu Dedeye hitaben okur; “Eyvallah erenler, uzak gittik, yakın geldik. Her eksiği kendi önümüzde bildik. Yolumuzla yoldayız. Mansur gibi dardayız. Eyvallah hü!” der. Dede de sıra ile şu gülbengleri okur;

“Bismişah Allah Allah, Dar divanlarınız kabul, hep muratlar hasıl olsun. Seyrandan gelen canların seyranları sefa olsun. O da kendilerine şifa olsun. Dar çeken dizâr görmeye, nefesler aşk olsun gerçeğe hü!” Seyrandan dönenler dua bitince eller göğsüne koyup, dudağa götürürler. Seyrana gitmeyen talipler de oturdukları yerde ellerini mühürleyerek duaya talip olurlar. Dede bu gülbengi okuduktan sonra şu gülbenge geçer;

¹⁴¹ Dedelerden öğrendiğimize göre 15 yıl öncesine kadar cem törenlerinde sigara içilmekte imiş. Odaların küçük olması sebebi ile oda dumana boğulur ve bu ortamda erkân yürütülürmüş. 15 senedir, Dedeler karar almış ve cem törenlerinde sigarayı yasaklamışlar. Günümüzde sigara, Dede seyran için izin verdiği aralarda içilebilmektedir.

“Bismişah Allah Allah, zr, niyaz, teslim, temenni, tecelli, iltica ve dua kapılarımız açık olsun. Niyaza inen başlar acı, sızı görmeye, nefesler cem ola. Gerçeğe hü!”

Gülbeng bitince seyrana giden talipler yerlerine oturur yere üçlü niyaz ederler. Dede cemin ikilenmesi için şığa bir önceki bölümde olduğu gibi görev verir. Desturu alan şık aynı Şekilde farklı iki buyruk bir dvaz okur.

1.Buyruk

Hak Muhammed Ali geldi dilime
İmam Hüseyin’in yasını tutalım
Hidayet eylesin mümin kuluna
İmam Hüseyin’in yasını tutalım

Allah izin versin dilim söylesin
Mustafa Mürteza himmet eylesin
Mümin can kardaşlar candan ağlasın
İmam Hüseyin’in yasını tutalım

şah Hüseyin Medine’den çıkınca
şehriban Ana bile yanınca
Körpe kuzuları gider önünce
İmam Hüseyin’in yasını tutalım

Kerbelâ toprağı bir hoşça kokar
Anda şah Hüseyin şişeye bakar
şehitler serdarı acele gider
İmam Hüseyin’in yasını tutalım

Hey erenler aldı bizi firaklar
Dayanır mı buna değme yürekler
Yerde evliyalar gökte melekler
İmam Hüseyin’in yasını tutalım

Gubar tuttu yavruların dillerini
 Yezid sudan yana kesti yollarını
 Soldurdular Şah Hüseyin güllerini
 İmam Hüseyin'in yasını tutalım

Müslim uşakları ne olduğun bilsek
 Sineler taş ise taş ile dövsek
 Hüseyin aşkına yansak yakılsak
 İmam Hüseyin'in yasını tutalım

Yezitler kûfeyi alılan aldı
 Şah Hüseyin onda ne olacağın bildi
 Ufak kuzuların bağrını deldi
 İmam Hüseyin'in yasını tutalım

Kuzular çağrışır bir su isterler
 Yezitler karşıdan su gösterirler
 Âşıklar özünü şehit ettiler
 İmam Hüseyin'in yasını tutalım

Şah Hüseyin kuzularına bakar
 Şehriban Ana hasreti otları yakar
 Kerbelâ'dan gitmez yine ah çeker
 İmam Hüseyin'in yasını tutalım

Hey erenler özümüze gelelim
 Bağrımızı delik delik delelim
 Hüseyin yoluna kurban olalım
 İmam Hüseyin'in yasını tutalım

Kerbelâ çölünde bir fiğan oldu
 Mahsum kuzular sergendar oldu
 Şah Hüseyin burada kızıl kan oldu
 İmam Hüseyin'in yasını tutalım

El firak dedi saçlar yolundu
 Ciğerleri pare pare bölündü
 Bunda Yezitlere lânet okundu
 İmam Hüseyin'in yasını tutalım

Ehl-i Hak olanlar matemini tuttu
 Yezit kavmi bunda şazilik etti
 Mahsumlar su deyu hem fiğan etti
 İmam Hüseyin'in yasını tutalım

Yezid üstüne sürvan etti
 Mahsumlar su deyu hem fiğan etti
 Yezitler ol şah-ı perişan etti
 İmam Hüseyin'in yasını tutalım

Yezitler üstüne bir dem yürüdü
 Hüseyin Ali'ye medet çağırdı
 Şehriban Ana da sır oldu gitti
 İmam Hüseyin'in yasını tutalım

Gelin özümüzü islâh edelim
 Hüseyin aşkına ah vah edelim
 Hey erenler şu dünyayı n'edelim
 İmam Hüseyin'in yasını tutalım

Kemterim suçumu bildiğim için
 Hüseyin aşkına ağlayan için
 Şehitler aşkına bağışla suçum
 İmam Hüseyin'in yasını tutalım

2.Buyruk

Yavrularım su der ağlar
 Melekler güneşi bağlar
 Buna yanar dağlar taşlar
 Kerbelâ kıran kırana

Hüseyinim düştü attan
 Yezitler başında kaplan
 Şehit oldu ulu kaptan
 Kerbelâ kıran kırana

Ali Askerîm su istedi
 Yezit okla cevap verdi
 Suçunu bilmedi neydi
 Kerbelâ kıran kırana

Abbasım doldurdu suyu
 Yezid oğlu attı yayı
 Kalem oldu iki kolu
 Kerbelâ kıran kırana

Ganiyim dertli başım
 Hiç dinmiyor gözyaşım
 Hüseyine feda başım
 Kerbelâ kıran kırana

İkilemenin Dövazı

Şefaatt kıl Yâ Muhammed Mustafa
 Dertliyim derdime derman dilerim
 Niyet ettim Yâ Aliyyel Mürteza
 Dertliyim derdime derman dilerim

Günahkârım çoktur benim günahım
 Sen kerem kânisin ganisin şahım
 Şah İmam Hasan Hüseyin benim cerrahım
 Dertliyim derdime derman dilerim

Ol İmam Zeynel'di guruh-u naci
 Muhammet Bakır'dır hayır duacım
 İmam-ı Cafer elindedir ilacım
 Dertliyim derdime derman dilerim

Musay-ı Kâzımdır ol İmam Rıza
 Rıza'yı sevenler çekmezler ceza
 Tâki Nâki siz ihsan eylen bize
 Dertliyim derdime derman dilerim

Askerî Mehti merhem sarsa yarama
 Aşkım emeğini verme oraya
 Şah Hatayinim biz de geldik buraya
 Dertliyim derdime derman dilerim

Âşığın bu hizmeti de bir öncekinin aynı şekilde başlar ve biter. Tekrar dem dağılır. Kerbelâ ve On İki İmamlar üstüne sohbetler olur. Sâkinin demi bittiği zaman Dede yeni şişenin gelmesi için destur verir. Dua almak isteyen ister erkek ister kadın talip sağ eline rakı şişesini alır ve Dedenin önünde şişe elinde ayaklar mühürlü ve başı ile beli yere doğru eğik pozisyonda Dedenin gülbeng okumasını bekler. Bazen karı koca birlikte dua almak içinde çıkarlar. Dede şu gülbengi okur:

“Bismişah Allah Allah, ellerimiz dolu ola. Hep gönüller gani ola. Yardımcımız Şah-ı Merdan Ali ola. Bu demleri getirenlerin Hak gönüllerinin muradını vere. Dola taşmaya, arta eksilmeye, yeyip içenlere aşk-ı ilahi, yedirenlere delil ola. Nefesler cem ola gerçeğe hü”

Gülbeng bitince şişe sâkiye teslim edilir. Sâki de demi su ile karıştırarak demi ayarlar ve isteyen taliplere Dedenen başlayarak dağıtmaya devam eder. Yarım saat kadar daha bir sohbet olur. Sohbetten sonra Dede âşıklardan birine cemi üçlemesi için destur verir. Beldede cem esnasında âşıklık görevini bazen Dede de alabilir. Muharrem törenleri için Süleyman Ertuğrul Dede'nin evine misafir olduğumuz törende cem ikilenirken âşıklığı Dede, kendisi, yapmıştır. Törende başka misafir Dede olmadığı zaman duasını da kendisi yapar. Böylece hem hizmeti görür. Hem de duasını alır. Cem törenlerinde hizmet Dedesi dışında misafir Dede olduğu zaman hizmet Dedesi misafir Dedeye de hizmet görmesi için izin verebilir. Âşığın duası, cârcının duası, ibrikdarın duası veya seyran hizmeti gibi hizmetleri misafir Dedeye verebilir. Hizmet verilecek olan Dede, Veli Baba Sultan Ocağı'nda taç giymiş olmalıdır. Aşure cem kurbanında âşıklık hizmetini bayan âşıkların da görebildiğinden bahsetmiştik. Girdiğimiz bu törende beldenin âşıklarından Kübra cemin üçlemesini yaptı.(bkz. Foto. 66)

1. Buyruk

Türbesini bütün nakış eylemiş
 Gel dinim imanım İmam Hüseyin
 Seni dört köşeye baş eylemiş
 Gel dinim imanım İmam Hüseyin

Çağlar sular gibi akasım gelmez
 Şehrine girince çıkasım gelmez
 Yezid'in yüzüne bakasım gelmez
 Gel dinim imanım İmam Hüseyin

Senin âşıkların yanar yakılır
 On İki imam katarına katılır
 Burada Yezidlere lânet okunur
 Gel dinim imanım İmam Hüseyin

Senin dervişlerin semâlar döner
 Kadir geceleri şemâlar yanar
 Katarımız İmam Cafer'e uyar
 Gel dinim imanım İmam Hüseyin

İmam Hüseyin'in kolları kanlı
 Mühîp âşıkların ciğeri dağlı
 Hazreti Ali'nin en küçük oğlu
 Gel dinim imanım İmam Hüseyin

Şah Hatayi'nim der erenler nerde
 Çağırısız kayasız bir sahra yerde
 Kerbelâ çölünde kandilde nurda
 Gel dinim imanım İmam Hüseyin

2. Buyruk

Gökler nidâ endi Fatıma Ana'ya
 Dört melek yalvardı geçti dilek

Oğul derdi ilke yârelendi yürek
Hasan Hüseyin der de ağlar Fatıma Ana

Hasan ile Hüseyin şu dünyanın çiçeği
Muhammet ile Ali kırkların beyi
Yedi kere çaldı kesmedi Merva'nın bıçağı
Yavrularım der de ağlar Fatıma Ana

Fatıma Ana kırk gün evvel gördü düşünü
Akıttı gözlerinden kanlı yaşını
Bir dahi vurdu kesti bıçak başını
İmamlarım der de ağlar Fatıma Ana

Hasan ile Hüseyin Cennet-i alâda okuyup yazar
Muaviye dedikleri kalp canında bezer
Kerbelâ kancığı olmuş Mervan sürünüp gezer
Ne oldum der de ağlar Fatıma Ana

Yezidler Ayşa'yı almaya geldi
Cebrail'e bir gürz vurdu
Sıfatı değışti, şol kelpe geldi
Can Hatayi'nim der de ağlar Fatıma Ana

Üçlemenin Düvazı

Nasihatım olsun mevali canlar
Anın için okurum lânet Yezid'e
Muhammed Ali'yi sevmedi onlar
Anın için okurum lânet Yezid'e

Ali'dir Yezid'in neslini kesen
Yezit'tir İmam-ı Hasan'ın yüzünü basan
İmam-ı Hüseyin'in başını kesen
Anın için okurum lânet Yezid'e

Gönlün neylediler sefil fakiri
 İmam Zeynel Aba kıldı şükürü
 Kiriş ile boğdular İmam Bakır'ı
 Anın için okurum lânet Yezid'e

İmam Cafer erkânını yürüttü
 Elini mevaliden gayri kim tuttu
 Musa'yı Kâzım'a kurşun akıttı
 Anın için okurum lânet Yezid'e

Aldı da ağıyı önüne koydu
 İçti İmam Rıza ey Yezid dedi
 Tâki Nâki ah etti de ağladı
 Anın için okurum lânet Yezid'e

Soyuyorlar Askerî'nin donların
 Akıttılar al kırmızı kanların
 Methi alsın intikâmın onların
 Anın için okurum lânet Yezid'e

Şah Hatayi'nin eder ne olup ne olacak
 Mümin olan arzusunu bulacak
 Yezidlerin başı aşağı gelecek
 Anın için okurum lânet Yezide

Dede dualarını verince cem üçlenmiş olur. Eğer cem beşlenmiyecekse sıra geçmişler deminin alınma işlemine gelir.

3.2.1.1.4.14. Geçmişler Deminin Alınması

Dede, taliplerine geçmişler deminin manâsını izah eder. “Bu dem kendi geçmişlerimiz dışında üçler, beşler, yediler, kırklar, evliyalar, Kerbelâ'da şehit olanlar için içilecek. Bu sebeple her can onların yüzü suyu hürmetine içsin” der. Geçmişler deminin herkes tarafından içilmesi gerektiğine dair güçlü bir inanç olduğuna derlemelerimiz sırasında şahit olduk. Demin fazlasından rahatsız olan yaşlı kadın talipler bile geçmişler deminden almaya çalışıyorlar. İçemeyenler ise, kadehi burnuna

götürüp koklayarak bu ritüeli yerine getiriyorlar. Burada önemli bir ayrıntıyı da vermek istiyoruz. Normal şartlarda hangi amaçla toplanılmış cem töreni olursa olsun, bir kurban sahibi, kurbanı kesen bulunur. Cem törenlerinde geçmişlerin demi alınırken bu kurban sahiplerinin geçmişlerine rahmet olsun diye âyin-i cemde bulunan ve kurban sahibinin lokmasından yiyen herkes geçmişi için dua eder ve dem alır. Burada kimse kendi geçmişi için dem alamaz. Taliplerden dem almayan da kurban sahibinin geçmişine saygı göstermemiş gibi mütalaa edileceğinden dem almaya itina gösterilir.

Taliplerin ortak para toplayarak kestikleri kurbanların cemlerinde (Bunlar Aşure ve Nevruz cemlerinde) kesilen kurbanda herkesin hakkı olduğu için herkes geçmişler demini kendi geçmişi için alır. Bu şekilde alınan dem, geçmişlerdeki büyük zâtlar ve kendi geçmişi için alınmış olur. Bu mühim ayrıntıyı törenlerde fark ettik. Fark ettiğimiz bu ayrıntıyı Mehmet Er Dedeye sorarak tasdik ettirdik.

Dede, sâkiye destur verince sâki Dedeye ve diğer üç, beş, yedili gruba kadehleri verir. Hizmet Dedesi kadehi eline alır. Şu gülbengi okur ve demi alır:

“Bismişah Allah Allah, Destur imam, destur şah, geçmişler demi kabul ve makbul olsun. Yürüyenin işi yürüsün. Gerçeğe hü!” sıra ile diğer büyükler de demi alır. Ondan sonra sâki bütün âyin-i ceme geçmişler demini sunar. Demin alındığı diğer anlardaki gibi “aşk olsun” hitapları ve cevap hitapları söylenir. Bütün talipler geçmişler demini alınca, bardaklar sâkiye döner. Dede “geçmişler deminden almayan kaldı mı?” diye sorar. “Eyvallah” cevabı geldiyse geçmişler deminin duasına sıra gelir, sâki gelen kadehlere dem doldururarak hizmet Dedesi ve diğer büyüklerin eline verir. Dede elindeki kadeh ile şu gülbengi okur:

“Bismişah Allah Allah, Dolularımız dolu olsun. Gönüllerimiz gani olsun. Yardımcımız Şah-ı Merdan Ali olsun. Bu içtiğimiz demler ab-u Kevser ola, bu içtiğimiz dem üçler, beşler, yediler, kırklar adına içilmiş ola. Bu içtiğimiz demler Kerbelâ’da şehit olanlar uğruna içilmiş ola. Bu içtiğimiz demler bu hanedekilerin geçmişlerine içilmiş ola. Bu içtiğimiz demler Veli Baba’nın himmetinin üzerimizde hazır ve nazır olması için içilmiş ola. İçenlere helâl yedirenlere delil ola. Aşk-ı ilâhi ola, nefesler aşk ola. Gerçeğe hü!”

Dua bitince Dede ve büyükler ellerindeki demi alır. “aşk olsun” hitapları ile geçmişler demi alınmış olur. Sıra istekler deminin alınmasına gelir.

3.2.1.1.4.15. İstekler Deminin Alınması

İstekler demi deme gani olmayan taliplerin kalan demi içmesinden ibaret bir ritüeldir. Burada dinî mahiyette bir inanç olmamakla birlikte, ana amaç kalan dem varsa bunun bildirilmesidir.

Geçmişler demi bitince Dede istekler demine geçmeden önce bütün taliplere üç defa arka arkaya “âyin-i cem kardeşler deme gani miyiz” der. Cevap “eyvallah” şeklinde üç defa tekrarlanınca deme gani olduğu anlaşılır ve istekler demine geçilir. Dede şu duayı okur:

“Buna derler Ali dolusu, buna ne doymak olur ne de kanmak olur. Bunu içenler cennette bir oymak olur. Artık verdin, eksik aldık. Eksik verdin, artık aldık. Cenab-ı Rabbi’l Âlemin eksikimizi tamama, küfrümüzü imana yazmış kullarından eylesin. Sâkilerin, bâkilerin gönlünün muradını versin. Allah daha birçok Muharremlerde bir arada olmayı nasip etsin. Nefesler cem olsun. Gerçeğe hü!” der. Sonra tekrar elindeki kadehi yanan mumun dibine dökerken şu gülbengi okur;

“Bismişah Allah Allah, Baba Gürgür’ün himmet-i hazır, keremi var ola, üzerimizde hazır ve nazır ola. Gerçeğe hü!” elindeki kadehte kalan demi alır. Sıra ile istekliler dem alır. Dem bitince istekler demi son bulmuş olur.

İstekler demi son bulup dem bitince sıra dem hizmeti görülürken sâkinin kadeh ve kasesinin, ayrıca dem muhabbeti sırasında yenmesi için konulan ilk sofranın kalkması hizmetine gelir. Bütün talipler, Dede hariç ayağa kalkar. Ellerine tabak alırlar. Tabaklar boş olmaz. Sâki ve yardımcıları ise dem kasesi, tepsi ve kadehleri ellerine alırlar. Ayaklar mühürlenir. Dede yenmiş içilmiş olanın duasını yapacaktır. Bu dua yenen içenin kabul olması ve rahmete vesile olması içindir.

“Bismişah Allah Allah, soframız dolu olsun, hep gönüllerimiz gani olsun. Yardımcımız Şah-ı Merdan Ali olsun. Yarabbi pişirip, hazırlayıp orta yere getiren bacılarımızın Hak gönlünün muradını ihsan eylesin. Bizler yedik Hak arttırsın. Kerbelâ’da şehit olanlar için yenilmiş içilmiş olsun. Yiyene helâl, yedirene delil olsun. Nefesler aşk olsun. Gerçeğe hü!”

Dua bitince bütün ellerdeki tabaklar mutfağa gider. Sofranın kalkma işlemi son bulunca sıra câr hizmetine gelir. Câr hizmeti daha önce anlattığımız usûllerce olur. Sadece câr hizmetini görmek için çıkan kadınlar değişebilir.

Bu arada Dede taliplere tekrar bir seyran izni verir. Bu seyran izninde de önceki uygulamalar yapılır. Bütün bu işlemler bitince Dede sakka hizmetinin görülmesi için destur verir.

3.2.1.1.4.16. Sakka Hizmeti

Bu hizmet Muharrem gündüz törenlerindeki sakka hizmetinden farklı değildir. Fark ise niyet kısmındadır. Muharremdeki sakka hizmeti beldenin tabiri ile ağız suyunun gelmesi yani oruç iftar sakkasıdır. Bu sakka hizmeti ise kurbanın sakka suyudur.

Sakka hizmeti bütün cem törenlerinde aynı şekilde olmaktadır. Sadece gülbenglerde küçük değişiklikler olabilmektedir. Bu değişikliklerde cem töreninin mahiyetinden kaynaklanmaktadır. Aşure cem merasimi mahiyet itibariyle aşure gündüz törenleriyle aynıdır. Gece cem töreninde görülen sakka hizmetinde gündüzden farklı olarak sakka hizmeti sırasında, oruç bozma merasimi ve Dedenin iftar duası yoktur. Diğer kısımlar aynıdır. Yapılış amacı da Kerbelâ'yı yâd edilmesi hasebiyle gülbenglerde de farklılık görülmemektedir. Bu sebeple aynı merasimi tekrar anlatma gereği görmedik. Tekrar görmek isteyenler yukarıda belirttiğimiz farklılıkları göz önüne alarak muharrem gündüz törenlerinde sakka hizmetine bakabilir.

Sakka suyu hizmeti son bulup duaları Dede tarafından verildikten sonra sakka hizmeti için Dede ile sakkanın önüne alınan şamdandaki deliller tekrar yerine konur. Dede kırklar düvazının okunması için âşıklara destur verir.

3.2.1.1.4.17. Kırklar Düvazı

Bu ritüel asıl olarak bir düvaz imam eşliğinde kırklar semâhı dönülmesi şeklinde olan bir hizmettir. Yas merasimlerinde ise bu hizmet sadece düvaz okunması şeklinde görülür. Âşık vazifesini alarak bu hizmeti de görür.

Has bahçe içinde gülü neyleyim
 On iki imamdır gülümüz bizim
 Hakka varamayan yolu neyleyim
 Muhammed'e çıkar yolumuz bizim

Muhammed Mustafa başta tacımız
 Hatice anamız Zehra bacımız

Ta mahşere kadar sürer acımız
Kırık kanadımız kolumuz bizim

Hazret-i Ali'yi şehit ettiler
Hasan'ın tasına zehir kattılar
Hüseyin'i öldürdüler attılar
Yezid kavmi büktü belimiz bizim

Zeynel Abidin'i hapse sürdüler
İmam Bakır, Cafer zulüm gördüler
Musay-ı Kâzım'a zehir verdiler
Daim pür melâldır halimiz bizim

İmam Rıza Tâki Hakka yâr oldu
Nâki Hasanü'l Askerî nur oldu
Mehdi mağaraya girdi sır oldu
Onları zikreder dilimiz bizim

Hasan Türer yoktur sözümde yalan
Muhammet'ten sonra bunlardır gelen
On İki İmamın atası olan
Hazret-i Ali'dir ulumuz bizim

Düvaz âşık tarafından okunup bitince Dede âşığın duasını okur. Âşığın duası bitince sâki, hizmet gören diğer âşıklar ve hizmet görmüş olup da dua bekleyen talipler oturdukları yerde ayağa kalkarlar. Âşıklar varsa buyruk defterlerini ellerinde tutarlar. Diğerleri ise ayaklar mühürlü Dedenin gülbeng okumasını beklerler. Dede:

“Bismişah Allah Allah, hayır hizmetleriniz kabul olsun, hep muratlarınız hâsıl olsun. Ömürleriniz uzun, binalarınız bek olsun. Şu cemimizi sesinizle, ilminizle ve hizmetinizle neşelendirdiniz. Allah feyzinizi daha da arttıra. Sâkilerin, bâkilerin himmeti var ola. Hizmet ehlini de hizmetini de hizmetiyle yargılaya. Nefesler cem ola. Gerçeğe hü!”

“Bismişah Allah Allah, özür, niyaz, teslim, temenni, tecelli, iltica ve dua kapılarımız açık ola. Niyaza inen başlar ağrı, sızı, acı görmeye, nefesler aşk ola.

Gerçeğe hü!”

“Bismişah Allah Allah, erenler safayı nazarda ola. Münkir, münafik ceza da kala. Mükmin kardeşler rahat ola. Soframızda meydana gele. Nefesler aşk ola. Gerçeğe hü!”

Dede son gülbengde sofranın kurulması için destur verince sofranın ortaya gelmesi için hizmetliler çalışmaya başlar.

3.2.1.1.4.18. Son Sofranın Kurulması ve Lokma Hizmeti

Bu sofa, cem töreni sona ermeden önce taliplerin kurban hayvanının lokmasından nasiplenmesi ve karınlarının doyurularak evlerine gönderilmesi amaçlı kurulur. Cem üçlenirse son sofranın kurulma saati gece ikiyi bulmaktadır. Kurban şahsa ait olsaydı onun kurbanının lokması yenecektir. Ama ortak kurban kesildiği için lokmada herkesin hakkı vardır. Bu sebeple rahatsızlanıp sofraya kalamayan talip Dedenen destur alıp çıkarken hakkını helâl ettiğini bütün âyin-i ceme söyler. Ortak kurbanda hakkı olan herkesten helâllik alınması gerekmektedir.

Cem töreninin yapıldığı odaya sofraaltılar serilir. Siniler gelir. Siniler yere konmaz. Sininin üstünde muhakkak bir ekmek ve tuz olması gerekmektedir. Ayrıca Dedenin önündeki tepsiye lokma tabağı da konur. Bu lokma denen et, kurbanın ön sol kolunun bütün olarak haşlanmasından meydana gelir. Kurbanın ön sol kolu bıçak kullanılmadan gövdesinden ayrılır. Kazanda haşlanır ve lokma olarak taliplere takdim edilir. Lokma olacak ön kol Dedenin huzuruna bir tabakta getirilir. Dede, ayakta bekleyen sofralar (bkz. Foto.67) yere konması için şu duayı okur:

“Bismişah Allah Allah, diyelim. Kadim eyvallah diyelim. Geldi gaziler şah sofrası, şahımız versin biz yiyelim. O şahların emrine hü diyelim. Gerçeğe hü!”

Bu gülbengten sonra sofralar yere konur. Dede, ortak kurban olmasaydı önüne gelen ön sol koldan kurban sahipleri için üç, beş, yedi rakamlarına tekabül edecek şekilde lokma dağıtacak sonra lokma duasını verecekti. Ortak kurban olduğu için lokmadan hakkı olan bütün taliplere bir ekmeğin içine, bu beldenin geleneksel ekmeği olan yufkaya, sarılarak verilir. (bkz. Foto.68) Hiç almayan kalmayınca Dedeye tamam derler. Dede lokma duasını yapar ve destur verir. Dede destur vermeden lokma yenmez. Talipler bir elinde lokmayı tutarken diğer eli ile siniyi tutarlar. Bazen lokma ile birlikte iki el de sininin kenarını tutar. Dede şunları okur:

“Bismişah Allah Allah, sofra hakkına, şah devletine, pir kuvvetine, sofralarımız kabul ola, muratlarımız hâsil ola. Ömürlerimiz uzun, binalarımız bek ola. Pişirip taşırıp meydana getirenlerin hak muradını vere. Yiyene içene helâl ola. Yedirenlere delil ola. Kesmiş olduğumuz kurbanlar divan-ı dergâhta kabul ve makbul ola. İsmail peygambere inen koç kuzu kurban ola. İmam Hüseyin kurbanı ola. Tüy başına binbir sevap yazıla. Dünyada kurban, ahirette Burak ola. Nefesler aşk ola. Gerçeğe hü!”

Lokma duası bitince herkes sinideki sağ elini önce göğsüne sonra dudağına götürür. Eller tekrar siniden tutarken Dede de lokmanın desturunu verir:

“Bismişah Allah Allah, destur imam destur şah, yürüyenin işi yürüye. Gerçeğe hü!” der. Bütün talipler sofradaki tuzdan parmağını bandırarak alır ve sonra ellerdeki lokmalar yenir. (bkz. Foto.69)

Sofraya sırası ile şu yemekler gelir. Tereyağlı pirinç çorbası, bamya yemeği, Banak, Muharrem Aşuresi gelir. Sofrada yemek yemeyen kalmayınca Dede, sofralar yerdeyken şu gülbengi okur. Eller sinide tutuludur:

“Bismişah Allah Allah, sofralarımız dolu ola. Hep gönüllerimiz gani ola. Yardımcımız Şah-ı Merdan Ali ola. Yarabbi pişirip hazırlayıp ortaya getiren bacılarımızın Hak gönlünün muradını ihsan eylesin. Bizler yedik Hak arttırsın. Cenab-ı Rabbi'l Âlemin soframızı kucağımızdan, bereketimizi ocağımızdan esirgemesin. Yiyene içene aşk-ı ilahi olsun. Gerçeğe hü!”

Duadan sonra ayağa kalkılır. Ayaklar mühürlenir. Sini bütün talipler tarafından iki el ile tutulur. Sininin üstünde tuz, ekmek olur. Dede oturduğu yerden, sofra mutfağa gitmeden şu gülbengi okur:

“Bismişah Allah Allah, dedik. Kadim eyvallah dedik. Geldi gaziler şah sofrası. Şah verdi, biz yedik. O şahların emrine hü dedik. Gerçeğe hü!” Gülbeng bitince herkes tuzdan tekrar parmağıyla banarak tadar ve sofralar huzurdan kalkar.

Sofralar kalkınca sıra ile önce cârcı gelir. Hizmetini görür. Duasını Dede verince huzurdan çekilir. Câr hizmeti görülünce ibrikdar gelir. O da hizmetini görerek duasını alır ve huzurdan çekilir.

3.2.1.1.4.19. Cem Töreninin Bitişi ve Taliplerin Dağılması

Bütün hizmetler görülmüş, cem son bulmuştur. Dede taliplerin evlerine dağılmaları için “oturan duran” gülbengini okur;

“Bismişah Allah Allah, oturan duran, demi yanan sağır sultan. Oturduk, durduk, yedik, içtik. Konduk, konuştuk. Kovsuz gıybetsiz hanesine varıp yastığına baş koyanlara Allah selâmet vere. Akşamdan beri anmış olduğumuz erlerin ve On İki İmamların himmeti üzerimizde hazır ve nazır ola. Cenab-ı Rabbil Âlemin burada bulunan canların muradını ihsan eylesin. Burada kalanlara da Allah rahatlık versin. Açın kapıları şaha gidelim. Gerçeğe hü”

Dede “oturan duran” gülbengini bitirince herkes oturduğu yere üçlü veya beşli niyazda bulunur. Dedenin huzurundan geri geri çıkarak evlerine dağılırlar. Böylece 10. Muharrem günü sabah başlayan merasim cemin üçlenmesine göre tahmini olarak gece 1.30-2.00 zaman diliminde son bulur.

3.2.1.2. Dar Kurbanı Cemi

Yas törenlerinin ikincisi dar kurbanıdır. Taliplerden birisi vefat edince yakınları darına dururlar ve darı kaldırılır. Dar kelimesi, beldede vefat edenin kul haklarından arındırılması şeklinde manâlandırılmaktadır. Vakıalara bir halk bilimci gözü ile bakmaya çalıştığımızda ve tezin yapıldığı anabilim dalının amacı kapsamında konuya halkın gözündeki yapılaş gayesini vermeye çalıştık. Dar kavramını da böyle izaha çalışacağız. Bu konu ile ilgili köyün Mürşidi Halil Özdamar ile bir mülâkat yapma fırsatım oldu. Burada mülâkatın önemli bir kısmını vereceğim.

“Bir mevta vuku bulduğu zaman tarafları kırk gün bekler. Anlamı ruh bedenden çıkınca kırk gün hanesi ve yakınlarının etrafında dolanır. Kırkıncı gün yakınları darına durup, darını kaldırınca Cenab-ı Allah onun ruhuna nereyi uygun gördüyse onu oraya kaldırır. Kırk olduğu zaman tarafları kurban keserler. Dara dururlar. Kırk gün geçmeden de olabilir. Ama esas olan kırk gün geçince yapılmasıdır.

Burada amaç Dedenin onları pençe-i Aba'dan geçirmesi yani sitamdan geçirmesidir. Sitama sokulur. Günahı, kusur, borcu varsa taliplere sorulur. Hakkınızı helal ettiniz mi? diye üç kere sorulur. Maksat Cenab-ı Rabbi'l Alemin'in hukukla üzerime gelmeyin lafıdır. Yani kul hakkıyla. Ben başka suçları bağışladım. Hukukla üzerime gelmeyin der. Onun için dara duran kişiler, ölenin borcu, alacağı varsa bunları

alır, verirler. Bu hukuk burada hallolmuş olur.

Bu dar hizmeti yüce büyüklerimizden gelir. Mesela, Hz. Muhammet Efendimizin dar hizmeti Hz. Ali Efendimiz tarafından görülmüştür. Darına kimler geldi? Peygamberi sevenler geldi. Hz. Ali vefat etti. Oğlu Hasan darına durdu. Bu dar hizmeti ecdatlarımızdan süregelen bir hizmettir.

Kimin nereye gideceğine Allah karar verir. Biz darını alırız. Allah o kulunu istediği yere koyar. Bu inanç İslamiyet ile gelmiştir. Öncesi yoktur.”¹⁴²

Yukarıdaki metin bize Veli Baba Sultan Ocağı’ndaki dar hizmetinin görülme sebebini anlatmaya yetiyor. Dar hizmetinin görülmesi için gerekli olan hususlar vardır. Vefat eden kişinin, darına duracak yakının ikrar almış olması gerekmektedir. Bu yakın çocuğu olabileceği gibi en uzak arkadaşı da olabilir. Önemli olan bu vazifeye gönüllü olmasıdır.

Beldede vefat edenin darına genel olarak birinci dereceden yakınlar durur. Dar ceminde de diğer cemlerde meydana gelen hizmetlerin birçoğu görülür. Yakınının darını almaya talip olan kişi, kesilecek kurban hayvanını ve cem hizmeti görülürken gerekli olan malzemeleri temin etmekle yükümlüdür.

Vefat eden kişinin hiç yakını yoksa darını alma vazifesi Dede ve taliplere kalır. Vefat eden kişinin mal varlığı varsa Dede tarafından dar hizmeti için gerekli olan meblağa tekâbül edecek kadarı alınır. Bununla dar hizmeti görülür. Vefat eden kişinin hem darını alacak yakını, hem de miras olarak bir mal varlığı yoksa talipler arasından gönüllü olan varsa dar hizmetini o görür veya Dedenin maddi imkânları uygun ve gönüllü olursa Dede görür. Bunlar gerçekleşmediğinde, vefat eden kişinin bağlı olduğu Dede ve talipler bu dar hizmetini görmeye yetecek parayı toplar ve vefat eden talibin darını alırlar. Vefat eden talip ikrar almamış, darına dost demişken vefat etmiş olsa bile yukarıdaki işlem yerine getirilir. Para toplanıp dar hizmeti görüldüğü zaman Dede veya gönüllü bir talibin evinde cem töreni yapılır. Kurbanı kesen var ise kesenin evinde bu hizmet görülür.

Aşure cem töreninde yapılan uygulamaların büyük bir çoğunluğu dar kurbanı cem töreninde de yapılmaktadır. Biz bu töreni anlatırken tekrara düşmemek için farklı olan yönlerini vermeye çalışacağız. Aynı olan uygulamalarda ise atıfda bulunmakla

¹⁴² Halil Özdamar ile mülâkat, 22.03.2005.

yetineceğiz.

3.2.1.2.1. Sabah Hazırlıkları

Dar kurbanı hizmetinin görüleceği eve Dede sabah yedi ile sekiz arası gider. Dar hizmetini görecekt hane sahipleri kurban edilecek koçu önceden hazır etmişlerdir. Kurbanı kesme hizmetini görecekt talip dara duracak talip değilse, kurbanacı dar kurbanı hizmetini görmek için tören yapılacak eve gelir. Dedenin gelmesini bekleyen dar hizmetini görecekt talipler Dede eve gelince ayağa kalkarlar. Dede evde oturacağı odaya girerken eşik tercümanı (bkz. Bölüm 2.2.1.2.3.2.) okur. Bazen okumadan postunun konduğu yere niyaz edip oturduğu da olur. Dede eşik tercümanı okursa içeride bulunan herkes yerine oturana kadar ayakta ayaklar mühürlü beklerler. Dede yerine niyaz edip oturunca sıra ile evde olan talipler Dedeye üçlü ve beşli niyazda bulunurlar. Sonradan gelen talipler de aynı niyazda bulunur.

Bu işlem son bulunca Dede kurbanacıya vazife vermek üzere çağırır. Kurbanacı Dedenin dizinin önüne oturur. Dede kurbanın kesileceği bıçağı tekbirler. (bkz. Bölüm 2.2.1.1.3.5.) Kurbanacı vazifeyi alarak kurbanın yanına giderek kurbanı usulüne göre keser.

3.2.1.2.2. Sabah Kurulan Sofra Hizmeti

Kurbanacı kurbanı kesince ciğeri veya böbrek gibi iç organlarını mutfak hizmetini gören kadınlardan birine verir. Sabah gelen Dede ve misafirler için sofranın kurulması gerekmektedir. Bu iç organlardan kavurma yapılır. Kurbanacının hizmeti son bulunca, bu sofranın Dedenin huzuruna getirilir. Bu sofranın kuruluşu ve kaldırılması aşure cemindeki sofranın hizmetinin uygulama sırası ile aynıdır. Sabah lokması veya kurban etinden yapılan ilk lokma da Dedenin huzuruna gelir. Dede bu lokmayı da üç, beş veya yedi kişinin eline vererek duasını yapar. Tuz yalanır. Lokma alınır ve sofraya konan ikramlar yenir. Sabah 9-10 civarı konan bu sofranın da lokma olan et dışında ailenin gücüne göre sabah kahvaltısında konulabilecek şeyler ikram edilir. Bu sofranın dualarının sıralaması da bir önceki atıfta gösterdiğimiz uygulama ile aynıdır. Sadece dualar da sofranın kurulmasına vesile olana, yani vefat eden talibe, yakınlarına rahmet dilenir. Onların isimleri gülbenglerin içinde zikredilir. Farklı olan taraf bundan ibarettir.

Sofra kalktıktan sonra câr hizmeti görülür. Dede oturan duran duasını yapar. Bu duada da farklılıklar yine vefat edene ve onun dar hizmetini görenlere himmet ve

rahmet dilemekte kalır. Oturan duran duasından sonra Dede ve kurbanıcı gibi hizmetliler evden ayrılırlar. Evde kadınlar kalır. Bu saatten sonra da akşamki tören için hazırlığa yardım için gelen kadınlar da gelebilir. Akşam talipler toplanıp tören başlayıncaya kadar hazırlıklara devam ederler.

3.2.1.2.3. Akşam Merasimleri ve Diğer Törenlerden Farklı Olarak Yapılan Uygulamalar

Bu törende, yas törenlerinden olmasına rağmen muharrem törenlerinin girişinde ve cem töreni boyunca süren “lânet okuma” ritüeli yoktur. Bu tören ölen kişinin yakınlarının acısına iştirak edebilmek ve vefat eden talibin ruhunu teskin etmek için yapılır.

Talipler cem töreninin yapılacağı Dedenin bulunduğu odanın eşiğine gelince ayakları mühürler, eğilerek “Eyvallah hü” diye bağırlar. Dede “Eyvallahın kadim olsun” diye hitaba cevap verince Dedenin huzuruna gelip Dedeye üçlü niyazda bulunurlar. Dede, talip niyaz ederken sağ elini her niyaz esnasında talibin başına sürerek “niyazlarınız kabul olsun”, “niyazlarınız Hak olsun”, “niyazlarınız Hakka olsun” gibi hitamlarda bulunur. Talip niyaz ederken sağ elini göğsüne, sol elini göbeğinin üstünde tutar. Niyaz eden talip geri geri huzurdan çekilir. Oturacağı yere de üçlü niyazda bulunur ve yerine oturur. Bu uygulamayı kadın erkek törene gelen bütün talipler yapar. Taliplerden veya gelen misafir Dedelerden eşik tercümanı okuyarak gelenler de olabilir.

Diğer törenlerdeki kahve hizmeti görülür.(bkz. Bölüm 2.2.1.1.4.2.) Kahve hizmeti bitince câr hizmeti görülür ve duası yapılır.

3.2.1.2.3.1. Cem Töreninin Başlatılması ve Birlik Sağlanması, Tövbe Edilmesi

Dede tören başlamadan önce törenin manâsını ve ne için dar töreni yapmak gerektiğini anlatır. Törenin düzenlenme amacını anlatır. Törenin kimin için yapıldığını kızı/oğlu ile taliplere belirtir. Bu sayede törene iştirak eden talipler kimin için rahmet dileyebileceklerini, kimin için önlerine bu lokmanın konulduğunu bilirler ve dualarını da törenin yapılma gayesine uygun şekilde eda ederler.

Törenin mahiyeti taliplerce anlaşılınca Dede birliğin sağlanması için söze başlar. “kırgın, kūs olan varsa dile gelsin” der. Varsa uzlaştırır. Yoksa hep birlikte birlik niyazında bulunulur. Dara duracak olan talipler ise çoraplarını çıkararak Dedenin

önünde birlik halinde otururlar. Dede, cemin başlaması için destur verince bütün talipler edep erkân olur. Edep erkân olmadan önce çerağ hizmetini görecek olan talip bendini bağlatmıştır.

Dede, diğer törenlerdeki gibi tövbe ettirir.(bkz. Bölüm 2.2.1.1.4.4.)

Tövebe işlemi bitince çerağcı, çerağ hizmetini görür ve delil uyandırılır. (bkz. Bölüm 2.2.1.1.4.5.) Delil uyanınca duası olur. Duadan sonra halka namazı kılınır. (Bkz. Bölüm 2.2.1.1.4.6.) Namaz bitince sıra dar hizmetinin görülmesine gelir.

3.2.1.2.3.2. Dar Hizmeti ve Sitamdan Geçme

Vefat eden kişinin kırkı darında kimlerin dara durabileceğini ve gerekli formaliteleri yukarıda izah etmiştik. Burada, dar hizmetinin Veli Baba Sultan Ocağı'nda görülüş şeklini anlatmaya çalışacağız.

Dar hizmetini kimlerin görebileceğini anlatmak gerekmektedir. Dara 3, 5, 7, 12, 14, 17 kişi durabilir. İki kişi dara duramaz. En az üç kişi olması gerekir. Bu üç kişiden birinin erkek olması şarttır. Üç kadın dara duramaz. Eğer ölenin yakınları arasında dara duracak erkek yoksa taliplerden gönüllü olan bir erkek, iki kadının yanında dara durur. Belde de girdiğimiz törenlerde dara duranların sayısı yediyi geçmedi. Dedelere sorduğumda 12, 14, 17 kişi dara durana pek rastlanmadıklarını belirttiler. Darı indirecekler arasında muhakkak dar hizmetini görecek Dedenen ikrar almış bir talip olmalı. Diğer dara duranlar ikrar almamış da olabilir. Dara durma sebepleri vefat eden yakınının alacak, vereceklerine kefil olduğunu belirtmektir.

Dara girecek kadın ve erkekler çoraplarını çıkarır. Dara çıplak ayakla durulur. Darda bir tane kuşaklı olması lazımdır. Kuşak sadece erkeklere takılır. Dara kaç tane erkek girecekse hepsine kuşak bağlanır. Bu bent bağlama işlemi hizmet gören erkeklerin bendinin bağlanması ile aynıdır.(bkz. Bölüm 2.2.1.1.4.5.) Dar hizmetini görmek için bütün şartlar hazır hale gelince dar hizmetinin görülmesi için Dede destur verir. Dar hizmetinin Veli Baba Sultan Ocağı'nda görülüş şekli şu şekildedir:

Çerağcı, önce Dedenin önünde duran delili uygun yere kaldırır. Eline dürülmüş bir battaniye alarak Dedenin huzuruna gelir. (bkz. Foto. 70) Bu işlem post-seccade serme hizmeti olarak bilinir. Köyde post yerine battaniye kullanılmaktadır. Çerağcı, elinde battaniye Dedenin önünde ayaklar mühürlü olarak durur ve şunları okur;

“Elleziyne yünfiküne fisserai veddarai vel kâzımıynel gayza vel afiye aninnası, vallahü yuhıbbül muhsiniyne,¹⁴³ sadakallühü azim” der. Elindeki battaniyeyi Dedenin önüne enine açar. Battaniyenin dört beçeğini kıvrır. (bkz. Foto.71) Sonra her bir beçeğine sıra ile şunları okur;

“Azemtü ileyke Yâ Ali
Ekremtü ileyke yâ Ali
Eslemtü ileyke Yâ Ali
Enetme ileyke Yâ Ali”

Battaniyenin ortasına ise Ali Berber’in notlarına göre; “Lâ Feta illâ Ali, Lâ Seyfe illa Zülfikâr”. Köyden taç giymiş Dedelerden Erkan Durmuş’un notlarına göre; “Lâ İlâhe illallah Muhammeden Resulullah Aliyyün veliyullah vasiyi Resulullah, Mürşidim kâmilullah Eba Müslüm teberi seyfillah, Lâ Fetâ illâ Ali, Lâ Seyfe illâ Zülfikâr” okunur. Benim girdiğim törenlerde kısa şekli kullanıldı. Bu sebeple burada ve bundan sonra geçtiği yerlerde köyde genel kabul gören şeklini tercih edeceğiz. Çerağcı yukarıdaki yazılanları okuyunca battaniyenin ortasına Dedenin önüne gelir. Dedenin bendini bağlama görevi ona verilmiştir. Bu hizmeti çerağcı yerine saat rehberi olarak bilinen hizmetçi de yapabilir. Girdiğimiz törenlerde çerağcı vazifesini alan talip genel olarak saat rehberliği hizmetini de görmekteydi. Bir nevî çerağ hizmetini gören talip, cem töreninde yürütülen hizmetlerde Dedenin en yakın yardımcısıdır. Aynı şekilde en tecrübelisi olduğunu da söyleyebiliriz.

Çerağcı, Dedenin bendini bağlar. Bendin önceki hizmet bendlerinin bağlanışından farklı bir yanı yoktur. Bend bağlanınca çerağcı huzurdan ayrılarak şimdilik yerine geçer. Bend bağlanan Dede, önündeki battaniyenin kıvrılan 4 beçeğini sağ üst baştan başlayarak;

“Azemtü ileyke Yâ Ali
Ekremtü ileyke yâ Ali
Eslemtü ileyke Yâ Ali
Enetme ileyke Yâ Ali”

¹⁴³ “Elleżîne yünfiqûne fi’s-serâi ve’ø-øarrâi vel kâimîne’l-gay’a ve’l-afîne <ani’n-nâsi, va’llâhü yuwıbbü’l-muwsinîne” Kur’an: 3 (Âl-i İmrân) / 134.(O muttâkiler ki bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar, kızdıklarında öfkelerini yutar, insanların kusurlarını affederler. Allah da böyle iyi davrananları sever.) bkz. Yıldırım, *a.g.e.*, s. 66.

diyerek açar. Battaniyenin ortasına da “Lâ Feta illâ Ali, Lâ Seyfe illa Zülfikâr” der. Battaniyeyi dizinin uç kısmını örtecek kadar dizlerinin üstüne çeker. Bu işlem bitince dara duracak taliplerin eşik tercümanı okuyarak gelmeleri için destur verir. Destur üzerine cem töreninin yapıldığı odanın eşiğinin önünde dara duracak bütün talipler sıra ile dururlar. Önde eşik tercümanını okuyacak bir erkek talip bulunur. Taliplerden eşik tercümanını bilen yoksa bu vazifeyi saat rehberi üstlenir. Eşik tercümanını okuyacak talibin hanımı varsa hanımı beyinin pantolonunun sol üst paçasından tutar. Ondan başka erkek yoksa diğer kadınlarda birbirlerinin sol paçasında tutarak dururlar. Dara duracak birkaç erkek varsa, onun hanımı da dara duracaksa, o da beyinin paçasından tutar. Eşiğin önünde ayaklar mühürlü eller arkaya doğru avuçlar açık baş hafif eğik pozisyonda eşiğin önündeki erkek eşik tercümanını okumaya başlar. Okunuş sırası şu şekildedir:

“Eyvallah Hü”, “Bismişah Allah Allah, eşiğine koymuşuz biz canı ve serte vücudumuz saf ola. Hem çüzar eşiğimiz budur. Hacetimiz eyle biz fakirden kıl nazar”, sonra “Pür Cemali Muhammet, bir kemali Hasan ve bir kemali Hüseyin, Muhammet Ali Fatıma bilendera salavat” der. Gördüğümüz törenler içerisinde Süleyman Ertuğrul Dede'nin taliplerinden Ali Berber, bu hizmeti şu farklılıkla görmüştü. Yukarıdaki gülbeng bitince eğilerek eşiğe üçlü niyazda bulundu. Sıra ile dara girecek herkes eşiğe niyazda bulunup girdi. Odaya girerken de şunu okudu. “Cemali mahzer, ey visali madeni, nuri cevher” sonra üç defa “Pür Cemali Muhammed, bir kemâli Hasan ve bir kemâli Hüseyin, Muhammet Ali Fatıma bilendera salavat” okuyarak, her okunuşun sonunda bir adım atarak battaniyenin önüne geldi.

Mehmet Er Dedenin, erkânında dara girenler ise bu kısmı atladılar. Bunun farklılık olmayıp hizmeti görenlerin unutmasından kaynaklandığını düşünüyoruz.

Dara gelenler battaniyenin önüne gelip ayaklar mühürlü yan yana durunca sıra ile şunları okurlar:

“Bismişah Allah Allah, Ceme girdim, vücudum kâbesin kıldım tavaf. Sen ilâhi âlemsin vechine minna ne af.¹⁴⁴ Budur muradımız Yâ Kerim yâ ilâh” der. Tekrar “Pür Cemali Muhammed, bir kemali Hasan ve bir kemali Hüseyin, Muhammet Ali Fatıma

¹⁴⁴ Parantez içinin şu şekilde okunduğunu da Erkan Durmuş'un notlarında görüyoruz. “Vechine min'am mailim senden mürüvvet Yâ Kerim, Yâ Allah”. Bu okunuşuna biz girdiğimiz törenlerde rastlamadık.

bilendera salavat” diyerek bütün dara duranlar battaniyeye doğru bir adım yürürler. Adım bitince bir önceki pozisyona dönerek ayaklar mühürlenir, şunlar okunur;

“Kaşların mihrabına karşı biz niyaza gelmişiz. Hak gördüm. Hak işittim. Onun için biz niyaza gelmişiz.” der. “Pür Cemali Muhammed, bir kemali Hasan ve bir kemali Hüseyin, Muhammet Ali Fatıma bilendera salavat” sözünü tekrarlayarak bir adım atarlar. Bu adım ile battaniyenin kenarına basarlar. Ayaklarını mühürler şunu okur;

“Bismillahirrahmanirrahim, Rabbenâ zelamla en füssena ve inlem tağfirlena ve terhamna lerekünenne minelhasiriyn. Allah Allah elim erde, yüzüm yerde, özüm darda, Muhammet Ali divanında, kırklar meydanında, pir huzurunda, canım kurban, tenim tercüman fakirden ağrınmış, incinmiş can kardeşler var ise dile gelsin. Bile gelsin. Fakirden hakkını Hak’tan talep eylesin. Allah eyvallah hü dost” derler ve beklerler. Söz Dedeye geçer:

Dede; “Erenler, bu canlar Rabbenayı okudular. Biz Allahımızı bilenlerden olduk. Nefsimize uyanlardan olmadık. Onun için dara geldik derler.” Bu canları nasıl bilirsiniz der. “Nasıl bilirsiniz?” sorusunu üç defa sorar. Her seferinde “eyvallah” cevabını alınca “Allah razı olsun” der. Bazı Dedeler cem töreni başladığında birliği sağladığı için bu soruyu âyin-i ceme sorma gereği hissetmez ve ikinci aşamaya geçer. İkinci aşama dara gelenlere Dedenin şu sorusudur:

“Eyvallah canlar sizi sizden soralım” der. Dardaki talipler “Eyvallah” cevabını verince; Dede “Geldiğiniz Hak kapısı, durduğunuz Ali Mansur darı, yolunuzla yolda mısınız, Aldığınız abdestte, verdiğiniz ikrarda sabit kadem misiniz?”¹⁴⁵ diye üç defa sorar.

Her seferinde dara duranlar “eyvallah” cevabını alınca bütün âyin-i cem oturduğu yerde elleri önüne mühürler. Sıra ile Dede, şu gülbengleri okur;

“Bismişah Allah Allah, Dar divanlarımız kabul, muradınız hasıl, ömürleriniz uzun, binalarınız bek ola. Dar çeken dizâr görmeye, nefesler aşk ola. Gerçeğe hü”

“Bismişah Allah Allah, özür, niyaz, teslim, temenni ve tecelli kapılarımız açık ola. Niyaza inen başlar ağrı, sızı görmeye. Gerçeğe hü” der. Dara duran talipler oldukları yere eğilir, niyaz ederler. Niyaz ettikleri battaniyenin üstündeki yere diz çöküp

¹⁴⁵ Dara durup da ikrar almamış olanlar olabilir. Dara duranlar içinde ikrarlı erkek talibin cevabı yeterli kabul görmektedir.

otururlar. (bkz. Foto.72)

Dede, taliplere dar hizmeti olduğu için ayakta iki buyruk bir düvaz okunacak bu süre zarfında ayakta bekleyemeyecek, rahatsızlığı olan var mı? diye sorar. Rahatsızlık beyan eden olursa izin verir. Ayağa kalkmadan önce yere niyaz eder. Dara duran talipler battaniyenin üstünde ayağa kalkarak ayaklarını mühürler âşığın söylemeye başlamasını beklerler. Dede aşığa destur verince âşık buyruk okumaya başlar. Yas töreni olması sebebiyle âşık bağlama olmadan ezgi ile buyruk ve düvazları söyler.

1. Buyruk

Sende mi uğradın ölüm derdine
 Çare ne sabreyle el hükmünillah
 Hiç yanmadık yoktur bunun odununa
 Çare ne sabreyle el hükmünillah

Bu dünya fanidir kimseye kalmaz
 Tane tükenmeyince insanlar ölmez
 Kendi kendini helak etse de ölmez
 Çare ne sabreyle el hükmünillah

Mevte ilaç olsa ezel olurdu
 Evliya, enbiya derman bulurdu
 Kalsa bu dünya Muhammed'e kalırdı
 Çare ne sabreyle el hükmünillah

İşte bu dünyanın hali böylece
 Ne mahsum kalır ne fukara ne hoca
 Ne zengin kalır ne yiğit ne koca
 Çare ne sabreyle el hükmünillah

Ecel gelmeyince insanlar ölmez
 Vade hitamında soluk solunmaz
 Ölüm Hak emridir. Derman bulunmaz
 Çare ne sabreyle el hükmünillah

Pir Sultan'ın sözünde hata bulunmaz
 Müşteri olmayınca gevher satılmaz
 Ölüm Hak emridir derman bulunmaz
 Çare ne sabreyle el hükmünillah

2. Buyruk

Hakikât abdestin aldım eyvallah
 Tığbendim boynumda ben dara geldim
 Hakikat şahı medet mürüvvet
 Ser koyup darına niyaza geldim

Hakikat bâbı, bâb-1 Bismişah
 Fethedip gelmişim elhamdülillah
 Rabbi'l âleminsin fe süphanallah
 Ser koyup darına kurbanı geldim

Errahman suresi rahimden geldi
 Maliki yevmiddin Caferi oldu
 İyya Kenabüd sırrını çün bildi
 Ser koyup darına niyaza geldim

Veiyya kenestain şems ile mahım
 İhtinas sırat'al oldu müstakim
 Sırat'el lezine enamte aleyhim
 Ser koyup darına kurbanı geldim

Gayril mağdubi aleyhim çün veladdalin
 Gülbengin çekdim deyelim amin
 Selamün gavlen min rabbirrahim
 Ser koyup darına niyaza geldim

Dara Duranların Düvazı

Günah ettim darın şahına durdum
 Allah bir Muhammed Ali aşkına

Kırklar eşiğine yüzümü sürdüm
Allah bir Muhammed Ali aşkına

Hasan Rıza'ya mürüvvet verdim
Ol imam-ı Hüseyin'in darına durdum
İmam Zeynelabidin'in eyledi yardım
Allah bir Muhammed Ali aşkına

Muhammed Bakır'ın yüzü nuruna
Caferi Sadık'ın durdum darına
Kalman günahımın külli varına
Allah bir Muhammed Ali aşkına

İmam Musa'yı Kazım'a nakleden nurlar
Ol imam Rıza'da görünen sırlar
Geçin günahımdan erenler pirlere
Allah bir Muhammed Ali aşkına

Hasanü'l Askerî'nin nur-i hakkı için
Muhammed Mehti'nin sırrı hakkı için
Bağışla günahımı bar-ı hakkı için
Allah bir Muhammed Ali aşkına

Seyit Dedem oğlu sende aradım
Yüzümün karasını destime aldım
On iki imamların darına durdum
Allah bir Muhammed Ali aşkına,

Dede âşığın duasını vererek tekrar dardaki taliplere yönelir. Dua bitince Dede dara duranlara şu soruyu yöneltir.

- “Siz kimin darına durmaya geldiniz?”
- Darda duranlar cevap olarak “El hükmünillah sedefden geçen (Babasının ismi yazılır) kızı veya oğlunun darına durmaya geldik” derler. Dede bu soruyu üç defa tekrarlar. Dara duran taliplerde üç defa aynı cevabı verirler. Bu cevap üzerine şu soruyu yöneltir;

- “Sizler darına durduğunuz kişinin bu âyin-i cemde, diğer cem kardeşlerde ve her kim talep ederse borcuna, alacağına, hakkını ödemeye, her türlü gereken şeyi yapmaya kefil misiniz?” der.
- Dardaki talipler hep bir ağızdan “eyvallah” derler. Tekrar dardakilere “Hakkınızı helâl ediyor musunuz?” der.
- “Helâl olsun” cevabını alınca, âyin-i ceme sorar;
- “Sizler de hakkınızı helâl ediyor musunuz?” der. Cevap olarak “Helâl olsun” cevabını alırsa “Allah sizlerden razı olsun” diyerek ellerini önüne mühürler ve şu gülbengi okur:

“Bismişah Allah Allah, dar divanlarımız kabul olsun, hep muratlarımız kabul ola, dar çeken didar-ı Muhammed Ali’yi göre, nefesler aşk ola. Gerçeğe hü”

“Bismişah Allah Allah, özür, niyaz, teslim, temenni, tecelli, iltica ve dua kapılarımız açık ola, niyaza inen başlar ağrı sızı görmeye, nefesler cem ola, gerçeğe hü” deyince darda duran talipler battaniyenin üzerine niyaz ederler. Diğer âyin-i cem canlarda oldukları yere doğru niyaz ederler. Bu işlem bitince dara duran talipleri sitamdan geçirme ritüeline sıra gelir.

Dara duran talipler niyazdan sonra Dedenin dizinin önüne doğru sıralanır ve secde pozisyonunda alınları yerde, ellerini başparmaklarından başının iki yanında yerde tutar pozisyonunda dururlar. Bütün dara duranlar bu pozisyondayken iki talip dara duranların üstüne, ihram denilen hiç kullanılmamış beyaz çarşafı üstlerine örter. Duran taliplerin vücutlarının hiçbir uzvu açıkta kalmaz. (bkz. Foto73) Dede çarşafın altındaki taliplerin ikisinin sırtına sağ veya sol elini koyar. Sonra sıra ile şunları okur;

1. İhlas suresi
2. Fatiha suresi
3. Affi Taksirat (Bkz. Bölüm 2.2.1.1.4.6.)
4. 12 imam ismi (Bkz. Bölüm 2.2.1.1.4.6.)
5. Nâdı Ali (Bkz. Bölüm 2.2.1.1.4.6.)

Nâdı Ali okununca, Dede çarşafın altına dara durmuş ne kadar taçlı (erkek talip) varsa çarşafın baş kısmını başındaki şapkayı tutacak şekilde çarşafı açar. Şapkayı iki eli

ile tutarak “Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber, Lâ ilâhe illallah hüvallahü ekber, Allahü ekber velilla ilhamd” bu tekbirleme işini her taclı için üç defa tekrar eder. Çarşafın altında taçlılar bitince pençe-i abadan geçirme ritüeli denen şu uygulama devam eder:

“Bismillahirrahmanirrahim, erin erliğine, pirin pirligine, Zülfikâr keskinliğine” diyerek sol eli sabit kalır. Sağ elini en sonunda çarşafın altında duran talibin başının üstünden başlayarak “Yâ Allah” diyerek en sağdaki talibin başına kadar bir yarım daire şeklinde yürütür. Sonra çarşafın altında en sağdaki talibin başında başlayarak en soldakinin başına kadar sıra ile sağ elini tek tek başlara değdirir. Hepsini bitince önce sağ elini göğsüne, sonra dudağına götürür. Bu işlem, “Yâ Muhammed”, “Yâ Ali”, “Yâ Hasan-ı müşteba”, “Yâ Hüseyin-i deşti Kerbelâ” sözlerinin her birini tek tek söyleyerek de yapar. Bu işlem bitince ellerini taliplerden birinin sırtının üstünde mühürler ve şu gülbengi okur:

“Bismişah Allah Allah, vakt-i saatlerimiz hayır olsun, niyetimiz hayırlı, akibetlerimiz hayırlı olsun. Yarabbi, Cenab-ı Rabbi’l Âlemin cümlemizi pençe-i abanın altından mahrum etmesin. Darlarımız, divanlarımız divan-ı dergâhında kabul ve makbul olsun. Nefesler aşk ola. Gerçeğe hü”

Gülbeng bitince dardaki taliplerin üzerine örtülen çarşaf kaldırılır. Çarşafın altındaki talipler sıra ile Dedeye niyaz ederek oldukaları yerde ayağa kalkarak ayaklarını mühürlerler. Âyin-i cemde elleri mühürlerler. Dede şu gülbengi okur:

“Bismişah Allah Allah, özür, niyaz, teslim, temenni, tecelli, iltica ve dua kapılarımız açık ola, niyaza inen başlar ağrı sızı görmeye, nefesler cem ola, gerçeğe hü” dara duranlar tekrar Dedeye niyaz ederler. Erkeklerden biri veya gönüllü olursa birkaçı sıra ile hizmet Dedesinin postunun altına ve varsa diğer Dedelerin minderinin altına tercüman koyarlar.¹⁴⁶ Niyaz ve tercüman koyma işlemi bitince, tercüman koyan taliplerin duasını Dede yapar;

“Bismişah Allah Allah, gönül rızası ile koymuş olduğunuz tercümanlar divan-ı dergâhda kabul olsun. Cenâb-ı Rabbi’l Âlemin keselerinize Halil İbrahim bereketi ihsan

¹⁴⁶ Belde halkı tarafında tercüman diye adlandırılan Dedeye hizmetinden dolayı verilen paradır. Hizmet dedesine ve misafir olarak gelen Dedelere verilir. Dedelere sorduğumuzda; bu miktarın en fazla 20 milyon Türk lirası olan sembolik bir para olduğunu, bu hizmetin para ile görülecek bir hizmet olmadığını söylediler. Hatta “bizim ocağın dedeleri başka dedeler gibi çok para almaz.”(K.K.2)

eyleye. Üçün beşin ardını kesmeye, rızığımızı gayipten ihsan eyleye. Nameri kapılarına muhtaç eylemeye. Nefeslerimiz cem olsun. Gerçeğe hü”

“Bismişah Allah Allah, özür, niyaz, teslim, temenni, tecelli, iltica ve dua kapılarımız açık ola, niyaza inen başlar ağrı sızı görmeye, nefesler cem ola, gerçeğe hü”

Dua bitince Dede sitamdan geçen taliplere bize ve âyin-i cem kardeşlere niyaz edin der. Sitamdan geçenler Dedenen başlayarak üç, beş, yedi kişiye niyaz eder. Bütün âyin-i ceme niyaz etmek uzun olacağı için “Hepinize niyazımız var canlar” diye seslenirler. Âyin-i cemde “Niyazınız kabul olsun” diye cevap verirler. Tekrar Dedenin önünde ayakta dururlar. Dede şu gülbengi okur:

“Bismişah Allah Allah, dar divanlarınız kabul ve makbul ola, nefesler cem ola, gerçeğe hü”

Dua bitince Dede “Miracınız kutlu olsun”, “Miracınız kabul olsun”, “Tavafınız kabul olsun” der. Dara duranlar da geri geri huzurdan çekilirler.

Huzurdan talip gidince Dede yere serili olan battaniyeyi açtığı gibi dört beçeğine niyaz ederek açarken söylediği sözleri söyleyerek toplar. (bkz. Foto.74) Dedenin işi bitince çerağcı önüne gelir. Sonra battaniyenin önüne diz çöker. O da tam katlanmamış olan battaniyenin dört beçeğine ve ortasına Dedenin söylediği sözleri söyleyerek tamamen katlar. Katlanmış olan battaniyeyi eline alarak ayağa kalkar. Dedenin önünde elinde battaniye, ayaklar mühürlü durur. Dede de hizmetinden dolayı çerağcıya şu duayı okur:

“Bismişah Allah Allah, Hayır hizmetlerin kabul olsun, muratların kabul, ömürler uzun, binalar bek ola. Hizmet ehli hizmetiyle yargılana. Şeh Kamber Efendimizde şefaatkarın ola. Nefesler cem ola. Gerçeğe hü”

Dua son bulunca çerağcı elinde battaniye ile geri geri huzurdan çekilir. Böylece bu hizmet son bulmuş olur.

Bu hizmetten sonra cârcı gelir. Hizmetini görür ve duasını alarak huzurdan çekilir. Câr hizmeti son bulunca ibrikdar gelir. O da hizmetini görür. Duasını alarak huzurdan çekilir.

İbrikdarın hizmeti bitince Dede bendi bağlayan çerağcı gelir. Bendi bağladığı gibi söker. Bendi çözülen Dede sofranın gelmesi için destur verir. Sâki, yardımcıları ve

bütün tabaklar hazır olunca Dede duasını verir. (bkz. Bölüm 2.2.1.1.4.10.) Tabaklar yere konur, oturulur.

Diğer törenlerde olduğu gibi dem üçlenir. (bkz. Bölüm 2.2.1.1.4.11) Tuz hizmeti görülür. (bkz. Bölüm 2.2.1.1.4.12) Lokmaya destur verilince bütün talipler önlerine gelen tabaklardaki yiyeceklerden yemeye başlarlar. Sıra âşıklık hizmetine gelir.

3.2.1.2.3.3. Âşıklık Hizmeti ve Dar Kurbanı Cemine Özgü Buyruk ve Dövazlar

Dede âşığa önceki törenlerde olduğu gibi destur verir. Âşığın dualarında ve hizmette bir değişiklik yoktur. Dar kurbanı cem töreni de yas töreni olması hasebiyle âşıklar bağlama çalmaz. Ölenin arkasından bağlama çalıp semâh dönmek onun ruhuna bir hakaret olarak görüldüğünden Muharrem törenlerinde olduğu gibi bu hizmette de bağlama yoktur.

Âşıklar, her törenin kendine özgü buyruk ve dövazları olduğunu, bu sebeple törenin ruhuna uygun buyruk ve dövazların okunmasının gerekliliğine inanıyorlar. Bu inançlarını da yerine getirmekteler. Dar törenleri genel olarak üçlenir. Bizim girdiğimiz törenlerde de üçlendi. Aşağıda cemin üçlemesine uygun bir şekilde buyruk ve dövazlar verilecektir.

Cemin Birleşmesinde Görülen Âşıklık Hizmeti:

1. Buyruk

Hayır himmet ile gönderin bizi

Âyin-i cem kardaşlar hoşça kalınız

Güruhda gülbengde analım sizi

Âyin-i cem kardaşlar hoşça kalınız

Âyin-i cem meydanında özü bir ettik

Sin sefa ettik dizara yettik

Cümlenizi Hakka emanet ettik

Âyin-i cem kardaşlar hoşça kalınız

Âyin-i cem erenler, kırkız erenler

Âyin-i cemde lokmamızı verenler

Yedik, içtik helâl edin erenler
Âyin-i cem kardaşlar hoşça kalınız

Kaynar idi aşk tavaşı ezelden
Gül yaprağı hali değil gazelden
Yüzüne doymak olmaz ezelden
Âyin-i cem kardaşlar hoşça kalınız

İkrar verdim ikrarımı güderim
Gamber oldum şah devesin yederim
Bugün geldim ise yarın giderim
Âyin-i cem kardaşlar hoşça kalınız

Üryan Baba olsun dest-i girimiz
Sücah Baba olsun kadeh kârımız
Battal Gazi olsun dünya varımız
Âyin-i cem kardaşlar hoşça kalınız

2. Buyruk

Erenlerden bize kerem var idi
Mümin olanların kalbi nur idi
Yeyip içip ayrılması zor idi
Ayrılık derdinin dermanı nedir

Dillerde anılır hakkın kelâmı
Bunu çalan devre çalmış kalemi
Âyin-i cem kardaşlar kesmen selâmı
Ayrılık derdinin dermanı nedir

Erenler kaldı bize bu işler
Gözümden akıttım al kanlı yaşlar
Âyin-i ceme gelen candan kardaşlar
Ayrılık derdinin dermanı nedir

Eşelim Pir Sultan'ım eşelim
 Eşelim de karlı dağlar aşalım
 Yeyelim içelim helâllaşalım
 Ayrılık derdinin dermanı budur.

Birlemenin Dîvazı

Melül olma be hey divane gönül
 Errahmanirrahim süphanımız var
 Şükreyle haline ey mecnun gönül
 Erenler serveri sultanımız var

Her demde hazır erenler şahı
 Hüda birdir olmaz bir dahi
 Muhammed Ali'dir şems ile mahı
 Can feda yoluna kurbanımız var

Bab-ı mürüvvetine geldik el aman
 Haydar'ın aşkıyla akıl perişan
 İmam Hasan Hüseyin gevher-i zişan
 Ta kâdimden beri erkânımız var

Tutmuşam ehl-i beytin dest-i dâmanı
 Bırakmam dilimden ism-i Celâli
 Ümidim deryası kalb-i ulsali
 Ali Zeynel Aba pünhanımız var

Muhammed Bakır'dır madenin gölü
 Cafer-i Sadık'tır ilim bülbülü
 Musay-ı Kâzım rıza cennetinin gülü
 Muhammet Tâki Nâki gibi hem yerimiz var

Yetiş imdadıma Mehti sultanım
 Hütcet-ü burhanımız kutb-ü devranım
 Metin Şükrü der ki derde dermanım
 İnnenna yürüdullah zikranımız var

Cemin İkilenmesinde Âşıklık Hizmeti:

1. Buyruk

Şu beni yolundan niçün eğlersin
Boş lafa gelince adamım dersin
Aldatmak dilersin yüze gülersin
Yetmez mi çektiğim senden a gönül

Bırak beni rah-ı Haka gideyim
Burada ben ne tecaret edeyim
Musa gibi sığır mı güdeyim
Doldurur torbama aşk ile gönül

Bu gönül turunda münâcatım var
Turda yoldaşımız Haydar-ı Kerrar
Nefsin Askerîne sahip Zülfikâr
Şah-ı Merdanını gördün mü gönül

Gönül düşmanını sürdü dışarı
Harami elinden ne çeker arı
Harami çekildi bal kaldı kârı
Yemeden balını bıktın mı gönül

Nusrettin dünyaya güvenme sakın
Bu dünya mülküne dayanma sakın
Bu nefs-i şeytana aldanma sakın
Baki kalan bina gördün mü gönül

2. Buyruk

Gerçek âşıklara selâ denildi
Derdi olan gelsin dermanı buldum
Ah ile vah ile cevelân ederken
Canımın içinde cananı buldum

Akar gözlerimden yaş yerine kan
 Zerrece görünmez gözüme cihan
 Deryalar nuş edip kanmaz iken
 Âşıkları kandıran ummanı buldum

Erenler meydana doğru varırlar
 Âşıklar cem olmuş verip alırlar
 Cümle evliyalar divan dururlar
 Cevâhire bahşolan dükkânı buldum

Açılmış dükkânlar kurulmuş Pazar
 Canlar mezat olmuş cellat da gezer
 Oturmuş ümmetin beratını yazar
 Hakka mahbub olan sultanı buldum

Emir sultan eder hoş pazar imiş
 Âşıklar seyranda gezer imiş
 Cümlenin maksudu ol didâr imiş
 Hakka karşı duran divanı buldum

İkilemenin Dövazı

Hiç geçer mi yalvarmanın zamanı
 Aman Yâ Muhammed aman Yâ Ali
 Tutmuşam eteğini dest-i dâmanın
 Aman Yâ Muhammed aman Yâ Ali

Bab-ı mürüvvetinde olmuşuz bede
 Kerem, Lutf-ı ihsan cümlesi sede
 Yetiş imdadıma yüreğim gamda
 Aman Yâ Muhammed aman Yâ Ali

Doğruluk rahından dönmesem geri
 Vermişem aşkına can ile seri
 Gel medet kıl hey hakikat pırları
 Aman Yâ Muhammed aman Yâ Ali

Muhammet bağında serim sevdada
 Gölzara gelmişem düşüp feryada
 Bir medet kıl hem deryada karada
 Aman Yâ Muhammed aman Yâ Ali

Bir garip şu gurbette gezerim
 Kalenderim Hak katında zebunum
 Medet senden onun için mecnunum
 Aman Yâ Muhammed aman Yâ Ali

İmam Hasan, Şah Hüseyin, Zeynelim
 İmam Bakir, Cafer, sen bil şu halim
 İmam Musay-ı Kâzım, Ali Rıza, Tâki sultanım
 Aman Yâ Muhammed aman Yâ Ali

İmam Aliyel Nâki Askerî Mehti aşkına
 Sen şefisin mücrümlere düşküne
 Taş atarlar bu şükrü kula, miskine
 Aman Yâ Muhammed aman Yâ Ali

Cemin Üçlenmesinde Âşıklık Hizmeti

1. Buyruk

Çıkılmaz benlikle arş-ı didâre
 Varına yoğuna bak da gel derviş
 Enel Hak uğrunda çekilip dare
 Mansur'un camını çak da gel derviş

Erenler bağından koku al koku
 Arif ol kitab-ı elesti oku
 Manâ dest-i gâhında manâlar doku
 Hulleyi sırtına tak da gel derviş

Mürşide teslim ol mevtalar gibi
 Sükût ol görme amâlar gibi

Ledün zamanında deryalar gibi
Coşup çağlayarak ak da gel derviş

Çıkmasın sakahüm remzi dilinden
Mürşidini hak bil çıkma yolundan
Koku alacaksan manâ gülünden
Ruhinin kalbine bak da gel derviş

2. Buyruk

İşte geldim işte gittim
Yaz çiçeği gibi bittim
Şu dünya da ne iş ettim
Ömürçüğüm geçti gitti

Çağırdılar imam geldi
Her biri bir işe geldi
Azrail pençesin saldı
Can kafesten uçtu gitti

İşte geldi yuyucular
Tenime su koyucular
Kefenim elinde hoca
Kefenciğim biçti gitti

Ayrıklar ilimizden
İp attılar belimizden
Pek tuttular kolumuzdan
Can kafesten uçtu gitti

İlettiler mezarıma
Sığındım geri kerime
Toprak attılar serime
Gözün yaşı taşıtı gitti

İmam talkına başladı
 Bir cevapcık iş işledi
 Komşular bizi başladı
 Geri dönüp kaçtı gitti

Kabrime bir melek geldi
 Bana bir sual sordu
 Hışmıla bir topuz vurdu
 Tepgilciğim şaştı gitti

Teslim Abdal oldu tamam
 İşte geldi ahir zaman
 Yardımcımız on iki imam
 Ten turaba karıştı gitti

Üçlemenin Dövazı

Abdal Musa Sultan gazaba geldi
 Fetheden urumu yâr eden medet
 Cihan harap oldu insan az kaldı
 Yine ferman senin el aman medet

Bizde sever idik Ali'nin soyun
 Bizlerde anarız Hasan Hüseyin
 Zindanda verildi imam Zeynel'in payın
 Bakır'ı zindanda var eden medet

Yetiş imam Cafer al elden bizi
 Her dem arzumanım isteriz sizi
 Zülfikarı attı tuttu denizi
 Necef deryasını coşturan medet

Gelin bizde Musa Rıza'ya varalım
 Derdimize derman onda bulalım
 Tâki Nâki Askerî'ye erelim
 Mehti'yi mağarada sır eden medet

Hüseyin Gazi Sultan belli bir cansın
 Ricam kabul eyle müşkülüm kansın
 Hüseyini ovanın gözcüsü sensin
 Ayırma kuzuyu sürüden medet

İmdat senden kaldı urumun eri
 Gayip erenleri Horasan piri
 Muallâkta tuttu Bâb-ı Hayber'i
 Cenkte Muhammed'e câr eden medet

Balım Sultan gerçek sırrı Ali'sin
 Müminlerin kanadısın kolusun
 Pirim Hacı Bektaş Şah-ı Veli'sin
 Cansız duvarları yürüten medet

Kul Hüseyin'im derki gönüle değmeyin
 Giderip yükünü alıp yağmayın
 Sırlarınız gönlünüzde saklayın
 Müminlerin kalbinde yer eden medet

Üçlenince âşıklık hizmeti son bulmuş olur. Bu hizmetin aralarında dem alınır. Muhabbet edilir. Seyran izni verilir. Yapılan sohbetler bazen ölen canın yâdı şeklinde, bazen de Bektaşîlik ile ilgili olabilir. Âşıklık hizmeti son bulunca sıra geçmişler deminin alınmasına gelir.

3.2.1.2.3.4. Geçmişler Demi Hizmeti

Dar kurbanında geçmişler demi alınırken darı alınan talibin öbür dünyada rahatlığı için dua edilir. Rahmet dilenir. Sadece onun için bu dem alınır. Çünkü kurbanın kesilme amacı vefat eden talibin darının kaldırılmasıdır. Geçmişler demi de bu gaye ile dağıtılır ve içilir. Bu demden herkes alır. Almayınca vefat edene bir hürmetsizlik gibi görülür. Geçmişler demi bitip Dede duasını ederken vefat eden talibin ve darını kaldıran taliplerin ismini zikreder. Bunun dışında bir farklılık yoktur.

Geçmişler demi son bulunca istekler demi alınır. Bu da bitince sofralar Dedenin duası ile kaldırılır. Sakka hizmeti görülür. Sakka hizmetinden sonra kırklar düvazı okunur. Dede sofraların kurulması için destur verir. Son sofraya hizmeti de görülür. Sonra

câr hizmeti ve ibrikdar hizmeti görülür.

Dede, bu hizmetler bitince kurbanı kesen ve dara duran taliplerini çağırarak, yapılan hizmetten memnun olup olmadıklarını sorar. “Eyvallah, Allah razı olsun” cevabını alınca, yedikleri lokmalar için haklarını helâl edip etmediklerini sorar. “Eyvallah, helâl olsun” cevabını alınca oturan duran gülbengini okuyarak töreni bitirir. Bütün talipler evlerine dağılırlar.

3.2.2. MUHABBET TÖRENLERİ

Biz, çalışmamızda törenleri yas, muhabbet ve diğer törenler diye üç ana bölüme ayırmıştık. Bunlardan cem törenlerini ise iki ana bölümde ele aldık. Yas törenlerini aşure kurbanı cemi ve dar kurbanı cemi olarak anlatmaya çalıştık. Bu törenlerde bağlamanın ve semâh hizmetinin olmaması sebebiyle, aynı zamanda okunan buyruk ve düvazların ezgi ve manâları yas havasını ortaya koymaktadır. Bu bölümde anlatacağımız muhabbet törenleri ise sevincin paylaşıldığı törenlerdir. Bu törenler ikrar kurbanı cemi, yıl (görgü) kurbanı cemi, nevruz kurbanı cemi, ölenin yılı kurbanı cemi, birlik kurbanı cemi, taç (Dedelik) kurbanı cemi olarak anlatmaya çalışacağız. Bir talibin bu muhabbete katılabilmesi için ikrar alması gerekmektedir. Bu sebeple muhabbet törenlerine ikrar kurbanı cemi ile başlayacağız.

3.2.2.1. İkrar Kurbanı Cemi

Bu tören yola girmeye talip olanın Dede tarafından kabul edilmiştir. Belde halkından birisi, ailedeki büyükleri ikrarlı olsa dahi, bazen ömrünün büyük bir kısmını ikrarsız geçirmiş olabilir. Çok küçük yaşlarda ikrar alan talipler de vardır. Belde halkından Bektaşîler ile konuştuğumuzda eskiden askerden gelinip evlenince ikrar alındığını belirttiler. Hatta askere gitmeden önce evlenip ikrar alan gençler bile olmuştur.

Belde Dedelerinden birçoğunun taliplerini görme fırsatına sahip olduk. Taliplerinin büyük bir çoğunluğu 60 yaşının üstünde. 20 ile 60 yaş arasında ikrarlı talip parmakla sayılacak kadar az. 1940 ve 1950’li yıllardan 1980’li yıllara kadar belde evlenen gençlerin çoğu bir Dedeye bağlanırmış. Günümüzde belde halkından ikrarlı olanları düşünürsek genç insanların eskisi kadar rağbet etmediğini görebiliriz. Bunun sebepleri ise insanların okumak veya iş bulma ümidiyle belde dışına ve yurt dışına genç yaşlarda gitmeleri, bir Dedeye bağlanma imkânı olmadan ayrılmaları mühim bir yer

teşkil ediyor. Belde Almanya'ya ve Türkiye'nin muhtelif şehirlerine göç vermiş. Beldede yazın tatillerde büyük bir kalabalık, kışın ise bir sükûnet hâkim. Emekli olup köye yerleşenler veya belirli bir yaştan sonra ikrar almayı tercih edenler, çoğunluğu teşkil ediyor. Beldede ikrar vermeden vefat edenlerin sayısı ise çok az. İkrar almadan yaşlanıp ölenlere pek hoşgörü ile bakıldığını söyleyemeyiz.

Bu konuda soru sorduğumuzda ise aldığım cevaplardan birini size aktarayım; “Biz küçük çocukken, bizi erkâna almazlardı. Daha doğrusu delil uyandırılıp lokmaya destur verilinceye kadar girdirmezlerdi. Biz çok merak ederdik içerde ne yapıyorlar diye. Kapı deliklerinden içeriye görmeye çalışırdık. Eskiden şavklar yanmadığından pek içerisi de görülmezdi. Sorduğumuzda da anlatmazlar, başlarından savarlardı. Biz de evlenelim de şu içeridekileri görelim derdik. Bizim zamanımızda evlenince hemen ikrar verirdik. Belki bu merakın tesiri vardı. Günümüzde bu kapalılık yok. Gençler rahatça girebiliyor. Ama genç yaşta ikrar vermiyorlar.” (K.K.5) Bu ifadedenbeldedeki geçiş dönemini anlamak kolaylaşıyor.

İkrar vermek, tarikat abdesti almak, belde halkının gözünde çok önemli ve hayatın dönüm noktalarından birisidir. Bir söz verilecek bir yükümlülük altına girilecektir. Bu söz “Ali yoluna”, “Ali'ye” verilmiş söz olarak kabul edilir. İnsan yola girmek, söz vermek istese de bunun için bazı şartları yerine getirmesi gerekir. Bunları size kısaca anlatmaya çalışalım:

- İkrar vermek isteyen kadın veya erkek evli ise ancak ikisi birlikte ikrar verirse yola kabul edilir.
- Aday evli değilse veya evlenmiş boşanmışsa, evlenmeyeceğine dair söz verir ve ikrar verebilir. Eğer yola girdikten sonra evlenerek sözünü tutmazsa ömür boyu yoldan düşkün sayılır. Aday, bir Dededen ikrarlı ise eşinin vefatı durumunda yoluna devam eder. Evlenmek isterse, evleneceği kişinin de yola girmesi şarttır. Veli Baba Sultan Ocağı'nda mücerred ikrarı da alınır. Evlenmeyeceğine dair söz verirse yola girer. Ama evlendiği anda bir daha girememek üzere düşkün sayılır.(K.K.1)
- Dede, kendi oğluna ikrar verdiremez. Damadına ikrar verdirebilir. Bu da oğluna ceza vermeye gönlünün el vermeyeceğine olan inançtır.
- Yola talip olan kişi Veli Baba Sultan Ahitnamesindeki (bkz. Ek-5)

affedilemeyecek büyük suçlardan işlememiş olması gerekmektedir.

Bütün şartlara uygun olan talibin kurban kesip, bu kurban lokması ile cem töreni yapması gerekir. Bu töreni yapmak için imkânları müsait değilse ve yola girmek için istekli ise “Darına Dost” der. Bunu anlatmaya çalışalım.

3.2.2.1.1. Darına Dost Deyimi

Darına dost demenin de şartları vardır. Yola girmeye, ikrar vermeye hevesli olan talibin imkânları, o gün için yeterli değilse “darına dost” diyerek vaatte bulunur. Dede huzurunda söz verir. Dedeye durumunu anlatır. Yola girmek istediğini, şartlarının bugün için uygun olmadığını izaha çalışır. İzahlarının inandırıcı olması gerekir. Gerçekten ikrar kurbanı cemi yapacak gücü varken yapmıyorsa bu talip “darına dost” diyemez. Darına dost diyen talibin, ikrar kurbanı cemi yapıp talip olan arkadaşlarından hiçbir farkı yoktur. Dedenin gördüğü her hizmete o da katılabilir. Darına dost diyen bir kişinin bir yıl içerisinde şartlarını ayarlayıp kurbanını keserek ikrar vermesi gerekir. Mürşid Halil Özdamar ile konuştuğumuzda bu süreyi bazen Dedelerin iki yıla kadar idare ettiklerini belirtti. Dedenin darına dost diyen talip ikrar kurbanını kesmeden vefat ederse hizmeti Dede ve talipler tarafından görür. Bu konuyu izah etmiştik.(bkz. Bölüm.2.2.1.2.) Talip verdiği sözü tutmayıp, verilen süre bittiğinde kurbanını kesip ikrar vermezse ömür boyu düşkün sayılarak yoldan çıkarılır. Talip, bu suçtan düşkünlük cezası alırsa ocaktaki hiçbir Dedeye ikrar veremez. Darına dost ifadesinin neler içerdiğini anlattıktan sonra bu ritüelin nasıl yapıldığını tasvir etmeye çalışalım:

- Darına dost diyecek talip şartları yerine getirip eşi ile veya yalnız Dedenin huzuruna gelir.Darına dost töreni âyin-i cemler başlamadan önce veya istekli talibin ve Dedenin uygun bir zamanında Dedenin evinde olabilir. Zaman ve mekân şartı aranmaz. Yapılan mekânda bulunanlara göre soruların ehemmiyeti artar. Âyin-i cemde önce olursa bütün taliplerin fikri alınmış olacağı için tercih edilen zaman budur. Ama cem töreni olmasını beklemek istemeyen talip Dedenin huzurunda da bu niyetini gerçekleştirebilir.

Huzura eşi ile gelirse kadın kocasının sol yanında durur. Dedenin huzuruna gelen talipler diz çöker Dedeye niyaz ederek dizinin önünde edep erkân haliyle otururlar. Dede:

- Âyin-i cem kardeşler (cem töreni değilse odada bulunanlara hitap eder), bu canlar Allah, Muhammed, Ali, Pirimiz Hacı Bektaşî Veli'nin içtihadı üzerine bizi münasip görmüşler ve sürümüşler ve sürümüşler katılmak isterler. Nasıl bilirsiniz?

- Âyin-i cem, “Eyvallah” derse devam eder. Bir sorun olursa onu çözümleyerek devam eder.

- Dede, canlar sizi sizden soralım. Sizler hiçbir tesir altında kalmadan Aliyel Mürteza'nın yoluna, cemine dâhil olmak istiyor musunuz? İyi düşünün, yolumuz kıldan ince kılıçtan keskindir. Ateşten gömlek, demirden leblebidir. Doğru gezeceksin, gönül yıkmayacaksın, Mürşidine itaatkâr olacaksın. Yalan söylemeyecek, zina yapmayacak, elinle koymadığını almayacak, gözünle görmediğini gördüm demeyeceksin. Eline diline, beline sahip olacaksın. Bu arada söz verip de sonra cayarsanız huzuru mahşerde yüzünüz kara olsun mu?

- İstekli talipler, “eyvallah” diye cevap verirse Dede birlik niyazında bulunalım der. İstekliler ve orada olanlar niyaz eder. Dede ,“ Bismişah Allah Allah, dar divanlarınız kabul olsun. Hep muratlarınız kabul olsun. Ömrümüz uzun, binalarınız bek olsun. Allah, Muhammed, Ali ve On İki İmam Efendilerimiz sizlerden razı ve hoşnut olsun. Verdiğiniz sözden döndürmesin. Nefesler aşk olsun. Gerçeğe hü”

Dede, gülbengi bitirince istekliler Dedeye sıra ile niyaz ederler. Dede, odada bulunan diğer canlara da niyaz etmelerini söyler. Sıra ile niyazlarda bulunulur. Böylece istekli talipler ‘darını dost demiş’ olurlar.

İkrar Kurbanı ceminin şimdiye kadar anlattığımız törenlerden farklarını tekrara düşmeden vermeye çalışalım. İkrar ceminin sabah ve cem töreni başlayıncaya kadar olan hazırlık devresi diğer törenlerin aynısıdır.(bkz. Bölüm 2.2.1.2.) Akşam olan cem töreninden, birkaç husus hariç değişiklik yoktur. Kahve hizmeti ,câr hizmeti görülür. Sonra, tören başlatılır ve tövbe edilir. Tövbeden sonra çerağ hizmeti görülür. halka namazı kılınır. Halka namazı bitince törenin amacını oluşturan ikrar merasimi yapılır.

3.2.2.1.2. İkrara Talip Adaylara Tarikat Abdesti Aldırılması

İkrar verecek olan talip adaylarına saat rehberi tarafından ilk olarak tarikat abdesti olarak adlandırılan abdest aldırılır. Bu abdestin Hanefi mezhebince alınan

namaz abdestinden uygulama olarak hiçbir farkı yoktur. Fark bu abdeste yüklenen manâdadır. Bu abdest belde Bektaşîlerince ilk abdest olarak kabul edilir. Bu abdest ile önceki hayata tövbe edilir. Hak, Ali yoluna girmek için niyet edilir. Saat rehberi ikrar verecek olan taliplere tarikat abdesti almak için niyet ettirir. “Allah, Muhammed, Ali, On İki İmam yoluna girmek için abdest almaya niyet ettim.” Diyen talip adayı abdestini alır. Bu abdeste “Elime, dilime, belime sahip olacağına niyet” abdesti de denir. Tarikata giriş bu abdest ile başlar. Bu niyetin başlangıç safhasıdır. Bu abdest ile ilk defa huzura çıkılacak ve yola söz verilecektir. Bu abdestte ve sözde dönüş olmadığını saat rehberi abdest alacak taliplere belirtir. Düşüncelerini söyler. Onlara bu konu üzerinde izahta bulunur. Bu izahtan sonra abdesti alan talip adaylarına huzura çıkarken neler okunacağını ve nasıl davranmaları gerektiğini anlatır. Bu da bitince Dedenin bulunduğu eşîğe doğru yürümeden önce erkek talibin boynuna bir bent bağlar. Ayaklar çıplaktır. Bu bentten çekerek onu eşîğe sonrada Dedeye teslim edecektir. Kadın talip adayının boynuna da bir yazma bağlanır. Saat rehberi boynuna bağladığı bentten erkek talip adayını çekerken hanımı varsa o da beyinin sol paçasında tutarak onları takip ederek âyin-i cemin yapıldığı eşîğe gelirler. (bkz. Foto.75) Buradan itibaren ikrar verme merasimi başlayacaktır.

3.2.2.1.3. İkrar Verme Merasimi

Bir önceki dar kurbanı töreninde Dedenin huzuruna dara çıkacakların üstünde oturduğu postun çerağcı tarafından serilişi ve Dedeye kuşak bağlanışını anlatmıştık. (bkz. Bölüm 2.2.1.2.3.2.) İkrar merasimi başlamadan önce de bu ritüel yerine getirilir ve Dedenin önüne post serilmiş olarak beklemektedir. İkrar verecek talipler ve saat rehberi de bu arada eşikte hazırda beklemektedirler. Dede saat rehberine destur verir. Desturu alan saat rehberi ikrar verecek talipleri Dedeye teslim edinceye kadar sıra ile şunları söyler ve yapar;

Saat rehberi eşik tercümanını okumaya başlar:

Saat rehberi- “Eyvallah Hü, Bismişah Allah Allah, eşîğine koymuşuz biz canı ve sarta vücudumuz saf ola, hem çüzar, eşîğimiz budur. Hacetimiz eyle biz fakirden kıl nazar.” Saat rehberi gülbengi bitirince eşîğe eğilir. Niyaz eder. Sıra ile ikrar verecekler de niyaz eder.

Saat rehberi- “Pür Cemali Muhammed, bir kemali Hasan ve bir kemali Hüseyin

Muhammed Ali Fatıma bilendera selavat” hitabını üç defa tekrarlar. Her tekrarlanışında bir adım atar. Bendi çekince talip de aynı adımları atar. Bu bitince sıra dört kapı selamına gelir.

Saat rehberi- Esselamü aleyküm ey nur-i şeriat erenleri

Dede- Aleyküm selam ey nur-i şeriat erleri

Saat rehberi- Esselamü aleyküm ey nur-i tarikat pirleri

Dede- Aleyküm selam ey nur-i tarikat erleri

Saat rehberi- Esselamü aleyküm ey nur-i marifet kâmilleri

Dede- Aleyküm selam ey nur-i marifet erleri

Saat rehberi- Esselamü aleyküm ey nur-i hakikat şahları

Dede- Aleyküm selam ey nur-i hakikat erleri

Bu selamlaşma bitince dört kapı selamı son bulur. Bundan sonra;

Saat rehberi- Koç kuzu kurban getirdim. Sürünüze kabul eder misiniz?¹⁴⁷

Dede- Eğer almış oldukları pend-i nasihatı¹⁴⁸ duruyor ise katarız. Durmuyor ise atarız.

Talipler- “Eyvallah” diyerek tasdik edince saat rehberi devam eder.

Saat rehberi- “Ceme girdim. Vücutum kıblesin kıldım tavaf. Sen ilahi âlemsin. Vechine min’am mailem senden mürüvvet. Muradımız budur Yâ Kerim, Yâ İlah” deyip “Pür Cemali Muhammed, bir kemali Hasan ve bir kemali Hüseyin Muhammed Ali Fatıma bilendera selavat” diyerek adım atar. Elindeki bent ile talipleri de çeker.

Saat rehberi- “Kaşların mihrabına, ben niyaza gelmişem. Hak gördüm. Hak işittim. Onun için ben niyaza gelmişem.” deyip, “Pür Cemali Muhammed, bir kemali Hasan ve bir kemali Hüseyin Muhammed Ali Fatıma bilendera selavat” diyerek adım atar. Postun kenarına basar. Talipleri de getirir. Hepsi birlikte postun kenarında ayakalarını mühürler, saat rehberi Rabbenayı okur.

¹⁴⁷ Bu soru şu uzun şekliyle de sorulabilmektedir: “Allah, eyvallah, Muhammed Ali aşkına, pirimiz Hünkar-ı Hacı Bektaşî Veli divanına dara durmaya can geldi. Erenler meydanında özü darda, gözü niyazda, bel oğlu yola geldi. Kaygıdan kurtuldu. Ak cennete geldi. Sürünüze koç, kuzu geldi. Havalet var mıdır?”

¹⁴⁸ Pend-i nasihatı bulunmak tabiri ile darına dost derken verilen söz kastedilmektedir. Eğer doğrudan ikrar veriyor ise “abdestinizde verdiğiniz ikrarda sabit kadem misiniz?” diye sorulur.

Saat rehberi- Bismillahirrahmanirrahim, Rabbena, zelmanna en fissenana ve in lem tağfirlena ve terhanna tena künenne min'el hasiriyn”

Saat rehberi- “Allah Allah, elim erde, yüzüm yerde, özüm darda, Muhammed Ali divanında, kırklar meydanında, pir huzurunda, canım kurban, benim tercüman, fakirde ağrınmış, incinmiş can kardeşler var ise dile gelsin. Bile gelsin. Fakirden hakkımı, Haktan talep eylesin. Allah eyvallah hü dost”

Dede- “Âyin-i cem kardeşler bu kardeşler yolumuza, birlik halkamıza dâhil olmak isterler. Bu canların bildiğiniz kabahati veya incindiğiniz bir yönü var mı? Varsa dile gelin” der.

Âyin-i cem “Eyvallah” cevabını verirse bu soruyu üç kere tekrarlar aynı cevabı alırsa taliplerin halkaya dahil olmasında bir sakınca olmadığına kanaat oluşmuş olur. Dede şu gülbengi okur.

Dede- “Bismişah Allah Allah, geldiğiniz yoldan, durduğunuz dardan, çağırdığınız pirden şefaata göresiniz. Cenab-ı Hak Allah’a kul, Muhammed2e ümmet, Ali’ye talip eyleye. Bu yoldan, bu dardan, bu pirden şefaata göresiniz. Cem-i cemalinizi yaramaza, uğursuza, pirsizliğe düş getirmeye. Şeytanın şerrinden koruya. Gerçeğe hü!”

Saat rehberi- “Yâ eyyühellezine ameni sallü aleyhi ve sellima teslima” diyerek ikrar verecek olan talipleri Dedeye teslim ederek huzurdan çekilir. Saat rehberinin sözü bitince ikrar veren talipler Dedeye niyaz ederek dizinin önüne oturur. Dede ellerini ikrar veren talibin omuzlarına koyarak şu talkını okur:

“Allah Azim-i şanın kuluyum. Adem safiyullah neslindenim. İbrahim Halilullah milletindenim. Dinim İslam, kitabım Kur’ an kiblem Kabetullah, Muhammed Aleyhisselamın ümmetindenim. Şah-ı merdan Ali’ nin bendesiyim. Güruhi Nacidenim. Cafer-i Sadık neshebindenim. Hak la ilahe illallah savn salat, hac ve zekat, Kelime-i Şahadet, Fitregahı kainat Eşhedüenla ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden Resulullah ve Aliyyün Veliyullah.”

“Erenler meydanında, pir huzurunda, mürşide teslim-i rıza oldun mu? Yalan söyleme, haram yeme, zina ve livata etme. Koymadığın şeyi alma her gördüğün şeyi söyleme, gelme gelme, dönme dönme, gelenin başı dönenin canı, Böylece Hak. Muhammed, Ali, On İki İmam hanedanı ehlibeyte ikrar iman ettin mi? Kazaya razı olup kadere bağlandın mı? Bunun ikisini bir bilip gece gündüz Gönlünde Hak Muhammed

Ali vasıtasıyla bir bildin mi ? Sureti Haktan görünüp münafık olan kimsenin sözüne aldanırsan huzuru mahşerde yüzün kara olsun mu? Tarikatı naciden olup İmam Cafer-i Sadık'ın içtihadı üzere Rehberini müşhidini bildin mi? Hz. Peygamberin sevdiğini sevip tavella sevmediğini sevmeyip taberra ettin mi? İkrarından dönersen huzuru mahşerde yüzün kara olsun mu ?

Talkın bitince Dede taliplerden sorularına “Eyvallah” cevabını alır. Bu gülbengleri okur: “Bismişah Allah Allah, dar divanlarınız kabul, muradınız hasıl, ömürler uzun, binalarınız bek ola. Dar çeken didar-ı Muhammed Ali’yi göre. Nefesler aşk ola. Gerçeğe hü!”

“Bismişah Allah Allah, özür, niyaz, teslim, temenni, tecelli, iltica ve dua kapılarınız açık ola. Niyaza inen başlar ağrı, sızı, acı görmeye. Nefesler cem ola. Gerçeğe hü” Gülbeng bitince ikrar veren talipler Dedeye niyazda bulunurlar. Sıra ikrar veren talipleri pençe-i abadan geçirme işlemine gelir. (bkz. Foto.76) Bu işlem dar kurbanında sitamdan geçirme işleminin aynısıdır. Çarşafın altına giren talipler (bkz. Foto.77) pençe-i abadan sitamdan geçirilir. (bkz. bölüm 2.2.1.2.3.2) pençe-i abadan geçirilip, çarşaf üstlerinden kalkınca Dede erkek ikrar veren talibe önceden verilmiş olan bendi bağlar. Bent bağlama işleminde öncekilerden farklı bir uygulama yoktur. Bent bağlanınca Dedeye niyaz ederler. Sonra âyin-i ceme niyazda bulunurlar. Dede dualarını verir. Duadan sonra ikrar merasimi son bulur. Çerağcı postu serdiği şekilde toplar ve huzurdan çekilir.

İkrar merasimi bitince diğer törenlerde olduğu gibi ilk sofralar gelir. Cem yürümeye başlar. Dem üçlenir. Muhabbet olur. Bu ana kadar olan hizmetlerde bir farklılık yoktur. Bu noktada başlayacak olan âşıklık hizmetinde farklılıklar vardır. Bunları vermeye çalışalım.

3.2.2.1.4. Âşıklık Hizmeti ve İkrar Kurbanı Cemine Özgü Buyruk ve Dövazlar

Şimdiye kadar anlattığımız törenler yas törenleri olması hasebiyle, bağlama olmadan âşıklar sanatlarını icra etmişlerdi. İkrar kurbanı cemi şenlik sevinç cemidir. Âyin-i cemin halkasına yeni canlar eklenmiştir. Bu coşku ile karşılanır. Bu coşku da törenin tamamına yansır. Bu törende âşıklar, taliplerin sevincini ifade eden canlı, semâh dönmeye müsait olan buyrukları seçerler. Bu törende yasa yer yoktur. Muhabbet

törenlerinde “lânet” okunmaz. Âşıklar söylerken, talipler ayağa kalkıp semâh dönerler. Âşığın her okuduğu buyruk da olmasa bile birçoğunda talipler coşkuya kapılıp semâh dönerler.

Cemin Birleşmesi

Âşıkların ve Dedelerin ikrar cemi kurbanında dikkat ettikleri bir husus var. İkrar kurbanında okunacak ilk buyruk hiç değiştirilmez. Aynı şekilde cem birleşirken okunan düvaz da bellidir. Bu da değiştirilmez. Diğer buyruk ve düvazlar da törenin mahiyetini yansıtır. Biz diğer törenlerde görülmeyen, törene özgü buyruk ve düvazları cemin üçleşmesine kadar vereceğiz. İkrar törenleri, yeni yola giren talibin en sevinçli günü olduğu için Dedeye cemin beşleşmesi ricasında bulunur. Dede âyin-i cemin durumuna göre cemi beşleyede bilir. Biz burada üçleşmiş haline göre vermeye çalışacağız.

İkrar Kurbanı Ceminde İlk Okunacak Buyruk

Kurbanlar tığlandı gülbenk çekildi
Gaflet uykusundan uyana geldim
Dört kapı sancağı onda dikildi
Üryan püryan olup meydana geldim

Evvel eşiğine koydum başımı
İçeri aldılar döktüm yaşımı
Erenler yolunda gördüm işimi
Canı boş koyarak kurbana geldim

Ol demde uyandı batın çırağı
Üç adım ileri attım ayağı
Rehberim boynuma bend etti bağı
Koç kuzu kurban dediler inana geldim

Dört kapı selamın verip aldılar
Pirin huzuruna çekip geldiler
El ele, el Haka olsun dediler
Henüz mahsum olup cihâne geldim

Pirim kulağıma eyledi talkın
 Şah-ı vilayete olmuşum yakın
 Mezhebimiz Cafer-i Sadık'al műbin
 Allah dost eyvallah peymaney geldim

Özüm darda yüzüm yerde durmuşum
 Muhammed Ali'ye ikrar vermişim
 Sakahüm hamdini anda görmüşüm
 İcip kana kana mestaney geldim

Yolumuz On İki İmama çıkar
 Mürşidim Muhammed Ahmed-i Muhtar
 Rehberim Ali'dir, Sahip Zűlfikâr
 Kulundur Hatayi'nim meydana geldim

II. Buyruk

Çıktım kırklar yaylasına
 Gel beri ey can, dediler
 İzzet ile selam verdim
 Gir işte meydan, dediler

Yerli yerinde durdular
 Yerlerinden yer verdiler
 Ortaya sofraya serdiler
 Lokmamıza ban, dediler

Erenler kalbi ganidir
 Yuduğu kalbi arıdır
 Gelişin kandan beridir
 Gel söyle ihvan, dediler

Gördüğünü gözün ile
 Beyan etme sözün ile
 Ondan sonra bizim ile
 Ol sende mihman, dediler

Şah Hatayi'nim nedir halin
 Dua edüp kaldır elin
 Kese gör gurbetten dilin
 Cümlemiz yeksan dediler

İkrar Kurbanı Ceminde İlk Okunacak Düvaz

Ta ezelden yerin yüzüne bakıp
 Cemâl-i didârı gören ağlar mı?
 Yetişüp bir Mürşid eteğin tutup
 Özünde benliği kıran ağlar mı?

Ali'ye Muhammed gel dedi bürhane
 Hatice Fatıma o ehli cane
 Birleyip özünü ulu meydane
 Anlayıp zâtını bilen ağlar mı?

Sahip zaman yakın yola gelirse
 Hasan ile Hüseyin'in ahın alırsa
 Erenler deminden her ne gelirse
 Ere erip Hakkı gören ağlar mı?

Zeynel Abidin'in yüzünü görüp
 Muhammed Bakır'ın sırtına erip
 Cafer-i Sadık'ın darına durup
 Burada ikrarın veren ağlar mı?

Musay-ı Kâzım'ın turuna uçup
 İmam-ı Rıza'nın yurduna göçüp
 Küfür köprüsünü ileri geçip
 İman deryasına dalan ağlar mı?

Nâki Tâki Askerî'yi bilen
 Hak Muhammed ile Mehti'dir gelen
 Her daim kırkların ceminde olan
 Muhabbet tadını duyan ağlar mı?

Teslim Abdal daim yüksek uçar mı?
 Erenler teslim olan kaçır mı?
 Dört kapıdan kırk makamdan geçer mi?
 Bir olup birliğe yeten ağlar mı?

Cemin İkilenmesi

I. Buyruk

Cenab-ı Bari'den ihsan olursa
 Gönlümün gamını atmak muradım
 Tetbir ile takdir mutabık olursa
 İmam-ı Hüseyin'e gitmek muradım

Bu ne imiş goncayı hara dağlamak
 Elif taş kurup kemer bağlamak
 Bir niyetim Kerbelâ'ya uğramak
 Şahın katarına ermek muradım

Yüz süreyim Muhammed Mustafa'ya
 Bunca mümin müslim ersin safaya
 Bundan böyle arzumanım Kûfe'ye
 Üç beş eyyam hizmet etmek muradım

Velim eder arzum vardır vechinde
 Zülfikar oynar çin-i maçında
 Cümlemizde bir kubbenin içinde
 Ol şah-ı merdana gitmek muradım

II. Buyruk

Varıp eşiğine niyaz etseydim
 Gönlümün gülleri nur Veli Baba
 Derim bu gönülde sana merhaba
 Gönlümün gülleri pir Veli Baba

Ecdadındır senin hem Ali aba
 Nesl-i pakın senin Şah-ı Mürteza
 Cümle muhibbine ol kâni vefa
 Gönlümün gülleri pir Veli Baba

Eşiğinde varıp niyaz eylesem
 Derunda derdimi sana söylesem
 Medet dost kapısına varıp ağlasam
 Gönlümün gülleri pir Veli Baba

Gönlümün bahçesi viran olmasın
 Dilerim güllerin ey şah solmasın
 Senin sırlarını ağyar bilmesin
 Gönlümün gülleri pir Veli Baba

Senin ellerinden bade içseydim
 Mürüvvet eşliğinde varıp çökseydim
 Bu aşkın ateşini senden yaksaydım
 Gönlümün gülleri pir Veli Baba

Eb-u zezem gibi suyun var senin
 On dört masum-ı pak neslin var senin
 Cihan hazinedarı hem adın senin
 Gönlümün gülleri pir Veli Baba

Nusreddin Abdal der sendedir erlik
 Medet mürüvvet ey şah olmaz ayrılık
 Nasip olmadıysa gönüller birlik
 Gönlümün gülleri pir Veli Baba¹⁴⁹

İkilemenin Dövazı

¹⁴⁹ Girdiğimiz törenlerde, gülbenglerde ocağın kurucusu olan Veli Baba'nın ismi sık sık geçmektedir. Ayrıca âşıklarda, Veli Baba'dan veya Veli Baba'ya yazılmış olan buyruk ve dövazlardan bir tane de olsa okumaya gayret ediyorlar. Böylece bir hürmet göstermiş olmakla birlikte ismi anılan büyüklerin, isimlerinin anıldığı yerde hazır olacağına olan inançın tesiri vardır.

Olmuşum aşkınla bu hallere girifler
 Derdimin dermanı imanım Ali
 Ervah-ı kadimden vermişim ikrar
 Kalbimin mihmanı sultanım Ali

Sen Ali'sin vilayet şah-ı ezeli
 Mislin yoktur ey güzeller güzeli
 Gönül yaylasında çeşmim ahu süzeli
 Cümle sultanların serveri fermanım Ali

İmam Hasan Hüseyin daim dilde ezkârım
 İmam Zeynel Aba hem eldeki varım
 İmam Muhammet Bakır'a varmaktır kârım
 Cihâne rahmeti rahman dâmanım Ali

Ümidim kapısı Cafer Kazım Rıza'da
 Tâki Nâki koymaz bizi cezada
 Askerî, Mehti ile ersem murada
 Can feda yoluna imanım Ali

O demde çekmesem derdi mihneti
 Münkirler çekerler ah u firkatı
 Bu Metin Şükrü'nün hem ibadeti
 Dilimde tesbihi evradım Ali

Cemin Üçlenmesi

1. Buyruk

Yolcu oldum yola düştüm
 Yolkarım Ali çağırır
 Bülbül oldum güle düştüm
 Güllerim Ali çağırır

Bulutlayın göğe daldım
 Yağmurlayın yere yağdım

Gözümden çok yaşlar döktüm
Sellerim Ali çağırır

Çok zamanda türapta yattım
Türlü çiçek olup bittim
Arıylan çok bal ettim
Ballarım Ali çağırır

Bu hana mihman gelmişem
Kâh ağlayıp kâh gülmüşem
Bahir ummana dalmışam
Göllerim Ali çağırır

Pir Mehmet aşka düştü
Aşk dalgası haddin aştı
Virimize Ali düştü
Dillerim Ali çağırır

2. Buyruk

Gönül ne durursun sen de varsana
Mürşide kâmile varmayınca olmaz
Varıp eşiğine yüzler sürsene
Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz

Mürşidin isteyen gitti arayı
Arayanlar buldu derdine çare
Her ne kadar okusan akıl ile kâre
Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz

Bu dünya durdukça eğer durursan
On bu dünya dolusu kitap bilersen
Her harfine bin bir mânâ verirken
Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz

Halil İbrahim Kâbeye oldu delil
 Farz oldu varmayanlar oldu melül
 Muhammed'e rehber oldu Cebrail
 Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz

Hatayi'nim sözün manasın verdi
 Yâr ile ettiği ahdinde durdu
 Cebrail Musa'yı hazrete verdi
 Mürşid-i kâmile varmayınca olmaz

Üçlemenin Dûvazı

Sıtk-ı sefâ ile geldim ulu dergâha
 Muradımı senden almak isterim
 Seyyah olup düştüm Hakkın yoluna
 Muhammet Ali'ye yüzün sürmek dilerim

Kemberbest kuşana şahım beline
 Şimdi arzum kerbelâya Hüseyin'e
 Hazret-i Ali'nin oğlu Hasan'a
 İmam Zeynel'e yüzümü sürmek dilerim

İmam Bakır'a tuttum niyeti
 İmam Cafer kıraat etti âyeti
 Musay-ı Kâzım kaldır meyitim
 Ol imam Rıza'ya teslim olmak dilerim

Muhammed Tâki tuttum imanım
 İmam-ı Aliyel Nâki'ye yoktur gümanım
 Hasan Ali Askerî sahip zamanım
 Mehti'nin günü görmek dilerim

Şah Hatayi'nim lâhmeke lâhmi Ali'nin işi
 Daim akar çeşminin yaşı
 Şah-ı Merdan Ali Kamber kırkların başı
 Kırkların cemine girmek dilerim

Âşıklık hizmeti görülürken bu cemde şu farklılıklar görülür. Buyruklarda ezginin coşkusu ile isteyen talipler ayağa kalkarak karşılıklı semâh dönerler. Buyruk bitince yerlerine otururlar. Bazen Dedeler âşığın duasını verdikten sonra semâh dönenlere de dua verebilir. Bu dua semboliktir. Dedelere sorduğumuzda asıl semâhın kırklar semâhı olduğu, duanın da o semâhtan sonra verileceğini belirttiler. Ayrıca bu törenlerde şöyle bir uygulama da yapılmaktadır. Âşık düvaz bitince “Diyelim Allah Allah” der. Dede de âşığın gülbengini okumaya başlar. Âşık gülbeng bitinceye kadar, düvazın ezgisini aynen bağlamada çalmaya devam eder. Bazen hem çalar hem sessiz bir şekilde söyler. Âşıklık hizmetinden sonra aralarda dem alınır. Muhabbet edilir. Dede seyran isteyen taliplere seyran verir. Bu şekilde cem üçlenir. Cem üçlendikten sonra sıra geçmişler deminin alınmasına gelir. Bu dem de ikrar kurbanını kesen talibin geçmişlerinin ruhu için içilir. İstekler demi alınır. Sofralar duası edildikten sonra kalkar. Sıra sakka hizmetine gelir.¹⁵⁰ Sakka hizmeti bitince kırklar semâhı hizmetine sıra gelir.

3.2.2.1.5. Kırklar Semâhı Hizmeti

Kırklar semâhı hizmeti¹⁵¹ her muhabbet ceminin sonunda sofralar kurulmadan önce görülür. Dedenin yanında veya başının üstünde duran delillerin yandığı şamdanı Dedenin vazife verdiği bir talip eline alarak, âyin-i cem odasına geçer. Ayakta ayakları mühürlü bir şekilde şamdanı iki eli ile göğüs hizasında tutar. Şamdan hazır olunca Dede âşığa hazırlanmasını söyler. Âşık kırklar semâhını oturduğu yerde çalmaz. Ayakta bağlamasını kucağına alarak hazırlanır. Hazır olunca kırklar semâh buyruğunu çalmaya başlar. Dede de âşığın vazife duasını yapar;

“Bismişah Allah Allah, âşığımız söylesin. Âyin-i cemde semâh eylesin. Destur imam destur şah yürüyenin işi yürüsün. Gerçeğe hü”

Kırklar Semâhı Buyruğu

Çıktım kırklar yaylasına

Çağırdım üçler aşkına

Yüzümü yerler sürdüm

Yediler kırklar aşkına

¹⁵⁰ Birden fazla kurban kesilirse her kurban için bir sakka taşı dolaşması gerekir. Sakka hizmetini görmek için kaç tane kurban kesildiyse onun sayısınca sakka hizmeti görecektir erkeğe bent bağlanır. Hepsini eşleri ile hizmet görmek için dedenin huzuruna çıkarlar. Hizmetin yapılaş şekline bir değişiklik olmaz. Sadece hizmetli sayısı artmış olur.

¹⁵¹ Semâh üzerine geniş bilgi için bkz. Erseven, *a.g.e.*, İstanbul 1996; Özsoy, *a.g.e.*, s.108.

Âşık bu kısım ile talipleri semâha davet eder. Herkes ayağa kalkar. Çerağı tutan talibin etrafında bir halka oluştururlar. (bkz. Foto.78) Bu halka çerağın etrafında semâh dönmeye başlar. Taliplerde halkaya dahil olmayan oldukları yerde elleri ile eşlik ederler. Dede halkaya dahil olmamış çağrılmayı bekliyordur. Ortada duran delilin ne manâya geldiğini sorduğumuzda şu cevabı aldık: “O, Muhammed Ali’nin nurudur. Biz onun etrafında semâh döneriz.” (K.K.2) Bu çağırma dörtlüğünden sonra Dede postunun üzerinde ayağa kalkmış olduğu yerde eliyle semâha eşlik etmektedir. Bir sonraki dörtlükte Dedeyi semâha davet edecek mısra vardır. “Gelsin Muhammed’im gelsin” mısrasını âşık okuyunca Dede de halkaya dahil olarak semâh döner.

Gelsin Muhammedim gelsin

Şaşmışların elin alsın

Canım sana kurban olsun

Muhammed Ali aşkına

“Muhammed Ali aşkına aşkına

Muhammed Ali aşkına

On iki imamlar aşkına

Alinin aşkına

Hü şahım hü

Hü erenler demine

Hü gerçekler demine hü”

Bu kısım dörtlükler arasında hep bir ağızdan tekrar edilen sözlerdir. Coşku ile bütün talipler her dörtlüğün arasında bu sözleri tekrar ederler. Şiirden bağımsız sözlerdir. Dedenin yukarıdaki dörtlük okunurken halkaya dahil olduğunu söylemiştik. Halka ile dörtlüğün birkaç mısrası okunurken döner. Sonra âyin-i cem yapılan odanın eşiğinin dışına çıkar. Âşık dörtlük bitince “gelsin benim Dedem gelsin” mısrasını söylemeye başlar. Dede tekrar halkaya dahil olur. Halkaya dahil olunca “gelsin Muhammed’im gelsin” mısrası söylenmeden diğer üç mısra tekrar edilir. Dede bu andan itibaren halkadan semâh sona erinceye kadar ayrılmaz.

Dünya kurulu bir faktır
 Allah Muhammed Ali haktır.
 Bilenlere sözüm yoktur.
 Bilelim Ali aşkına

Gelelim şu faktan geçelim
 Akı karadan seçelim
 Ab-u kevserden içelim
 İçelim Ali aşkına

Şah Hatayi'nim gel varalım
 Ulu divanda duralım
 Şah Alime yüz sürelim
 Sürelim Allah aşkına

Kırklar semâhı buyruğu bitince âşık Turnalar semâh buyruğunu çalmaya başlar.

Bu işlem ara verilmeden yapılır:

Turnam ne diyardan geldin yalnız
 Çamlı beli aştınız mı turnalar
 On İki İmamlara uğrar yolunuz
 Karadenizi geçtiniz mi turnalar

Güzeli sorarsan uzuldur boyu
 Karadır kaşları tatlıdır dili
 Otursak Muhammet kalksak Yâ Ali
 Alimden bir haber verin turnalar

Hayal hayal olmuş dostun elleri
 Akça göğüm sokunur dilleri
 Çoktan gelmez oldu selamları
 Alimin selamın verin turnalar

Bizim evlerimiz gayipte sırda
 Yezid'in gözüne çekildi perde
 Tiflis derler ala çamlı bir köyde
 Üç gün mihman oldunuz mu turnalar

Şah Hatayinim eder söylenir adım
 Erenler yanında lezzetim tadım
 Yüz doksanında bir sevdaya uğradım
 Ne olducağın bilemedim turnalar

Bu mısralarla semâh hizmeti son bulur. Mısralar biter bitmez bütün talipler ve Dede birbirlerinin omzuna ellerini koyarak bir halka oluştururlar. Kopukluk olmaz. Ayaklar mühürlenir. Başlar eğilir. Dede bu şekilde bekleyen taliplerin duasını verir;

“Bismişah Allah Allah, semâhlarımız kabul ola, muradlarımız hasıl ola, dönmüş olduğumuz semâhlar kırklar meydanında dönülmüş ola, söyleyen diller, dinleyen kulaklar, sallanan kollar cehennem narı görmeye. Nefesler cem ola. Gerçeğe hü”

Semâh duası bitince bütün talipler olduğu yerde kollarını indirerek yanlarına koyarlar. Dede şu gülbengi okur;

“Bismişah Allah Allah, özür, niyaz, teslim, temmeni, iltica ve dua kapılarımız açık ola. Niyaza inen başlar ağrı, sızı, acı görmeye. Nefesler cem ola. Gerçeğe hü”

Bütün talipler olduğu yere niyaz eder. Niyazlar bitince herkes yerine oturur. Sadece çerağcı olduğu yerde beklemektedir. Dede çerağcıyı duasını yapmak üzere önüne çağırır ve şu duayı okur;

“Bismişah Allah Allah, hayır hizmetlerin kabul ola. Ömrün uzun binan bek ola. Çar çerağcı da hidayet eyleye. Nefesler aşk ola. Gerçeğe hü”

Dua bitince çerağcı delili aldığı yere koyar ve yerine geçer. Sıra “cemi birleme” adı verilen düvazı okumaya gelir. Dede, âşığa destur verir. Âşık seçtiği bir düvazı okur. Bu düvaz da neşeyi devam ettirecek türden bir ezgi ile söylenir. Muhabbet törenlerinde okunan düvazlardan herhengi biri olabilir. Bu sebeple tekrar yazmadık. Âşık düvazı okuyunca cem birleme işlemi son bulmuş olur. Âşığa duası verilir. Bu dua bitince Dede diğer hizmet gören talipleri de ayağa kaldırır. Hepsinin duasını yapar. Son sofraya hizmeti görülür. Oturan- duran okunur. Cem son bulur.

3.2.2.2. Nevruz Kurbanı Cemi

Muhabbet törenlerinden birisi de 21 Mart günü yapılan nevruz cemidir. Belde de geçmişi çok eski zamanlara dayanan bir törendir. Muharrem törenleri gibi bütün Dedelerin bir problem olmadığı sürece 21 Mart gecesi yaptığı törendir. Zamanı belli olan iki cem töreninden birisidir. Dedelerden bazılarının bir gün sonraya aldıkları da olabiliyor. Bizim gittiğimiz nevruz törenlerinden Halil Özdamar'ın yönettiği 22 Mart gecesi yapılmıştı.

Aşure günü yapılan törenlerden sonra belde halkının en yoğun olduğu günlerden biridir. Belde halkı tarafından 21 Mart günü Hz. Ali'nin doğum günü olarak kabul edilir. Bu sebeple "Nevruz Bayramı" ismi ile bilinir. Hz. Ali'nin doğum günü olması dışında günün farklı anlamları olduğunu Halil Özdamar girdiğimiz cem töreninde şöyle anlatmıştı.

- Bugün birliğin günüdür. Gece ile gündüz bir olur.
- Bugün Ali'nin doğduğu gündür. Ali doğunca kainata hayat, can yürümüştür. Bugün de ağaca, çiçeğe su yürür. Hayat yürür. Can yürür.
- Ayrıca beldenin Dedelerinden Erkan Durmuş ise şu bilgiyi verdi. "Hz. Ali ile Fatıma 21 Mart günü evlenmişlerdir. Bu sebeple nevruzda biz onların evlilik yıldönümlerini de kutlarız."

Dedeler cemde taliplerine bugünün Alevi ve Bektaşîlerin tek bayram günü olduğunu anlatır. Alevi ve Bektaşîlerin bir yılın 364 gününü yas ile geçirdiğini tek bayram neşe gününün 21 Mart tarihi olduğunu anlatarak bu zümrenin hep zulme maruz kaldığını, bu sebeple yılın her gününün yasla geçtiğini belirtirken bugün eğlenin, bu sizin bayramınız derler.

Belde Dedelerinin hepsi bugünü, cem törenleri yaparak geçirmek ister. 21 Mart günü Dedelerin hanesinde delil uyanır. Veli Baba Sultan Ocağı'ndan ikrarlı Dedelerden bazılarının civar ilçelerde de talipleri vardır. 22 veya 23 Mart günü onlardan da kurban keserek cem töreni yapmak isteyenler olabileceği için bugünlerde diğer taliplerin beldelerinde de tören yaparlar.

Nevruz kurbanı cem töreni de ana uygulamalar olarak diğer törenlere benzer. Bu törenin hazırlık safhası ve tören içindeki bazı uygulamalarla diğer törenlerden ayrılır.

Biz burada tekrara düşmemek için farklılıkları vermeye çalışacağız.

3.2.2.2.1. Nevruz Kurbanı Cem Töreninin Farklılıkları

3.2.2.2.1.1. Tören Öncesi Hazırlıktaki Farklılıklar

Kurban vazifesinin görülmesinde herhangi bir fark yoktur. Farklılıklar hazırlıkta kullanılan malzemelerde ortaya çıkmaktadır. Hizmetin görüleceği eve gelenler yanında salata için yeşillik (marul, maydanoz, tere... vb.) getirirler. Ayrıca her gelen talip yanında yumurta getirir. Bu yumurtalar toplanarak haşlanır. Haşlanmış olarak getiren de olmaktadır. Bu yeşillik ve yumurtalardan yumurtalı salata yapılacak ve akşama âyin-i cemde ikram edilecektir. Baharın gelişinin kutlandığı bu törende, baharın gelişini temsil eden bu salata ortaya konur. Bu geleneğin çok eski zamanlara dayandığını sorduğumuzda öğrendik. Hatta “Eskiler zamanında Dede ve talipler bazen nevruz kurbanı kesemezlermiş. Ama nevruz bayramının mutlaka kutlanması gerekirmiş. Bu sebeple talipler yeşillik ve yumurtaları alarak Dedenin evine giderlermiş. Bu yeşillik ve yumurtalardan salata yapılırmış. Kurban kesilmediği için kurban ile görülen hizmetler görülmez, kurban olmayınca delil uyanmaz, erkân olmazmış. Bu nedenle Dedenin evinde toplanılır, dem alınır, muhabbet edilirmiş. Âşıklar söylermiş. Bu şekilde kutlanırmış. Bizde nevruz bayramı muhakkak kutlanır. Bugün böyle kutlama yok. Ama biz bu törende eskilerden gelen yeşillik ve yumurta geleneğimizi sürdürürüz. Cem töreninde, nevruz salatası konur. Herkes ondan lokmasını alır.” (K.K.2)

Bunun dışında nevruz kurbanı cem törenine özgü bir değişiklik de getirilen çiçeklerdir. Her Dedenin istekli talibi ya törenin yapılacağı sabah veya bir gün önce beldenin yaylasına çıkar. Yayladan eriyen karların arasında ilk açan çiçek olan çiğdemlerden toplar. Bu çiğdemleri törende koklanması için Dedenin evine getirir. Ayrıca Dedenin belde dışından gelen talipleri de yanlarında çiçekçilerden aldıkları bahar çiçeklerinden gelirken yanlarında getirirler. (bkz. Foto.79)

Yukarıda anlattıklarımızın dışında cem saatine kadar yapılan hazırlıklarda bir farklılık yoktur.

3.2.2.2.1.2. Törenin İlerleyişi Sırasında Ortaya Çıkan Farklılıklar

Tören için Dedenin hanesine gelen canlar, ceme girişte Dedeye niyazda bulunurken, Dede “Niyazlarınız kabul olsun” duasında bulunurdu. Bu törende bu duanın dışında “Nevruzunuz kutlu olsun”, “Bayramınız kutlu olsun” temennilerinde

bulunur. Bunun dışındaki kahve hizmeti, câr hizmeti görülür. Dede birliği sağladığı zaman taliplere törenin manâsı hakkında bilgi verir. Bu bilgiler diğer törenlerden farklı olarak nevruz gününün Alevî ve Bektaşîler için ne ifade ettiğini izaha çalışır. “Bugün, bayram günümüz neşemiz bol olsun” der. Ayrıca bugünün neşe günü olduğunu hatırlatarak “lânet okumayın” ikazında bulunur. Bu açıklamalardan sonra diğer törenlerdeki gibi tövbe edilir. Halka namazı kılınır. Çerağ uyandırılır. bu işlemlerde bir farklılık yoktur. Bazen Dedeler gülbenglerin içine günün manâsına uygun temenniler ekleyebilir.

3.2.2.2.1.2.1. İlk Sofranın Meydana Gelişi

Nevruz kurbanı cem töreninde sofralar meydana geldiğinde diğer sofralardan farklı olarak hazırlıklarda anlattığımız gibi nevruz salatası da ortaya gelir. (bkz. Foto. 80) Dem üçleme işlemi bitince Dede destur verir. Bütün talipler nevruz salatasından yer. Bu salata törenin iki farklı simgesinden biridir. Nevruz cemini farklılıkları açısından ikiye ayırsak ortaya şu sonuç çıkar; 1. Baharın gelişi 2. Ali'nin doğumu. Salata baharı temsil eder. Hz. Ali'yi temsil için ise meydana çiçekler gelir. Sâkinin yanına Dedenin önüne çiçekler getirilir. Bu çiçekler Ali'nin sembolüdür. Âşıklık hizmeti görülürken bu çiçekler koklanacak ve Ali sembolü cemde hissedilecektir. Bunu birazdan izaha çalışacağız.

Sofralardaki yiyeceklerden talipler yerken bir taraftan da sâki dem verir. Bu işlem sırasında Dede günün önemi ile ilgili muhabbet eder. Dede dışında sohbet etmek isteyenler de iştirak eder. Bu âşıklık hizmeti görülünceye kadar devam eder.

3.2.2.2.1.2.2. Âşıklık Hizmetinin Görülmesi ve Çiçek Sembolü

Muhabbet cemlerinde âşığa çok hizmet düşmektedir. Bütün talipleri söyledikleri ve bağlamasındaki nağmelerle coşturabilmesi gerekir. Günün mahiyetine göre buyruk ve düvazlar seçer. Muhabbet cemlerinin içinde tek çiçek yürüyen tören nevruz törenidir. Bu çiçeğin koklanmaya başlanması ve dolaşabilmesi için âşığın nevruza uygun içinde çiçek, gül isimleri geçen buyruk ve düvazlar seçmesi gerekir. Dedenin önünde duran çiçek demetleri âşığın ilk buyruğunda çiçek ismi geçince Dede eline alır ve koklar. Bu koklama üçlü şekilde “Allah”, “Muhammet”, “Ali” gibi olabildiği gibi, bazı taliplerde sadece koklayarak kokusunu Ali'nin kokusu gibi içlerine çekerler. Beldeden ileri gelenlere bu ritüelin manâsını sorduğumuzda kıssa ve inançlarla karşılaştık. Bunları

vermeye çalışalım:

“Selman-ı Farisi bir kralın oğluymuş. Babası ona Rum bir hoca tutmuş. Derste İncil okurken “ilya” kelimesi geçince hocası ağlıyormuş. Selman-ı Ferisi merak etmiş. Hocasına sormuş. Kral çocuğu ya, hocası ile samimi. “Hocam sen kitabı okurken ilya kelimesi geçince ağlıyorsun. Bunun manâsı nedir.” demiş. Hoca da “kimseye söyleyemediğim bu sırrı sana anlatacağım” diyor. Bundan yüz sene sonra Hz. Ali diye bir er gelecek, gönülleri fethedecek, düşüncesini yayacak. Ben onu göremeyeceğim için ağlıyorum.” der. Çocuk bunu kafaya takmış. “ilya, ilya, ilya” diye dolanır olmuş. Yemek yememiş. İçki içmemiş. Hastalanmış. Hocaları soruyor, çocuk söylemiyor. Babası artık iyileşemeyeceğini anlayınca bunu “Dest-i Erzan dağına atın” diyor. Bu aslanların bol olduğu bir dağmış. Atın oraya aslanlar parçalasın deyince babası, ora götürüp dağa koyveriyorlar. O da yol yordam bilmiyor. Rastgele giderken bir gölete tekgelir. Yaz günüyümüş. Elbiselerini çıkarmış. Göle girmiş. Yıkanırken aslanın biri gelmiş, elbiselerin üstüne yatmış. Aslanın korkusuna çıkamıyor da o zaman benim hocam ilya ilya diyordu. “Eğer bu ilya bir kurtarıcıysa beni bu aslanın elinden kurtarır” diyor. “Yetiş yâ ilya ilya” diye bağıyor. Derken ilerden bir boz atlı geliyor. Cengâver boz atlı geliyor. Tam boz atlı yaklaşırken aslan kalkıyor, kuyruğunu bulayarak gidiyor. Boz atlının üzengisini yalıyor. Boz atlı aslana “hadi git gari” diyor. Aslan çekip gidiyor. Çıkıyor sudan “Ey yiğit, beni kurtardın sen kimsin? Nesin? Sen bana bu iyiliği yaptın ama sana verecek bir şeyim yok” diyor. “Dur bir dakika” diyor. Gölün kenarında bulunan nergislerden topluyor. Demet yapıyor, veriyor. O da alıyor. Geniş bir yeni var imiş. Yenin içine sokuyor. Kaybolup gidiyor. Selman yüz yaşına varmadan Peygamber Efendimizin hizmetine giriyor. Hz. Ali Efendimiz daha çocuğumuş. Selman-ı Farisi’ye Hz. Ali’yi avutma görevini veriyorlar. Selman-ı Farisi ile Hurma dağına giderler. Hz. Ali hurma ağacına çıkıp, hurma yerken, Selman-ı Farisi de bitlerini temizliyormuş. Hz. Ali yediği hurma çekirdeğini pırt diye ağacın altındaki Selman-ı Farisi’ye atıyormuş. Onun da canını yakıyor imiş. “Ulan çocuk valla Dedene şikâyet ederim” demiş. Hz. Ali inmiş oturmuş yanına “Sen mi çocuksun? Ben mi çocuğum?” demiş. “Ben seni avutuyorum. Sen 7 yaşında çocuksun, ben 107 yaşında pirim, sakallı” demiş. “Sen” demiş, “bundan yüz sene evvel, gölde seni aslandan bir kurtaran vardı. Hatırlıyor musun?” der. O da “Hatırlıyorum, ben bir deste çiçek yaptydım, verdiğim. O da yenine soktu” diyor. Hz. Ali yeninden o çiçeği çıkarıveriyor. O zaman Selman-ı

Farisi “ben çocuğumuşum, ben çocuğumuşum” diyor. Bu nevrüzde dolaşan çiçekler bu çiçeklerdir. Gül Peygamber Efendimizi, nergis de Hz. Ali’yi temsil eder. Biz onun için dolaştırır, koklarız.” (K.K.5)

“Çiçek Muhammed Ali’nin kokusudur. Onun kokusunu alıyor gibi koklarız. Hem baharın kokusudur.” (K.K.2)

Yukarıdaki izahlar belde halkının çiçeği koklama sebebini izaha yetiyor. Âşık duasını alıp, ilk nevrüz buyruğunda geçen çiçek ismi ile bu ritüel başlar. Herkes koklayıp elden ele verir. Tekrar Dedenin önüne dolaşır gelir. Bu her âşıklık hizmetinde tekrar edilir.

Girdiğimiz nevrüz kurbanı cem törenlerinde coşkuyu uzun bir süre yaşama hevesini fark ettik. “Yılda bir defa bayramımız var, doyasıya kutlayalım” diyen talipler çoğunlukta idi. 21 Mart 2005 tarihinde Süleyman Ertuğrul Dede’nin evinde olan nevrüz cemine katılma imkanına sahip olduk. Bu cem töreninde bu tabloyu gördük. Cemi beşlediler. Akşam ezanı ile başlayan tören, sabah 4.30’a kadar sürdü. Bazı yaşlılar rahtsızlık çekse de coşku o saate kadar kesilmedi. Buyruklar okunurken talipler semâhlar döndü. Cem beşlenirken âşık her seferinde dört buyruk bir düvaz okudu. Bu buyruk ve düvazların büyük bir kısmı törenin mahiyetine uygundu. Bir de şunu fark ettik. Bu törene misafir Dede olarak katılan Veli Baba Ocağı’nda taç giymiş olan Erkan Durmuş, köyün en genç Dedesi durumundadır. Yeni bilgileri öğrenmeye çalışan, konulara farklı yönlerden yaklaşan bir yapısı var. Törende de bunu yansıtmaya çalışıyor. Köyün âşıkları eski ve nevrüze özgü buyruk ve düvazlar okurken, âşıklık görevini de üstlenen Erkan Durmuş, biraz daha coşkulu ve talipleri semâha davet eden eserleri çalmayı tercih etti.

Bir gün sonra Halil Özdamar’ın nevrüz cemine de girme imkanımız oldu. Bu törende ise cem üçlendi. Dedelerden edindiğimiz genel intiba ise nevrüz ceminin beşlenmesi yönündeydi. Biz de bu töreni cemin beşlenmesine uygun şekilde vermeye çalışacağız. Görülen âşıklık hizmetinde icra edilen eserleri, uygun şekilde, okunuş sırasına sadık kalarak vermeye dikkat edeceğiz.

Nevruz Kurbanı Ceminin Birleşmesi

1. Buyruk (nevrüz kurbanı ceminde ilk okunmaya çalışılan buyruk)

Akşamlar aşk olsun bayram gecesi
 Bu ayın nurudur sultan-ı nevrüz
 Fazlı şahım budur dilek gecesi
 Ne mübarek gündür sultan-ı nevrüz

Bayram kutlu olsun açılmış güller¹⁵²
 Konmuşlar meydana garip bülbüller
 Esmâ-i Haydarı zikreder diller
 Ne saadet bize sultan-ı nevrüz

Muhammed Mustafa sultan-ı cihan
 Ali'nin sırrını çün kıldı beyan
 Hatice sırrından kamusu şadan
 Ruha sefa verir sultan-ı nevrüz

Saadet hırkasın büründü Ali
 Vilayet tacını vurundu Ali
 Melek secde etti bilindi Ali
 Nübüvvet sırrında sultan-ı nevrüz

Muhabbet şehrinin nurdan kapusu
 On iki imamdır cennet kapusu
 Hakka secde eder kulun hepsi
 Dilekler kabuldür sultan-ı nevrüz

Sâkiyi kevserdir ol şah-ı merdan
 Sundular kevseri ol demde hemen
 Süreriz demleri yıkılsa cihan
 Şad olur kalbimiz sultan-ı nevrüz

On dört mahsum-u pak sırrı sırrullah
 Âyin-i cem içre nur-u nurullah

¹⁵² İlk olarak okunan buyruk budur. "Açılmış güller" sözünü âşık okuyunca dede çiçekleri koklamaya başlar. Sıra ile önüne konan çiçekleri koklar, yanında kim varsa ona verir. Herkes koklayınca tekrar önüne gelir. Bu her âşıklık hizmetinde, gül, çiçek veya bunları çağrıştıran kelimeler buyruk ve düvazlarda geçince aynı işlem tekrarlanır.

Cümlenin muradın verici Allah
Bizi de şad eder sultan-ı nevrüz

Şükrü Baba söyler bu deme şükür
Nurunu sırrını kıldı tefekkür
Muhammed Ali'dir dilinde zikir
Ne mürüvvet bize sultan-ı nevrüz

2. Buyruk

Yerden göğe bir nur doğdu
Şah Alim doğduğu gece
Vilayet Ali'ye indi
Şah Alim doğduğu gece

Ananın rahmine düştü
Münkirlerin aklı şaştı
Yüzbin kirse yere geçti
Şah Alim doğduğu gece

Anaya bir haber oldu
Yetmişbin melâike geldi
Nuru şu cihana doldu
Şah Alim doğduğu gece

Ay indi beşik uğründü
Ağlayan çocuk avundu
Emziren ana sevindi
Şah Alim doğduğu gece

Cennet kapısı açıldı
Misk ile amber saçıldı
Nurdan kundak biçildi
Şah Alim doğduğu gece

Huri kızları geldiler
 Şah Alime yüz sürdüler
 Nurdan kundağa sardılar
 Şah Alim doğduğu gece

Geldi hurilerin hepsi
 Şah Alim derle topusu
 Kapandı cehennem kapısı
 Şah Alim doğduğu gece

Hatayinim ey kardeşler
 Hep sevindi dağlar taşlar
 Secdeye indi ağaçlar
 Şah Alim doğduğu gece

3. Buyruk

Lâ mekân elinden bir seda geldi
 Nevruzunuz canlar mübarek olsun
 Kalbi mümina bir sefa geldi
 Nevruzunuz canlar mübarek olsun

Velâdet günüdür hak Mürtezâ'nın
 Şemşiri kudretle ol kibriyanın
 Nare-i Haydar tek açıp dehanın
 Nevruzunuz canlar mübarek olsun

Bugün huruş eder cümle mevcudat
 Bu dem kıyam eder cümle arasat
 Bu demde açılır mümine mirac
 Nevruzunuz canlar mübarek olsun

Ziruh gayri ziruh baş keser şaha
 Bu dem izin olur giderler caha
 Fescüdü emri ile ol yüzü maha
 Nevruzunuz canlar mübarek olsun

Bunda handan olur kalbi mükedder
 Göz yaşları olur lâl-ü mücevher
 Lânet et Yezide didâr-ı kemter
 Nevruzunuz canlar mübarek olsun

4. Buyruk

Gelin ey kardeşler seyran edelim
 Ali'nin doğduğu eyyam bu demdir
 Bu zevkle münkiri hayran edelim
 Ali'nin doğduğu eyyam bu demdir

Çıraklar uyansın kurulsun cemler
 Gülbengler çekilsin sürülsün demler
 Cümbüşe gelsinler cümle erenler
 Ali'nin doğduğu eyyam bu demdir

A sevdiğim sâki sunsana bâde
 Gönüller zevk ile olsun küşâde
 Eriştik hamd olsun bizde murada
 Ali'nin doğduğu eyyam bu demdir

Bakın çemenzârı süslemiş güller
 Açılmış şakayik lâle sümbüller
 Feryada başlamış şevk ile bülbüller
 Ali'nin doğduğu eyyam bu demdir

Geldi sultan nevruz kalmadı elem
 Melâik halâyik cümlesi hürrem
 Erenler lütfedip eyledi kerem
 Ali'nin doğduğu eyyam bu demdir

Bilin ki bu demdir mest adet demi
 Ref etmiş erenler cümle elemi
 Erişti bizlere şahın keremi
 Ali'nin doğduğu eyyam bu demdir

Hüsnü Baba eyler candan niyazı
 Dem sunsun sâkiler kılsınlar bazı
 Okunsun nefesler çalsınlar sazı
 Ali'nin doğduğu eyyam bu demdir

Birlemenin Dövazı

Bihamdilillâh yine oldu
 Zemini âsuman nevrüz
 Hemel burcuna nakletti
 Güneş oldu cihan nevrüz

Şereflendi bütün âlem
 Ferah yap oldu hep âdem
 Cihanı eyledi hürrem
 Bu dem oldu ayan nevrüz

Gece gündüz müsavidir
 Münzilani havidir
 Bu ahkâm semâvidir
 Verir her yıl nişan nevrüz

Getirir halkı handana
 Verir hem neşe rindana
 İçirir tövbe kerana
 Şarab-ı ergüvan nevrüz

Bezendi cümleyi eşya
 Nebadat-ı kılıp ihya
 Giyindi hilat-ı huzura
 Bütün bu hak-ı tan nevrüz

Bugün evvel bahar oldu
 Gülistan sebze zârı oldu
 Gönüller neşe zâr oldu
 Olup feyz-i nişan nevrüz

Döner devrinde aşk ile
Felekler içre zevk ile
Oluptur nur-ı şevk ile
Muhabbet-i hanedan nevrüz

Bugün mevlidi haydandır
Dem sâkiyi kevserdir
Cülûsu şah-ı ekberdir
Oluptur şadıman nevrüz

İmam-ı Hasan Hüseyin için
Hem ol rihan-ı teyn için
Küh-u sahrayı zeyn için
Açıldı gülistan nevrüz

İmam-ı Zeynel Aba
Elhak veli halik-i mutlak
Anın için açılıp zambak
Donandı hep çimen nevrüz

İmam Muhammed Bakır evveli natık
Natık İmam Cafer-i Sadık
Bunlar için açıldı şakaik
Dihan-ı nektedan nevrüz

İmam Musa'yı Kazım
Ali Rıza durur hazım
Olup makrun Hak daim
Açıp goncayı cihan nevrüz

İmam Tâki nur-ı münevverdir
Nâki hem huşn-i nurdur
Bunlar bir virdi athadır
İçip belki hişan nevrüz

İmam Hasan Askerî külfem
 Kelam-ı alem-i ekrem
 İmam Muhammed Mehti'yi evhem
 Olup sahibi zaman nevrüz

Ciharda Hazret-i Mahsum
 Muhabbet bunlara melzum
 Bunlardır goncayı mazlum
 Nihan-ı nevcihan nevrüz

Hacı Bektaş Veli pirim
 Balım Sultan deste girim
 Bunlardır şahım amirim
 Değe hükmü revan nevrüz

Ezel ebet olup Hilmi Dede
 Ol şahlara bende
 Biz abd-i aciz efkende
 Oluptur kâmuran nevrüz

Cemin İkilenmesi

1. Buyruk

Erler geldi bize mihman olarak
 Nevruz bayramını kutlamak için
 Şahın hanesinde erkan kurarak
 Nevruz bayramını kutlamak için

Bir yere cem oldu ehl-i meveddet
 Sürdüler demleri bunlar akibet
 Sâkiler sundular cem-i muhabbet
 Nevruz bayramını kutlamak için

Bugün mevcudata gülgüle düştü
 Çemenzâr zeminde taşraya göçtü

Bülbüller şevk ile güllere uçtu
Nevruz bayramını kutlamak için

Bugündür mevlid-i şah-ı vilâyet
Bugün izhar oldu nur-ı nübüvvet
Bugüne müminler eyledi hürmet
Nevruz bayramını kutlamak için

Gösterdi ruyini burcu hamelden
Şems-i burcu sefa bahş oldu ondan
Yaz eyyam-ı nişan verdi bahardan
Nevruz bayramını kutlamak için

Kainat zevk ile sürura daldı
Münkir münafıklar hayretle kaldı
Raks ederek Şiâ semâha kalktı
Nevruz bayramını kutlamak için

Tebberra ehline ederek lânet
Mühibban pür neş'e oldular sermest
Hüsni'ye bir dolu ettiler himmet
Nevruz bayramını kutlamak için

2. Buyruk

Yok iken yer ile gökler ezelden
Kudret kandilinde pürhan Ali'dir
Kün deyince bezm-i elestten evvel
Âlemi var eden Sultan Ali'dir

Cebrail'e sordu Muhammet bunu
Nice bin yıl evvel kurdu oyunu
Magripten maşruka kudret topunu
Atan Muhammet'tir tutan Ali'dir

Muhammed Ali geldi dünya yüzüne
 Zülfikârı çekti kavga yüzüne
 Kâfirler içinde hava yüzüne
 Mancınıkla kendin atan Ali'dir.

Binince Düldüle Hayber'e gitti
 Yel gibi o anda menzile yetti
 Kâfirlere hüner heybet gösterdi
 Kendini kul diye satan Ali'dir

Müminler sırrını elden sakınır
 Kendini bilmezlere sözüm dokunur
 Genç Aldal dört kitapta okunur
 Evveli ahiri destan Ali'dir

3. Buyruk

Gel Alim yola gidelim
 Alim kendi yolu ile
 Açlar doyar susuz kanar
 Leblerin balı ile

Alim bana neler etti
 Aldı elim dara çekti
 Üstüme yürüyüş etti
 Elindeki dolu ile

İçilmez dolu içilmez
 Sevgili dosttan geçilmez
 İkisi birdir seçilmez
 Has bahçenin gülü ile

Aşı vurur devran döner
 Kuş budağa bir dem konar
 Doldurmuş dolusun sunar
 Alim kendi eli ile

Erenler lokması nurdur
 Lokmaya elini sun dur
 Şah Hatayinim doğru yoldur
 Alim kendi yolu ile

4. Dem Dağıtma Buyruğu *

Güzel şahtan bize bir dolu geldi
 Ver seni sâkiye, bir de ceme ver
 Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den geldi
 Ver seni sâkiye, bir de ceme ver

Herkes sevdiğini tanır sesinden
 Muhammet Ali'dir bizi has eden
 Selman'ın keşkülünü doldur bu sudan
 Ver seni sâkiye, bir de ceme ver

Payım gelir erenlerin payından
 Nesli on iki imam Ali soyundan
 Kırkların ezdiği engür soyundan
 Ver seni sâkiye, bir de ceme ver

Senin âşıkların kaynadı coştı
 Kaynayıp coşanlar serinden geçti
 Sefil Hüseyinim bir dolu içti
 Ver seni sâkiye, bir de ceme ver

İkilemenin Dövazı

Bugün şah bize geldi
 Gülleri taze geldi
 Kamberin önü sıra
 Ali Mürteza geldi

* Âşıklar cem beşlendiği zaman dört buyruk bir dövaz okuduğu için bazen bir hizmetin görülmesi bir saati bulmaktadır. Arada dem dağılabilmesi için “dem dağıtma buyruğu” olarak isimlendirdikleri buyrukları okuyarak uyarıda da bulunabilirler.

Ali benim şahımdır
 Yüzü kıble gâhimdir
 Miraçtaki Muhammed
 Benim padişahımdır

Padişahım yaradan
 Okur aktan karadan
 Ben şahtan ayrılalı
 Yüz yıl geçti aradan

Aramız uzattılar
 Yâreme tuz kattılar
 Bir gül geldi Fazlıdan
 Mercistan da sattılar

Sattılar Mercistanda
 Ser verir gülistanda
 Muhammed'in hatemi
 Bergüzârdır aslanda

Aslanda ben güzârım
 Hayaline yanarım
 Yüküm lâl-ı gevherdi
 Müşteriye satarım

Satarım müşteriye
 Kervan kalktı yörüye
 El kaldırmış melekler
 Havaya guş eylemiş

Guş eylemiş havaya
 Kalktı kervan yörüye
 El kaldırmış melekler
 Saf saf durmuş duaya

Saf saf durmuş Hak ile
İsmi azam okuna
İsmi azam duası
Tatlı cana dokuna

Hasan'a ağı verdiler
Hüseyin'e kıydılar
Zeynel ile Bakır'ı
Bir zindana koydular

Zindan bize sezadır
Cafer yollar gözedir
Cafer'in de bir ismi
Ali Musa Rıza'dır

Tâki Nâki ağladı
Gözüm yaşı çağladı
Askerî Mehti'nin kemerin
On dört mahsum bağladı

Beli dedik Ali'ye
Hacı Bektaş Veli'ye
Hacı Bektaş tacını
Verdi Kızıl Deli'ye

Kızıl Deli ulumuz
Yok içimizde yadımız
Gözcü Karaca Ahmet
Gelincik duacımız

Kul Himmet ustazımız
Şah Ahmet miracımız
On İki İmam aşkına
Ver Allah muradımız

Cemin Üçlenmesi

1. Buyruk

Evvel bahar beş ayları doğunca
Açılır gülleri Veli Baba'nın
Sarı çiğdem mor menevşe zamanı
Kokusu mest eder Veli Baba'nın

Veli Baba Horasan'dan kopunca
Cezayir'de mergadını yapınca
Gelincik Anayı alıp çıkınca
Yolları kâdimdir Veli Baba'nın

On iki imamdan tutmuş mirasın
Dop dolu nur ile dolmuş hanesi
Yediler kardeşi kırklar anası
Kâbedir eşiği Veli Baba'nın

Aslımız hep Muhammet Ali'ye çıkar
Sümbül Arap onun odunun çeker
Gelincik Ana da darların çeker
Kadimdir yolları Veli Baba'nın

Eşrefoğlu eydir nedir bu hikmet
Şeriat tarikat elif-i sıfat
Kerameti belli oldu mucizat
Kerameti belli Veli Baba'nın

2. Buyruk

Ben yitirdim ben ararım
Yâr benimdir kime ne
Kâh giderim öz bağıma
Gül dererim kime ne

Kâh giderim meyhaneye
Dem çekerim kime ne
Kelp Râkip haram diyormuş
Bu aşkın şarabına

Ben doldurur içirim
Günah benim kime ne
Şol melâmet hırkasını
Kendim giyerim eynime

Ar namus şişesini
Taşa çaldım kime ne
Al Yezid seccadeni
Al yürü mescit yoluna

Pir eşîği benim Kâbem
Kıblegâhım kime ne
Kâh çıkarım gökyüzüne
Seyrederim âlemi

Kâh inerim yeryüzüne
Seyreder âlem beni
Kelp Râkip böyle diyormuş
Güzel sevmek pek günah

Ben severim sevdiğimi
Günâh benim kime ne
Nesimi'ye sordular
Yârin ile hoşmusun

Hoş olayım olmayım
O yâr benim kime ne

3. Buyruk

Dağlar ile taşlar ile
 Çağırayım mevlâm seni
 Seher vakti kuşlar ile
 Çağırayım Mevlâm seni

Su dibinde mahı ile
 Sahralarda ahu ile
 Abdal olup yahu ile
 Çağırayım Mevlâm seni

Gökyüzünde İsa ile
 Tur Dağında Musa ile
 Elimdeki asa ile
 Çağırayım Mevlâm seni

Derdi fazla Eyyüp ile
 Gözü yaşlı Yakup ile
 O Muhammed Mahbub ile
 Çağırayım Mevlâm seni

Hamdi şükrullah ile
 Vasfi kulhüvallah ile
 Başı açık yalın ayak ile
 Çağırayım Mevlâm seni

Yunus okur diller ile
 Kumrular bülbüller ile
 Hakı seven kullar ile
 Çağırayım Mevlâm seni

4. Dem Dağıtma Buyruğu

Sâki kadehlerini almış eline
 Doldurup veriyor cemin âşığına

Hep andan içenler buldular şifa
Oynayıp gülerler Ali aşkına

Kırkların işidir birliğe yetmek
Erenlere gelmemiş kin kibir tutmak
Bülbüle verilmiş figanla ötmek
Öter seherlerde gülün aşkına

Üç yıldan sonra buldu yârini
Anda teslim etti cümle varini
Elestü bezminde görmüş pirini
Şeydullaha çıktı Selman aşkına

Kırklar Muhammed'in yüzün gördüler
Temennâh edip secdeye indiler
Kudretten bir el geldi gördüler
Müşküle vardılar hatmi aşkına

İcâzet eyleyip geldiler bile
Eyvallahımız vardır bizde uluya
İman ettik Hacı Bektaşî Veli'ye
Yad etme Seyyidi pirin aşkına

Üçlemenin Düvazı

On İki İmam dört kitapta okunur
Lâ ilâhe illâ Allah yazılır
Mümin olan nadandan sırrın saklasın
Lâ ilâhe illâ Allah yazılır

On İki İmam ismi daim dildedir
Muhammed'im hub cemâl-i güldedir
Fatıma Ana'nın iki gözü güldedir
Lâ ilâhe illâ Allah yazılır

İmam Hasan bahçesinde güller açıldı
 Şah Hüseyin tazelendi seçildi
 Şehitlere hülle donu biçildi
 Lâ ilâhe illâ Allah yazılır

İmam Zeynel yârelendi akıyor kanı
 Bakır, pazarında yıkanır donu
 İmam Cafer elindedir erkânı
 Lâ ilâhe illâ Allah yazılır

İmam Musa-yı Kâzım, Rıza mestine
 Tâki Nâki Askerî'nin postuna
 Cebrail'in kanadın üstüne
 Lâ ilâhe illâ Allah yazılır

On İki İmamlardan sahip leyli var
 Cümle müminlerin sende meyli var
 Mehti'nin boynunda bir hamaylı var
 Lâ ilâhe illâ Allah yazılır

Eydir Hatayi'nim dert ilâcına
 Yüz sürelim Muhammed'in tacına
 Fatıma Ana'nın saç bağının ucuna
 Lâ ilâhe illâ Allah yazılır

Cemin Dötlenmesi

I. Buyruk

Vakitler hayrola nevruz gecesi
 Zikreyle Haydar-1 bayramdır bugün
 Ali'dir ibadetin zikrim hecesi
 Zikreyle Haydar-1 bayramdır bugün

Bugünün nevruz vaktinde açılır güller
 Nale şaz olur garip bülbüller
 Esmâ-yı Haydarı zikreder diller
 Zikreyle Haydar'ı bayramdır bugün

Kucağına aldı sultan-ı cihan
 Ali'nin fazlını eyledi beyan
 Hatice Fatıma oldular şâdan
 Zikreyle Haydar'ı bayramdır bugün

Saadet hırkasın büründü Ali
 Vilâyet tacını urundu Ali
 Melekler secde etti bilindi Ali
 Zikreyle Haydar'ı bayramdır bugün

Bugünün sırrını kıldım tefekkür
 Nurının zevkini ne bilir münkir
 Bu Metin Şükrü'nün dilinde zikir
 Zikreyle Haydar'ı bayramdır bugün

2. Buyruk

Gülün bittiğini bilirim dersen
 Bilir misin meydan merdane düştü
 Cevahir madenin bulayım dersen
 Cevahir bulanlar ummana düştü

Ben Ali'yi gördüm mahbub çağında
 Selman'ın çiğzinde yolun sağında
 Cennetten içeri Firdevs bağında
 Öter bülbüllerin gülşene düştü

Selman'ın çiğzinde bir oğlan geldi
 Destur şahım dedi elini aldı
 Muhammed terini gül ile sildi
 Ol zaman kokusu insana düştü

Muhammed'i gören gözler ağladı
 Gözün yaşın sebil olup çağladı
 Ali Cebrail'in belin bağladı
 Kırkların ceminde erkâna düştüm

Cennetin çiçeğin kırklar dediler
 Koklayıp yüzlerine sürdüler
 Her destesin bir güzele verdiler
 Gül Muhammet, Nergis Selman'a * düştü

Cennetin kapısını kırklar açtılar
 Tohumu yeryüzüne saçtılar
 Muhammed bir engür ezdi içtiler
 Size mescit bize meyhane düştü

Kul Himmet'im üstazına dilek diledi
 Seyyâh olup şu âlemieledi
 Arafat Dağında bir koç meledi
 İsmail önünce kurbana düştü

3. Buyruk

Eşrefoğlu al haberi
 Bahçe biziz gül bizdedir
 Biz de Mevlâ'nın kuluyuz
 Yetmiş iki dil bizdedir

Erlük midir eri yormak
 Irak yoldan haber sormak
 Cennetteki ol dört ırmak
 Coşkunun akan seller bizdedir

Âdem vardır cism-i semiz
 Abdest alır olmaz temiz

* Buyruğun bu mısrası beldeden naklettiğimiz

Halkı dahleylemek nemiz
Bil cümle vebal bizdedir

Arı vardır uçup gezer
Teni tenden seçip gezer
Münkir bizden kaçıp gezer
Arı biziz bal bizdedir

Kimi sofu kimi hacı
Cümlemiz Hakka duacı
Resul-i Ekremin tacı
Aba hırka şal bizdedir

Biz erenler gerçeğiyiz
Has bahçenin çiçeğiyiz
Hacı Bektaş köçeğiyiz
Edep erkân yol bizdedir

Kuldur Hasan Dedem kuldur
Mânâyı söyleyen dildir
Elif Hakka doğru yoldur
Cim ararsan dal bizdedir

4. Dem Dağıtma Buyruğu

Sâki gel seninle bâde sunalım
Gülüm sâki sun aheste aheste
Sabaha dek gel muhabbet edelim
Canım sâki sun aheste aheste

Cümle evliyalar bâde sundular
Ol masiva deryasından geçtiler
Kırklar ab-u hayatı içtiler
Gülüm sâki sun aheste aheste

Muhammet Ali'den destur alalım
 Varıp eşiğine yüzler sürelim
 On iki bahçenin gülün derdim
 Gülüm sâki sun aheste aheste

Hasan Dede aşk katarın yeterken
 İkilikten göçüp bire giderken
 Bu dem pirimizden himmet variken
 Gülüm sâki sun aheste aheste

Dörtlemenin Dûvazı

Has bahçe içinde gülü neyleyim
 On İki İmamdır gülümüz bizim
 Hakka varamayan yolu neyleyim
 Muhammed'e çıkar yolumuz bizim

Muhammed Mustafa başta tacımız
 Hatice anamız Zehra bacımız
 Ta mahşere kadar sürer acımız
 Kırık kanadımız kolumuz bizim

Hazret-i Ali'yi şehit ettiler
 Hasan'ın tasına zehir kattılar
 Hüseyin'i öldürdüler attılar
 Yezid kavmi büktü belimiz bizim

Zeynelabidin'i hapse sürdüler
 İmam Bakır, Cafer zulüm gördüler
 Musay-ı Kâzım'a zehir verdiler
 Daim pür melâldır halimiz bizim

İmam Rıza Tâki Hakka yâr oldu
 Nâki Hasan'ül Askerî nur oldu
 Mehdi mağaraya girdi sır oldu
 Onları zikreder dilimiz bizim

Hasan Türer yoktur sözümde yalan
 Muhammed'den sonra bunlardır gelen
 On İki İmamın atası olan
 Hazret-i Ali'dir ulumuz bizim

Cemin Beşlenmesi

1. Buyruk

Gönül bülbül olmuş dostun gülünde
 Karganın konuştuğu gülden bana ne
 Arayı arayı buldum leylamı
 Mecnun'un gezdiği çölden bana ne

Gönlüme yazılmış canânın adı
 Gönlümün tahtına kurmuş bünyadı
 Her şeyden üstündür sohbetin tadı
 Arını yaptığı baldan bana ne

Uyulur mu ikrarsızın sözüne
 Gidilir mi cehaletin izine
 Varmak istiyorum aşk denizine
 Mandanın yaptığı gölden bana ne

Dertli Daimi'yim yârdır sevdiğim
 Gerçek âşıklara pirdir sevdiğim
 İkilikte değil birdir sevdiğim
 Ben beni bilirim elden bana ne

2. Buyruk

Beri gel can erenleri bilersen
 Yedi kere konup göçen Ali'dir
 Gerçek erenlere meydan okursan
 Hakkı bâtıldan seçen Ali'dir

Haydar zülfikârı kınına katınca
 Her saatte bir menzile yetince
 Mancınığı kurup kendini atınca
 Gökte pervaz dönüp uçan Ali'dir

Kim uyardı yedi yıllık ölüyü
 Kim dokudu bin çiçekli halıyı
 Nuh tufanında on bir bin doluyu
 Sır ile nuş edip içen Ali'dir

Hak eyvallah deyip gönülleri getiren
 Er Hak diyenleri Haka getiren
 Peygamberin döşeğinde oturan
 Müminlere hülle biçen Ali'dir

Pir Sultan Abdal'im böyle bilince
 Ayrılmam bir Allaha erince
 Hak eyvallah dara durunca
 Küllü günahlardan geçen Ali'dir

3. Buyruk

Eğer benim ah-u zârım sorarsan
 Allah bir Muhammed Ali sevdiğim
 Bu cihanda küllü varım sorarsan
 Allah bir Muhammed Ali sevdiğim

Sensin âşıkların dini imânı
 Müminlerin can içinde hem canı
 Düvazda okurum On İki İmamı
 Allah bir Muhammed Ali sevdiğim

Pir Mehmed'im eder hezar isterim
 Mürşidimden himmet nazar isterim
 Malım satmaklığa pazar isterim
 Allah bir Muhammed Ali sevdiğim

4. Buyruk

Bir gece Muhammed evde yatarken
 Üç melek geldi nidâ getirdi
 Selman'ın şeklinde bir oğlan girdi
 Ne güzel izzetle salâ getirdi

Muhammet oğlana yerini verdi
 Geçti oğlan seccadeye oturdu
 Cebrail oğlandan nişan istedi
 Zöhre yıldızını anda getirdi

O oğlanın Ali olduğunu bildiler
 Aman mürüvvet deyip dara durdular
 Özlerinden hayli sitam sordular
 Cebrail cennetten elma getirdi

Pir Sultan'ım eydür gitti erenler
 Arayıp özünde gevher bulanlar
 Muhammet Ali'yle arşa duranlar
 Cümle melekleri ceme götürdü

Beşlemenin Dövazı

Kırklar meydanına vardım
 Hü erenler cemine
 El bağlı divana durdum
 Hü gerçekler demine
 Muhammed Ali yolunda
 İmam Rıza Zeynel Aba
 Hasan Hüseyin aşkına
 Hü erenler cemine
 Hü gerçekler demine

Hacı Bektaş Veli mola
 Ali'yi yaktılar narda
 Methi mağarada sırda
 Hü erenler cemine
 Hü gerçekler demine
 Aliyyel Mürteza Haydar
 Tâki Nâki Hasan Asker
 Mezhebim İmam-ı Cafer
 Hü erenler cemine
 Hü gerçekler demine

Gülâbi Hakka niyazım
 İmam Bakır Musa Kâzım
 Hü erenler cemine
 Hü gerçekler demine

Cem beşlenince âşıklık hizmetleri son bulmuş olur. Dede sofraların duasını yapar. Sofralar kalkar. Sıra sakka suyu hizmetine gelir. Sakka suyu hizmetinde diğer törenlerden farklı bir uygulama yoktur. Nevruz kurbanı ceminde Mürşid, sakka hizmeti ile Hz. Ali'nin doğumuna kadar inen bir kıssa anlattı. Bunu burada anlatmayı uygun gördük:

“Hz. Fatıma 19 Mart günü puta tapmak için Kâbe'ye gider. Kâbe'nin duvarı yarılr. Hz. Fatıma'yı içeri alırlar. Üç gün orada durur. Orada doğum yapar. Kundakta bebeği eline verirler. Bebeği alınca yarıktan dışarı çıkarak evine gelir. Çocuğunu emzirmek ister. Ali, aslan gibi pençe atar. Emmek istemez. Ne yaptılarsa çocuk emmez. Hz. Muhammed'i çağırırlar. O gelince çocuğu kuağına alır ve serçe parmağını ağzına verir. Çocuk parmağı emince uysallaşır. Annesini emmeye başlar. Bu sebeple sakacı sakka suyu dağıtımdan önce suya serçe parmağını batırır.” (K.K. 5)

Sakka suyu hizmetinden sonra geçmişlerin demi alınır. Kurban ortak kesildiyse herkes kendi geçmişine ve büyüklerin ruhu için içer. Kurban sahibi varsa onun geçmişine içilir. Sonra istekler demi hizmeti görülür. Bu da bitince sonra sıra kırklar semâhı hizmetine gelir.

3.2.2.2.1.2.3. Nevruz Kurbanı Cemi Kırklar Semâhı Hizmeti

Bu semâh hizmetinin, muhabbet törenlerindeki kırklar semâhından uygulanış açısından farkı yoktur. Hatta semâh dönülürken okunan buyrukların bile bir çoğu aynıdır. Beldede muhabbet cemlerinde de ilk okunan semâh buyruğu aynıdır. Bu buyruk bitince aşağıda verdiğimiz nevrüz semâh buyruğu okunur. Hizmet görülünce duaları verir. (bkz. Bölüm 2.2.2.1.5.)

Gelin ey nâzenin canlar

Bugün nevruzu sultandır

Sefalar görsün ihvanlar

Bugün nevruzu sultandır

Bütün mümin, bütün İslâm

Bugün etmek gerek bayram

Hemen sun sâkiye gel cam

Bugün nevruzu sultandır

Aliyyel Mürteza Haydar

Cihanı gark-ı nur eyler

Bütün kurt kuş bunu söyler

Bugün nevruzu sultandır

Ali'nin doğduğu gündür

Bugün her günden üstündür

Hemen sâki kadeh döndür

Bugün nevruzu sultandır

Nice sırlar olup zahir

Ali'den oldu hak bahir

Şükreyle sen ey fahir

Bugün nevruzu sultandır

Kırklar semâhı hizmeti son bulunca sofralar kurulur. Sofra hizmetinde nevrüze özgü bir şey yoktur. Eğer nevrüz salatası çok yapılmışsa, bu sofraya da sunulur. Sofra hizmeti biter. Câr hizmeti görülür. İbrikdar hizmeti görülür. Bu hizmetler de bitince

Dede “oturan duran” duasını okuyarak cemi sonlandırır.

3.2.2.3. Dedelik (Taç) Kurbanı Cemi

Veli Baba Sultan Ocağı'nda bulunan mürşit ve dedeler taç giydirme selâhiyetine sahiptirler. Bizim araştırma yaptığımız dönem zarfında dedelik (taç) giyme merasimi olmadı. Bu sebeple gidip izleme imkanına sahip olamadık. Araştırmalarım sırasında bu eksikimizi kapatacak bir kaynağa sahip olduk. Belde halkından Hasan Hüseyin Köse, Süleyman Ertuğrul Dedenin, taç merasimini izin alarak video kameraya çektiğini belirtti. Bu haberi alınca sevindik. Çünkü taç giyme merasimi nadir olan bir törendi. Bir araştırmacı gözüyle yapılmamış bir çekim olmasına rağmen; törenin başından sonuna kadar eksiksiz çekilmiş olması törenin bütünlüğünü görmemizi sağladı. Bu töreni anlatırken bu kayıtlardan yararlandığımızı belirttikten sonra taç törenini anlatmaya çalışacağız.

Taç merasimi, Veli Baba Sultan Ocağı'nın merkezinde çalışmamız sebebiyle tören çeşitliliğine bir yenisini daha eklememizi sağladı. Halil Özdamar, mürşid seçilinceye kadar, Seyyit Battal Gazi Ocağı'ndan gelen Mürşid taç merasimi yaparmış. Aynı zamanda Seyyit Battal Gazi Ocağı'ndan taç giymiş Dedeler de taç giydirebilmekteymiş. Halil Özdamar mürşid olduktan sonra da taç giydirme merasimi bir süre böyle devam etmiş. Mehmet Er Dede'den aldığımız bilgiye göre: “Dedeler olarak toplandık ve tacı sadece Mürşidimizin giydirmesine karar verdik”

Dede, olmaya namzet talibin bu göreve getirilmesi için gerekli şartlar vardır. Bu şartları biz Dedelik kurumu ile ilgili bilgi verirken genişçe izah ettik. (bkz.bölüm 2.1.2.) Burada tekrar anlatmaya gerek duymadık.

Bu merasimin diğer merasimlerden farklarını izâh etmeye çalışacağız.

3.2.2.3.1. Sabah Hazırlıkları

Dede adayı olan talibin evinde hizmet görülür. Sabahtan tacı giydirecek olan Mürşid, talibin evine gelir. Kurbançıya vazifeyi verir. Kurbançı vazifesini bitirince diğer törenlerde olduğu gibi sofralar kurulur. Sabah hizmetlerini gören Mürşid akşam gelmek üzere haneden ayrılır. Evde kadınlar akşam için hazırlıkları yapar. Bu hazırlıklarda herhangi bir farklılık yoktur.

3.2.2.3.1.1. Dedelik kurbanı Ceminin Tasviri ve Farklı Uygulamalar

Törene Mürşid ile birlikte önemli bir mânisi olmayan Veli Baba Sultan Ocağı'na bağlı bütün Dedeler gelir. Bunun dışında Dedeliğe aday olan talibin yakınları ve belde halkı bu törene davet edilir. Dedelik taç merasimleri kalabalık bir topluluk ile yapılır.

Törene gelenler eşikten girince Mürşide ve diğer dedelere niyaz ederler. Mürşidin vazife verdiği veya gönüllü bir talip kahve hizmetini görür. kahve hizmeti bitince Câr hizmeti görülür.

Bu hizmet bitince Dede toplanma amacını, gelen taliplere izah eder. Gelen taliplerin büyük bir çoğunluğu Dede olacak talibe bağlanmayı düşünen belde halkıdır. Dedesi ölmüş veya hizmetini göremeyecek olan taliplere serbestlik verilince yeni bir Dedeye veya mevcut bulunan Dedelerden birisine bağlanırlar. Mürşid izâhlarını yaparken bunları da düşünür.

Mürşid, Dede adayını ve hanımını karşısına çağırır. Diz çöker Mürşide niyaz ederler. Bu niyazdan sonra Mürşid âyin-i ceme karşı açıklamalarda bulunur. Sorular sorar ve cevaplarını alır.

Mürşid – Ey erenler, canlar, bu arkadaşınız On İki İmamın vazifesini sürdürmeye talip oldu. Biz bugün nasip olursa bu kardeşin tacını tekbirleyeceğiz. Bu Dedenin hizmetini görmesini istiyor musunuz ?

Âyin-i cem – “Eyvallah”

Mürşid – “Niyaz edelim” der. Herkes olduğu yere niyaz eder.

Mürşid –(Dede adayına hitaben) Evvela Allah, Muhammed Ali, On İki İmamların haklı davalarını, nerede olursan, hangi şartta olursan, sürdürmeye talip misin?

Dede adayı – “Eyvallah” diye cevap verir. Bu soruyu üç defa sorup ve aynı cevabı alınca sonlandırır.

Mürşid (Dede adayının hanımına hitaben) – Hz. Meryem, Zeynelabidin'in karısı Asiye, Hatice Anamız, gözünün nuru Fatma Anamız, yerindesin. Güle geleni ağlaya göndermeyeceksin. Ağlaya geleni güle göndereceksin. Er olur, geç olur. Sizi taliplerden arzu eden olur. Darılıp gücenmeyeceksin. Bu hizmeti nereden üstümüze aldık demeyeceksin. Kabul ediyor musun ?

Dede Adayının Hanımı – “Eyvallah” diye cevap verir. Bu soruda üç kere tekrarlanır.

Mürşid – Hep birlikte niyaz edelim, deyince herkes niyaz eder.

Mürşid – Dede adayı olan kardeşiniz, Dedenin hizmetini devam ettirecektir. Bundan yolu devralacaktır. Kimden tacı devir alınıyorsa onun ismini verir.

Mürşid (âyin-i ceme hitaben) – Bu rehber hizmetinizi, Kur’an’ımızı, kurbanınızı kesecek, lokmanınızı yedirecek. Posta oturacak hizmetlerinizi devam ettirecek kardeşler. Bu candan bir kırgınlığı, küskünlüğü olan var mı ?

Âyin-i cem – “Eyvallah” cevabını verir. Üç kere bu soruyu sorar. Aynı cevabı alınca birlik niyazda bulunalım, der. Herkes niyaz eder.

Mürşid – Allah, bizi birliğimizden, dirliğimizden, Muhammed Mustafa yolundan, Evlad-ı Ali’nin katarından mahrum bırakmasın. On İki İmam Efendimiz şefaatten mahrum etmesin diye duada bulunur.

Bu kısmı bitiren Mürşid çerağ hizmetinin görülmesi için destur verir. Çerağ hizmetini Dede adayı kendisi de görebilir. Taliplerden birisine de görev verilir. Mürşid tövbe hizmetini görür. Bundan sonra çerağ hizmeti görülür. Halka namazı kalınır. Sıra Taç giydirilme merasimine gelir.

3.2.2.3.2. Dedelik Tacının Giydirilmesi ve Sitamdan Geçirilmesi

Dede adayı Mürşid uygun görürse saat rehberi olmaksızın kendi hizmetini görebilir. Mürşid ve Dede adayına bend bağlanır. Çerağcı diğer törenlerde olduğu gibi postu dedenin önüne serer. Saat Rehberi eşik tercümanı-okuyarak dede adayı ve eşini posta getirir ve dedeye teslim eder.

Mürşid – Erenler, Dedeniz olacak bu kişi Rabbena’yı okudu. Size son defa soruyorum. Bu canlardan bir şikâyetiniz var mı ? diye aynı soruyu üç kere sorar.

Âyin-i cem – “Eyvallah” cevabını verir.

Bu cevaptan sonra Mürşid adayı ve eşini sitama alır. Üstlerine ihram diye anılan beyaz çarşafı örter. Dualarını okur. Sıra Dedenin tacının tekbirlenmesine gelir. Bu kısım ikrar ve dar kurbanlarındaki sitamdan geçirme hizmetinden farklıdır.

Mürşid – “Âyin-i cem erenler şimdi tacımızı tekbirliyoruz” diyerek çarşafın

ucunu açarak, Dede adayının şapkasını tutar. Beldede bu merasim için kullanılan özel merasim kıyafetleri yoktur. Her zamanki kıyafetler kullanılır. Bu şapka da köyün her erkeğinde görülebilecek, gelenekselleşmiş bir aksesuardır. Mürşid, şapka elinde şunları okur.

“Bismişah Allah Allah, Sırr-ı Şah-ı Veli Hanedan-ı Muhammed Ali Tac’ül ârifin Hünkâr-ı Hacı Bektaşî Veli.

Küllü şey’in Halikün illâ vechehu. Lehül hükmü ve ileyhi turceun.¹⁵³ Allahü lâ ilâhe illâ hüvel, hayyül kayyum. Tekbir-i Hünkâr-ı Hacı Bektâş-ı Veli.

Allah-u Ekber, Allah-u ekber, Velülahil hamd (üç kere tekrar edilir).

Allah, Muhammed Ali, Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli, sizlerden hoşnut ve razı olsun. Görevinde başarılar, ilim ve irfanın ziyâde olsun.

Tekbirleme işlemi bitince Dede tekrar çarşafı örterek diğer sitamdam geçirme merasimlerinde uyguladıklarını uygular. Bu işlem bitince ihram (çarşaf) kalkar. Mürşid, tacı tekbirlenen Dedeye bendini bağlar. Bu bend bağlama işleminde farklılık yoktur. Dedelik tacını giyen talip, Mürşidden başlayarak eşiyile birlikte Dedelere niyaz eder. Bu niyazlar esnasında tercüman’da bulunur. Niyaz işlemi bitince Mürşidin önünde ayağa kalkarak dualarını beklerler. Mürşid şu duayı okur;

“Bismişah Allah Allah, vakt-i saatlerimiz hayır olsun. Niyetimiz hayırlı, akibetimiz hayırlı olsun. Cenab-ı Rabb’il Âlemin cümlemizi Pençe-i Aba’nın altından eksik etmesin. Erimize, Dedemiz sahip çıksın. Dedelerimiz divan-ı dergâhta kabul görsün. Nefesler aşk olsun. Gerçeğe hü”

Dua bitince tekrar niyaz ederler. Huzurdan çekilirler. Post tekrar toplanır. Câr hizmeti ve ibrikdar hizmeti görülür. Mürşidin ve چراغcının bendleri çözülür. Böylece taç merasimi son bulmuş olur.

Dedelik kurbanı törenin bundan sonraki uygulamalarında muhabbet törenlerinde yapılan uygulamalardan farklılık yok denebilir. Fark olarak dualarda yeni taç giyen Dede için hayırlı temenniler eklenmesidir. Âşık hizmetine gelince bu törende de neşe

¹⁵³ “Küllü şey’in Hâlikün illâ vechehu. Lehü’l-wükmü ve ileyhi turce<ün” Kur’an: 28 (el-Kasas) / 88. (Allah ile beraber başka hiçbir ilâha yalvarma. Ondan başka ilah yoktur. Onun vechi, hariç her şey yok olacaktır. Hüküm onundur ve hepiniz Onun huzuruna götürüleceksiniz.) bkz. Yıldırım, *a.g.e.*, s. 395.

dolu buyruklar söylenmeye çalışılır. Âşıklardan edindiğimiz bilgiye göre dedelik merasimine ait birkaç buyruk kayıt altına alabildik. Dedelik merasimi uzun aralıklarla olduğu için âşıklar bu törenlere özgü bir buyruk ve düvaz listesi olmadığını belirttiler.(K.K.6) Buna rağmen Dedelik cem töreni merasimlerinde okunan birkaç buyruk verdiler. Bunları da sizlere sunmayı uygun gördük. Tekrara düşmemek için buyruklar ile Dedelik Kurbanı Cem törenini bitireceğiz.

3.2.2.3.3. Dedelik Kurbanı Cem Törenine Özgü Buyruklar

1. Buyruk

Gayipten kandil gördük
Dedem hoş geldin hoş geldin
Bizi muhabbete daldırdın
Şahım hoş geldin hoş geldin

İki yâd ettik biliştik
Muhabbet kapısını aştık
Çok şükür dizârda görüştük
Dedem hoş geldin hoş geldin

Erlige ispat ettim
Evliya buyruğun tuttum
Üstümüze yol uğrattın
Şahım hoş geldin hoş geldin

Kuru ağaçta, meyve biter
Halâ bülbüller öter
Armağanın bize yeter
Dedem hoş geldin hoş geldin

Hatayi'nim sular çağlar
Çağlar da gönlünü ağlar
Dili bülbül olmuş söyler
Dedem hoş geldin hoş geldin

2. Buyruk

Bize bir âdem geldi
Ayağı kadem geldi
Ol kırkların cemi
Ol bahri hüdam geldi

Âşıkâ nazır geldi
Can Haka hazır geldi
Ol kırkların cemine
Hazreti Hızır geldi

Âşıkâ zahmet geldi
Mümine rahmet geldi
Ol kırkların cemine
Serveri Muhammed geldi

Yayamı yasan geldi
Kararıp pusan geldi
Şah İmam Hasan geldi
Yanında Hüseyin geldi

Ol gökten İsa geldi
Cennetten nisa geldi
Ol kırkların cemine
Hazret-i Musa geldi

Cemalim celil geldi
Yoldan bir zelil geldi
Acıların karnını doyuran
İbrahim Halil geldi

Şah Hatayi'nim öz geldi
Sağ elinde saz geldi
Ol kırkların Cemine
Cebrail'le kız geldi

3. Buyruk

Canımız Hazret-i Cânan merhaba
Bugün kutlu kadem gün geldi bize
Gayet güzel gördüm demi ehl-i beyt
Giyelim rüşân gün geldi bize

Hakkın kudretinden geldi bir selâm
İsterim alayım ondan bir ihsan
Gözleri kudrettir kaşları keman
Öyle bir mübârek can geldi bize

Zülfün kemendini gerdana bölmüş
Lâli gevher ile gövdesi dolmuş
Üstat küresinde hub hasıl olmuş
Hizmetine pişkin er geldi bize

Aslı Rumdur amma bir ayn-ı zât
Boyu selvi daldır hüsn-i marifet
Şükür süphanallah kanatsız sıfat
Bir şahin şahbazı can geldi bize

Teslim Abdal eder hazır yedirdim
Selâmlar merhaba aşka getirelim
Konup konuştum hem bile oturdum
Şükür din imanı bol geldi bize

3.2.2.4. Görgü Kurbanı Cemi

Belde halkının maddi imkanları nisbetince uygulamaya çalıştıkları törenlerden birisi de Görgü Kurbanı Cemidir. Yıl kurbanı olarak da bilinir. Törenin yapılma amacı ikrarlı her talibin yılda bir defa posta çıkarak Pençe-i Aba'dan geçmesi gerektiğine olan inançtır. Posta çıkan talip âyin-i cem kardeşleri helalleşecek, kırgınlık, küslük varsa bunlar Dedenin huzurunda çözülecektir.

Bu törenin, gönül ferahlığının sağlanmasına yönelik olmasının yanında maddi imkanı olan her talibin görgüden geçmesi gerekliliği kaidesi de vardır. Maddi imkanları

yeterli olmayan ikrarlı talibin her yıl yapamasa da birkaç yılda bir bu töreni düzenlemesi gerekmektedir. Her talibin evinde Ali'nin nurunun yakılması gerekir. Bu da ancak evde bir cem töreni düzenlemekle olur. Bunu yapmayan talibin evinden bereketin azalacağına olan inancında tesiri vardır.(K.K.5)

Bu törenin, diğer muhabbet törenlerinden farkı yoktur. İkrarlı talip postun üzerinde sorgudan geçerek ikrar tazelemiş gibi olur. Dede sorguda helalleşmeye yönelik sorular yöneltir. Sorguya çıkan talipden alacaklı varsa, Dedenin huzurunda ödeneceğine dair söz alınır. Her türlü huzursuzluk ortadan kaldırılarak görgüden geçirilerek ferahlanmış olunur.

“Biz, Dedenin huzurunda Pençe-i Abadan geçmek muradıyla bu erkanı düzeriz. Evimizde Ali sözü söylensin. Dede duası olsun isteriz. Kardeşlerimize sofraya açalım. Yensin, içilsin isteriz. Varsa bizden şikâyetçi bunun için yaparız. Amacımız, hayır duası almaktır”(K.K.6)

Maddi imkanları iyi olan talipler bu törende birkaç tane kurban hayvanı da kesebilirler. Sonuç olarak bu tören maddi imkanı iyi olan taliplerin yılda bir yaptıkları, maddi imkanları yeterli olmayanların ise, ömürlerinde birkaç defa yapmaya çalıştıkları bir muhabbet törenidir. Törenin uygulanışında farklılıklar olmadığı için tekrara düşmemek için yeniden tasvir etmedik.

3.2.2.5. Ölenin Yıl Kurbanı Cemi

Bu törende muhabbet törenlerindedir. İkrarlı bir talibin vefatından sonra kırkıncı günü yapılan Dar Kurbanı Cem töreninin üzerinden bir yıl geçmesi üzerine yeniden teşekkül edilen törene verilen isimdir.

Yapılma amacı kırkıncı dara duran taliplerin postun üstüdeyken Dedeye verdikleri sözleri yerine getirip getirmediğinin sorgulanmasıdır. Bunun yanında ölenin yakınları vefatın birinci yılında ölenin ruhu için evlerinde bir sofraya açmak isterler. Bu sofrada onun için yenilip içilmesini ve hayırla, dualarla yâd edilmesini arzularlar. Bu sayede ölenin kabrinde rahat olacağına inanılır.

Kırkıncı yapılan törende dara duran herkes burada da dara durur. Dede geçen sene darda verdikleri sözlerin yerine yapılıp yapılmadığını sorar. Bütün âyin-i ceme, tekrar aynı soruları yöneltir. Sonuç olumlu ise dara duranlara Allah, sizden razı olsun öleninize sahip çıktınız. Bu dünyadaki borcunu, derdini kapattınız, der. Eğer sözler

yerine gelmediyse sebebini sorarak en yakın zamanda verilen sözlerin yerine getirilmesi gerektiğini belirtir.

Bu törende yas havası yoktur. Vefat edeni neşe ile hatırlarlar ve hayır dualarıyla anarlar. Ölenin Yıl Kurbanı Cemi de diğer muhabbet törenleri ile içerik olarak aynıdır. Sadece gülbençlerde ölenin ismine yönelik niyetler eklenir. Geçmişler demi alınırken de sadece vefat eden için dem alınır. Törenin diğer kısımlarında farklılık yoktur. Bu sebeple tekrar anlatmayacağız.

3.2.2.6. Birlik Kurbanı Cemi

Dedesı vefat etmiş, hizmet göremez hale gelmiş, arkasından yolu devam etirecek kimsesi kalmamış veya Dedeleri Mürşid tarafından görevden alınan Dedenin taliplerinin yeniden kurban keserek cem töreni düzenleyip yeni bir Dedeye bağlanmaları gerekir. Bu durumda kalan talipler Mürşide tanışarak bir Dedeye bağlanırlar. Tabii bu tek taraflı olan bir işlem değildir. Bağlanmak istediği Dedenin kendisi ve taliplerinin de buna razı olmaları gerekir. Böyle bir durum ortaya çıktığı zaman Dede taliplerine sorar: Erenler bu can bizim sürümüze katılmak istiyor. Sizce uygun mu? Gönül birliği sağlanırsa talip bağlanacağı Dedeye kurban keserek tören düzenler. Bu tören ikrar kurbanı cemi ile birebir aynıdır.

Yukarıda anlattığımız nedenler dışında Dede ile talibinin arasında aşılamayan bir problem oluşmuşsa ve talip, Dedesinin sürüsünden ayrılıp yeni bir Dedeye ikrar vermesi istiyorsa Mürşide gelir. Mürşid iki tarafı da dinler. Sonuç olarak talibin ayrılmasına izin verirse talip farklı bir Dedeye yeniden ikrar verebilir. Yeni bir Dedenin sürüsünde “birlik” olur. Bu sebeple bu törene Birlik Kurbanı Cemi denmektedir. İkrar kurbanı cemi ile aynı olduğu için yeniden anlatmayacağız. İsteyen ikrar kurbanı cem töreninden bakabilir.

3.2.3. Diğer Törenler

3.2.3.1. Cuma Namazı Toplantıları

Uluğbey Beldesi'nin ekonomisi tarıma dayalıdır. Bu sebeple Mayıs ayından itibaren beldede insanlar bağ ve bahçeleri ile meşgul olurlar. Bu, dinî hayatta ve törenlerde yoğunluğun azalmasına belirli günlerde yapılan ibadetlerin tatile girmesine sebep olmaktadır. Özellikle yaz aylarında, belde halkı tarımla içiçe yaşadığı için toplu ibadet merasimlerine iştirak edememektedir. Ekim ayından nisan sonuna kadar olan

dönem ise dinî hayatın yoğun yaşandığı, belirli günlere dayalı ibadetlerin yapılabildiği zaman dilimidir. Bu zaman dilimi çiftçi olan belde halkının işlerini bitirip dinlenmeye geçtikleri dönemdir.

Beldede şimdiye kadar anlattığımız cem törenleri dışında her hafta perşembe gecesi yapılan merasime belde halkı “Cuma Namazı İbadeti” derler. Biz araştırmalarımız sırasında birkaç defa bu törene girme imkanına sahip olduk. Size bunları aktarmaya çalışacağız. Yukarıda bahsettiğim tatil dönemi “Cuma namazı” merasimi için en uygun dönemdir.

Her talip ikrar aldığı Dede'nin rehberliğinde perşembe geceleri toplanarak bu vazifesini yerine getirir. Merasim Dede'nin hanesinde veya istekli talibin hanesinde olabilir veya her hafta farklı bir talibin hanesinde de olabilir. Tören şu şekilde icra olunur: Dede, törenin yapılacağı hanede postuna eşik tercümanı okuyarak oturur. Haneye gelen talipler Dedeye sıra ile niyaz ederler. Dede de “Cumanız mübârek olsun” diyerek başlarını sıvazlar. Toplanma saati akşam ezanı okunmadan yarım saat önce başlar. Ezân okununcaya kadar talipler toplanmış olurlar. Bütün talipler toplanınca Dede; “Vakitleriniz aşk olsun erenler hitabıyla taliplerini selamlar.

Bu aşamadan sonra sohbet ve ikramların sunulmasına başlanır. Talipler merasime gelmeden önce evde akşam yemeklerini yemişlerdir. İkrâm olarak çerez ve mevsimine göre meyveler sunulur. Dede lokmanın gelmesi için destur verir. Diğer cem törenlerinden farklı olarak burada lokma tabaklarını sadece kadınlar getirir. Bütün kadınlar tabaklar elinde ayakta, ayaklar mühürlü vaziyette dedenin lokma duasını beklerken erkekler edep erkân şeklinde yerlerinde otururlar. Dede:

“Bismişah Allah Allah, elleriniz dolu ola, gönülleriniz gani ola. Yardımcınız Şâh-ı Merdan Ali ola. Her geldikçe Hak'tan hayırlısı gele, yiye içene helâl, yedirene delil ola. Bu makamdan gelmiş geçmişler için yenmiş içilmiş ola. Onlarından Hak mağfiretlerinden esirgemeye, hizmet ehli hizmetiyle yargılaya, nefesler aşk ola, gerçeğe hü.”

Dua bitince herkesin önüne ikrâm tabakları gelir. Dede, lokmaya destur verir. Bütün talipler oturduğu yerde iki elleri ile önlerindeki tabaklardan tutar:

“Bismişah Allah Allah, Destur İmam, destur Şah, lokmaya destur. Gerçeğe hü.”

Destur alan talipler ikrâmlardan yemeye başlarlar. İkrâmlara bazen pasta, börek

türü ikramlarda eklenir. İkrâmın yanında çay da verilir. İkrâmlar yenirken Dede ve Dededenizin alan talipler sohbet eder. Sohbet dinlenir. Bizim katıldığımız merasimlerde Dede, irticalen veya farklı kitaplardan sohbetler yaptı. Taliplere inandıkları yol hakkında bilgiler verdi. Derlememizin ilk yılında katıldığımız Cuma namazı merasimi, mayıs ayında yapılmıştı ve son Cuma namazı merasimlerinden biriydi. İkinci yıl katıldığımız tören ise merasimin yaz tatilinden sonra yapılan ilk toplantıydı. Bu toplantıda Dede ve talipler, bu dönemde neler yapalım diye konuştu. Alınan kararı da burada izâh etme gereği duyuyoruz. Bu dönemde Kur'anı Kerim'in meâlinin okunmasına karar verildi. "Her hafta bir cüz okuyalım ve yolumuzla, ehl-i beytlee ilgili âyetleri toplayalım. Bize yapılan tenkitlere böyle cevap verilebilecek bir metin oluşturalım. Bununla birlikte de Kur'an-ı Hatim edelim." Bu karara binaen, o dönem boyunca Kur'an okunduğunu işittik. Sohbet son bulunca sıra yenen lokmaların kaldırılmasına gelir. Bütün talipler eline dolu bir tabak alarak ayağa kalkar. Ayaklarını mühürler. Dede duasını yapar:

"Bismişah Allah Allah, Biz eksilttik, yenisi gele, Hak Muhammed Ali berâkatını vere. Hazırlayıp sunan canların da Hak muradını vere, yiyene içene helâl yedirenlere delil ola. Bu makamdan gelmiş ve geçmişlerin ruhları da şadan ola, onların ve bizlerin taksiratını Hak affeyleye. Hizmet ehlini de hizmetiyle yargılaya nefesler aşk ola, gerçeğe hü."

Dua bitince bütün tabaklar kalkar. İkramlar ortadan kalkınca, Câr hizmetini görmek üzere bir kadın talip gelir ve hizmetini görerek huzurdan ayrılır. Bu hizmet son bulunca Dede kırgınlıkların olup olmadığını sorar. Eğer kırgın can var ise bu problemi çözerek birliğin sağlanmasını sağlar. Çünkü birlik sağlandıktan sonra tövbe edilecek ve namaz kılınacaktır. Birlik sağlanınca Dede tövbe istiğfarı okunacağını sonra da Cuma namazının kılınacağını bildirir. Benim söylediklerimi içinizden tekrar edin ihtarında bulunur. Bütün talipler edep erkân olunca, Dede tövbe hizmetini görür. Bu tövbe istiğfar cem törenlerindeki tövbeden farklı değildir.(bkz. bölüm 2.2.1.1.4.4.) Fark ise tövbeye başlamadan önce Dede 3 İhlâs suresi, 1 Fatiha suresi okur. Tövbe bitince niyaz edilir. Tövbe niyazı bitince Cuma namazının kılınmasına başlanır. Burada kılınan namaz ile cem törenlerinde kılınan halka namazı arasında fark yoktur (bkz. 2.2.1.1.4.6.) Namaz hizmeti bitince Dede duasını verir:

"Bismişah Allah Allah, vakti saatlerimiz hayır ola, hayırlar feth ola. Şerler def

ola. Münkir münafık berbat, müminler ber murat ola. Cenab-ı Rabbil Âlemin bizleri birliğimizden, dirliğimizden, Muhammed Ali katarından ayırmaya, yolumuzdan erkânımızdan şaşırtıp düşürmeye, şeytanın şerrinden gafil kazadan koruya, hastalarımıza şifa, dertlilerimize derman, borçlarımıza eda ihsan eyleye, göklerden Hak berâkatını, yerlerden rahmetini kesmeye, Namaz kapılarına muhtaç eylemeye, hayırlı devlet, hayırlı evlat ihsan eyleye, atımızı eşkin kılıcımızı keskin eyleye, ordumuzu muzaffer eyleye, Nur-ı nebi, Kerem-i Ali, Sultan Pir-i Hacı Bektaşî Veli, Seyyid Battal Gazi, İki Cihân Hazinedarı Veli Baba Sultan kulbünde bulunduğumuz yatan evliyalar ve erenler de hidayet eyleye, namazlarımız Hak dergâhında kabul ve makbul ola, niyaza inen başlar ağrı sızı görmeye, nefesler aşk ola, gerçeğe hü.”

Bütün herkes niyaz eder. Dede, bu niyazlardan sonra oturan duran duasını yapar. Dede, herkese “namazlarınız aşk olsun” hitamında bulunur. Sonra rahatlık duasını yapar;

“Bismişah Allah Allah, Erenler sofayı nazarda ola, münkir münafık cezada ola, mümin kardeşler de selamet ola, gerçeğe hü”

Bu dualardan sonra gitmek isteyen talipler oturdukları yere niyaz ederek huzurdan çekilerek evlerine dağılırlar. Kalan talipler biraz daha sohbet eder. Sonra herkes evlerine dağılır. Böylece Cuma namazı merasimi son bulur.

3.2.3.2. Hıdırellez Kutlamaları

Belde halkının, birlikte yaşadığı günlerden biri de Hıdırellez günü olarak bilinen 6 Mayıs günüdür. Belde halkı dışında civar köylerden, Isparta merkezden insanlar faaliyete katılmak için Uluğbey’e gelirler. 1993 senesinde kadar Uluğbey halkı münferid halde 6 Mayıs günü piknik yaparak Hıdırellezi kutlamaktaymış. Bu tarihten sonra Uluğbey’in girişinin Sağında bulunan Ürkebek tepesinde toplu halde kutlamaya başlamıştır. Bu geçişi sağlayan Mustafa Karatürk; hadiseyi şöyle nakletmektedir:

“Ben, burada hocayken çocukları Hıdırellez gününü kutlamak için pikniğe götürürdüm. Emekli olunca bu kutlamalar kesildi. Dernek başkanlığım sırasında, arkadaşlara Hıdırellezi Ürkebek tepesinde kutlayalım. Hem Veli Baba’nın oğlunu Ziyaret etmeye vasıta olur, diye karar sundum. Herkes olumlu baktı. Dernek olarak bu işi yapmaya karar verdik. Bu tepeye yol yoktu. Veli Baba Türbesindeki kazanı, tencereyi ihtiyaç ne varsa eşeklere yükledik. Bir gün öncesinden Ürkebek’e çıkardık. Su

da yoktu. Suları da çıkardık. Bütün köylüyü davet ettik. Ardıcın gölgesinde Hıdırellez kutlamalarını yaptık. Burada dernek gelirinden Ahdıbek Erenler için kurban kestik, pilav yaptık bütün misafirlere dağıttık. O dönem Belediye Başkanı Ali Esin'di. Herkes çok memnun oldu. Hocam Allah razı olsun, dediler. Ali Esin de bana hocam söz seneye yol açacağım, dedi. Sözünde durdu. Kepçelerle ikinci seneye yolu açtırdı. İkinci sene daha teşkilatlı oldu. Ses sistemi, ışık sistemi, jeneratör gitti. Daha şenlikli oldu. Her yıl düzenlenir oldu. Katılım çok arttı. Bu kutlamalar için köylünün dışında Isparta'dan, Senirkent'ten, Yassıören'den, Büyükkabaca yâni aklınıza gelmeyecek yerlerden insanlar gelmeye başladı. Bundan 12 yıl öncesiydi.”(K.K.5)

Karatürk'ten anahtarlarıyla kutlamalarının tarihi altyapısını öğrenmiş olduk. Biz katılma imkanı bulduğumuz, bugünkü durumlardan bahsedelim. Günümüzde kutlamaların masrafları, belde halkından temin edilmektedir. Dernek kurulu, Belediye duyuru hopörlerlerinden kutlamalardan bir hafta öncesinden başlayarak yardım talebinde bulunmaktadır. Bu şekilde temin edilen para ile kurban hayvanı ve erzaklar alınmaktadır. Bunun dışında hayırsever vatandaşlar kurbanlık hayvan veya horoz, tavuk da vermektedir. Belediye ile Eski Eserleri Koruma Derneği tarafından törenler düzenlenmektedir. Kutlama alanını kısaca tasvir etmeye çalışırsak ve Ürkebek tepesi olarak bilinen tepede eskiden bağlar varmış. Hatta bugün bile tepenin civarları kurumuş bağ omcalarına rastlanmaktadır. Belediye tarafından buradaki bağ omcalarına rastlanmaktadır. Belediye tarafından buradaki bağ omcaları taşlar temizlenmiş. Oturmaya müsait bir düzlük alan meydana getirilmiştir. Tepede birkaç tane tarihi ardıc ağacı bulunmaktadır. Ardıçların birinin altında Veli Baba'nın oğlu Hüseyin Çelebi'ye ve Müridi Sarı Kamber'e ait olduğu söylenen kabirler bulunmaktadır. Tepenin ortasındaki düz alanda sandalyeler ve masalar sıralanmakta dışarıdan gelen misafirler ağırlandmaktadır. Belde halkı ise, ağaç gölgelerinde veya kurdukları gölgelik ve çadırların altında ailesi ve yakınları ile oturmaktadır. Tepenin güney kısmında yemeklerin pişirilmesi için hazırlanmış bir gölgelik vardır. Mekânı tasvir ettikten sonra kutlama törenini anlatmaya çalışalım:

3.2.3.2.1. Tören günü ve Ondan Önce yapılan Hazırlıklar

Törenin maddi kısmında olmasa da taşıt ve törende kullanılacak malzemenin kurulumu ve sunumunu Belediye görevlileri tarafından yapılmaktadır. Törenden bir gün önce masalar ve sandalyeler taşınarak yerleştirilir. Ses düzeni, jeneratör kurulumu. Yemek

pişirmek için gerekli malzemeler taşıtlarla Veli Baba Sultan Türbesi'nden alınarak götürülür. Bunun dışında belde halkından bazıları bir gün önceden gelerek oturacakları yere gölgelik veya çadır hazırlar.

6 Mayıs günü sabahı temin edilen kurban hayvanları kasap tarafından kesilir. Belde, halkı ile yapıldığı zamanlar da her yıl 10 taneye yakın kurban kesecek yardımda bulunurken günümüzde bu sayı iki, üçe düşmüştür. (K.K.5) Kasap işini bitirince ahçı misafirlere takdim edilecek olan pilav ve helvayı pişirmeye başlar. Belde halkında bazıları, törene gelirken horoz, tavuk getirmektedir. Bunlar da temizlenerek ete ilâve edilir. Sabah saat dokuzdan sonra insanlar tören alanına gelmeye başlar. Birçoğu kahvaltısını da getirdiği erzaklarla tören alanında yapar. Yerli halk yanında çerez, börek, yemek, meyve vb. türü erzak getirmektedir; çünkü bu saatlerde başlayan tören akşamüstü geç saatlere kadar devam eder. Saat öğleni bulmadan tepede büyük bir kalabalık meydana gelir.

Törene gelen herkes ilk olarak Ahdıbek erenler ismiyle anılan Veli Baba Sultan'ın oğlu Hüseyin Çelebi ve müridi Sarı Kamber'in kabrini ziyaret ederek, adaklar adayarak dualarda bulunurlar.

3.2.3.2.2. Ahdıbek Erenler Etrafında Oluşmuş İnanç ve Uygulamalar

İnanca göre Veli Baba Sultan'ın hayatta kalan ve yolunu devam ettiren Hüseyin Çelebi adlı oğlu, vefat edince Ürkekebek tepesine gömülmek ister. Aynı zamanda bu alana kırklar makbaresi denir. Vefat edince 1671 yılında buraya defnedilir.¹⁵⁴

Mustafa Karatürk'ten öğrendiğimize göre kabirler 1980 yılına kadar harap taş yığını halindeymiş. Bu yıllarda dernek başkanı olan Karatürk ve arkadaşları tarafından eşeklerle su, çimento, kum çekilerek bu mezarlar yeniden yapılır. Mezar taşlarına isimleri yazılarak baş uçlarına yerleştirilir. O günlerden sonra ziyaretler artmış, kabirler kaybolmaktan kurtulmuştur. Kabrin baş tarafının sağ köşesinde iki tane taş vardır. bu taşların sağlık verdiği olan inançtan dolayı kabirlerin yeniden inşasında da yapıya bu taşlar yerleştirilir. (K.K.5) Bununla ilgili inanç ve pratikleri anlatalım; Kabirlerin asıl ziyaret edildiği zaman Hıdırellez günüdür. Bu günün dışında diğer günlerde ziyaret yok denecek kadar azdır. Hıdırellez günü gelen halk ilk olarak kabri ziyaret ederler, ziyarette dua ve dileklerin kabulü için şu uygulamalar yapılmaktadır.

¹⁵⁴ Karatürk, *a.g.e.*, s. 93

- Kabrin dört köşesini “Allah, Muhammed, Ali” isimlerini zikrederek öperler ve bunu yedi defa tekrarlarlar. Dönme işlemi bitince dileklerini ileterek kabulü için duada bulunurlar. Fatiha okuyarak huzurdan ayrılırlar. (bkz. Foto. 81-82)

- Kabrin başucunda ve ayak ucunda mum yakılacak yerler bırakılmıştır. Ziyaretçiler yanlarında getirdikleri mumlardan buralara koyarak yakarlar. Bu mumun bir delil olduğuna olan inanç dışında, bu tepeyi bekleyen erenlere ışık olarak da yakılmaktadır. Ayrıca mumu yakan kişi dileklerini iletir. Mumun sönmeden eriyerek yanması durumunda dileğinin kabul olacağına inanç vardır.

- Kabrin eklem ağrılarını ve romatizmayı geçirdiğine dair inanç güçlüdür. Kabrin baş taşının sağ köşesinde bulunan iki taşın şifa verdiği inanılır. Eklem yerleri ağrıyanlar sair zamanlarda da ziyaret ederler. Sağ köşesinin güneye bakan kısmında içine kol girecek şekilde bir kaya parçası vardır. Kolu, omuzları, elleri, bilekleri ağrıyanlar, ağrıyan kolunu bu oyuğa üç defa sokup çıkarırlar. Sokarken besmele çektikten sora “Ya Allah, Ya Muhammed Ya Ali” kelâmını zikrederler. İşlem sona erince şifa için dua ederler (bkz. Foto.83). Yine sağ köşenin batı kısmında diz dayanacak oyuğu bulunan bir kaya parçası vardır. Ayağı, bileği, dizi ağrıyanlar buraya dizlerini koyarak aynı uygulamayı üç defa tekrarlar. Dua ederek şifa dilerler. (bkz. Foto. 84) (K.K.5)

- Kabrin başlıklarına kırmızı, yeşil renkte başörtüleri bağlanır. Çocuğu olmayan, işi olmayan, evlenemeyen ve buna benzer dileği olanlar kabir başlığına yukarıda belirttiğimiz renklerde başörtüsü bağlayarak dua ederler.

Yatır ile ilgili inanç ve uygulamalar genel olarak yukarıda anlatıldığı gibidir. Erkekler, genelde dua ederek ziyaret ederken kadınlar yukarıda anlattığımız uygulamaları yaparlar. Ziyaretini yapan halk yerlerine oturarak Hıdırellez kutlamalarına başlarlar.

3.2.3.2.3. Açılış Konuşmaları, Pilav ve Helva İkrâmı

Halk toplanınca Dernek Başkanı’ndan başlayarak Belediye Başkanı ve geldiye Kaymakam açılış konuşmaları yapar. Kurulan ses düzeni eşliğinde beldenin âşıkları türküler ve nefesler okurlar (bkz. Foto. 85). Belde halkının çocuklarından kurulu semâh ekibi de gösteri bulunur. Gösteriden sonra halk, âşıkların okuduğu türkülerin ezgisi ile oynar.

Bu eğlenceler sırasında ikram edilecek etli bulgur pilavı, helva ahçı tarafından pişirilir. Hazır olan helva ve pilav Veli Baba Sultan Ocağı Mürşidi'nin, kutlamaya katılan Dedelerin ve protokolün huzuruna getirilir (bkz. Foto.86). Mürşid, pilavın duasını yaparak ilk lokmayı alarak herkese ikram edilmesi için destur verir. Duada şunları belirtir : “Bugün Hıdırellez günü ağaçların çiçek açtığı, meyvelerini vermeye başladığı gündür. Allah razı olsun canlar bu lokmayı hazırladı huzurumuza getirdiler. Ahdıbek Erenler adına kurbanlar kesildi. Veli Baba Sultan'ın evlatları ziyaret edildi. Allah, gelen bütün canlılardan razı olsun. Bir defa daha birliğimizi, dirliğimizi sağladık hep beraber Hıdırellezi kutluyoruz. Allah, bugünleri tekrar yaşamayı nasip etsin. Ali Aba'dan ayırmasın. Hıdırelleziniz kutlu olsun.” Temenniler bitince pilava, kaşığına daldırarak bir kaşık pilav alır. Kaşık elinde şu duayı okur:

“Bismişah, Allah Allah, diyelim gâdim eyvallah diyelim. Geldi gaziler şah sofrası, şahımız versin biz yiyelim. Sofralarımız hep dolu olsun. Yarımcıma Şah-ı merdan Ali olsun. Yarabbi, pişirip hazırlayıp ortaya getiren canların gönlünün muradını ihsan eylesin. Sofralarımızın bereketini arttırsın. Allah, devletimize, milletimize zeval vermesin. Üzerimizdeki bütün belâları defetsin. Nice Hıdırellezleri birliket geçirmeyi nasip eylesin. Yiyene içene aşk-ı ilâhi olsun. Gerçeğe hü”

Dua bitince kaşıktaki pilavı yer. Sonra bir kaşık da helvadan yer. Mürşidden sonra Dedeler ve protokolde bulunanlar da birer kaşık yerler. Bu andan itibaren görevliler pişen pilav ve helvadan bütün misafirlere ve belde halkına ikram ederler. İkramlar yenince Mürşid huzurunda Hıdırellez semâhı dönülür.

3.2.3.2.4. Hıdırellez Semâhı

Hıdırellez kutlamalarına gelen ikrarlı, ikrarsız bütün canların birlik halinde kırklar semâhı dönmesi ve Mürşidden dua alması için uygulanan bir hizmettir. Ayrıca belde halkı tarafından bu tepe “Kırklar Makberi” olarak da bilinir. Kırklar temsili olarak bu semâhta da anılmış olur. Mürşid, mikrofonu eline alarak bütün Bektaşî canları ve misafirleri semâha davet eder. Âşık da yanında destur için beklemektedir. Âşığa aşağıdaki yazacağımız desturu vererek semâh halkasının ortasına gider.

“Bismişah Allah, Allah, âşığımız söylesin. Hıdırellezi kutlayan canlar semâh eylesin. Yürüyenin işi yürüsün. Gerçeğe Hü”

Desturu olan âşık sıra ile semâh havaları çalar ve söyler. Mürşid ortada, belde

halkı büyük halkalar halinde onun etrafında semâh dönerler. (bkz. Foto.87) Âşık, “diyelim Allah Allah” sözü ile semâhın son bulduğunu Mürşide bildirir. Semâh dönen canlar ellerini birbirinin omzuna koyup ayaklarını oldukları yerde mühürleyerek Mürşidin duayı vermesini bekler (bkz. Foto.88)

“Bismişah Allah Allah, semâhlarımız kabul ola, muradımız hasıl ola, dönmüş olduğumuz semâhlar kırklar meydanında dönülmüş ola, söyleyen diller dinleyen kulaklar, sallanan kollar cehennem narı görmeye. Nefesler aşk ola. Gerçeğe hü.”

Dua, bitince herkes olduğu yerden hareket etmeden kollarını indirir. Mürşid, semâh dönenlere rahatlık duasını verir : “Bismişah Allah Allah, özür, niyaz, teslim, temenni, iltica ve dua kapılarımız açık ola. Niyaza inen başlar, ağrı, sızı, acı görmeye. Nefesler cem ola gerçeğe hü” Mürşid rahatlık verince bütün semâh dönenler yere niyaz etme yerine sağ ellerini dudaklarına götürerek niyaz edip yerlerine çekilirler.

3.2.3.2.5. Törenin Son Bulması

Bütün bu hizmetler görüldükten sonra hava kararınca kadar insanlar eğlenmeye, oynamaya devam eder. Gelenler arasında yanında içki getirenler içkisini içer. Beldenin, gençleri ise coşkulu bir eğlence içinde gece saatlerine kadar eğlenceye devam ederler

Akşam tören son bulunca kullanılan eşyalar ve erzaklar beldeye, yerlerine getirilerek bir sonraki yıl beklenmeye başlanır.

SONUÇ

Uluğbey beldesi Veli Baba Sultan Ocağı, üzerine yaptığımız çalışmamızda tahminimizin üzerinde bir malzeme ile karşılaştık. Uygulama ve inançtaki zenginliğin uzun yılların bir birikimi olduğunun bir göstergesidir. Veli Baba Sultan Ocağı, Türkiye’de bilinen Bektaşî dergahlarından birisidir. İki buçuk yıla yayılan bir süre zarfında belde ile sürekli iletişim halinde bu çalışmamızı ortaya koyduk.

Alevî-Bektaşî inanç sistemi yılın farklı zaman dilimlerine dağılan törenlere sahiptir. Bunun yanında yıl içerisinde gerçekleşen olaylara göre törenler de bulunmaktadır. Bu düzen, araştırmacının çalışmasını zorlaştırmaktadır. Araştırma alanı ile sürekli iletişimi gerektiren sistem, çalışmamızda beldeye bağımlı bir ilerlemeyi de beraberinde getirmiştir. Bazı törenler yılda bir defa yapılmakta bazılarının yapılması için ise, beklemek gerekmektedir. Mesela “Dar Kurbanı Cemi” için ikrarlı taliplerin ölüm haberini beklemek veya “İkrar Kurbanı Cemi” için yola girecek talibi beklemek işimizi daha da zora soktu. Beldede bulunan Dedelerin çokluğu sebebiyle birinde kayıt altına alamadığımız töreni diğerinde kayıt altına alma imkanı biraz olsun işimizi kolaylaştırdı. Dedelik(Taç) Kurbanı Cemi dışında bütün törenleri kayıt altına alma imkanına sahip olduk. Tezimizdeki temel amaç törenleri kayıt altına alarak yapılaş gayesi ile birlikte uygulamaları sunabilmektir. Bunu başarabilmek için törenleri eksiksiz kayıt altına almak gerekmektedir. Bir törenin 7-8 saat sürdüğünü düşünürsek mühim bir gayreti gerektiriyordu. Video kamera ile kayıt yanında fotoğraflar çekerek bu aşamayı küçük eksikler ile tamamladık. Geçen süre zarfında yirmiye yakın cem törenine girme imkanına sahip olduğumuz için aynı törenin eksiklerini bu aşamada tamamlamaya çalıştık. Kayıtların deşifresi ise, çalışmanın en zor kısmıydı. Törenlerde farklı farklı gülbengler, âyetler ve nefesler vardı. Deşifre esnasında sıkıntılı metinleri Dedelerden veya onların defterlerinden aldık. Uygulamalarda takıldığımız noktaları da Mürşid ve Dedelerin izahları ile aşmaya çalıştık. Nefeslerde ise yardımımıza âşıkların defterleri koştı. Bütün bu süreçten sonra sekiz ayrı cem törenini ve içerisinde görülen hizmetleri yazıya dökmeye çalıştık. Cem törenleri dışında belde diğer törenleri de aynı şekilde tasvir ettik. Törenlerin içerisinde uygulanan hizmetleri sırası ile yapılaş esasına sadık kalarak tasvir etmeye çalıştık. Malzemenin zengin oluşu ve zamanımızın yetersiz olması sebebiyle metinleri tahlil edemedik.

Törenler dışında Veli Baba etrafında Uluğbey beldesinde teşekkül eden inanç ve uygulamaları tespit etmeye çalıştık. Bunun yanında tespitlerimize dayanarak Veli Baba Sultan Ocağı'nın 1994 senesinden günümüze gelinceye kadar geçen süreçte otorite figürün değişimi sonucunda, Halil Özdamar'ın Mürşid olmasıyla, kendi dinamikleri üzerinde yeni bir hüviyet kazandığını anlatmaya çalıştık.

Alevî-Bektaşî toplumu üzerinde geçmişten günümüze gelinceye kadar birçok eser ortaya konulmuştur. Özellikle bugünlerde toplumun gündeminde bir mevzu olmasına karşın alan araştırmasına dayalı çalışmaların yetersizliği ortadadır. Günümüzde geleneksel kültür öğelerinin modern toplum karşısında değişerek kaybolma tehlikesi içerisinde ki alana adayalı çalışmalara her zamankinden çok ihtiyacımız olduğunu düşünüyoruz. Çalışmamızı da bu minval üzerine inşa ettik. Eksiklerine rağmen Türk kültürüne bir nebze de olsa bu çalışma ile katkıda bulunabildiysek ne mutlu.

Kaynak Kişi Dizini**Kaynak kişi 1** :Halil Özdamar

Görevi: Mürşid

Yaş: 88

Öğrenim Durumu: ilkokul

Kaynak Kişi 2 : Mehmet Er

Görevi : Dede

Yaş : 60

Öğrenim Durumu : İlkokul

Kaynak Kişi 3 : Süleyman Ertuğrul

Görevi: Dede

Yaş : bilinmiyor

Öğrenim Durumu : İlkokul

Kaynak Kişi 4 : Erkan Durmuş

Görevi : Dede

Yaş : Bilinmiyor

Öğrenim Durumu : Yüksek okul

Kaynak Kişi 5 : Mustafa Karatürk

Görevi : Talip

Yaş : 82

Öğrenim Durumu : Emekli öğretmen

Kaynak Kişi 6 : Ali Berber

Görevi : Talip

Yaş: Bilinmiyor

Öğrenim Durumu : İlkokul

Kaynak Kişi 7 : Şemsi Ertuğrul

Görevi : Anabacı (Dede eşi)

Yaş: Bilinmiyor

Öğrenim Durumu : İlkokul

Bibliyografya

- Abdullah Kılıç, "*Seyyid Veli Baba Sultan ve İsmi Etrafında Oluşan Adet, Gelenek ve İnançlar*", Uluslar arası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi (23 –28 Ekim 2001), s.597,615, Ankara 2001.
- Abdülbaki Gölpınarlı, *Mü'minlerin Emiri Hazret-i Ali*, İstanbul 1990.
- , *On İki İmam*, İstanbul 1989.
- Abdülkadir Sezgin, *Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik*, İstanbul 1991.
- Ahmet Yaşar Ocak, *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri*, İstanbul 2002.
- , *Kalenderiler*, Ankara 1999.
- Ahmet Yılmaz Soyger, *19. Yüzyılda Bektaşilik*, İzmir 2005.
- Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara 2000.
- Baki Öz, *Dünyada ve Türkiye'de Alevi Bektaşî Dergâhları*, İstanbul 2001.
- Bayram Ürekli-Ali Baş, "*Veli Baba ve Senirkent Uluğbey'deki Manzumesi*", Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi, S.9-10, Yıl 1994-1995, Konya 1995.
- Bedri Noyan, *Bektaşilik Alevilik Nedir ?*, İstanbul 1995.
- , *Veli Baba Menkıbnamesi*, İstanbul 1993.
- Bekir Sâmî Özsoy, *Örnekleriyle Aruz vezni*, Çanakkale 1999.
- Cem Dilçin, *Türk Şiir Bilgisi*, Ankara 1997.
- Cemal Şener, *Yaşayan Alevilik*, İstanbul 1995
- Esat Korkmaz, *Ansiklopedik, Alevilik Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1993.
- Ethem Ruhi Fıglalı, *Türkiye'de Alevilik Bektâşilik*, Ankara 1996.
- Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 2000.
- Fikret Türkmen, *Sahada Folklor Derleme Teknikleri*, İzmir 1992.
- Fuat Bozkurt, *Toplumsal Boyutlarıyla Alevilik*, İstanbul 2005.

- , “*Gül Baba ile Veli Baba*”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, S.44, Ağustos 1997.
- Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara 2003.
- F. Aksu, “*Yer Adlarımızın Efsaneleri*”, *Ün Isparta Halkevi Mecmuası*, S. 142-143-144, C.12, Ocak, Şubat, Mart 1946, s. 1993.
- Gürani Doğan, *Alevilikte Ön Bilgiler ve Cem, Zakirlik*, İstanbul 1988.
- Halil Aksoy, *Dilden Gönülden Senikkent'ten Derlemeler*, İzmir 2000.
- Halil Seydioğlu, *Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri El kitabı*, İstanbul 2000.
- İlhan Cem Erseven, *Alevilerde Semâh*, İstanbul 1996.
- İrene Melikoff, *Hacı Bektaş Efsanesinden Gereçeğe*, Çev., Turan Alptekin, İstanbul 1999.
- İsmail Engin, *Tahtacılar*, İstanbul 1998.
- İsmail Kaygusuz, *Musahiplik*, İstanbul 2004.
- John Kingsley Birge, *Bektaşilik Tarihi*, Çev., Reha Çamuroğlu, İstanbul 1991.
- Ken'an Rifaî, *Sohbetler*, İstanbul 2000.
- Kenneth Goldstein, *Saha Folklor Derleme Metodları*, Çev. Ahmet Edip Uysal, Ankara 1983.
- Mehmet Eröz, *Türkiye'de Alevilik Bektâşilik*, İstanbul 1977.
- Metin Ekici, *Halk Bilgisi Derleme Yöntemleri*, Ankara 2004.
- Mustafa Ekinci, *Anadolu Aleviliğinin Tarihsel Arka Planı*, İstanbul 2002.
- Mustafa Karatürk, *İki Cihan Hazinedarı Veli Baba Sultan ve Türbesi*, Ankara tarihsiz.
- Mahmut Riyat Bakır, *Tasavvufî Bir Kavram Olarak Cem ve Bektaşilik'teki Yorumu*, İstanbul 2003.
- M. Saffet Sarıkaya, “*Bektâşî –Alevilerde Bir Dua : Nâdı Ali*”, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 5, Isparta 1998.
- Nejat Birdoğan, *Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik*, Almanya, 1990.
- Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara 1998.
- Osman Eğri, *Yaygın Din Eğitimi Açısından Bektâşilik*, İstanbul 2003.
- Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 2005.

Özkul Çobanoğlu, *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemlerini Tarihine Giriş*, Ankara 1999.

Robert A. Day, *Bilimsel Bir Makale Nasıl Yazılır ve Yayımlanır ?*, Çev. Gülay Altay, Tübitak 1996.

Suraiya Faroqhi, *Anadolu'da Bektaşilik*, Çev. Nasuh Barın, İstanbul 2003.

Tahir Erdem, “*Gül Baba*”, Ün Isparta Halkevi Mecmuası, C.2, S.19, İlkteşrin 1933, s.268-270.

T. Olssan, E. Özdalga, C. Raudvere, *Alevi Kimliği*, Çev., Bilge Kurt Torun, Hayati Torun, İstanbul 1999.

Suat Yıldırım, *Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali*, İstanbul 1998, s.551.

www.tahtacilar.com

www.Alewiten.com

www.uluborlu.org

www.senirkent.net

EK 1: Belgeler

Belge 1: Uluğbey'i gösteren harita.

Belge 2: Pir İsmail Hakkı Aydoğdu'nun seçeresi.

66 Feyzi İbrahim
67 Pir Ali
68 Montafa
69 Pir Mehmet
70 " Ali İlhami
71 " Pir Mehmet
72 " Cemalettin
73 " Ali İlhami
74 " İsmail Hakkı
75 " Montafa Fakih Mehmet
76 " Hüseyin gazisi Fakih
77 " İsmail Hakkı Aydoğdu
78 " İsmail Hakkı Aydoğdu
79 " İsmail Hakkı Aydoğdu
80 " İsmail Hakkı Aydoğdu

Hüseyin Aydoğdu
Mümin
Muhittin

Hüseyin Oğulları naki neşir
Mümin oğlu İlhami
Muhittin " Oğuz Oğuz

Kasiteler alınarak
Veli Baba Peşeresine
ilave edilmiş
Montafa Kara sazda
Açıkadalar olur Veli Baba
Yazın ile bulunmuş
24 - Haziran 1938

İsmail Hakkı
Aydoğdu

Hülasa olarak Eski
Ede

fakihin 70'ün diğeri
Amicun Fakih Bulut tarafından
Uyuna Kıp Hanesinden 170 duna
Fakih Kıp Hanesinden 317-318-319-328
339-34-341-342 - Sınarlarda olur
244 nanesinde İstem Bulut Tot etmiş
Kadı Köy } neşir İsmail Hakkı
eski ismi gazisi Köyü } 6 Zamda bulular
neşirler } da Karar gah
mil ismi eski ismi } neşir

bu Kasiteler 2 - Haziran 1929'da
İstanbul vakıflarından alınmış
neşir Bakal gazisi 70'ün
İsmail Hakkı Aydoğdu'nun oğlu

1	İsmail Hakkı	Mehmet	3
2	" Hasan	Ali	3
3	" Hüseyin	Hamit	3
4	" Zeynel abidin	Cafer	3
5	" Mehmet Fakih	Mehmet	3
6	" Cafer Sadık	gazi	3
1	neşir İsmail Hakkı	Cafer	3
2	Abdullahi danisi	Bayram	3
3	nasir	gazi	3
4	Hasan Karret	gazi Baba	3
5	neşir Hasan	Bayram	4
6	Mehmet Hattat	Koca Hüseyin	4
7	Hasan Karami	gazi	4
8	Abdül Aziz	Hüseyin	4
9	Caferül Karami	Koca Hasan	4
10	Abul Karim	İsmail Hakkı	4
11	Rahmet eli Caferi	Hüseyin	4
12	neşir n. h. h. h.	Veli	4
13	" Sadık	İsmail Hakkı	4
14	" Mehmet	Mehmet	4
15	" Abdullahi	Veli	5
16	" Sadık	Mehmet	5
17	" Mehmet	Ali	5
18	" Abdullahi	Musa	5
19	" Mehmet	Montafa	5
20	" Ali	Ali	5
21	" Ali	Cafer	5
22	" Abdullahi	Montafa	5
23	" Ali	Bayram	5
24	" Veli	Cafer	6
25	" Ali	Veli	6
26	" Hamit	Bayram	6
27	" Veli	İbrahim	6
28	" neşir Ali	Ali	6
29	" Mehmet	Montafa	6

Belge 3: Dedelerin Hakkı Aydoğu'ya onay için gönderdikleri Mürşidlik mektubu.

Birlik Kararı.

Sayın Mürşidimiz Hakkı AYDOĞU dedenin yazmış olduğu mektuplarda ben yaşlandım - Kasabamız Mürşüt/üçünkü üstlenmek istiyen, bazı kişiler var. Lâkin, kasabamızın. Büyüklerinden, Rehberlerinden, bir kişinin Veli Baba Sultan Nezdinde üzerine almasını uygun buluyorum. demeleri üzerine, aramızda isimleri yazılı Rehberler. 28-7-1993 günü toplandık. Mürşüdümüz Hakkı Aydoğu dedenin dedeklerini müvazip bularak. . .

Veli Baba Sultanı temsil etmek üzere Mürşüt olarak Kasabamız Rehberlerinden Halil Özdamar dedeyi aramızdan, gönül birliği ile Mürşütlük görevini üstlenmesini rica ettik. bazı mazeretler beyan ettiği isede, ısrarımız üzerine kabul buyurdular.

Bu kararımız dışında, başka dışardan gelip ben Mürşüdenizim diyen olursa oılar kabul etmemek. ve bu kararımızı - sayın Mürşüdümüz Hakkı Aydoğu dedeninde basdek etmesi halinde - kabul ve imzalarımızla onayladık. Veli Baba Sultan Hazretlerinin himayesiyle, hayırlı olsun, der. Mürşüdümüz Hakkı Aydoğu dedeninde himmetlerini bekleriz.

Toplantıda bulunanlar

Halil Özdamar

Hüseyin Türker

Mustafa

Mehmet Günay

Kazım Karaslan

Hacı Veli Durmuş

Günay

Hakkı Karahan

Mustafa Karahan

Belge 4: Hakkı Aydoğdu'nun onayı.

Velî Babası gür cünde bulunana
 Olu Bay Karabası talibemim
 Hizmetlerini göre gelmekle ve kendimin
 92 yaşa gelip hizmetlerini görmeğe
 kabiliyetim kalmadığından bu
 cihle Emin urkasında yazılı teklifler
 lar terçih ettim kendilerinden eni 24
 feler imza eder buşarılarda olurim

Layit Cakkal Vel. Babası

70 ya ve Olu Bay

Murşidi olarak

imza ederim

H. Aydoğdu

Belge 5: Ahitnâme, birinci sayfa.

SEYYİT VELİ BABA SULTAN DERGAHI -ULUĞBEY KASABASI-
BEKTAŞI TARİKATI MÜRŞİTLİK DEVRİ VE AHİDNAME

Uluğbey Kasabası Bektaşî Tarikatı Mürşid'i Halil ÖZDAMAR'ın Başkanlığında aşağıda isimleri yazılan Rehberlerle Uluğbey Kasabası Seyyid Veli Baba Sultan Kültür ve Turizm Derneği İdare Odasında 20.11.1994 Tarihinde toplanarak aşağıdaki kararları almışlardır.

Daha önce; 10.01.1969 tarihinde Rehberler toplantısındaki (24) maddelik ahitname ile, 12.08.1994 tarihinde ki ahitnameler yehiden gözden geçirilmiştir. Anılan ahitnamelerdeki kararlardan da bu ahitnameye ekler yapılmış ve anılan bu ahitnameler de iptal edilmiştir.

Kur'an'ı azımışan ve mütevatür Hadislerden tarikat kurucumuz Hz.Hünkâr Pir Hacı Bektaş'ı Veli, Muhammed b. İbrahim b. Musa Bektaş'ın, Makalat'ı Gaybiye ve Kelamat'I Ayniy'ye, Şerh-i Besmele ve Makalat isimli eserlerinden Tarikat süreç ve geleneğinden yararlanılmıştır.

Amaç Tarikatımızdaki birlik ve beraberlik şuurunu pekiştirmek ve Mürşid Rehber, Talip(Mürid) ler arasındaki gönül birliği, ruh ve tarikat usul birliği ni tarikat disiplinini, kardeşlik bağlılığını sağlamaktır. Biz ehlibeyt yolunun talipleriyiz. İslâm bir bütündür. İslâm da çeşitli yollar asla yoktur. Biz, Allah'ın ve Resulullah'in emirleri ile Ehlibeyt yolunun talipleriyiz. İslâmın emirlerini Kur'an'dan, açıklamalarını ise Ehlibeyt'ten ve Ehlibeyt nesil hak İmam Aleyhisselamların ilimlerinden alırız.

Bizi hom ve hâkir görenlere de Kur'an'da 109 ncu Kâfirun Sûresini (Kul yâ eyyühel kafirune) ile yanıt verir sükut ederiz.

MÜRŞİTLİK DEVRİ VE AHİDNAME

MÜRŞİTLİK DEVRİ

Peygamberimiz Hazreti Muhammet Mustafa (S.A.V.)'in soyundan gelen ve Eskişehir'de met'fun Seyyid Battal Gazi soyundan Uluğbey Kasabamıza mürşitle- rimiz gelir ve Tarikat üzere müşgüllerimizi çözer, rehber ve müridler nur yolu üzere uyarırlardı. Son mürşidimiz Eskişehir Arifiye Mahallesi Atilla Sokak NO: 35 de mukim sayın Hakkı AYDODU yaşının ilerlemesi ve yerine aile efradından bir mürşid bulunmadığından, Uluğbey Seyyid Veli Baba Sultan rehber- leri arasından bir mürşid tayinâne anay vereceğini söylemiştir. Mürşidimizin sözleri üzere Uluğbey'de; 28.07.1994 tarihinde Rehber Halil ÖZDAMAR, rehber Hüseyin TÜRKARSLAN, rehber Kâzım KARAARSLAN, rehber Mehmet GÜNAY, rehber Mustafa ERTUĞRUL, rehber Mustafa KARANAN, rehber Hacı Veli DURMEŞ ve emekli öğretmen Mustafa KARATÜRK den oluşan bir hey'et taliban Ali BEBER'in evinde toplandık. Aramızda mürşidlik görevini yürütebilecek bilgide ve tecrübede saygı duyduğumuz rehber Halil ÖZDAMAR'ı oy birliği ile mürşid olarak kabul ettik.

Rehberlerin aldığı bu kararı, mürşid Hakkı AYDODU'ya Eskişehir'deki adresine, rehber Mehmet GÜNAY, rehber Hüseyin TÜRKARSLAN, rehber Kâzım KARAARSLAN, mürid Murtaza ÖZSOY, mürid emekli öğretmen Mustafa KARATÜRK'ten oluşan hey'etle yukarıdaki mürşid tayin kararımızı sunduk. Mürşidimiz Hakkı AYDODU alınan kararı onayladı. Yeni mürşidimiz Halil ÖZDAMAR oldu.

Yüce Allah'ı Te'alâ'dan varılan kararın rehber ve müridlere hayırlar getirmesini niyazla yeni mürşidanelerine uyacağımızı şevkle, imanımızla bir rıza kabul ettik.

SANAK-ALLAH-UL AZİM (Allah'ın büyüklüğünü tastik ederim).

(Handwritten signatures and names)

Belge 5: Ahitnâme, son sayfa.

11

Ceza türleri: Sırasına göre (Küçükten, büyüğe doğru aşağıdaki gibidir)

1- Mürşidden özür dilemek, 2- Tevbih (paylama), 3- İhtar, 4- Para cezası 50.000.-L.sı ile 2000.000.-L.sı arasında (cana kıymak, ve zina'ya daha fazla ceza müeyyidesi uygulanır), 5- Düşkünlük cezaları, 6- Yoldan düşkünlük

Verilen ceza ile islah olmayan rehber ve talibe bir üst cezalar uygulanabilir.

Rehber veya taliplerden alınan ceza paraları, Mürşid huzurunda tutulan kayıt defterine kaydedilir. Bu paralar ikrar vermiş ve arkasında yardım göremiyen ve mali durumu çok zayıf olan talibanın ölümü halinde cenaze, hatiminde, kırkında ve yılında yapılacak zaruri ihtiyaçlarında harcama yapılır.

Yapılan harcamalar yine kayıt defterine mürşid huzurunda yazılır.

1- Bu ahitname 10.01.1969 ve 12.08.1994 tarihli ahitnamelerin yerine 21.11.1994 tarihinden itibaren geçerli olup diğer ahitnamelerin geçersiz ve onların taşıdığı hükümler hiçbir zaman rehber ve talipler tarafından kullanılamaz.

2- Gönül birliği ile bir rıza kabul ettiğimiz bu ahitnameyi inceledik, okuduk, tartıştık, tarikat usul gelenek ve göreneğimize uygun mütalaa ettik. Amacımız tarikatımıza yeni katılan talibana, eski talip ve rehberlerimize, tarikat disiplinini hatırlatmak ve sıtkı selamete Allah'ı tealanın izini ile rehber ve talibana yeniden uygulamaktır.

3- Tarikatın 700 yıldan beri süregelen disiplin ve sırrını hatırlatmak bizlere de nasip olması nedeniyle mutluyuz.

4- Ahitnamede geçen hususlara itiraz etmeden uyacağımıza ve tatbik edeceğimize, hiç bir zaman kayırma ve kollama yapmayacağımıza, kardeşlik tesisini sürekli tutacağımıza, uyuşmazlıkları uygarca kavgasız, dargınsız gönül birliği ile halledeceğimize, sözbirliğinden çıkmayacağımıza, mutfi olacağımıza, tarikatın geleceğine herhangi bir gölge düşürmeyeceğimize, talibanlar arasında da ayırım yapmayacağımıza söz veririz.

Bu ahitname ihtibas edilemez, basın kuruluşlarınca veya kitaplara yazılıp basılamaz. Kuralımıza uymayanlar hakkında hukuk mahkemelerine başvurularak tazminat davası açılacaktır.

ULUĞREY KASABASI
MÜRŞİD'İ
HALİL ÖZDAMAR

Rehber
Mustafa ERTUĞRUL

Rehber
Mehmet GÜNAY

Rehber
Hakkı KARAHAN

Rehber
Mehmet Er

Rehber
Mustafa KARAHAN

Rehber
Hacı Veli DURMUŞ

Rehber
Kâzım KARAARSLAN

Rehber
Hüseyin TÜRKARSLAN

Rehber
Mehmet DURMUŞ

Belge 6: Dedenin görevden alınışını gösteren tutanak.

Sayın Müridimiz Hasan Karadal
Elimizde mevcut 23.11.1994 tarihli "Ahidnamenin"
12. Madde'nin (k) bendine göre Mürşid ve Rehber'in Hüseyin
Türkaskan'a aşırı hareketde bulunduğunuzdan dolayı
Rehber'in Postu Hakkı için size "6AY" Yorpunluk
cezası verilmiştir. Bu ceza 30 Eylül 2002' tarihinde
sona ereceğinden sabırlı ve düşünceli davranmanız
perçmektedir.

Ancak cezanız bittiğinde Rehberlik hakkınız
s) (çaybedilmiş olup "TALİB" sıfatıyla pelebilirsiniz.

04.05.2002

Hüseyin Türkaskan
(Rehber)

04.05.2002

Uygundur

Halil Özdamar
(Mürşid)

Belge 7: Dedelik beratlarından bir örnek.

Adı Soyadı : Süleyman ERTUĞRUL
Dergahı : Ulubey Veli Baba Sultan

87. Göbekli Seyyidi Battal Gazisi
Temsil Eden, Hakkı Aydoğurdan
Kazanlı Tarikat Mürşidi

MÜRŞİTLİK ve DEDE'LİK BERAATI

Yukarıda Adı Soyadı ve Fotoğrafi bulunan Süleyman ERTUĞRUL kasabamızda Dedelik görevini yürütürken vefat eden Mustafa ERTUĞRUL'un postuna taliplerin istek ve arzusuna uyarak 10.02.2002 tarihlerinde yapılan bir törenle tac giydirilerek Dedelik görevine atanmıştır.

Bundan böyle talep ve istek olduğu takdirde istediği yerde Dedelik ve Mürşit'lik yapabilir.

Bu belge kendisine tarafımdan verilmiştir.

HALİL ÖZDAMAR
87. Göbekli Seyyidi Battal Gazisi
Temsil Eden, Hakkı Aydoğurdan
Kazanlı Tarikat Mürşidi

Ulubey Kasabası
Tayla Mahallesinden
1916 Doğumlu Sümbül Oğlu
Mürşit
Halil Özdamar

Belge 8: Muharrem Ayı aşure günü tespit tutanağı.

Tutanaktır

17, Subat 2004 tarihinde saat 13⁰⁰'de İhsan Cihan karine-
dari Veli Baba Sultan dergahı Aşurinde
~~Bedelime~~ Mürid Halil Özdamar Bsk. leri
da bedelime Mehmet Busmuş, Mehmet
Er, Süleyman Ertuğrul, Mustafa Karahan
ve Hüseyin Keleşin beraber olarak aroğda
ki kararını onaylandı.

Aşurlerden beri süregelen olan Kербelâ
Şehidi Hz. Hüseyin Marhumu pek hüsnü üs
18 Subat Garsamba günü saat 12⁰⁰ de
Aliyet edilerek mart 1 2004 Garsamba
günü öğleyin Aşurenin ve Selamnârenin
Okunmauna, karar verilmiştir.

<u>Mürsit</u>	<u>Dede</u>	<u>Dede</u>
Halil Özdamar	Mehmet Busmuş	Mehmet Er
<u>Dede</u>	<u>Dede</u>	<u>Dede</u>
Mustafa Karahan	Hüseyin Keleş	
<u>Dede</u>		
Süleyman Ertuğrul		

EK 2: Fotoğraflar

Foto. 1: Ürkebek Tepesinden Uluğbey'in görünüşü.

Foto. 2: Veli Baba'nın Çilehanesinin girişi.

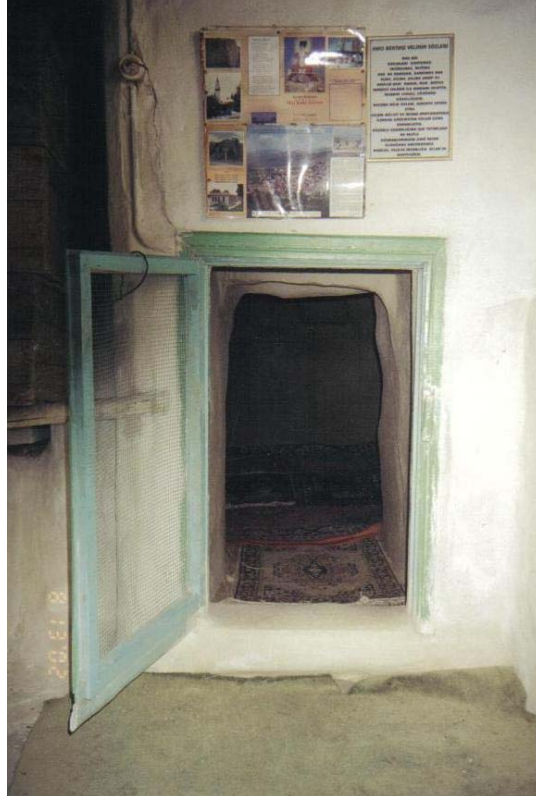

Foto. 3: Veli Baba Dergahının dıştan görünüşü.

Foto. 4: Veli Baba Dergahının mutfak bölümü.

Foto. 5: Türbenin dış giriş kapısı.

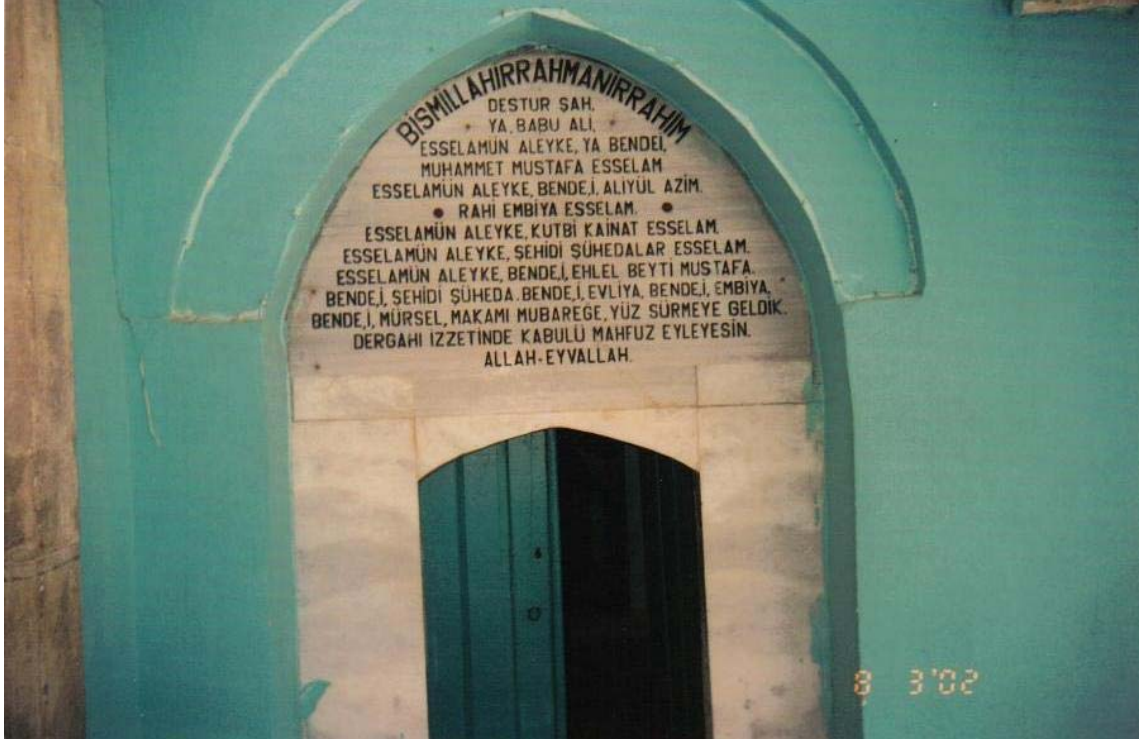

Foto. 6: Türbenin iç kapısının önünde bulunan “yeşil eşik”e ziyaretçiler niyaz ederken.

Foto. 7: Veli Baba'nın elinde yabasıyla temsilî yağlı boya portresi.

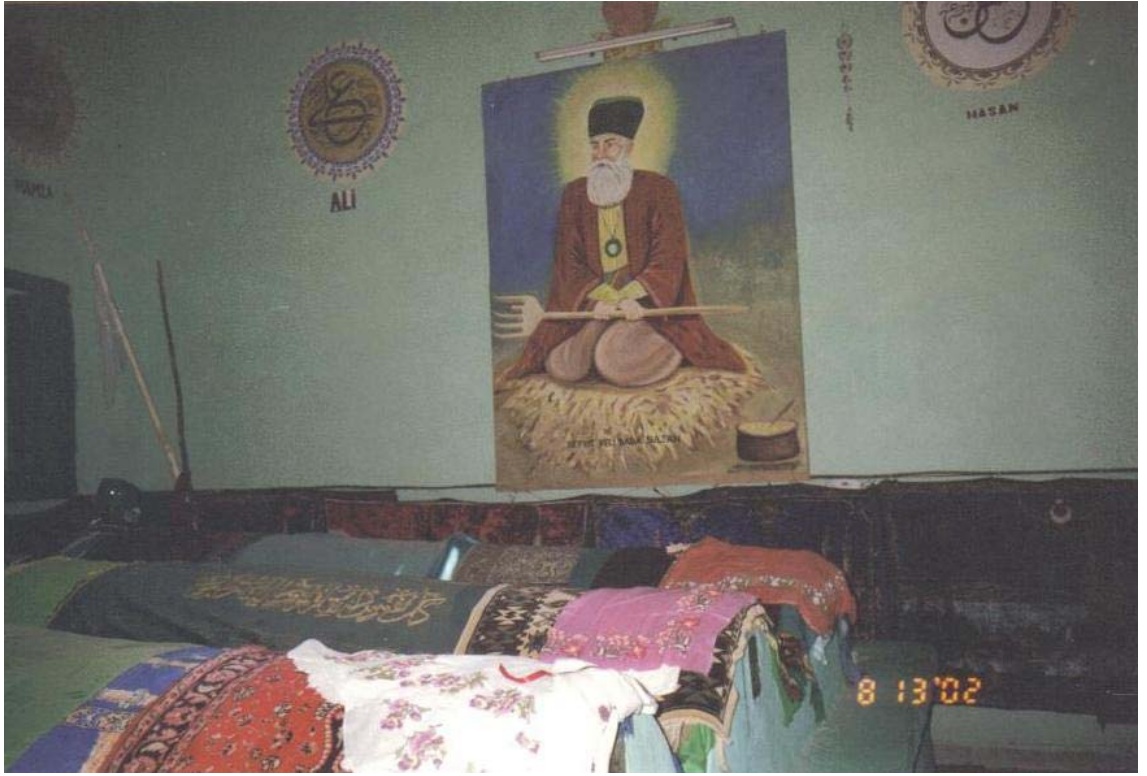

Foto. 8: Uzun Er'in kabri.

Foto. 9: Yalıncağ Baba'nın kabri.

Foto. 10: Sümbül Arap'ın kabri.

Foto. 11: Hıdır Baba ve Mürsel Pehlivan'ın kabirleri.

Foto. 12: Hasan Dede'nin kabri.

Foto. 13: Karaca Ahmet ve Akşemsettin'in kabirleri.

Foto. 14: Gül Baba makamında bulunan toprağın, şifa talebiyle gelen ziyaretçilere türbedar tarafından sürülmesi.

Foto. 15: Dileklerinin kabulü için tespih çeken bir aile.

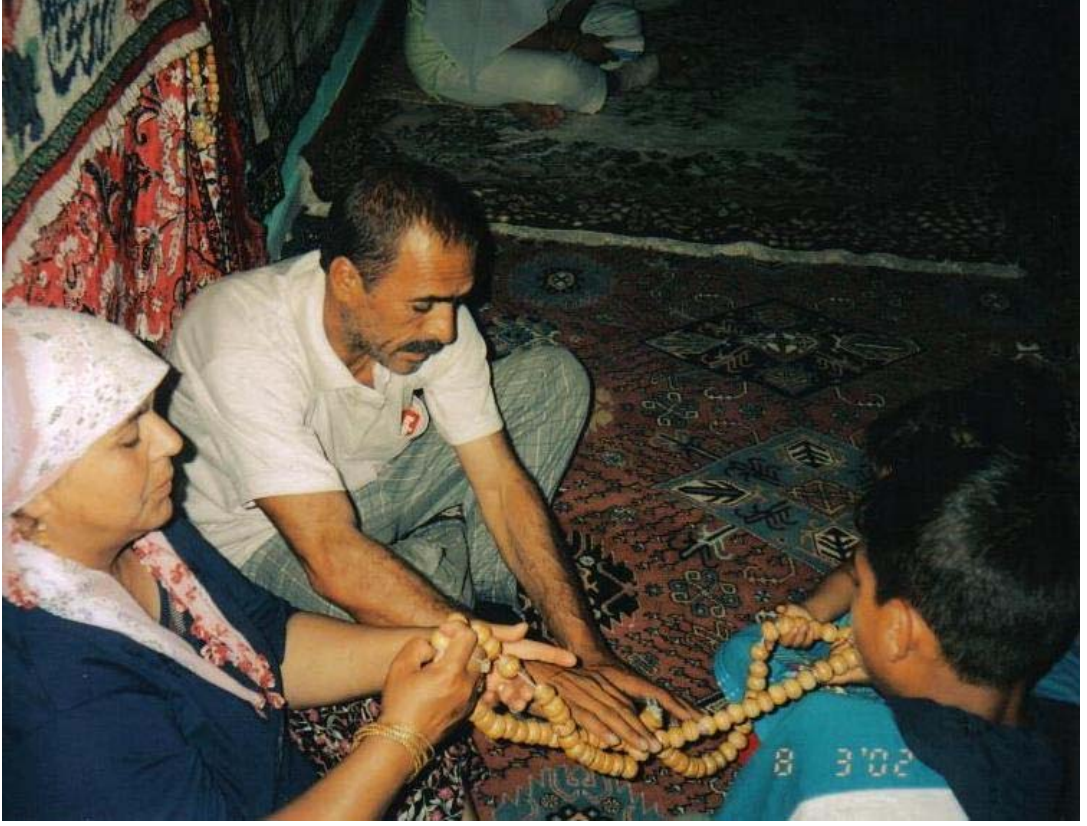

Foto. 16: Türbede namaz kılan kadınlar.

Foto. 17: Dua eden ve Kur'an okuyan ziyaretçiler.

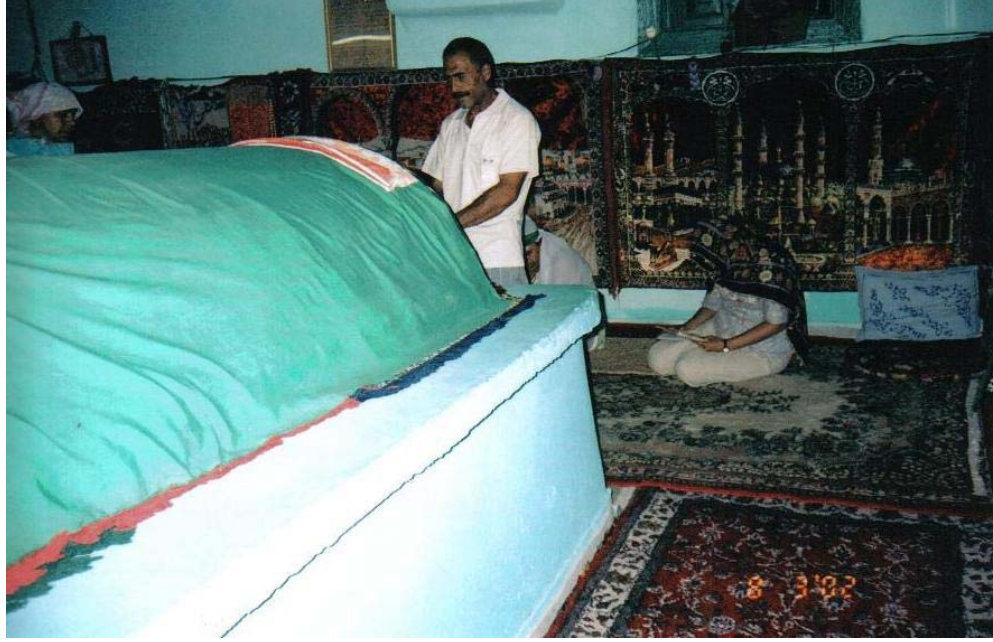

Foto. 18: Dualarının kabulü için kabirlere niyaz eden ziyaretçiler.

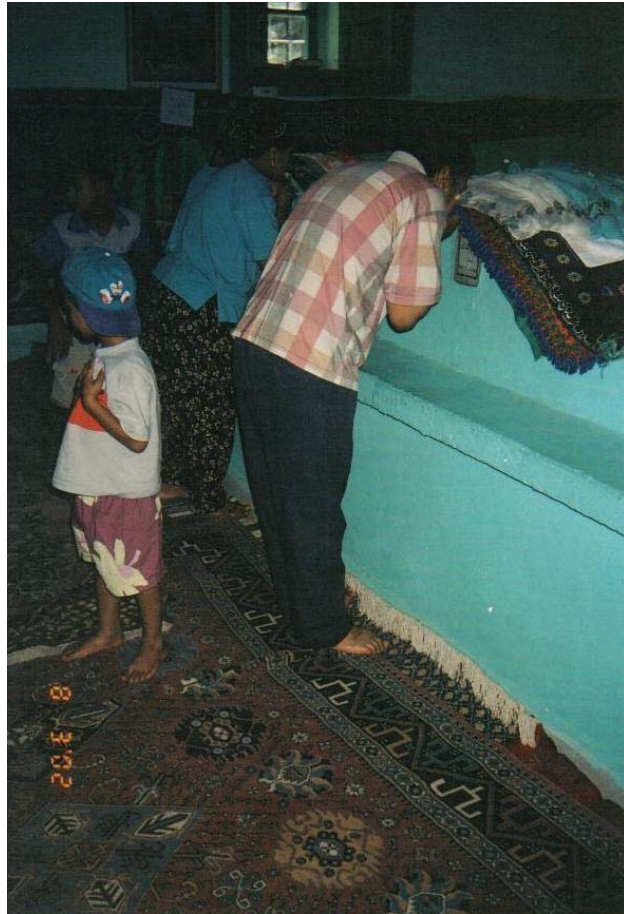

Foto. 19: Türbenin kuzey cephesindeki mimbere yakılan mumlardan biri.

Fütü. 20: Veli Baba Âşıklar Gecesi ve Pilav Festivali için kesilecek kurbanlıklar.

Foto. 21: Mürşid'in kurbanlıkları kesecek kasapların bıçaklarını tekbirleyişi.

Foto. 22: Kurbanlık hayvanlar kesilirken.

Foto. 23: Kasap tarafından kesilen kurbanların etleri parçalanırken.

Foto. 24: Mürşidin, festival gündüz merasimlerinde, pilava destur verışı.

Foto. 25: Mürşidin destur verdiği pilavdan yiyen ziyaretçiler.

Foto. 26: Akşam kutlamalarda dağıtmak üzere pişirilen pilavlar.

Foto. 27: Festivalde Uluğbey semâh ekibinin gösterisi.

Foto. 28: Festivalde Uluğbey tiyatrosunun gösterisi.

Foto. 29: Ellerin mühürleniş şekli.

Foto. 30: Muharrem akşam toplantılarında Maktel-i Hüseyin okunurken.

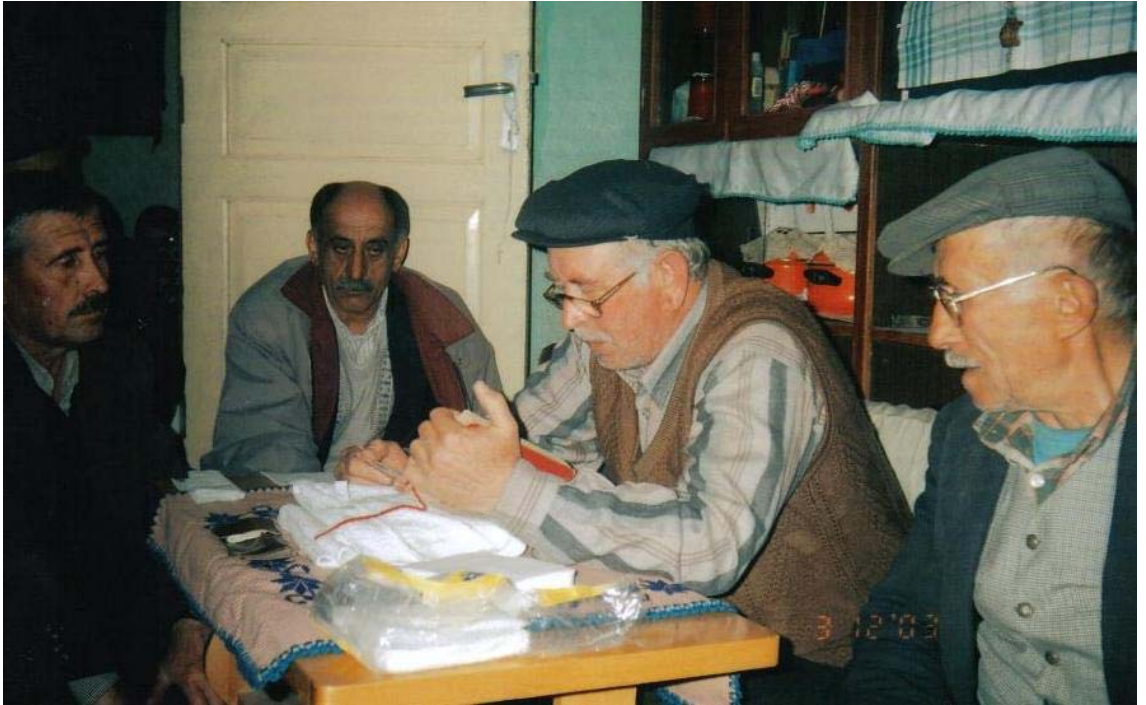

Foto. 31: Duadan sonra yere niyaz pozisyonu.

Foto. 32: Sakkacı, hanımıyla hizmet görmek için Dede'nin huzurunda beklerken.

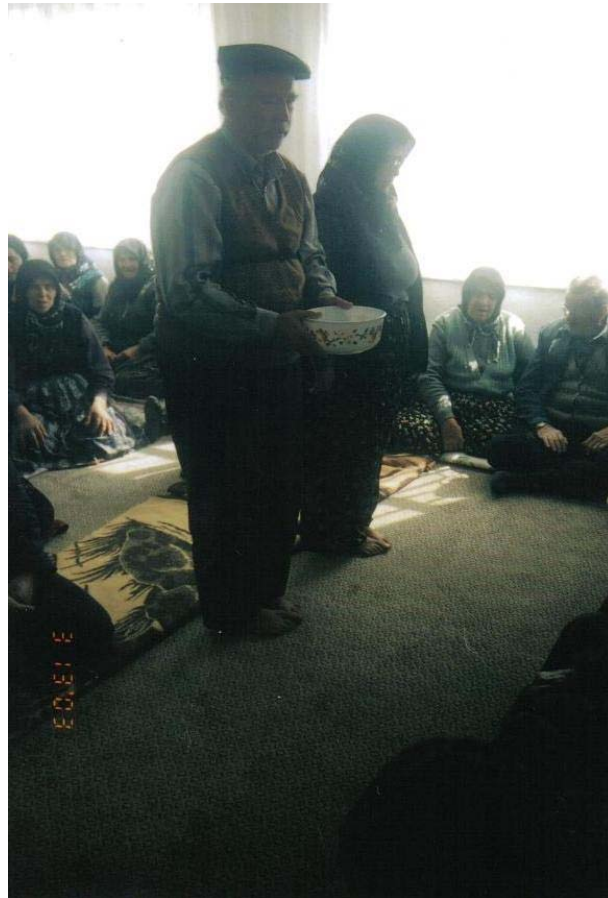

Foto. 33: Erkek hizmetçilere bend bağlanırken.

Foto. 34: Sakka suyu ile Muharrem orucunu açan talipler.

Foto. 35: Sakka suyunun rahmet olacağı inancıyla taliplerin üzerine sakkacı tarafından serpilmesi.

Foto. 36: Tatlanmayı bekleyen aşure içi.

Foto. 37: Aşure tatlanırken selamnâmeyi okuyan talip halkası.

Foto. 38: Selamnâme okunurken halka dışında kalan taliplerin ellerini tutuş pozisyonu.

Foto. 39: Aşure tatlanma işlemi.

Foto. 40: Tatlanmış aşure taliplere ikram edilirken.

Foto. 41: Kurbanlık hayvana abdest aldırılırken.

Foto. 42: Kurbanlık koçun huzura getirilip Düvaz ve Buyrukların okunuşu.

Foto. 43: Dede, kurbanının bıçağını tekbirlerken.

Foto. 44: Kurbanlık hayvanın uygun bir yerde kurbanı tarafından kesilişi.

Foto. 45: Kurbanın iç organları ve kemiklerinin hayvanların ulaşamayacağı bir çukura gömülmesi.

Foto. 46: Cem törenine gelen taliplerin Dede'ye niyaz ediş pozisyonları.

Foto. 47: Kahveci, Cem törenine gelen taliplere çay pişirirken.

Foto. 48: Taliplere kahve dağıtan hizmetçi kadın.

Foto. 49: Dede, kahvecinin duasını verirken.

Foto. 50: Câr hizmeti gören hizmetçi kadın.

Foto. 51: erağcı, Dedeeye delili verirken.

Foto. 52: Dede, delili uyandırırken.

Foto. 53: Çerağcı, şamdandaki diğer delili uyarırken.

Foto. 54: Halka namazı kılınırken.

Foto. 55: Halka namazında secde edilirken.

Foto. 56: İbrikdar, hizmetini görmek için geldiğinde niyaz ederken.

Foto. 57: Sâki, huzurda dem hazırlarken.

Foto. 58: Dem alan bir erkek talibin ellerini tutuş şekli.

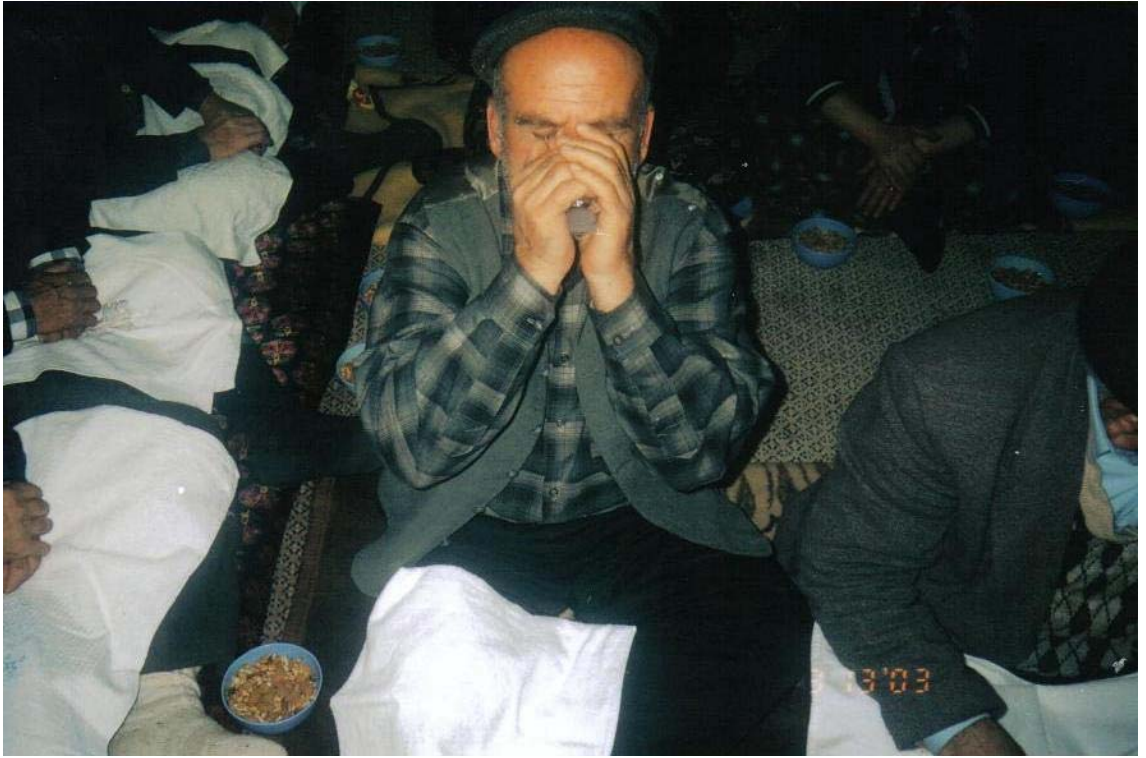

Foto. 59: Dede ilk demi alırken.

Foto. 60: Geçmişler demi alınırken, dem alan kadınlardan biri.

Foto. 61: Dem alan diğer bir kadın talip.

Foto. 62: Tuzcu, taliplere tuz yaladırken.

Foto. 63: İlk sofrada konan ikramlar.

Foto. 64: Âşık Ali, Muharrem kurbanı ceminde hizmet görürken.

Foto. 65: Seyrandan gelen taliplere Mürşid tarafından seyran duası edilirken.

Foto. 66: Beldenin hanım âşıklarından Âşık Kübra.

Foto. 67: Son sofralar konmadan önce, ayakta duası yapılırken.

Foto. 68: Lokma dağıtılırken.

Foto. 69: Dede, lokmaya destur verince, lokmalar yenirken.

Foto. 70: Dara duracak taliplere post seren hizmetçi.

Foto. 71: Post, Dedenin huzuruna serilirken.

Foto. 72: Postun üstünde dara duran talipler.

Foto. 73: Darda, çarşafın altına giren talipler.

Foto. 74: Dede tarafından post toplanırken.

Foto. 75: İkrar verecek taliplerin eşikten girişi.

Foto. 76: Sitamdan geçmeden önce talipler Dede'ye niyaz ederken.

Foto. 77: Pençe-i Abadan geçen çarşafın altındaki talipler.

Foto. 78: Kırklar Semâhı dönölürken.

Foto. 79: Nevruz çiçekleri Dedenin huzurundayken.

Foto. 80: Nevruz salatası için yumurtalar pişerken.

Foto. 81: Ahtıbek Erenleri ziyaret eden kadınlar.

Foto. 82: Ahtıbek erenlere dua eden kadınlar.

Foto. 83: Kol eklemlerinin ağrularına iyi geldiğine inanılan taşın oyuğuna kolunu şifa için sokan kadın.

Foto. 84: Diz ağrısına iyi geldiğine inanılan taşa dizin yaslayan ziyaretçi.

Foto. 85: Hıdırellez kutlamalarında halkı coşturan belde âşıklarından Hasan Karadal.

Foto. 86: Hıdırellez pilav ve helvasına Mürşid tarafından destur verilmesi.

Foto. 87: Hıdırellez semâhı dönülürken.

Foto. 88: Mürşid tarafından semâh dönenlerin duası verilirken.

